

H O I A R O N K

RÄNNUD

RANNAD

RIVIERA

SÕSAR-

SAARED

JA

S A V O Y

NOVA ROK

CLARK

CLARK

A - 10432.

CLARK

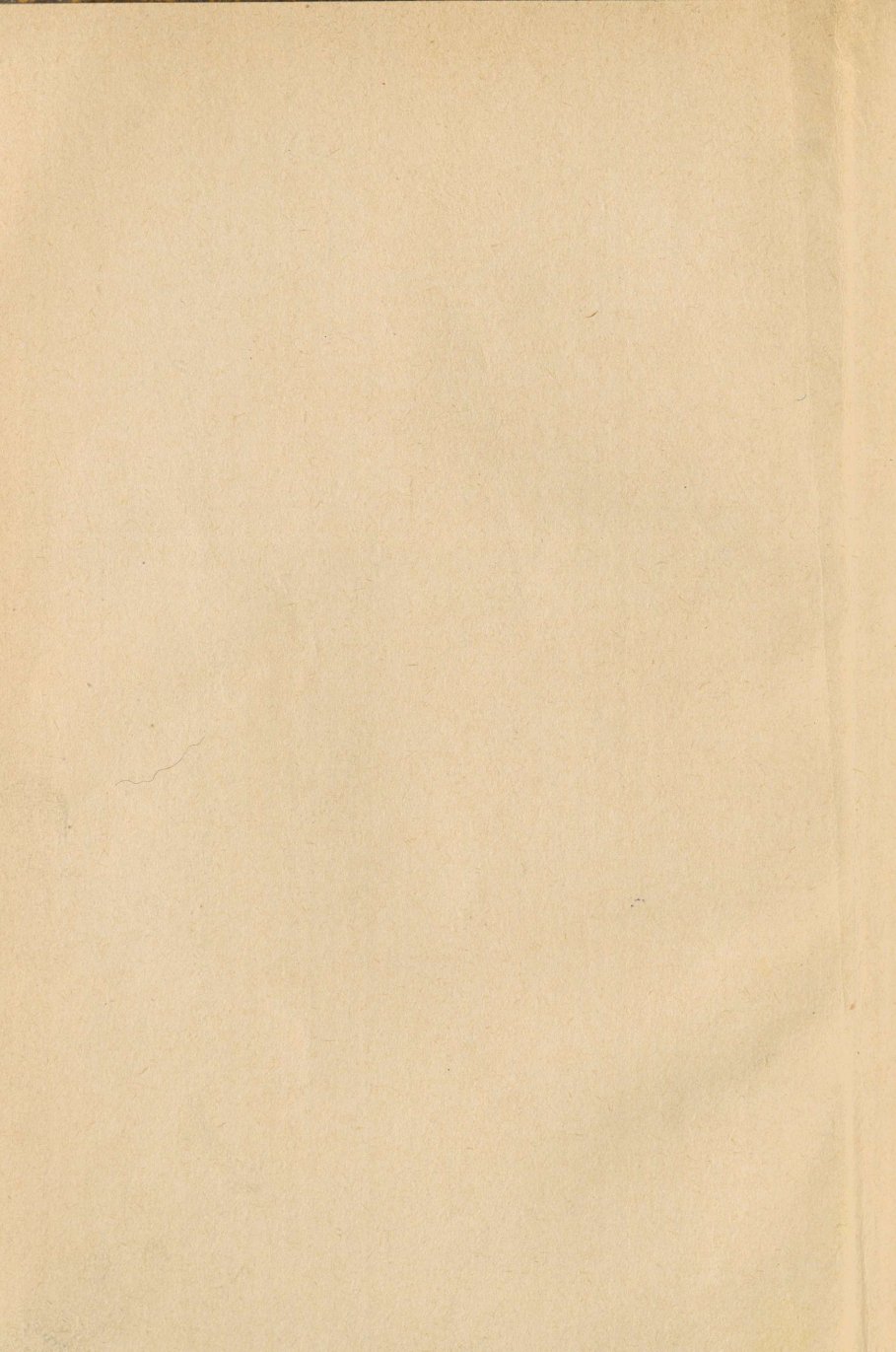
CLARK

CLARK

CLARK

CLARK

RÄNNUD, RANNAD, RIVIERA,
SÕSARSAARED JA SAVOY.

A - 10432

Hindrey, K. f.
HOIA RONK

RÄNNUD, RANNAD,
RIVIERA,
SÕSARSAARED
JA SAVOY

24532

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS

KEELELINE KORREKTOR T. MELSO

2

160311

A-104321

PARIIS JA LÕUNA-PRANTSUSMAA

(1921)

„ARIADNE“

Soovitati seda laeva kui kõige paremat, mis käib Helsingi, Tallinna ja Stettini vahet. Maksin Gahlnbäck juures 6300 Eesti marka, lehvitasin taskurätiga mahajääjaile, kui laev kolm korda oma sügava basshäälega oli manitsenud, ja olen kindel, et mu saatjad mind mitte teiste reisijate seas enam ära ei tundnud, kui laev kaugemale vajus. Ja kuna aga üks ameerika ohvitserimundris semi suguharu joontega härra, keda nähtavasti kogu sünagoog oli saatma tulnud, üksi ühe komandosilla enda alla oli võtnud ja nagu merejumal vägevalt kaugele paistes *splendid isolation*'i tegi. Jajaa, merede valitseja, maailmavalitseja ikka, see Seligmann „Kuninga Trustist“. Meile on ta toonud ameerika pekki.

Mõned väikesed sentimentaalsused, kui rand hakkas kaugenema, mõned katsed esivanematele mõtelda, kes ikka vist ka siitpoolt Sigtunat põletama sõitsid, aga need kadusid, sest dr. Luiga on sel alal vägevam, ei jõua ma võistelda. Praktiline laevaeltu kiskus minu kohe oma keerdu, tarvis oli välja uurida, kus mu kabiin on ja kes mu toanaaber. Seda kõike

kätte saada oli ühendatud teatavate raskustega, sest laev on küll soome laev, aga temal kõnelevad vist küll kõik teenijad rootsi keelt. On ilus keel, see rootsi keel, aga kui sa teda ei oska, siis võid sa ainult tema kõlast mõnu tunda, olgugi et Soome rootsi keel nagu veidi kõlab „vreivillije veiervääri“ järgi. Laeva ohvitseridelt oma kabiine küsida ja neid tülitada iga väikese asjaga, nagu näiteks vannitellimisega, see ei lähe.

Aegamööda saab ikka hakkama, leidub sõitjate keskel nii mõnigi, kes soome ja rootsi keelt kõneleb. Räägid eesti keeli, kuni soomlane aru saab, mida soovid, see tõlgib stjuuardessile rootsi keelde ja siis ikkagi läheb. Leiad aegamööda ka saksa keelt rääkivaid sõitjaid ja ajad kuidagiviisi läbi. Kuigi rahvuslik noot hakkab kõlama ja nõuab, et reisijatele laev, mis sõidab läbi Tallinna, ka mõne eesti keelt oskava inimese ametisse võiks panna.

Ametlikkudel laeva seinakirjadel on rootsi keel esimesel kohal, soome teisel, saksa kolmandal ja inglise neljandal kohal. Kaht viimast keelt võid ainult laeva ohvitseridega kõnelda.

Ja veel midagi, mis väga tähtis on! Igamees, kes „Ariadnega“ tahab sõita, hoolitsegu selle eest, et tal Soome raha kaasas oleks. Sest tahad sa kohvi või pudelit õlut, siis pead sa maksma Soome või aga Saksa rahas, kusjuures Saksa rahaga tasudes juhtub kõik-sugu üllatusi. Nii näiteks vahetas mulle söögiruumi puhvetikuninganna 1000 Saksa marka nii peenelt peeneks, et mul pea enam Saksa raha ei olnudki, ainult Soome raha ja ober-osti. Seejuures ei võetud aga, kui pärast ober-ostiga millegi eest maksta tahtsin,

seda mitte vastu. Heameelega antakse ka niisuguseid Soome rahasid, mida soomlased ise vastu ei võta, vaid mida vahetab ainult Soome riigipank. Mul tuli siis Soome rahaga ja ober-ostiga Saksamaal jännata, enne kui kahjuga temast lahti sain. Nii siis, ärgu lastagu endale sõbralikult anda ka mitte ober-osti meie pankade poolt, kes seda teevad äärmiselt hea meelega. Seda raha vahetab Berliinis küll „Ostbank“, kuid kel on tarvis seda autosõitu ja raha-raiskamist!

Kokkuvõetult — „Torneo“ on mulle armsam. See vahetab ka Eesti raha kursiga, mis vastuvõetav. Olgugi et „Torneol“ mitte nii hea sisseseade ei ole, mitte vann otse küttekatla peal, kus sa higistada võid nagu kõige kuumemal saunalaval.

Tormijooks lõunasöögile on lõppenud, need õnnelikud, nende seas ka mina, kes esimeseks lõunasöögiks kell 6 oma kaardi said, võivad kahjuröömsalt teisi ootamas näha, kes on määratud alles kella 8 ajal söötmisele. Nad võivad huviga tähele panna, et nende jaoks, kes kala seni ei osanud noata süüa, iseäralised noad on välja mõeldud, mille tera mitte terasest ei ole. Nii siis, noaga kalale kallale, nüüd ei saa mitte enam sellele tugea, et raud annab kalale halva maigu. Varsti mõeldakse sõja ajal rikkaks saanutele ka noad välja, millega näiteks muidki pehmeid asju nagu kartulit ja putru võib lõigata. *A propos*, põhja poolt tulijaile on kartul nähtavasti maiusroaks — kaks soome-rootsi poisikest nõuavad nutuselt ja ägedalt „poteeter“, mida rootslane inglise keelest on laenanud; siis kuulen ma veel „furšetter“, mis jälle

prantsuse keelest on. Nõnda et midagi ei tähendaks, kui meie ka vahvalt edasi laenaksime.

Kahe päeva ja öö jooksul, mil laeval tuli viibida, ei juhtunud õigupoolest mitte suuremat midagi. Esi-
mesel ööl hakkas lainetama. Ülemisest voodist ka minule kaela. Ma arvasin alguses, et midagi pahe-
mat oli, lõhn ei olnud apetiitlik, kuid kui vandudes tule üles keerasin, siis selgus, et see oli hapu koor, mis end ülemise häära purgist kihisedes oli vabastanud ja seina mööda alla joostes meid mõlemaid üle ujutanud. „Saure Sahne“, ütles häära järgmisel hommikul stjuuardessile, kuid see ütles: „Kanse siff s-tinken,“ ja viis õnnetu poti kuhugi ära ning pahandas väga. Võib-olla ka minu eest, sest mina olin liiga viisakas, et oma pahameelt avaldada õnnetuse pärast, olgugi et uni peale koorega salvimist mitte kõige parem ei olnud.

Järgmisel hommikul lainetas natuke ja semi sugu-
haru esindajad, ameeriklane eesotsas, kes eesti vastutulelikkude neidudega õhtul ägedalt olid flirtinud, aga meie põhjapoolsete hõimude kõvemale ja taltsutamata temperamendile alla olid jäänud, puudusid lael. Niisama neiud. Ainult soomlased olid ülal, kuigi taltsamad ning nende häälekõla ei andnud enam tunnistust soome-eesti hõimkonna alglooduslikust ja kultuurist rikkumata käredusest. Üldse pidas kolmveerand publikut paremaks alla jääda. Laev kõikus, mõni oigas, mõni laps nuttis, laevalael oli rohelisi inimesi toolidel lamamas. Ja see lamamine peaks ära keelutama. Või neile haigetele peaks muretsetama iseäraline karanteenpuur, kus nad üksteisele vastamisi võivad katsuda meeldida. Terve-

tele ei paku nad mingit mõnu. Ja neid on igal pool. Mõni tõmbab end kaardimängutuppa pikali, teine kohvikusse, kolmas on sul promenaaditekil risti ees. Ja sa soovid, et lained üle uhuksid ja neid kõiki alla kabiini kohutaksid, et siis ise, kas või märjana, vabalt liikuda võida, ilma et sul vaja näha oleks inimsoo haleduskujusid.

Huvitav oli kuulda muljetest, mis välismaalased saanud Tallinnast. Paar itaallast, kes umbes nädal aega Tallinnas viibinud ja kaubanduslikel otstarvetel asjata püüdnud Venemaale saada, ei olnud sugugi vaimustatud. Kaebasid võõrastemajade üle, olevat mustad, kasimatud, lutikaid täis. (Ime küll, olid suure otsimise järel F. võõrastemajasse ruumi saanud!). Nad olevat, et ainult mitte võõrastemajas viibida, võimalikult kõik restoranid ja kabareed (see on ju meil nüüd sünonüüm!) läbi käinud, kus laudadel liiga rasket ja lavadel liiga kerget toitu paku tud. Mingit mälestist ei olevat Eestimaalt saanud kaasa võtta, mitte midagi, mis Eestist kui iseäraldusest tunnistust annaks. Mõned „Russalka“ piltpostkaardid olid neil. Tähendab, et Eesti Rahva Muuseum ei ole oma postkaarte mitte mõjuvalt võõraste jaoks osanud välja panna; tähendab, et meil ei ole kodukäsitööd, mida välismaalastele võiks pakkuda; tähendab, et meie end veel sugugi mitte võõraste liikumise vastu „Fremdenverkehr'i“ mõttes ei ole valmistanud.

Itaallased seletasid peale selle, et Itaalia esinduses neile olevat öeldud, varsti tungivat enamlased Eestisse sisse. Kes seal nii sõbralikku informatsiooni annab, äratab muidugi teatavat uudishimu. Või

ollakse seal paremini informeeritud kui meie valit-
suslikes ringkonnis?

Puutusin kokku Tartu arstiga, kes mind omal ajal on ravitsenud ja okupatsiooni ajal selle eest hoidnud, et mind Kovnosse ei viidud. Sõidab Saksa-
maale tähtsaid arstiteaduslikke aparate ostma. Ju-
tustab halenaljaka loo sellest, kuidas temale mitte
luba ei antud tollita neid aparate sisse tuua. Vastav
instants seletanud, et siis võib küll tuua, kui seda
nõuab mõni asutis või ülikool, mitte aga, kui era-
arst seda tahab teha. Sest riigil olevat tähtis, et
raha Eestimaalt välja ei lähe. Arsti seletus, et apa-
raat vähendab kulukaid supelasutistesse sõitmisi vä-
lismaale, seega raha sisemaale jätab, ei leidnud
tähelepanu. Ei leidnud ka tähelepanu, et kõrge toll
aparaadiga arstimise haigetele ka kulukamaks teeb.
Ja nii seisame nähtuse ees, et teadusmees, kes põeb
seda eraalgatust, mida teaduse pärast ametiasuti-
sed peaksid põdema, raskustega võitlema pannakse
ja parem meie maa arstiteadus uuematest leiutis-
test ilma jäetakse, enne kui tolli asjus kergendusi
tehakse. Juurde tuleb lisada ainult, et arst — saks-
lane on ja et kaubandus-tööstusministeerium kuulda-
vasti asub teisel seisukohal kui see arstiteaduslik
instants, kes kangesti riigi huvides tolliraha tarvili-
kuks peab. Teaduse huvides? Mis me sellest rää-
gime!

STETTIN-BERLIIN

Swinemünde, tuttav supluskoht, hakkab paistma.
Väike kutter tuleb juurde, kui Swinemündesse

jõuame. Arst vaatab laeval läbi, kas meil mõnd taudi pole. Seda tehakse nii, et kõik sõitjad kogutakse laeva ninasse. Siis kõnnivad nad ükshaaval arstist mööda, ilma et ta neile otsagi vaataks. Minnakse laeva ninasse ja siis on harjutus möödas. Muudkui võttis tund aega.

Laev liigub kanalit mööda Suure või Väikese Haffini — missugune ta neist on, ei tea. Ja teel näed kõike seda, mida sa Tallinnas ei näe, aasu ja niite, hõbepajudest ümbritsetud, mida sa Tallinnas näha ei tahagi, sellepärast, et see kõik sulle ainult meelde tuletaks mõnd pühapäeva-väljasõitu, ja kui kinnineeditud kivimüüride ori sa oled ja et sulle on antud ainult mõningad tunnid looduses viibimiseks ja mitte aastaid vältavat kokkusulamist aastaegade vaheldustega. Näed siin äkki hapuoblikaid aasal punetamas ja imestad, kuidas see taim ka mujal kasvab. Imestad lollakalt spontaanselt ja kummaline on sulle, et seda taime ei näri mitte ainult eesti keelt kõnelevad lapsed. Ning kujutad enesele ette, kui võõrastav see oleks niisugusel aasal pikutades äkki võõrast keelt kuulda — nii kõvasti on see taim su lapsepõlvega seotud, ja tema liitumine võõra rahvaga niisama võõrastav, nagu näeksid neegrit jaanitulel kaasitamas.

Stettinis toll, kusjuures sulle seletab pakke kandev ekspress, et terve kupatis tuleks uppi lüüa. Küsimusele: mispärast? vastab ta, et ei olevat õiget korda ja asi ei minevat sugugi nii nagu määritud. Terve „Betrieb“ olevat alles mäda. Kuna minu arust kogu väljalaadimine ja läbivaatamine käib üsna ruttu.

Punase mütsiga ekspress on üldse kange mees Saksamaal. Laeval seletas mulle tema tähtsusest Swinemündest kaasaõitev saksa ametnik. Ainult punase mütsiga ja numbriga märgitud mehele võid usaldada oma pakid, sest selle käest ei lähe kaduma mitte midagi. Ta on vannutatud mees, on pühaliku töötuse andnud korralikult oma ametit pidada. Mis aga sugugi ei takista, et ta väikese käigu eest linna võõramaalaselt kaks korda rohkem nõuab kui meie ekspress.

Berliini jõuab õhtul ja võõrastemajades on ruumi ikka. Niisuguses suures võõrastemajas, mis odavam on kui meie „Kuld-Lõvi“, leiad sa kõike, mida nõuab energiline elu. Peale sooja ja külma vee, mida pesukaussi võid juhtida, peale telefoni, millega kelneriga, ja teise, millega linna võid rääkida, peale peegli riietekapi ukse, peale vanni, mis on kõik isenesest mõistetavad asjad, on ajalehemüüjad majas, on teatripiletid, laevapiletid, raudteepiletid saadaval ja telegrafeerida võid sa hotellist otsekohe, sest võõrastemajas asub ju ka telegraafikontor. Niisama võid sa kõik oma kirjavahetuse majas ise ära talitada, sest margid ja postkast on vestibüülis olemas.

Ei ole Berliinis märgata seda rõhutatud meeleolu, mille all Saksamaa pidavat kannatama. Eesti daamid otsivad küll asjata seda šikki, mida suurlinn peaks pakkuma, kuid seda uhkustamise puudumist peab terve mõistuse ilmutamiseks pidama. Sakslane ütleb enesele üsna õieti, et iga uhkuseajamine praegustes oludes tunnistust annab väga halvast maitsest. Ei ole hea toon liiga peenelt riides käia, ei ole hea toon liiga kallilt süüa ja juua, ei ole hea toon suuri

jootrahasid anda jne. Berliin teeb tööd, tööd nii, et kihab. Mõni sakslane loodab kümne aastaga, mõni juba viie aastaga Saksamaal endist jõukust näha. Vähemalt ei anna see mõtteviis tunnistust mingist depressioonist.

Mis aga silma puutub, on see, et Berliin mitte enam see suure suuga imperaatorlik, politseilik ja militaristlik Berliin ei paista olevat. Kõik on nagu lihtsamaks, demokraatlikumaks läinud ja rohelised Sipo-mehed (Sicherheitspolizei) mõjuvad tõepoolest paremini kui endised linnavahid. Berliini suurelõuamehetüüp on nagu kadunud, elurõõmul on nagu sordiin peal, kuid teda on olemas ja küllalt olemas, olgugi et Pärnade all ja Friedrichstrassel palju sõjavigaseid, pimedaid, mis kui ennenägematu pilt rõhuvalt mõjub maal, kus vanasti iga kerjamine oli keelatud. Ja see vana endine kord mõjub siiski edasi: nägin, kuidas Café Bauer'ist ühe käega soldat, kes seal postkaarte müüs, uksehoidja poolt välja aeti. Ja soldat ei vastanud muud kui: „Iga inimene tahab elada.“ Ta ei mõtelnudki isamaa eest valatud verega opereerima hakata, sest seda peab ta kodaniku kohuseks, mitte teeneks, ja annab vanale korrale, kus kerjamine igal varjatudki kujul oli lubamatu, alla, oma teguviisi ainult eladatahtmisega vabandades.

Berliin lõbutseb küllalt: džässbändid oma neegrimuusikaga on üldiselt moes ja tantsitakse igal pool oma one-steppe, two-steppe ja fokstrotte, kusjuures võõrastemaja uksehoidja kõva vahet teeb lokaalide vahel, kuhu daame võib viia ja mitte ei või viia. Daamid aga vahet ei tee — see tüüp on suuremalt jaolt välja surnud, kes arglikult peatub, eneselt kü-

sides, kas ka sünnis on sisse astuda ruumi, mille kombed sulle tundmatud ja mille seltskond ehk halb. Kaasaja daam kardab ümberpöörduvalt, kas ehk viimati „ausaid“ naisi sisse ei lastagi.

BERLIINIST PARIISI

Potsdami vaksalist läheb rong õhtul kella 10 paiku minema. Oled äkki otsustanud sõitma hakata, sest Berliin ei paku enam palju. Oled loomaaias karusid kirssidega söötnud ja näinud, kui väga sõda ka selle loomaaias keskel on möllanud, oled Unter den Linden akendel pärgi näinud, mida seltsimehed Ülem-Sileesias langenud võitlejate haudadele panevad, oled ühte tillukest Saaremaa hobust Berliini voorimehe troska ees nagu kübemekest näinud kaks korda kõrgemat sõiduriista vedamas, oled temale järele vaadanud ja mõtelnud, kas kunagi silmapilk, soov, tarvilik rahakott ja see loomake kokku saavad, nii et väike kõrb jälle Kihelkonna kiviaedade taga kepsu võiks lüüa. Oh ei!

Nüüd istud Berliin-Pariisi kiirrongis, mõtled tagasi ja ette, mõtled akvaariumile Zoo's ja sõpradele Pariisis, kas need alles ootavad või aga Itaalia poole edasi on sõitnud. Istud söögivagunis, jood head Münchени õlut, takseerid, kas Tallinna Schnelli tiigis mõni kalapoeg sees peaks olema, ja kui ei, miks mitte? Kui muu kala ei edeneks, koger ja linask igitahes. Ning linn saaks suure sissetuleku, kui mind siis õngitseda laseks, mind ja teisi, ja meid selle eest laseks hingehinda maksta. Vähki võiks vette panna, sest vähk olevat vete sanitaarpolitsei, ja jaaniõhtul

võiks lubatud olla suur vähipüük kahvadega ja värviliste laternatega. Aga Schnelli tiigist ei püüta praegu vist muud välja kui väikesi enneaegu ja ilmaaegu tapetud kodanikke, ning tema vesi on igav ja surnud.

Laiadest akendest välja vaadates näed, et kogu Kesk-Euroopa heina teeb, Stettinist peale tehakse heina. Vili on igal pool ilus, ilm on ilus ja peale vagunis hästi läbimagatud öö on ka tuju ilus. Elberfeldis näed esimesi liitlaste sõjamehi, okupeeritud joon algab. Kölnis istutakse ümber, seal läheb rong juba prantsuskeelseks, ainult rootslased, keda oma hea valuuta tõttu Berliin täis oli, kõnelevad omakeeli. Saksa tolliametnik küsib kuskil rongi astudes veel saksa keeles, kas midagi tollimiseks üles on anda, jääb eitava vastusega täielikult rahule ega heida pilkugi pakkidele, ning siis hakkab valitsema ladina kultuur, vagunis nimelt. Ja sa paned imestusega tähele, et prantslane, kes vanasti ainult kodus istus, liikuma on hakanud. Üks tuleb Leipzigi messilt, teine on Berliinis ringi vaadanud, kolmas on terve Saksamaa läbi kolanud ja seletab, et Saksamaal kõike küllalt ja kõik odavam on kui Prantsusmaal. Ime küll! Prantsuse frank oli varem palju väiksem kui Saksa mark, nüüd saab Prantsuse frangi eest 5—6 korda rohkem Saksa markasid!

Saksamaa kaob, Belgia algab. Tulevad Belgia vabrikulinnad, millest läbi ja mööda jooksevad Belgia söest mustad ojad, mis meil muidugi uhket nime — „jõgi“ kannaksid. Nad jooksevad kiirelt ja on nii mustad, et taimedki häbenevad neis kasvada. Ei näe sa õngitsejat, ei suplejat neis. Alles palju, palju

kaugemal, kui kaevanduste ja rauavalamise piirkond lõpeb ning algab põllupidamine, alles siis näed sa kahte poisikest suplemas ja ühte õngitsemas.

Saksamaal, Reinimaal, nägin istutatud männikuid, mis mulle sugugi ei imponeerinud. Metsaalune oli piinlikult puhastatud, võistlus üksikute puude vahel valguse poole tõustes ei ole suur olnud ja puud on kõik kõverad, mitte ühtainustki sirget palki ei saa. Belgias aga sirguvad istutatud või külvatud puud õigelt ja sihvakalt vastu taevast. Ja mul tuleb tahtmine mõne metsasaksaga kõnelda, sest Eberswaldest toodi meile palju seda teadust sisse, et kõik puhmad koristatagu metsa alt ära. Kas on siin samasuguse metsaasjanduse eksitusega tegemist, nagu sellega, mis omal ajal sipelgaid metsale väga kahjulikkudeks loomadeks pidas ja neid hävitada käskis?

Prantsuse piir! Pakkidega välja. Pakikandja nõõrib. Protseduur kestab umbes pool tundi, siis võib sõit edasi minna.

Belgiast läbi sõites nägid kõva töötamist. Endine Belgia. Sõja jälgi, vähemalt vaguniaknast, näha ei ole. Ainult Prantsuse piiri lähedal näed mõnda purustatud maja. Loen viis ja rohkem ei näe. Prantsusmaal ei ole ka esialgu palju purustamist näha. Ainult nii umbes tund sõitu Pariisist, siis on seal linnakene olemas, kus on võideldud, nii et ükski maja enam terve ei ole. Vähestel on katused peal, palju suurem osa on alusmüüri raskeist suurtükikuulidest laiali kantud. Näha on, kuidas ainus mürisk poole kahekordsest majast ära on viinud. Kuulipritside targete ridu seintel, püssikuulide auke järelejäanud katusekivides — seda näed sa kõike loojuva

päikese viimastel kiirtel, siis tuleb piir, kus sakslased taganema hakkasid, siis tuleb pimedus ja siis — Pariis.

SUVINE PARIIS

Široko käis Pariisist üle, vana Sahara tuul, mis enda alla matab killavoorid ja järele jätab pleekinud luid ja konte. Široko, mida küll Itaalias tuntakse, mis aga siin on õige haruldaseks külaliseks, tõi peent Sahara tolmu üle Vahemere kaasa ja Aafrika liiv segas end Pariisi uulitsatel Euroopa omaga, keerles ja keerutas ja pani inimesed, loomad ja autod rututama. Oodati äikest, aga see ei tulnud, oli 38° sooja, õigemini kuuma varjus, high lainetas ja pani inimesi võllanalju tegema, mida organism kange palavaga ja kange külma käes näikse nõudvat.

Muidu on Pariisis kaunis paras ilmake olnud selle suve jooksul — aeti läbi nii 32° varjus ja mõnikord oli koguni ainult 20°. Ei olnud viga. Nüüd peale široko on üsna jahe ja ajalehed kõnelevad äikesest ja marudest maal, mis telegraafitraadid sassi on ajanud.

Pariis elab oma suvist ja palavat elu edasi. Hooaeg lõppes Longchamps'i võiduratsutamistega, kuhu ka meie saadik presidendi looži oli kutsutud, aga kuhu ta Roomas viibimise puhul ilmuda ei saanud. Grand Prix, „suure võidu“ võttis seekord inglise hobune.

Spordiväljal ei õnnestunud prantslastel hästi: Ameerikas võideti, nagu küll kodumaa ajalehed ammu teatasid, prantsuse esipoksija Carpentier. See sõ-

num läks ruttu üle maailma laiali, võis aga vaevalt nii suurt tähelepanu äratada kui Pariisis. Juba nädal enne võistlust olid lehed ettevalmistavaid teateid täis. Võistluspäeval olid suured lehed enestele kindlustanud traadita teated ja kutsusid publikut oma toimetuste ette neid teateid vastu võtma. „Matin“ pani oma sireenid uuesti käima, need sireenid, millega ta sõja ajal Pariisi elanikke hoiatas, kui saksa lendurid linna kohal nähtavale tulid. Need-samad sireenid andsid kolm minutit peale võistluse algust Ameerikas siin teada, et vastased esimeseks roundiks end teineteise vastu on seadnud. Kuid juba ühe lühikese minuti järel teatas sireen, et võistlus Carpentier' kaotusega lõppenud, nii et kuskilpool mõni viga pidi olema, nimelt, et võistluse algus liiga hilja siia edasi anti, või aga et Carpentier mitte 14 minutit vastu ei pannud, nagu mõned ajalehed teatasid. Siin, suurtel bulvaritel, kus rahvast on nii ilmatu palju, et edasiliikumine peagu võimatuks muutus, saadi mulje, et Carpentier vaevalt teisele vastu sai astuda, kui ta ka juba lõplikult löödud oli. Üle linna heljusid aeroplaanid, rakettidega rahvale teada andes, et prantsuse esimene poksija on löödud, rahvale, kes üsna vaikselt ja õige rõhutult selle teate vastu võttis.

Kolmandaks suuremaks sündmuseks oli Fête Nationale, prantsuse iga-aastane rahvuspüha vabariigi auks, mille ma kolmandat korda siin läbi elasin. Uulitsatel tantsiti, nagu alati, uulitsatel oli kõiksuguseid löbustusi, kõiksuguseid võidumänge, väikesi lotereid, püssiga märgilaskmisi jne. ning õhtul tõusid

tulevärgid taeva poole, muinasjutuliselt ilusaid tulejugasid ja sädemetekoskesid üles saates.

Pariislane armastab tuld. Kui sa sisse sõidad, kui gare du Nord'ist juba kaugemale linna tsentrisse jõuad, siis võtab sind tuli vastu, elektrituli, sätendav hiilgus ja sära, vastuläikiv loetlematuilt peegelaknailt ja seinapeegleilt. Ning sõidad sa üle Place de la Concorde'i, siis sõidad nagu jõulupuust läbi, mis on täis küünlaid, küünlaid ja küünlaid.

Elu on liikuvam, hulga kihisevam kui Berliinis, ka nüüdki veel suvel, kus Pariisi kõik maha on jätanud, kes seda vähegi jaksavad. Liikumine on määratu suur, nii suur, et katsutud on seda kord asjatundjate poolt laitmata korraldada. Et mitte iga päev mitu inimest autode alla ei jääks. Tellitud New Yorgist asjatundja välja, kes Opéra ees korraldama hakanud, õhtupoolikul aga juba autod nii müt-sakusse ajanud, et alles hilja öösi sellest segadusest jagu saadi. Siis tellitud New Yorgist veel kuulsam mees välja, üks kõige kõrgemaist New Yorgi ametnikest. See vaadanud paar päeva ringi ja konstateerinud, et siin nii peab läbi ajama nagu seni, üks linna-jagu tõmbavat rohkem sõiduriistu külge kui teine ja seal ei saavat midagi parata. Nüüd oli ühel prantslasel enesel mõte — ta on rahvasaadik — punaseid lapikesi üle tee tõmmata, mis teatava erapooletu joone ära pidid tähendama, kust jalakäija hädaohuta üle võib sammuda, kuid vihm pesnud punase ära ja asi ei edenenud. Edasi kavatseb rahvasaadik, sest niisugune on ju kangekaelne, uulitsakividele punase joone tõmmata, mille ees autod peavad teatava aja peatuma — saab näha, kuidas õnnestub see idee,

seni aga sõidetakse iga päev inimesi vigaseks ja surnuks, olgugi et politsei oma valgete keppidega ja vilunud rahuga autode ja vankrite hulka oskab korraldada.

Politsei juures võib tähele panna midagi uut, ennenägematut. Tal on nüüd revolver olemas. Vabariiklik mõte nõudis enne, et politsei kurjategijate vastu kaitsetu pidi olema või, mis on seesama, end oma kõlbelise ja kehaliku jõuga maksma panna. Nüüd aga, kus juunikuus õige vahvad röövlid päise päeva ajal autos briljantidekaupluse ette sõitsid, akna sisse löid, briljandid ära võtsid, kõik takistajad revolvripaukudega eemale peletasid ja ilusasti ära sõitsid, nüüd aga anti politсистidele revolvririd, kuid ka kitsendusega: nad ei tohi seda riista püksitaskus kanda, vaid nahkse tupe sees, mille raske lahtinööpimine häda korral vabariiklikku mõtet ikkagi meelde peab tuletama.

Üldse hakkab aga muidu enesekaitse ja julgeoleku kaitse mõte pead tõstma. Hiljuti, mõne päeva eest tungis kolm meest Pariis-Nizza kiirrongi, laskis maha ühe vastuhakkava ohvitseri, kes ei lubanud oma taskuid tühjendada, röövis inimesed paljaks ja kadus pimedusse. Nüüd nõutakse koguni raudteekonduktoreilegi revolvreid. Ja vanad vabariiklased vangutavad pead. Kuid revolvririd politсистide käes on raudteeröövlite suhtes eile oma töö teinud — kaks neist lasti kinnivõtmisel maha, kusjuures ka üks politсист elukardetavalt sai haavata. Kolmas sotsiaalse korra esindaja — nad on raudteel reisijaid „pursuideks“ nimetanud — on kinni.

Selle poolest siis on Pariisis midagi muutunud.

Mis muidu muutunud võiks olla, ei tea. Peale hindade. Ja olgugi, et pariislane ennesõjaaegse Pariisi ütleb teise olnud olevat kui nüüdse — uskuda seda ei maksa. Pariis on seesama. Juurde on tulnud Inglismaa-Ameerika mõjul sõja ajal *grill-room*'id ja *drink*'id restoranides, mõned uulitsad on teised nimed saanud, nagu Avenue de président Wilson, muidu on aga kõik endine, ja on ehk muutunud üldise arenemisseaduse põhjal — võõrastemajades, ka väiksemates saab sooja ja külma pesuvett ja vannituba on ka.

Mis aga tõepoolest on muutunud, need on hinnad. Ja kui sa siin raha, mida tingimata välja tuleb anda, Eesti rahasse ümber arvestad, siis Issand halasta! Ja need inimesed, kes kodumaal välismaa väljaminekuid Eesti rahas arvestavad, need ei tea, mis nad teevad.

Ühe frangi (32 marga) eest saan ma 4 toosi tikke, s. o. 8 mk. toos. Ja ma süön lõunat 10 frangi eest, s. o. 320 marga eest. Ja toa eest maksan ma 12 fr. päevas, s. o. 360 mk. Ning see üteldakse veel odav olevat. Nii et iga tahtmine kaob Eesti markadesse ümber arvestama hakata.

See ümberarvestamise tahtmine ei peaks muidugi mitte kaduma neil, kes valvel on, et meie riik liiga palju ei kulutaks. Lugeja saab muidugi aru, et ma meie välisesinduste kulukuse arvustajaile mõtlen. Ja ma ütlen veel kord, et meil ümberarvestamise tahtmine ei peaks kaduma. Kuid väga tähtis oleks, kui nad rohkem meie valuuta madalat seisu süüdistaksid kui niikuinii napilt varustatud esindusi. Kuid see

peatükk on teine peatükk ja ei käi enam selle nüüd lõppeva veste raamisse.

Ideede assotsiatsioon viib ruttu veel välisministeeriumi juurde ning sunnib tähele panema, et meie lepingud Lätimaaga eesti lehtede eest nähtavasti kõvas saladuses hoiti, sest neist räägiti alles väga, väga post factum, kuna siin sellest meile „Temps'i“ peatoimetaja teadis jutustada. Selle asemel rõõmustas meid „Päevaleht“ aga tähtsa teatega, et pastor Sommer kolmat korda maha oli kuulutatud ja üks hilisem number konfirmeeris seda teadet õnneliku laulatuse sõnumiga. Tuleb õnne soovida, tuleb väga õnne soovida, ei muud midagi — informatsioon on meil hiilgav!

Ütlesin juba, et Pariis mitte muutunud ei ole. Muidugi küll muutunud selle tühjalt vastukõlava Pariisi vastu, milles ma viibisin, kui sakslased tema läheduses olid. Kuid see oli erakordne Pariis, kuna nüüdne oma harilikku ilmet edasi kannab. Sõda on siia toonud ehk rohkem ameeriklasi, kes iga päev suurtes voorides „battle-field'e“ käivad vaatamas, mille näitamiseks terved ettevõtted hiiglaautodega on tekkinud. Ja sinna rusuhunnikutesse, suurtükkidest ja miinidest ümberküntud lahinguväljadele, mille pildid õudseks meelituseks nimetatud ettevõtete akendel, voolab välismaalasi murruna, olgugi et palav aeg õigupärast mingi reisimisaeg ei ole.

Sõda ei ole muud tähelepandavat märki linnale vajutanud. Ei ole siin mitte näha neid sõjainvaliide, kes Berliinis nii haledalt seda õnnetust meelde tuletavat, mida sõda kaasas kannab. Vähemalt ei ole neid siin mitte kerjamas näha, või paremini, mitte

sel määral: sest esimest korda nägin alles täna üht, kes mundri järgi ameeriklane või inglane võis olla ja, leierkasti mängis. Muidu näed neid väikestes kergetes vankrites, mida nad kätetõmbega kaunis kiiresti edasi ajavad, autode ja trammide vahel liikumas ja ei saa esimesel silmapilgul arugi, et nad invaliidid on. Prantsusmaa on võitja riik, jõuab nende eest hoolt kanda, sellepärast ei puutu nad siin mitte silma, ja kui ka, siis mitte nii haledalt nagu Saksa- maal.

Pariis ei ole enesel mitte sugugi tuju lasknud rikkuda, välja arvatud ajutiseks, kui valitsus Bordeaux'sse kolis. See oli ainult lühikeseks ajaks ja ma leidsin juba 1914. a. sügisel linna uuesti oma endist ilmet võtmas. Nüüd on kõik endine, mis tujusse puutub. Ja kuigi tuju peaks puuduma hakkama, siis hoolitsevad tema ülendamise eest juba kunstnikkude linnajaod, iseäranis vana põline Montmartre.

Seal on küll mitmed vanad kunstnikkude asutised ärilisele vaimule alla pidanud andma ja on moodseteks tantsulokaalideks või aga varieteedeks muutunud, kuid on ikkagi veel neid olemas, kus vana traditsioon maksab ja loov kunstnik ise oma võimisega üles astub. Ja üks neist asutistest, „La Vache euragée“, mille eestikeelne nimi „Marutõbine Lehm“ oleks, sai sellega toime, et ta end Montmartre'i linnavalitsuseks kuulutas, seal laulatusi ette võtab, muidugi kõiksuguse naljaka brimbooriumi saatel, mil juuridiline sanktsioon puudub. Ei puudu aga põrmugi huumori sanktsioon: sest ei mäleta praegu, missugune linnajagu Montmartre'iga ühe veski pärast riidu läks ja kelle omaks ja kelle piirkonda see veski linna

sees õige sai, kuid lepituspeo andis, kuulake — Pariisi linnavalitsus linnapeaga eesotsas. Kui meil Pelgulinna mõni trahter end kuulutaks iseseisvaks riiklikuks või omavalitsuslikuks asutiseks, naabruses olevalt linnajaolt ühte hoonet üle võtta tahaks, siis kutsuks meie linnapea asja selgitama vist küll politsei ja vaimuhaigete arsti korraga.

„La Vache euragée“ on kitsas asutis, kus sulle kohe peremees, ümmarguse näoga, veidi rammus rõõmus härra, vastu tuleb ja sind otsekohe nimetab vürstiks, krahviks, hertsogiks või mingiks muuks kõrgeks aukandjaks ja sinuga rumalat nalja heidab, mis puupüsti täis olevat lokaali teataval määral lõbustab. Mind nimetas ta aga esimeste viisakusformelite järel Landru'ks, kes siin on kuulsamaid naistemõrtsukaid. Ja see on üllatav, kui sind sisse astudes ja sind esimest korda nähes nii takseeritakse. Aga mis muidu pakuti, oli selle eest väga hea: luuletajad kandsid ette oma luuletusi, muusikamehed oma kompositsioone ja üks Aafrika tüüpi naisterahvas — midagi araablase või berberi sarnast — deklameeris ja laulis otse vangistava võimega. Kuid käsi plaksutada ei tohi, see on halb toon, on kodanlik toon ja rikub ettekantud palade edasivibreerivat mõju. Ning ma nägin mitut inimest, kes ettekannete järel vaikselt enese-ette nutsid — nii vastuvõtlik on selle kunsti-rahvakese hing kõigele, mis tõesti hea ja sügav.

Käsi plaksutada võib ja plaksutama peabki teises lokaalis, kitsas-kitsakeses Lapin-Agile'is, kus iga ettekande järel käteplaginast üle veel suur Brie karjakoer haugub, vana veteraan selles koopas, karvasem kui tema peremees, kes tulise kuuma ajal karva-

mütsi kannab ja seda tervet mürglit kamandab. Pime ja tillukene koobas, ja nurgas on kunstlik ja urgastega kalju, kus valged ja kirjud rotid saladuslikus hämaras liiguvad ja loomi armastavaid inimesi näppudesse salvavad. Seal kantakse Beaudelaire'i ette, seal improviseerib üks viiulikunstnik imelikke ja anderikaid asju, kui tuba peagu täiesti pimedaks on tehtud, sest valgus segab tema spontaanset loomist. Ja siis esineb unistavate silmadega noormees, keda „fakiiriks“ hüütakse, kes on kahvatu ja kes sinu käe oma pihku võtab, sind mõne sõna käseb lausuda, siis nagu transsi satub ja sulle su iseloomu kaunis tabavalt ära seletab. Käib kõik inimesed läbi, ütleb igaühele midagi, mis teda imestama paneb; imestama sellegi üle, mis ta teise kohta ütleb: Jaan Latikut tüüpis ta hiilgavalt. Ja karvane peremees korjab taldrikuga pärast kokku 50-santiimiseid, kuna koer pööraselt haugub ja publik käsi plaksutab.

Montmartre on elav, väga elav. Elu temas võistleb suurte bulvarite omaga ja on öösi esimeste elust palju üle. Aga mis ööst rääkida, kui päevalgi küllalt lõbu pakutakse. Umbes nädala eest pandi suured võistlused toime, võidujooks maalijate ja kirjanikkude vahel. Ei olnud mitte lihtne võidujooks, vaid maalija pidi joostes maalima ja luuletaja pidi joostes luuletama. Kuidas võidutingimused olid, see on mul kõik segi läinud ja ei olegi ju tähtis, tähtis on, et härradel tuju oli joosta, joosta selle Egiptuse palavusega. Siis oli seal veel hiilgenumber: võiduujumine üle Montmartre'i. Ja kui sa tead, et Montmartre on mägi, kõrge mägi, kus ühtegi veerennikest ei ole peale nende, mis uulitsakivide all käivate to-

rude kaudu muretsevad tarvilikku söögi-, keedu- ja pesuvett, siis peab ülesande teostamine tegema natuke uudishimulikuks. Küsimus lahendati sel viisil, et olid veega täidetud vannid, kus sees inimesed ujusid. Ja need vannid jooksid võidu, sest et nende ette end olid rakendanud elavad olevused, kes võimalikult rutulise edasiliikumise oma hoolde olid võtnud. Ja seal juhtub nii mõndagi, vann kukub ümber ja võiduajaja on äkki kuival, kuni anum jälle veega täidetakse. Lõppude lõpuks võitis üks daam, keda, nagu üks siinne leht tähendas, „kuulsus ja käteplaksutamise katsid“, kusjuures lauset peab mõistma nii, et käteplaksutamise asemele ka kätepatsutamise võib panna.

Quartier Latin elab vaiksemat elu, kuid ka sealne kunstnikkude ringkond avaldab end üsna hoogsalt. Vana „Rotonde“ on rohkem rootslaste ja ameeriklaste kätte läinud, kuna otse tema kõrvale „Parnassi“ endine Rotonde'i boheemkond üle on kolunud ja selle kohviku ruumides alalise pildinäituse on loonud. See pildinäitus annab tunnistust kõiksuguseist viimaste aegade vooludest oskamatuses ferمندiga, on esimesel ajal kaunis paljugi müünud, iseäranis välismaalastele, kuna prantslane ise moodsetest „ismidest“ palju ei hooli ja rohkem õppimise kaudu saadud võime peale rõhku paneb, nagu näitas kuu aja eest lõppenud „Salon“ Suures palees.

Suur palee ei ole mitte ainult kunstinäitustele määratud. Tema ruumikus lubab seal isegi võiduratsutamisi toime panna. Viimasel niisugusel sai kõrgushüppega võiduajamises esimese auhinna üks Saksa saatkonna liige, mida muidugi suure heamee-

lega ei nähtud, sest igapidi kenam oleks olnud, kui prantslane need loorberid enesele oleks saanud.

Nädala eest lõppes samas palees suur koeranäitus. Välja oli pandud umbes 1500 koera, kusjuures nn. politseikoerad, õigemini, saksa karjakoerad, ilmatu suurel arvul olid esitatud. Palju oli ka jahikoeri, kelle seas väga imelikke kehavorme hakkavad võtma mägrakoerad, rahvakeeles „taksid“. Meie harilikke mägrakoeri oli ainult paar, teised olid palju suuremad ja terava pika karvaga (traatkarused). Kui ka foksterrieri jahikoeraks lugeda, mida ta õigupärast ju on, siis on ka seda tõugu kõvasti muudetud ja ka tema on pikakarvaliseks läinud ning tema kehaehitus on, õlgu, selga ja jalgu võttes, ettepoole kalduvaks madalaks rööptahukaks saanud, kusjuures saba nagu väike takukoonal püsti taeva poole vahib. Üks foksterrier on koguni valgeks villaseks, kurvalt ja pelglikult vaatavaks lambatalleks kasvanud ja oma ärksa iseloomu täielikult sellele metamorfoosile ohverdanud ning seega igast auhinnast oma isanda ja kasvataja tuju ja maitse ohvrina täiesti ilma jäetud. Ta järglasi on edasi aretatud ning need on nüüd väga „teravad“ traatkarvased ja teinekord villased moekoerad.

Siis oli seal väga ilusaid eksemplare prantsuse buldogeid, endises kujus, ainult suuruses varieeruvad, mõned barsoid, mõned madala kasvuga Euroopa hurdad, paar samojedi koera, kuna pointerid, setterid, hagijad, brakid jne. õige suurel hulgal esinesid ja oma endise tüübi alal hoidsid. Muid koeratõuge muidugi veel hulk.

Huvitavaks numbriks sel näitusel olid metsasarve

puhumise võistlused, kusjuures prantsuse jahisignaalid on hoopis teissugused, kui meie neid oleme kuulnud.

Nii siis, suvine Pariis pakub ikka nii mõndagi ja sedagi kaunis rohkesti. Muuseumid on ju avatud, linn täis ajaloolisi mälestisi, teadus töötab, kunst niisama, teatrid on avatud, olgugi et repertuaaris ja näiteseltskonnas suveks nii-ütelda teine garnituur tarvitusele on võetud.

Aga see suvine Pariis ootab vihma. Ootab vihma nagu kogu Prantsusmaa, kus kõik kõrbenud olevat peale viinamarjade ja puuvilja. Kuid lehed seletavad, et selle eest viinamarja- ja puuviljasaak olevat nii ääretu rikkalik, et muu kahju kuhjaga katvat. Kuid igatahes Prantsusmaa ootab vihma, nagu ta teda mitu kuud on oodanud.

Linna uulitsa-alleed on kuivad, kurb on Bois de Boulogne. Uulitsatel on puud oma lehed pruuneks kägaraiks tõmmanud, ainult plataanid peavad vastu ja näevad peale väikest uduvihma, mis tuli kord ammu, kuumuses unustatud aegadel, õige lootusrikkalt helerohelised välja. Bois de Boulogne on tolmu- ja tolmust valged on puud ja puhmad ja sa nagu tunned oma erkudega taimede ahastust vee järele. Mõned üksikud puud ainult ajavad värskeid lehenuppe, mõned üksikud hakkavad koguni uuesti õitsema ja ime-lik näeb välja, kuidas ärakõrbenud pruunide lehtede vahelt tärkavad noored kasvud heleroheliselt ja vaatavad janunevalt liiga heledasse valgusse.

Metsade põlemised on tavalised nähtused, kuulus Fontainbleau mets põles, põlevad teised metsad.

Ainult Compiègne'i mets peab veel vastu, ehk seal küll indiaanlaste öötuled loidavad.

See tuli nimelt nii, et keegi Ameerikast ühe punanaha välja tellis — boiskautide õpetajaks. Tuli üle ookeani „Suur Pistrik“, kõndis oma peomundris Suurtel Bulvaritel ja äratas hiiglaviisil pariislaste uudishimu. Kuna aga punanahk ka ühes Ameerika ülikoolis oli käinud, siis teadis ta, kuidas vaigistada pariislaste uudishimu. Ta läks Café de la Paix'sse, kus on ikka palju ajakirjanikke, ja andis neile teada, mis, kunas ja kuidas. Need panid selle kõik lehtedesse ja nüüd konstateerib pariislane meelitatult, et Suurel Pistrikul on hea maitse, sest ta kiitis ajakirjanikkude ees Pariisi daamide ilusaid kingi. Ja Manitou teab, need on tõesti šikid, nii et nad pree-riate elanikule, olgugi et ta ülikoolis oma maitset on harinud ja oma koduse vigvami skvaavide mokassiinidest suurt enam ei hooli, õige teravalt silma võivad puutuda Ameerika praktiliste jalanõude kõrval.

Nii siis, Suur Pistrik teatas kingadest, edasi, et ta harilikult nii palju sulgi oma peas ei kannu kui praegu, vaid lepib ühe sulega kõrva taga. Palju sulgi, see suur armatuur, mis ehte aluseks, on tema skalbile liiga palav, aga niisugusel pidulikul juhtumil, kui Pariisi bulvaritel ollakse, peab üles astuma vääriliselt ja toredalt.

Seda ja muud teatas Suur Pistrik. Ning praegu on ta prantsuse skautidega koos Compiègne'i metsas üles löönud oma telgid, kus ta neile õpetab, kuidas peita oma jälgi ja leida vaenlase omi, kuidas rohu sees roomata ja tikuta tuld saada rahupiibu jaoks, mida küll prantsuse monopolitubakaga topitakse ja

mis on nii halb, et tõepoolest imestades „huhh!“ peab ütlema.

Kui palju see indiaanlane praktilisest küljest uut toob skaudingusse, ei tea muidugi ütelda, üks asi on aga kindel, et ta tema romantilist elevust aitab tõsta. Pagana pihta, ühe pesueht indiaanlasega mööda metsa hulkuda, see kuluks väga ära õige ka meie skautidele! Ja meie mets on prantsuse omast ikkagi ette, meil võiks ta tõepoolest jahilaaneks saada, sest meil on ju palju, palju olemas, mis prantsuse omal puudub. Meil on omad rebased suuremal arvul kui siin, nugis elab meil ja saarmas on meie vetes, võib ka veel ilvest näha saada ja aeg-ajalt räägivad lehed ka huntidest ja karudest. Nii et punanahal oleks tegemist kaunis kodulaadi faunaga ja võiks meie poisse selle elava huviga õpetada vaatama loodusele, mida metsavaht küll tunneb, aga ainult algavale jahimehele edasi oskab anda ja ka ainult siis, kui viimane alatihti end temale atašeerib.

Kuna õnnelikud prantsuse skaudid nii Compiegne'i laanes puude vilus õpivad Chingachgooki viise, praadis Pariis edasi. On, nagu rudiseks rasv suurel pannil, nii palav on. Ja 36⁰ varjus, see ei pane mitte üksnes mõtlema, vaid ei lase mõtet nihkuda mitte kaugemale kui ainult vilu koha poole. Ning pariislane istub siis ka restorani ees linast katuse all ja joob õlut. Küll joob ta õlut! Ühtelugu on aga jällegi tagavara otsas. Aga see õlu on parem kui ennem kuulus saksa õlu. Prantslane on teda tegema ja kõvasti jooma õppinud. Aperitifid, väikesed napsikesed mingisuguse enam või vähem terava maiguga, kõiksugused limonaadid ja tsitronaadid jäävad nagu

ikka enam ja enam tagaplaanile ja „bock“ ja poollitrit on see, mida juuakse ikka rohkem ja rohkem. Poollitrit umbes 1 frank, s. o. Eesti rahas umbes 30 marka. Nii siis odavam kui Saku õlu. Aga ma lubasin ju mitte enam Eesti rahasse ümber hakata arvestama.

Kuid kui õhtu tuleb, on pariislane päevase palavuse unustanud, siis pistab ta tantsima. Ta tantsib kõiksuguseid tantse, mis ameeriklased oma neegritelt laenasid ja Euroopasse tõid. Õigemini, oma „nigertantsu“, mis oli varem näha varieteedes ja mida veel varem argentiinlased ja lõuna-ameeriklased, kes neegrite poolest rohkem õnnistatud, nii omavahel ja naljapärast Müncheni kunstnikkude pallidel eksekuteerisid. See tants jaotati aegamööda oma elementidesse, nii et sai mitu tantsu. Ja nüüd on Euroopa nagu hullumeelne: muusika aimab neegrite primitiivset orkestrit järele. Sest neeger mängib iga asja peal, mis kätte juhtub, kastrulil, pajal, vankrikodaratel, ja helistab lehma kaelakella, muudkui et lärm oleks suurem. Ja ulub sekka. Seda siis aimatakse järele ka muusikas. Ja mida ehtsam veel terve orkester oma muusikantide poolest, seda nooblim kogu looming. Kui muusikandid üsna mustad on, siis on terve asi šikim kui šikk. Ka mulatid on hinnas kõrges kunstis, tertseroonid ja kvarteroonid annavad tugevat eksootilist värvi. Kuid ma olen ka üsna valgeid näinud, kes endid muusikariistade taga ülal peavad täiesti lollilt, mõirgavad ja uluvad ja teevad, nagu oleksid nad päris mustad, ikka äkki üles kargavad ja, nagu vaimustusest piitsutatud, hüppavad tantsiva publiku sekka, kust dirigent nad tugevalt

haarava käega jälle oma istmele tagasi keerutab. Seda nimetatakse siis džässbändiks ja see on šikk. Olgugi et üks prantsuse leht hiljuti joonistise tõi määratu suurest avatud suuvärgiga neegriteorkestrist ja härrast ja daamist, kellest viimane ütleb: „See on küll kallis, see džässbänd, kuid ta on nii distingueeritud, nii šikk!“ Aga joonistise pealkirjaks oli — tsivilisatsioon!

Jah, neeger on mees. Kultuurifaktorina tantsupõrandal vähemalt. Brüsselis oli mõne aja eest neegrite kongress, kus arutati neegrite kultuurilisi küsimusi. Mis sellest välja tuli, seda ma ei tea, lehed sellest palju ei jutustanud. Kuid just samal ajal oli Pariisis neegrite salkkond, kes demonstreeris musta rahva võimeid ja teeneid muusika alal. Läksin vaatama. Oli pagana toredasti kasvanud dirigent olemas, kindralimundris, mida nähtavasti üks parimaist rätsepaist oli valmistanud. Ja orkester oli frakis ja kõik oli väga auväärne. Ja siis pistsid härrad oma muusikariistadega lärmi tegema ja ise kaasa uluma ning kindralihärra hüppas nagu kanguru.

Tõsi küll, paar ilusat häält oli olemas. Kanti ette mõni ameerika laul väga kaunilt. Kuid kui tähele panna, et päris musti vähe oli, suurem jagu segaverd, ja et orkester valgetega ja Pariisi konservatooriumist läbikäinud muusikutega oli täiendatud, siis jäi ka seegi efekt muusika alal üsna väikeseks. Oli üks suurem džässbänd, kusjuures Euroopa vaated muusika korralikkuse kohta sagedasti kollideerisid neegrite omadega.

Niisiis, kinnitagu mõni Ameerika inimesearmastaja niipalju kui tahab neegrite andekust ja seletatagu,

mida meie isegi teame, et nn. neeger õige mitmesse üksteisest täiesti lahusolevasse rassi jaguneb — seni ei ole midagi nähtud, mida nad luua võiksid, ka seal mitte, kus neil täielik vabadus ja oma riik, nagu Haitis ja Libeerias. Ja ma usun, et palavad maad ikka palju produtseerida ei luba. Mõjuvad ajule uimastavalt. Panevad ainult jalad liikuma ja uluma ja ime-likku mürgelmuusikat tegema. Ja mulle paistab see Pariis praegu natuke aafrikalik olevat. Ning ma usun edasi, ma kolin välja jahedamasse kohta.

LÄBI IDA-, LÖUNA- JA KESK- PRANTSUSMAA

HAUTES ALPES

Kui varjus on juba tükk aega 36⁰ sooja, kui küll pilved kerkivad lõunas, aga iga päev petavad, kui lootus, et vihma tuleb, Pariisi suhtes täielikult ilma- aegne paistab olevat, siis otsustad äkki ühel õhtul: homme hommikul sõidan Pariisist ära. Kuhu? Tae-vas teab. Igatahes sinna, kust pilved paistavad. Peast vilksatavad mõned maakohad läbi, mis jahedust töö- tavad, nagu Bretagne'i rand, Püreneed, Biarritz, Vogeesid. Aga Bretagne seletatakse tänavu väga kal- lis olevat, sest ta olevat moodi läinud ja mood mak- sab hullupööra palju; Biarritz on kaugel, olgu siis Prantsuse mäestik.

Üldse olen ma alati selle poolt olnud sinna sõita, kuhu juhtub. Nii siis üle Dijoni seda teed mööda, kust siin Šveitsi minnakse. Aga Šveits oma enam kui kaks korda kallima rahaga kui Prantsusmaa —

šveitslased maksavad Prantsuse frangi eest 45 senti. . . ei taha enam edasi mõelda, muidu hakkab jälle Eesti rahaks ümber arvestama! Nii siis, minu jalga ärgu puutugu Šveitsi pinda, tahan niisama Šveitsi äärt mööda kõndida ja üle piiri sisse vaadata, kus end võivad toita ainult kõrge valuutaga maade elanikud.

Rong läheb hommikul kell kaheksa kõva palavust töötava päikese käes välja. Läheb välja Pariisist, kus lõuna ajal muidugi jälle asfalt pehmeks muutub ja nagu praadiva rasva lõhna tunda on. Vaguniaknast tõmbab kiirus tuult läbi ja ongi nagu parem. Kuid mida rohkem aeg edasi nihkub, seda vähem pakub ka rongisviibimine jahutust, ja einelaudade peale joostakse tormi, et mingit jooki kätte saada. Ma ostan jääga jooke, löön anumast jää üle ja hoian teda peopesal.

Dijonist teatan telegraafiga Pariisi, et ma suvitama olen sõitnud. Kuhu? Seda ma ise veel ei tea. Esialgu lähen Chamberry poole, see nimi kõlab äkki mulle nii jahedust töötavalt. Seal olevat mägesid, aga mul ei olnud aega ega energiat raamatutest ja reisiplaanidest uurida, mis seal tõepoolest on olemas.

Sa võid ikka õige tükk aega sõita, ilma et sa vaguniaknast midagi näeksid, mis pakuks iseäralist huvi. Hooned, taimestik, see kõik on ikka niisugune, nagu sa teda Pariisi ümbruses oled harjunud nägema. Alles umbes 8 tundi raudteesõitu Pariisist eemale, alles siis hakkad imestuse ja heameelega tähele panema, kuidas loodus kodumaad meelde hakkab tule-tama. Läbipaistev kergelaadiline lehtpuu, mille üksikute liikide nimed sulle teadmata, jääb vähemusse

ja tõepoolest hakkab ilmuma mänd, kadakas, siis tuleb kask, ja koguni va lepp hakkab raudteeäärseid kraave kantima. Ning lõpu poole sõidaksid nagu täielikult läbi kodumaa, seal on nurmed samasugused nagu meilgi oma varieeruvates värvides, kui vili neilt koristatud. Ainult vahetevahel tuletab sulle mõni maisipõld ja mõni ehitusviisi poolest võõras küla meelde, kus sa sõidad.

Õhtuse jaheduse käes oled mäestikku jõudnud, mäestikku, kus juba vihma on tulnud, kus koguni lund on tulnud ja kus inimesed alla linnadesse on voolanud, sest ülal on liiga jahedaks läinud. Korteriotsimine on enam kui raske, Aix les Bains on rahvast murruna täis, Chamberry on teda täis. Grenoble on teda täis, üldse on rahvast rohkem, kui seda enesele ette võid kujutada. Sa pead kaval olema, kuhugi võõrastemaja restorani istuma jääma, peremehega sõbraks lööma, temaga hommikupoolsest ööst alates (siis jõuab rong linna ja siis avab kohvikuksed ööreisijate jaoks) hommikuni välja istuma ja ootama, kuni mõni võõras edasi sõidab, et selle toa enesele saada.

Chamberry's võib ühte lumist mäetippu näha, s. o. kui ilm lubab. Ja ta lubab seda ainult ka keskpäeva ajal. Muidu on lumised mäetipud siin alles haruldased, olgugi et nad aukartust äratava kõrguseni tõusevad ja ajalehed iga päev teatavad, et ka neist alla end surnuks võib kukkuda. Seda teevad õige mitmed inimesed, kes all orus ei püsi ja ikka üles ronivad, et ühe mäe otsast teise tippu näha. Mina aga tean, et nende teiste mägede taga jällegi teised mäed on, ja luban enesele ainult ühe otsa ronida, mis kõrgem ei

ole kui 1580 meetrit. Rohkem ei oleks ka toas istumise tõttu raugenud jõud lubanud, tagasi tulles oligi kramp põlves ja ribikondid lõõtsutamisest välja venitatud. Ning üldse tulin ma ju jahedust otsima ja mitte kaljusid mööda higistama! Ma vaatan siis sellele ekskursioonile kui täiesti programmist eemalekaldumisele ja vangutan enese üle nurisedes pead.

Jahedust olen ma siin nüüd küllalt saanud, üliküllalt. Vihma ja külma ja selle tagajärjel nohu ja köha, mõlemat viimast üsna esimesest sordist. Aga ka vihmale ja külmale ei olnud viga.

Kui talvest saadik inimene vihma ei ole näinud, siis võib ta lapsikuks muutuda tema käes. Ta võib vaguniaknast pea välja pista ja end märjaks lasta sadada, ta võib linnas kinnisest ruumist välja kõndida ja enesele krae vahelt sisse sadada lasta ja siis võib ta — köha ja nohu saada, see on selge.

Aga on ka ilus vaadata, kui müristuspilved end koguvad mäeharjade ümber, orgudesse sisse murravad, nagu laiad palakad ja suured nartsud end vastu mäekülge löövad, end lähemale rullivad ja mässivad, väljavaate ikka rohkem ja rohkem kinni katavad ja lõpuks valge, sorava veena su ümber alla tulevad, nii et kõige lähemat laternaposti enam ei näe. Vaata siis veel mägesid.

Kuid, nagu öeldud, suuri mägesid võib Chambery'st ainult õige kaugel näha. Aix les Bain'st viib väike raudtee Mont-Blanc'i jalale, seal võid kõrgusi näha. Kuid need kõrgused on igas geograafia õppe- raamatus üles märgitud, niisama on mäestiku kirjeldused läbi käinud loetlematuist reisikirjust ja romaa-

nest ning novellest, nii et kõige selle juurde peatuma ei tahaks jääda.

Rahulikku nurgakest, kus peatuda, ei leia selle rahvaste rändamise seas, mis siin valitseb. Ülemalnimetatud reisikirjade, mäestikuliteratuuri ja mäestikukunsti mõjul voolab siia kõik kokku, vanu tantsid, terveid kooliekskursioone, vanu abielupaare, kes januneva pilguga seda vaatlevad, mis nad kord nooruses ette võtsid vaadata, kui kord jõukus seda lubab. Siia sõidab üliõpilane, kes mägedes ronida tahab, siia sõidab inimesi igast ilmakaarest botaniseerima, vaatama ja kosuma. Ja ma kuulsin koguni ühest portugali mereväe-ohvitserist, kes läinud aastal kuskil Šanghais või Jokohamas otsuseks teinud Lausanne'i minna suvitama, pika reisi üle kõiksuguste maade tegi, lõpuks Šveitsi piiri äärde jõudis, aga ilma Šveitsi viisata Lausanne'ist ainult läbi pidi sõitma ja nüüd — Pariisis otsustas suvitada.

Iseäranis paistab küll jalul olevat Ameerika. Neid tuleb terved karavanid. Cook ja teised turiste vedavad agentuurid saadavad suuri killavoore iga päev teele, risti-rästi, siia- ja sinnapoole, korraldavad sõite autodel, laevadel, lennumasinatel, kuidas aga tahad ja kuidas tasku lubab. Ja nii siis kihab mäestik aina rahvastest, mägedes siblivad inimesed ülal kõrgel ja kukuvad end surnuks. Hotellides ei ole ruumi, magatakse jaama ooteruumides ja, kui jaama-ülem inimlik on, seadusevastaselt tühjades vagunites.

Kui veel mõnes linnas mõni pidu juhtub, ja neid juhtub; kui mõni linn oma kaitseingli, mõne püha Sixtuse, Didier', Bernhardi, Sulpitiuse või teise

tähtsa paradiisi läinud vaimuliku pidu peab, siis ei ole ruumi enam kuskilt saada. Grenoble'is, kus odav olevat, kus ma seda aga ei märganud, oli peale niisuguse kaitsepatrooni püha veel ülemaaline — keegli-mäng, nii et rahvast linnakene puupüsti täis oli ja öökorterit mitte kuskil.

Üldse pole mugav niisugune rüselemine suurte hulkade keskel. Suured karavaniteed on vastu-meelt, suured sõlmpunktid on nii harilikud ja ma asun raudteejaamas seisva kaardi ette ja uurin, kuhu poole viivad väiksemad raudteeharud. Ja need viivad allapoole lõunasse, sinna, kus Basses-Alpes on.

BASSES-ALPES

On ikka natuke teine asi alla lõuna poole sõita. Oli päris hea mõte suurest raudteesoonest kõrvale nihkuda ja sinnapoole minna, kuhu teised mitte ei lähe. Rong liigub küll natuke aeglasemalt, sest sinna alla ei kipu keegi suure kiirusega. Ja sellepärast on ta aga ruumikam, võid pingile pikali heita — kuni ümber tuleb istuda, sest siin tuleb ronge sagedasti vahetada. Ja siis istud väikeses trammisarnases rongis, lased orud sügaval all oma küladega mööda libiseda, vaatad sinendavaid mäeahelikke, sõidad kuristikku ääri mööda ja rõõmustad, kui paksult ja mühavalt kuusemets mäetippude poole ronib, nagu sõjameeste hiigelparv.

Ja need kuused ongi siin sõjameesteks. Need on istutatud või külvatud lume vastu, mis mägedelt alla tulles külasid võiks kinni matta. Aga kuused seisavad vastu, ajavad end kõrgele kuni mäeharjadeni ja

on tugevad nagu meie maa omad. Mida kõrgemale, seda rohkem kuuski, suured, laiad kuusemetsad, alla-poole tuleb juba lehtpuu sekka: kask, pähklipuu, lepp, paju — kõik needsamad puud, mis meilgi. Aga jaamades hakkavad juba plataanid ilmuma, mis alguses vahert meelde tuletavad, kuid lähemal silmitsemisel okkalisi õunu kannavad ja oma heleroheka lapilise tüvega rõõmsat nooti loovad. Kuid ka vahtraid on olemas, on valitsemas seesama taimestik nagu meilgi, ainult sekka näed mõnda võõrast lille, võõrast puud. Ja üle oru lendab kotkas, tiirleb ja kaob kaugele mäeharja poole, kus temale jällegi kuusemets vastu mustendab.

Jaamades näed jahimehi, ja sa usud, et siin ikkagi kedagi peab olema, kelle peale jahti maksab pidada. Pisitillukeste jaamaruumide puhvetites on kivisoku sarvi seintel, ehk küll see loom, vähemalt Alpides, juba ammu välja on surnud. Niisama on kaljukits (Gemse) peaaegu kadunud. Aga metsist peaks siin küllalt veel leiduma ja tedrel peaks siin häid pesitamiskohti olema.

Mida rohkem lõuna poole, seda madalamaks lähevad mäed. Raudtee ise, enne kõrgel kaljude harjadel sõites, vajub ikka rohkem alla, kuna tunnelid endiselt sagedaks jäävad. Ühest tunnelist, kust õige suure kiirusega läbi tormasime, takseerin ma aga järele, et ta oma kolm-neli kilomeetrit pikk võib olla.

Tulevad väikesed linnakesed, igaühel oma St. ees. St. André või St. Jean, see on mulle ükspuha, tähtis on, kus peatuma jääda. Ja otsustad jääda tillukesesse pessa, mägede katlasse, mille nimi on tähtsusetu ja millest väljaviivad teed niisama tähtsusetud.

Sa leiad enese inimeste keskel, kes mingit itaalia-prantsuse segakeelt kõnelevad, kes suurest voolust väljaspool on, leiad end kohakeses, kus vanad eided kiriku ees istuvad, eeslikesed mööda rahulikke uulitsaid — või on ses linnakeses ainult üks uulits — sõrkides tarvilikke koormaid veavad. Sa näed, et sinust rõõmu tuntakse, sest et sa neid ka vaatama oled tulnud, näed, et sind ameeriklaseks või inglaseks ja sellepärast väga rikkaks peetakse. Sa näed, et siin kõike seda süüakse, mis mujalgi Prantsusmaal, aga kitsejuust on sulle uus. Liigud mõned päevad ringi ja ei saa hästi aru, kas see maakond kuulub Alpide piirkonda Savoy alla või juba Kataloonia alla, sest 80 kilomeetrit siit eemal peetakse kataloonlaste moe järgi härjavõitlusi. Ja kui ma laiskusest jagu olen saanud ja need 80 kilomeetrit Marseille' teed välja tahan sõita, et härjavõitlust näha, siis on see juba möödas. Ja parem on, miks pruugin ma kõike näha?

Ma kõnnin ringi mägede all, murrin kuuseoksi ja kadakaoksi ja uurin, kas nad ikka tõepoolest needsamad on, mis ka meil kasvavad. Ja ongi. Ehk nende kõrval kasvab küll mandlipuu, mille otsast ma värske mandli nopin. Ja palmid on ka juba olemas, olgugi mitte liiga suured. Kuna akaatsiad on kõrged, suured puud, nii kõrged nagu meie kõrgemad kased. Ja on veel üks puu, mida ma ei tunne ja mille tundmist tema mul meelest läinud prantsuskeelne nimetus ei kergenda. Tal on nagu õunapuu lehed, on suur, laia ladvaga, aga tal on kastanisarnased okastega õunad otsas. Stechapel? Sellest olen midagi ebamäära lugenud, aga kui ma tema omadusi ei tunne ega tea, milleks ta kõlblik, siis jäägu ta mulle võõraks.

St. Antoine või St. André, ei mäleta enam, kus suurel seinaplakatil tore pikador odaga sorkis valget pulli ja kus peal seisis „Raza del Toros“, seal jõudsin otsusele, et kõik on ju nii lähedal, Marseille ja Riviera. Ja kui kaarti vaatasin, siis oli ju sealtpoolt tagasisõit peagu sama pikk kui tagasi üle mägede.

Natuke kurvalt lahkud maakohtadest, kus hommikuti sind kirikukellade helin äratab ja Ave Maria kõla ütleb, et õhtu kätte on jõudmas. Niisugustes väikestes kohtades peaksid kodunema. Ja mulle on veelgi kord selgeks saanud, et ei ole palju väärt turistide viisil sõita, ilma et põhjalikult midagi tundma õpiksid. Sõidad läbi, võid ainult ütelda, et seal ja seal oled käinud, aga jälgesid ei jäta säärane sõit muid kui ainult soovi pikemaks peatuma jääda.

Ning jälle väikese raudtee peale ja otsesihis lõuna poole. Ikka samad mäed ja orud, järsud seinad, mida mööda ikka veel kuusk, mänd ja kadakas ronivad. Kuskil kõrgel üks vana kindlus, õige vana kindlus, mis omal ajal Itaalia vastu on ehitatud. Üks kaasreisija jutustab, et seal saksa ohvitseri sõjavangidena kinni hoitud. S. o., nad on vabalt liikuda võinud kindluse Itaalia-poolisel küljel, mis sügava kuristikuga piiratud, kuna alla jaama ja linna nad ei tohtinud tulla. Olevat hästi elanud seal ülal, hästi söönud ja joonud.

Tunnel ja tunnel. Palmid lähevad juba kõrgemaks. Siin-seal näed maisi. Siis viinamägesid. Aga ka bambust kasvatatakse, näeb välja nagu meil pilliroog. Ja rong puurib end mööda ärakuivanud vee-soont, mis kevadel viis korda nii lai on kui Emajõgi, ikka mägede sisse ja mägedest välja, kuni lõpuks äkki

teisel pool mägesid välja tuleb — soojuse kätte, palmide sekka, pehme paitava tuule kätte, kus oleander õitseb, seinu mööda mitmevärvilised lilled ronivad, plataanid end kõrgele sirutavad ja sind ümbritsevad palmid, palmid ja palmid, mitmesugused suured, tüsedad, tugevad kõrged palmid. Rong ruttab majakeste vahelt läbi, mis viinamarjalehestiku all kükitavad, uulitsad laienevad, majad kerkivad kõrgemaks, võõras lõunamaa rohelisus ja värvirikkus võtab sind vastu — sa oled Nizzas.

NIZZA

„Madalatest Alpidest“ läbi otsekohe Nizzasse, see loob õige üllatavaid muljeid. Kujutatagu enesele ette loodust, mis palju harjunud Kesk-Euroopa loodusest lahku ei lähe, ja sealt satud sa äkki Aafrikasse. Äkki, üsna äkki. On mulje, nagu oleks sein vahel. Sealt seinast tuleb ainult läbi sõita, läbi tunneli, ja siis oled triiphooones, kus kõik on kadunud, mis põhjapoolseid maakondi meelde võib tuletada.

Niisama võiks teha ümberpöördult: läheb Nizza palavaks, tüütab sind tema igaveselt sinav taevas, on värvirikas lillede elu su silmadele läinud segavaks, siis asu aga tillukesele raudteele, see puurib end sinuga mäest läbi ja paari tunni pärast oled sa jälle jahedas ümbruses, võid kuuskede alla heita, jänesekapsaid süüa ja seal mäe taga maailma oma uhkust taga lasta ajada.

Kuid Nizza on praegu vaikne, Nizza ei aja praegu mingit uhkust taga, olgu ta oma ehitiste poolest uhke küllalt. Praegu magab Nizza, hooaega ei ole, võõraid

ei ole. Võõrastemajad on kinni, võõrastemajadest, pansionidest ja poodidest koosnev Nizza on päikese-
luugid ette tõmmanud ja uulitsad kajavad vastu. See poolkatel, milles all Nizza lamab, on väga vaikne ja vähesed voorimehed tunnevad igavust pukkidel ja vaatavad sulle huvitatult otsa, ning kutsuvad sõitma kui valget varest, kes suvel siia on eksinud. Nizza hooaeg on talvel.

Ainult mõned võõrastemajad on avatud. Ja ka need on vaiksed, kui mitte mõni trobikond ameeriklasi, keda Jumal saadab Euroopasse nüüd parvede kaupa, äkki sisse ei murra. Neid tuleb nii viiekümne inimese suurustes portsjonites ja šveitsi portjee sele-
tab, et tal palju armsam oleks hooajal võõrastemaja perekondadest ühes lastega täis näha kui neid äkilisi ameeriklastega üleujutamisi oma tujudega, hulgaliste nõudmistega ja äkiliste lendupistmistega.

Võõrastemajad paistavad enamalt jaolt šveitslaste käes olevat. On õige mõnusalt sisse seatud, suure elegantsiga, kõiksuguste lugemis-, kirjutus- ja söögi-
saalidega. Võid aias süüa, võid kõike saada, mida tahad, lihtsast raudteepiletist kuni ringreisipiletini. Ja hiiglahead õlut. Nii head õlut saadi enne sõda ainult ehk Riia vabrikutest, kes oma õlle kuni Jaapani, Ameerikani, Indiani ja Austraaliani saatsid. See *bière de luxe* maksab küll 3 franki pudel, aga soovitan, soovitan tingimata. Ei tohi aga puuvilja peale süüa, siis käib käsi väga viletsalt. Vist ei tohi teda ka alla süüa. Üks šveitsi preili juhtis mu tähelepanu sellele. Paraku liiga hilja.

Aga kuidas jätad sa ka pirni söömata, kui ta on peaaegu naelane ja sa teda kõvasti näppude va-

hele ei tohi võtta, sest et ta mahlast kipub lõhkema? Kuidas jäta sa söömata viinamarjad, mis on nii õhukese nahaga, et neid ei saa transporteerida, nii et nad koha peal ära tulevad tarvitada? Mis head, magusat veini annavad, mis transpordiks niisamuti liiga õrn on. Ning sa sööd ja siis on šveitsi preilil hea seletada.

Puude otsas, mida linn täis, siristavad õhtuti ritsikad. Või on nad rohelised konnad, kes ka puudel elavad? Ja itaalia laul kostab mandoliini saatel nende võõrastemajade akende all, kus võõraid on. Sa võtad ette ja kõnnid plaaži mööda, näed, et kuu natuke teistmoodi viltu on kui meil ja ujuva paadi kuju võtab. Suur Vanker on ka natuke teise seisangu võtnud. Istud kuulsa Negresco võõrastemaja supelrestoranis, vaatad üle mere, lased tuulel end paitada ning lased möödapääsemata džässbändi kõrval saalis huuata.

Nizza *jeunesse dorée* tantsib. See, mis praegu *jeunesse dorée* on. Võõrast elementi näeb ütle mata harva, one-steppi ja two-steppi tantsivad seal põlised Nizza elanikud. Poodidest on müüjad ja müüjannad välja tulnud ja nendega seltsib mõni järelejäänud kokott, värvitud ja uhkete allüüridega, mis endistest sidemetest jäänud ja uute sidemete järele igatsevad. Palav on ka õhtu, kui sa mitte paigal ei istu, aga tantsitakse.

Tantsitakse ka päeva ajal. Negresco supelpaviljonis tantsitakse vist alati. Kui ma lõunat söön, tantsitakse, tulen ma peale lõunat suplema, tantsitakse. Ja õhtul, nagu öeldud, tantsitakse ka. On noor palgaline tantsujuht ametisse pandud — neid gigoloid

on niisugustes lokaalides alati — kes selle eest hoolitseb, et daamid ei saaks puhata. Tal on üks saapakonts küll viltu, millest võib näha, et ta vane mad niisugusest seisusest olid, et nad ei teadnud, kuidas nõrku künnapuid lapsest peast peab arstima, kuid ta tantsib sellele vaatamata üsna hästi. Mõnikord on tal väga hästi istuv ülikond seljas, mõnikord mitte. Ja ta on korralik ametnik siin, kes daame hoolikalt tutvustab kõigi neegritantsu saladustega.

Teine asutise ametnik on minu jalgade all. Sest asutis on sammastel ja sammaste all on supelkabiinid. Maksetakse oma frank 50 santiimi ja selle eest võid merre minna. Supelülikondi võid saada väikese maksu eest, kui oled üürimise poolt. Üürimise poolt paistis olevat kogu see Nizza seltskond.

Seal siis supeldakse segamini, pikutatakse päikese käes ja karatakse plankidelt uperkuuti vette. Kuna „baademeister“ — olen kuskil kodumaal seda nime tust kuulnud, ilma et ma niisugust nimekandjat seal oleksin näinud — daame ujuma õpetab.

Kuid ei või ütelda, et suplemine suurt kosutust pakub. Mitu kraadi vesi soe on, seda ma ei tea. Tean ainult, et ta väga leige on ja tema maik ei ole midagi väärt, võid tundide kaupa sees olla ja märgata, et sa ainult märg oled, ainult mitte seda, et sul jahe hakkaks. Ja tuled sa välja, siis algab kohe jälle see vaikne, alalõpmata püsiv ja kangekaelne higistamine, ühtesoodu vettimine nagu auruses õhus.

Üks merineid mustas maillot's lamas tundide kaupa kaugemal merel nõõri otsas seisval laial parvel, mis asetatud heade ujujate jaoks sinna. Lamas päikese käes ja kõrvetas end pruuniks. Ma ujusin

vaatama. Peale selle küsis ta mult vene keeles, mis kell on. Ja kelner küsis mult, kas ma vene vodkat tahan. See kõik viib mind segadusse. Ma tahaksin teada, mis mul venelaadilist on ujumiskostüümis. Ja ühtegi sõna vene keelt ma kõnelnud ei ole. Või on siin praegu iga võõras venelane? Neid võib siin küll hulk olla, venekeelsete Siltide järgi otsustades, mis sagedasti silma puutuvad. „Russkaja apteka“ on ka olemas. Ja kuskil Vene keisrinna loss, mille juurde tee kuhugi alla kaldale viis. Kuid see tee jäi mul käimata.

Üldse ei oleks tarvis Nizzat palju kirjeldada. Mul on mulje, nagu oleks ta loetlematutel kinopiltidel olemas. Ja seda õhkkonda, milles Nizza päevitab, edasi anda, see nõuab pikemat viibimist.

Talvel võib ta küll väike paradiis olla, kui seal inimesi nii palju ei oleks. Mäed hoiavad temast põhjatuuled eemale ja mäeaheliku poolringis, milles Nizza puhkab, võib roos puhkeda ja küpseda. Ja Nizza roosid ei olnud enne sõda Tartulegi võõrad, kuhu varasel kevadel rongid neid meile kätte tõid.

All merekaldal, mis teeb poolringi, asuvad kõige fashionable'ima võõrastemajad, nagu „Negresco“ ja „Savoy-Hotel“, kus harilikult vürstlikkused, riigimehed ja miljonärid korterit võtavad ja sagedasti terve maja korra üürivad. Teistel vürstlikkustel ja magnaatidel on omad villad, õigemini lossid. Üldse paistavad need lossid kindlates kätes olevat, sest õige haruldastel seisab täheks, et nad müüa või üürida on, *à vendre* ja *à louer* vāraval. Need hooned ehitavad end poolringis ikka kõrgemale seda mäestikku mööda üles, mis ümbritseb Nizza kesklinna, kuna see kesk-

linn ise sisaldab hiilgavaid kauplusi ja restorane, mis praegu küll ainult väiksemalt osalt on avatud.

Ilus ja vaikne on Nizza. Ainult paha, et nii palav. Teeb oimetuks ja võimetuks päeval palju liikuda. Päikeseluugid on majadel ees ja kõik nagu uinub päeva ajal. Ainult merekaldal, mida lai, sile promenaad ümbritseb, supleb vähesel arvul rahvast, hinnata, päevavarju katte all või ka hoopis selleta oma ülikonda supelkostüümi vastu vahetades.

Promenaadil istub mõni üksik inimene ja loeb plataani laiade lehtede varjus ajalehte, ning aegajalt liigub mõni voorimees mööda, ilma mundrita, vaba džentlmen, kes end riidesse paneb, kuidas tahab, ja mitte Tallinna voorimeeste viisil Šahhovskoi univormiga inimesi tülgestama ei hakka. Hobustel on kõikidel kübarad peas, päikese vastu, ning hobueeslid sirutavad oma pikki kõrvu niisamasuguste loomakaitse idee saaduste alt välja.

Ma ei tea selgesti, mispärast, kuid hobueeslitest on mul kahju. Siin paistab loodus vastu tahtmist inimese soovile järele andnud olevat vastupidavat ja mäestikus kindla sammuga liikuvat veo- ja kande-looma saada. Õige vastu tahtmist, sest esiteks ei taha see tõug suguloomaks saada ja teiseks näib ta oma olemasolu üle ise kurvalt imestavat. Ta näeb ikka nii eluvõõralt järelemõtlik välja, ta pikad kõrvad on täis eleegilist loidust ja ma ei ole veel kunagi seda ärkvel elu neis loomades näinud, millest ma hispaania hobueeslite kohta olen kuulnud. Ja ma leian, et Nizza oma palmidega, mis Aafrika omadest ette olevat, küllalt lõunapoolne nurk on, et päikest nõudvale loomale erkust anda. Kuid ei, muulad vaa-

tavad niisama häbelikult eneste ja omasarnaste peale nagu mulatidki, kel ka tume aim paistab olevat, et nad tõueksituste tagajärjena ilmaile on tulnud. Mille vastu ei Puškini, Dumas' ega Ira Aldridge'i isikuid ei tarvitseks vastunäidetena esile tuua. Sest kes ütleb, et nende esivanemad neegrid olid ja mitte mõned Semi suguharust või muudest tumeda nahaga rahvastest, keda Aafrikas niisama palju võib olla nagu neegreidki? Ja Ira Aldridge oli ka ainult Othello osale kõlbav näitleja. Ning pealegi, kodaniku seisukohale asudes, mis kasu oli ka nimetatud isikutest? Kirjutasid nagu ikkagi päevavargad ja tegid ainult kunsti!

Kui sa nii mööda Nizzat kõnnid, siis leiad siin plakati, et Monte Carlos praegu supelhooaeg on, Leiad seal kuulutuse, et autoseltsid sind 8 frangi eest Monakosse viivad, ja lõpuks näed koguni trammi, mis teeb seda poole hinnaga. Ja siis tuleb sul meelde, et juba teel mõte peast läbi vilksatas vana Blanc'i varandusele auku sisse lüüa ja Monako vürstiriigi sissetulekuid vähendada. Elavat seal kuskil üks eesti apteeker juba mõne aastakümne ja võtvat mängupangast iga aasta tugeva portsjoni välja. Mis siis muud kui katsume.

MONTE CARLO

Sõit läheb mööda kõrget merekallast, pahemat kätt on sul järsk kaljusein, paremat kätt sügaval all meri. Kui ma mitte väga ei eksi, on see vana roomlaste sõja- ja kaubatee, mis siia kaljuservasse on raiutud ja millele nüüd roopad peale on tõmmatud.

Sõidad alaliselt linnast läbi, õigemini aedlinnast, kus üks maja nõiduvam on kui teine, üks panoraam kaunim kui eelmine. Kõik on väikesed linnakesed, mille piirid kokku puutuvad.

Lõpuks Monte Carlo! Peagu otse kasiino ette. Monte Carlo on kõrgel kaljul, mille terrassid alla mere poole viivad. Aga mida siin kirjeldada! Seda paika on nii palju kirjeldatud ja nii mõnigi mees on seda paradiisiks nimetanud, kus keskel põrgu asub. Mille viimasega ta mängupanku mõtles, kuhu ma sisse astun.

Terve tseremoonia on kasiinos ses mõttes muutunud, et enam tarvis ei ole passi ette näidata, vaid kirjutad oma personaaliad formularile, kus üks ametnik varustab selle oma allkirjaga, teine annab selle vastu sisseastumisloa. Sest ega see terve asi nii lihtne olegi, korralik palvekiri anna ikkagi sisse! Olgugi et see vormitäitmine täielik ja üleliigne jant on, sest sisse saab iga mees, kes mitte liiga töömehe mundris ei ole.

Kui kaart käes, siis alles lasevad sind galoneeritud teenrid läbi ja sa võid roheline laua valida, mille juures sa kaotada tahad. S. o. mõnikord võib ka võita. Ja mulle tuleb meelde vana landraat von Grote Nausküla mõisast, kes alati võitis, sest et tal raha oli mängimiseks, mitu miljonit rubla ja ikka kaotatud summa kahekordseks tehes ja ühe ning sellesama värvi peale pannes võitu välja võis oodata. Sest printsiip on ju selge: paned punase peale 100 franki, kaotad, 200 franki, kaotad, 400 franki, kaotad, 800 franki, kaotad, 1600 franki, kaotad, minugi pärast 3200 franki, kaotad; aga ega siis, pagana pihta,

ometi 7 korda järgemööda ikka must välja ei tule! Peab ometi punane tulema ja 3200 franki võitu tooma. Millega kaotus tasa on ja uuesti võib alata, kui — närve on ja raha ja kannatust. Kuid mulle tuleb meelde vana krahv Konovnitsõn, kes noorme-hena kaotas kaks suurt mõisa ja pärast Pariisis oli vene heategeva köögi ülemkelneriks.

Aga ma tean, et rulett kõiki huvitab, sellepärast ka väikene seletus: Ruletil on 36 numbrit. Võid teatavale numbrile panna ütleme 10 franki. Tuleb see jumalavallatu number tõesti välja, saad oma raha 36-kordselt tagasi, s. o. 360 franki. Võid neljale järgemööda tulevale numbrile panna, siis saad, kui üks neist välja tuleb, oma raha 11-kordselt tagasi. Võid kuuele ühes ruumis olevale numbrile korraga panna, saad 8-kordselt. Võid ka ühele reale panna, sest numbrid on kolmes reas lauale maalitud. Kui näiteks keskmisele reale paned ja väljatulev number keskmisel real on, siis saad oma raha kolmekordselt tagasi, s. o. oma raha ja kaks korda see summa panga poolt. Ja võid üsna lihtsalt mängida, punasele või mustale pannes, sest mõned numbrid on mustad, teised punased.

Ma katsusin lihtsamad mängusordid läbi ja määrasin väikese mängukapitali — ütleme 100 franki. Et sellega ainult paarsada franki võib võita, on selge. Selge on veel, et võib kaotada. Jahtisin paar tundi, kaotasin kapitali peagu täielikult, võitsin ta jälle tagasi. Ja siis otsustasin hiiglalööki, et vaevlemisel kord lõpp tuleks. Panin 100 franki korraga punasele. Tuli zero välja, 0, mis tähendab, et pank kõik rahad endale võtab. Peale minu oma. See pandi ääre-

kriipsu poole järgmist lööki ootama. Ja järgmine löök oligi punane. Ja mina jälle oma 100 frangi omanik. Ja siis mõtlesin, et kui juba punasega punnisin, punnin edasi ja jätsin ta jällegi punasele. Siis tuli must ja ma kõndisin sest lahkuseta lokaalist välja.

Enne aga oli mul mängimise juures võimalus mängijaid vaadelda. Noh, on siin aga olevusi ja saatusi, võib siin aga nägusid näha! Iseäranis puutub silma vanemaid daame, kes, nagu järele kuulasin, iga päev mängivad, täiesti Monte Carlosse on asunud ja siin elavad oma kirele, mängule. Kannavad kostüüme neist ajast, kus vanamamma alles noor veel oli, kannavad ehteid hiiglaväärtuses enese ümber ja ilmuvad iga päev punktipealt rohelise laua juurde, et seal suure asjatundlikkusega võidelda masina vastu, millel närve ei ole ja mille väike valge kuul tärisedes oma teed käib ja kerge loksatusega võidu või kaotuse peale kukub. Kuid üks neist daamidest kattis oma markidega — raha asemel mängitakse nüüd markidega, mis kassas pärast jälle tagasi vahetatakse rahaks — peagu laua ruudud ja numbrid kõik kinni, tont teab, missuguse plaani järgi käies. Aga võitis. Viis paar tuhat oma käekotis ära.

Ta olevat, nagu kuulsin, kõva mängija, kes vanasti opereerinud hiiglasummadega, nüüd tasasemaks jäänud, kuna ka pank mängu kõrgust on ahendanud ja mitte enam 6000 franki korraga ühele numbrile või värvile ei lase panna. Ja õige vanasti, kui mängupõrgu rentnik Blanc veel algaja oli, siis oli üks hispaania kaupmehe sell Garcia maksimumi 20 000 peale kõrgendanud. „Oli halvasti kasvatatud inimene,“ ju-

tustas omal ajal vana krahv Konovnitsõn, „karjus ja märatses, kuni Blanc tõesti tõstis maksimumi 20 000 peale.“

Aga siis oli Garcia ka kaotama hakanud. Oli enne nimelt juba võitnud 4 miljonit ja Blanc oli juba täiesti maksujõuetu olnud ning poodi kinni tahtnud panna. Kuid üks vene vürstinna, kirklik mängija, kes mängu kuidagi pooleli ei tahtnud jätta, laenanud Blancile raha. Garcia kaotanud jälle kõik võidetud rahad, ning nüüd on Blanc määratu rikas „maja“, võib oma tütreid kuninglikkustega abiellu panna — üks on, kui ma ei eksi, kreeka kuningakotta mehele saanud —, võib oma hiilgavaid hobuseid igal võiduajamisel joosta lasta ja rikkalikult ülal pidada väikest vürstiriiki ja vürsti. Mängupanga arvel elab iga Monako kodanik — neid on vist üle 10 000 inimese, mängupanga arvel uurib vürst merepõhja ja on sel alal kõige tähtsamad asutised, ühe Monakos, teise Pariisis, loonud. Ning olevat selles asjas kõrges lugupidamises seisev teadusmees. Ja Monte Carlos on vahepeal ilus surnuaed tekkinud, kus ainult osa neist puhkab, teine osa viiakse ju kodumaale — kes enesele, kõik kaotades, kuuli peast läbi lasksid või end kalju otsast alla kukutasid.

MARSEILLE

Pehme soojus tõmbub läbi vaguniakna. Asuursinine meri kõrval, ütlematu äratolmunud palmidega kanditud valendav tee, hele, sinist ja violetset värvi varjuheitev päike, see on prevaleeriv teekonnal Nizzast Marseille'ni. Sinine, sinine on põhitoon,

see sina, mis prantsuse lõunapoolsele merekaldale nime *Côte d'azur* on andnud.

Hõõrun oma käsi mitmesuguste ostetud vedelikega, millest kõige parem paistab olevat ammoniaakpiiritus. Ta ei meeldi küll kaasreisijale publikule, kuid võtab sügelemise ikkagi vaiksemaks. Käed, nagu ja pea on nimelt öösi ära pistetud, nii tüsedaid ja ilmatult sügelevaid muhke täis, nagu neid kodumaa kõige vilunum sääsk ei suuruselt ega omadusilt iialgi järele ei oska teha.

Nizza sääsk on sääsk mis sääsk! Kui sa tema elukommetega mitte harjunud ei ole, siis kannatad sa kaua. Ja kaastundlikumad kaasreisijad teavad seletada, et muhud alla kahte nädalat ei kavatsevat lahkuda. Kui kohta kaabid, võid pikemat kestvust saavutada, veriseks kratsitud koha kamara oma ahastuses uuesti maha hõõruda ja nii edasi lõpmatuseni.

Nizza sääsk oli loom, kellest ma enne ei olnud kuulnud. Kõneldakse alati rohkem kaunitest mälestustest, mis inimsoo hingelise ilu kohta küll veel ilusamaid järeldusi laseb teha, kuid kaasinimesi sugugi ei hoiata. Nii siis tuli, et ööseks akna lahti jätsin. Kuulsin küll õige väikest inisemist, kui see kõrvale ligines, niisugust mahedat, meelitavat ja õrna pilliajamist, et, mis ma sulle ikka teen, olen ju pisikene ja tillukene ja see natuke verd, kuule mul asja! Aga kihvtine ja salalik ise.

Ei saanud paraku selgusele, kas ta ka kehaehituse poolest lahku läheb meie sääsest. Need, keda püüdsin, esimese õppuseöö järel, said minu oman-

duseks märja pudi kujul, mis tegi uurimise võimatuks. Teised, kavalamad, olid kõrgel lae all. Ja kui toolile astud, siis ulatud ainult käteräti teise otsaga juurde. Aga see tegevus jätab lumivalgele laele inetuid väikesi plekikesi. Tasakaal ei ole, ägedat jahihimu arvestades, mitte püsiv ja palavaga on palju, palju soovitamam paigal seista. Isa ütleski mulle vanasti ikka: Hea on, kui hästi tantsid, parem veel, kui paigal seisad, milles mul eesti omapärast rütmi ja siinkohal parajal paigal olevat elutarkust sees paistab olevat. Jään ainult voodi ümber olevale moskiitovõrgule lootma, olgugi et tema konstruksioon ja käsitsemine mulle esialgu selgusetu. Ja kaugel peaaegu tagapõhjas hakkab kaval mõte idusid ajama, siit võimalikult ruttu ära sõita.

Mida nüüd siis ka teostasid Marseille' poole kihutades, kuna mööda libiseb Cannes, Nizza võistleja, ja Toulon, kus aastate eest pühitses Vene sõjalaevastik lippude ehtes, pidustuste keerus teadmata oma lõpu algust.

On kodune sõita seda mereranda mööda. Kõik on nii lähedal. Pahemat kätt heleviolett-värvilisse uttu vajuv meresina, valged purjede kolmnurgad üksikult peal, paremat kätt tolmust valged akaatsiad, plataanid, palmid ja mandlipuud kummitaval maanteel, mida mööda vankrid ja kaarikud äkki tekitavad aknaruudu raamisse ja niisama äkki kaovad. Hobused, hobueeslid, eeslid.

Mulle on alati meeldinud prantslaste hoolitsemine oma veoloomade eest. Viimastel on alati peakatted päikese vastu, kübarad õlgedest või riidest, koguni vahariidest vihma vastu. Aga ma nägin ka

mitmel puhul maamehe improviseeritud hoolitsemist. Oli puuoksi murtud, võimalikult laiade lehtedega, ja hobustele ja hobueeslitele lihtsalt valjaste rihmade vahele pistetud, nii et looma pea oli ilusasti puhma varjus, kusjuures nii varustatud pea liigutus on imetore kaitsevahend parmude ja kärbestest vastu.

Marseille'le lähenedes läheb maa tasasemaks, avanevad laiemad väljavaated, mäed taganevad. Esiplaanil aga näed palju viinamarju reastikku istutatud, umbes väljanägev nagu kartulinurm. Madalad hõbedased oliivipuude tukad hakkavad tihenema. Ja bambust on palju istutatud. Miks teda kasvatatakse, ei ole teada saanud, jaamades nägin aga bambusvartest korve.

Marseille's võtab sind vastu üksteise võidu hotelli soovitatavate autojuhtide hulk. Satun võõraste majja, mis linna tsentris, kus laialehelised plaataniidid akende all. Ning siin on mõnusam kui Nizzas, siin on soojusele vaatamata tuult, ja päike mängib liikuvate lehtede vahel, mis aga siiski palju varju annavad. On õige elav linn, õige liikuv, õige rõõmus. Voorimeestel on vankritel nelja raudvaia peal neljanurgeline valgest riidest katus ja hobusel kuljused kaelas. Kutsar plaksutab piitsa ka moe pärast, vaatab päikesse ja naeratab ja see naeratab vastu. Ise pistad käed püksitaskuisse ja kõnnid, kuhu tee viib. Satud vanasse sadamasse, takseerid, et seal laevu vähe ja needki nähtavasti remondis. Sööd ühe putka ees, missuguseid palju, austreid. Näed, et üks tramm loomaaeda viib, ja sulle tuleb meelde, et sõber seda sulle kord on kiitnud. Ja sõidad

sinna. Leiad väga ilusa aia, terrassidena allaviiva, imeilusa sissekäiguga. Kuid loomi on õige, õige vähe järele jäänud. Neid saab lugeda: üks dromedar ilusas mauri stiilis hoones tunneb igavust ja ei söö suhkrut. Mõned kaljulambad, muflonid, vist Korsikast, kellest mõned söövad suhkrut, mõned mitte. Mõned kullid ja öökullid, kes suhkrust midagi ei hooli. Üks pime või valguspime karu, kes õige peab otsima, enne kui visatud tüki kätte saab. Kaks rebast, kes on mõlemad maiad, kaks šaakalit, kellest üks põlgab, teine proovib ja hea leiab olevat. Aga lõppude lõpuks kaks hunti, minu dressuuri tipp. Sest esimene suhkrutükk ei huvita. Nuusutatakse, ei mitte midagi. Vahivad mulle ainult küsivalt otsa. Väiksem, isane, on üldse kinnisema ilmega ja ei taha minust palju välja teha. Aga mul on mõte proovida, kas see loomasort siis tõepoolest ainult biifsteeki tahab ja kotletti naturel, ning ma lähen ja teen ühe suhkrutüki purskkaevu juures märjaks: peaks nad ainult korra keelega katsuma! Ja tõepoolest — emane hunt nuusutab kahtleva ilmega, vaatab mulle jälle uurivalt otsa, kahtleb, nuusutab — tont teab, mis lõhn õige suhkrul võib olla, mina küll ei tunne! Nuusutab veel korra ja siis laseb ta-sakesi keelega üle. Mõtleb natuke, veel kord keelega, siis otsustab õige asja lõplikult ära ja võtab tüki suhu. Ja ongi minu võit! Siis krõmpsub muudkui suhkur hammaste all, tükk tüki järele. Aga see isahunt on ikkagi veidi idioot! Näeb, kuidas teine sööb, on kade, jookseb iga visatud tüki juurde, nuusutab, aga suhu ei võta, vahib kord abikaasale, kord minule otsa. Ja see Eeva on ka egoist küllalt, ei

mõtlegi teisele selgeks teha, et koos maitsemine eriti siin kohal teatavat eetilist lõbu võiks pakkuda.

Mul ei ole aega isahundile gurmandiisi asjus kõik-suguste viguritega, nagu suhkru liha sisse mässimise-ga jne., peale käia ja lahkun kahetsedes, et tal üks suur mõnu küll igavesti tundmatuks peab jääma. Ei ole aega, sest homme tahan edasi sõita, enne tuleb seda kurikuulsat Marseille sadamat vaadata, kus maailma rahvad segamini kihavad ja mõnigi mees jäljetult kaduma on läinud, kuskile sadamasoppi merepõhja, kivi kaelas, või kuskilt nurgast järgmisel hommikul leitakse, haav rinnus ja paljaksröövitult. Sest häda sellele, kes siin ettevaatamatu, üksi ja võõras on. Sellest olen palju lugenud ja seda kordas mulle politсист, kellelt õhtul teed sadamasse küsisin. Ta ei soovitanud mitte sugugi minna. Ta oli isegi selle vastu, et ma päeval läheksin. Ja õhtul veel, enne pimedat, ei! Kus tramm alles mitme tunni järel sõitusid hakkab tegema, õige tunduvalt piirates päevast edasi-tagasi sõitude arvu.

Et ma alles õhtul teed sadamasse küsisin, see tuli nii: läksin vanasse sadamasse, nägin, et üks laev kuskile saarele tahab sõita, ja kuna laevamees tungivalt nõudis minugi kaasatulekut ja selle eest ainult 3¹/₂ franki tahtis, siis sõitsin kaasa. Ja kuhu ma sõitsin, see oli

CHATEAU d'IF

Kaasasõitjaid palju. Sadamast ülekäiva raud-parve alt läbi, siis lahtisele merele, ilusale, nii pehmelt lainetavale sinisele merele. Hakkab hallina paistma mingisugune kindlus, tuleb lähemale ning läheb

valgemaks, räägitakse laeval mingisugustest vangidest, sekka kõlab nimi krahv Monte-Kristo — taevas tule appi, tekivad hämarad mälestused, ja tõepoolest, ma sõidan ju sinna, kus kinni oli see krahv Monte-Kristo, kellest ehk mõnisada vihu eesti lugejale selle mehe imelikkudest juhtumustest on jutustanud. Dumas romaani kangeline, „Raudse näokattega mees“ ja krahv Monte-Kristo, ja-jaa, liigud palju, saad palju näha ja nüüd olen ma tõesti uudishimulik ja natuke tänulik pealegi sellele kangekaelsele laevnikule, kes minu kaasasõitu ülitähtsaks pidas.

On troostitu koht, kuhu maale astume. Kaljud ja kivid, valged, nagu oleksid nad päikese lubjahjust välja tulnud. Ümberringi roheline, sügavale põhja läbipaistev vesi. Kitsast trepist, mis kaljusse raiutud, üles armuta põletava päikese kätte. Üles jõutakse lahtisele platsile, kus asetseb õhukas lahtine restoran, katusega tulpadel. Ja siis viib teejuht meid koobastesse, s. o. vangikambritesse, keldritesse. Peame küünlaid ostma, sest seal on pime. Ja see suur laevatäis inimesi vajub pimedusse. Ning juht hakkab seintel väriseval küünalde valgusel, mis kujutab nagu imelikku ja õudset tseremooniat, ette kandma, kes siin on vaevelnud õudsete, halasamatute aegade ohvritena.

Seal on kardinal Richelieu kinni lasknud panna ühe Marseille rikka kaupmehe Bernardot', kes tema vastu olevat agiteerinud. Ja Bernardot ei võtnud toitu vastu ning suri kaheteistkümnendal päeval. Enne kirjutas sõega oma kannatused seinale. Paavst saatis sinna vangi abbé Faria, kes oli siin

18 aastat, Dantes (krahv Monte-Kristo) oli siin kinni 11 aastat. Siin oli pimeduses paksude müüride vahel marquis de Lavalette, Louis XVIII raha-minister, Louis Philippe d'Orléans (Egalité), Mirabeau, prints Kasimir, poola Ladislav VII vend ja palju teisi. Kuid mis tähendavad nimed? Peab neid pakse müüre nägema, seda õhu ja valguse puudust, peab seda elusate hauda nägema, et aru saada, natukenegi aimata seda lootusetut vaeva, milles inimesed hingitsesid, kes siia sattusid, siin osa oma elust või lõpu oma elust pidid ära elama. Raudse näokattega mees, see saladuslik isik, kes oli kõrgest soost ja kellest praegugi kindlasti ei teata, kes ta oli, on siin paar kuud kinni olnud, enne kui teda Bastille valitseja de Cinq-Mars'i saatel Saint-Marguerite'i saarele viidi.

Siin on kaevusid, kuhu inimesi hulgakaupa oli kukutatud, siin on seinu, kust teisi alla merre on tõugatud, siin on alasti kivipind, mis on kole ja armutu, kalgilt päikese käes vastu kuumendab ja kus rohukübetki ei kasva ta karmidel kiviplaatidel, kus ainult äärmine vaev on sammunud. Istud ühele pingile ja vaatad neid keldreid, mille ümbruses vahi kanad asjata midagi otsivad ja ka nagu selle monotoonse lootusetuse elevuse all nagu spleeni põevad ja totralt vaatavad taeva poole, kust üks mõistmatu päike mõttetuid kiiri kaljusse puurib, kust nad jälle välja pugedes nagu kuumuse kuiva uduna ümbritsevad saare krobelist selga. Istud ja mõtled, et ajad ikkagi pehmemaks on läinud, olgugi et Venemaa praegu kõike teeb, et uuesti ellu äratada neid metsikuid olusid.

Laev ajab vilet ja terve kirju kogu: šveitslasi, ameeriklasi, inglasi, hispaanlasi jne. tuleb aukudest välja, keldrite pimedusest, kus juht rumalat nalja heitnud, et suuremat jootraha saada. Ammu kadunud inimeste kannatused ei liiguta juhi juures muud kui masinlikult väljasirutatud kätt jootraha vastuvõtmiseks. Ja seda voolab. Sest nüüd on saar hästi käivaks ettevõtteks renditud, et seda võõrastele näidata. Ja praegu, kui meie liikuma hakkame, tuleb juba uus laevatäis võõraid.

Sadamasse ma enam ei läinud, istusin õhtul laial bulvaril rõõmsate inimeste keskel, ja tundsin maheadat õhku, milles nii hea on viibida.

Järgmisel hommikul ärkad päikesepaistel, nii rõõmsal, nii lustakal päikesepaistel, nagu oleks mai hommik Pühajärvel. Ja siis edasi Pariisi poole. Ja siis juhtub sulle teel vastu Tarascon, Daudet' maailmakuulus Tarascon, kus aumees Tartarin baobabi puud kasvatas lillepoti sees, kust ta lõpuks vägeva Nimrodina välja sõitis Aafrikasse Gascogne'i prototüübina, et lõvisid lasta, ja kus tal seda ja teist juhtus, aga mitte õiget lõvi püssi ette; ja kus temale üks vigane kaamel külge määriti, kellega ta koju jõudis, kus ta juba vaksalist penaatide poole sammudes oma aukartusest kangeksjäävatele kuulajatele uuesti hakkas luiskama: „Ükskord, kui ma lõvijahil olin...“

Surematu Tartarin! Sinu kodupaik on väga lihtne. Ta ei ole suuremaks kasvanud Daudet' sulest hoolimata. Sest ma ei näegi teda. Ma ei tea, kus mäenõlvaku all ta asetseb. Need üksikud majad, mida näen, ei ütle mulle muud, kui et siin

vaikne võib olla ja et siin hiiglalõvidest hea juttu on teha, imelikkudest juhtumustest Aafrika laantes, truuduseta houridest ja Don-Juani kalduvustega muezzinidest minareti tipul. Ühe maja seinale on suurte tähtedega maalitud Tartarinades ja seda on hästi teinud koogi- või kompvektivabrikant: Daudet' kulul müüb ta oma maiustisi. Ja ma olin kindel, et jaama einelauaruumis neid tartarinaade võib saada. Aga ma ei ole uudishimulik ega maias.

Ma kõnnin parem jaamaesisel ja vaatlen bambust, mis siin raudtee ääres kasvab. Tartarini lõvide või tiigrite jaoks oleks ta küll madal, aga häid õngelatte, keskmise pikkusega, saaks neist küll.

Ja siis läheb rong edasi Pariisi poole, kus, nagu lehed teatavad, juba ilusasti vihma olevat tulnud.

P Ü H A J Ä R V E L T

(1924)

KOMFORT

Seda siin juba ei ole. Harilikult primitiivsem primitiivsest. Mööbli ja toidu suhtes.

Siin on vahest ainult neli-viis kaldatalu, kes oma suvitajate eest hoolt püüavad kanda. Teised üüri-
vad ainult oma ruumid välja. Ja kallimalt kui Toi-
las, Sillamäel, Narva-Jõesuus, Haapsalus, Pärnus ja
Kuressaares. Siin maksetakse looduse eest.

Jürgenstein, kes järvele omajagu ilmet andis,
pahandas ettevõtja üle, kes tema alalise suvituskoha
ära üüris ja temale kallimalt edasi soovis anda, ning
läks Sillamäele, kus tal kuuetoaline suvemaja käes
pehme mööbliga, köögiriistadega, kappide ja kummu-
titega 12 500 marga eest suve pealt.

Siin on vähematel üürileandjatel suu ammuli, kui
riidevarnast juttu teed ja kui küsid, kuhu oma pesu
peab panema ja kuhu oma riided.

Kuid sellele kallile loodusele lähemale viib tingi-
mata, kui raamaturiiulit ei ole ja pesukaussi, öölauda
ja lampi, kappi ja kummutit, suplusonni ja rulood,
ukselinki, seinapeeglit ega riidevarna. Sa lähed loo-
dusinimeseks, võid määrdunud olla ja kalarasvaga

koos, palja jalu ja püksid tagant lõhki ning heidutada pühapäeviti siiasõitnud linlasi.

Toidupoolist, maatoitu on jõukamates taludes küllalt. Esimeses rinnas muidugi piim, munad, tangud jne. Aga on kohti, kus piima saab, kus aga leivaga juba imelikuks läheb, kus aeda ei istutata mitte midagi peale kartulite; kust ei saa herneid ega ube, porgandit ega kaalikat, maasikaist, jaani- ja karumarjust rääkimata. Ei teatagi, mis seller on või petersell, till või mustjuur, koolrabi või lillkapsas. Tomat! Kes niisugust asja näinud. Spinat, spargel! Asjata unistused. Aga suvitajail saab aegamööda selgeks, mitme versta tagant kurki on saada ja kustkaudu sinna pääseb, kus leidub vabarnaid. Kuid see paneb liikuma, ning selles seisabki sagedasti suvitamise siht mõne inimese silmis.

MUUSIKA

Kaks suve tagasi oli siinses kohvik-restoranis korrapärane muusika olnud, trio. Schicke Goldmann oli restorani verandalt siinsete kauniduste südameid murdnud, mille eest Nuustaku, pardon, Otepää mehelik noorsugu tema konte tahtnud murda. Praegu sünnib muusika rohkem iseenesest, nii kuidas juhtub.

Õhtuti võib Kolga mäemajast alla ilusat viiulit kuulda. Teinekord mängib sedasama instrumenti mõisas keegi teine suvitaja. Ning proua Nanderit on sagedasti pargis ja saartel kadentse ja trillereid lõõritamas kuulda. Näeb kena välja oma mustas maillot's.

Harilik on muusika loodusearmastajate poolt, kes täiest kõrist „Kiigu mu paadike“ ja „Järv on vait“ möirgavad. Lauldakse sagedasti üheksa häälega, peagu iga hääle vale ja äärmiselt lahkumineva tugevusega ja tempoga. Ei ole enam imede aeg, kus pikne nad' vee põhja lööks. Ei saa neid ka koh- tusse kaevata. Pühajärv vaikib kannatades.

KOHA

Tuttavam oma vene nimetuse poolest: sudak. Tema ümber keerleb kohaliku kütiseltsi tegevus. Kui mitte hiireviusid maha ei tule lasta. Läänud suvel põmmutati seda kasulikku lindu halastamata, nüüd on veel paar järele jäänud.

Aga kohakala köidab kütiseltsi tähelepanu tänavu küll täielikult. Tema pärast peetakse koosolekuid. Teda tuleb alal hoida, s. o. kütiseltsi jaoks.

Kütiselts on nimelt järve rentnik, selle osa, mis mõisale kuulub. Ja kohasid on Pühajärves palju, õige palju. Nii et üks althõlma kaupmees, kes siin suvitas, plaane pidas, kuidas kütiseltsilt 30 000 Emk. eest järve edasi rentida ja renti üksnes kohadega ühe suve jooksul tasa teha.

Oma suvitamise tegi ta juba niikuinii tasa. Iga nädal paar korda paunaga, kus kohad sees, linna tagasi. Müüdi maha ja teeniti, iseäranis kui korteri eest midagi nimetamisväärset ei makseta ja küüni- des või aiamajakestes ainult öökorteri mõttes läbi aetakse. Kakssada sülda pikk põhjanöör vette. (Sinna otsa ta hakkab, noota ei armasta minna.)

Ja kütiseltsi ametiks on metsatuka tagant luu-
rata, kus niisugune nöör vees võiks olla. Siis nöö-
r välja võtta.

See on üsna õpetlik tegevus. Nüüd teatakse,
kuidas niisugune nöör välja näeb. Ja võõraste nöö-
ride püüdmisel võib sisse lasta omagi nööri, ise-
äranis järve sellepoolsesse osasse, mis ei kuulu
mitte kütiseltsi võimupiiri.

Need on juba praktilisemad kui suvitajate kal-
limad nöörid. Odav „pintvaad“, 15 sülda pikk,
kümne konksuga. Niisuguseid nööre mitu. Kui
mõni neist kaduma läheb, ei ole aineline kahju
suur. Võtsin ise ühe niisuguse välja, andsin resto-
rani hoiule, panin kuulutuse välja, et omanik kart-
mata järele mingu. Kütiseltsi liige ning järve kor-
ravalvur ei ole seni veel ilmunud.

Suvitaja, kes ei kuulu mitte althõlma-kaupmehe
liiki ja kes kalaga ei kauple ega ka muidu seda
suurelt ja üleliigagi siginevat röövkala märgatavalt
ei hävita, on kütiseltsile jahiobjektiks jäänud. Ja
see suvitaja kuuleks parema meelega, et kütiselts
nõu peaks, kuidas siia nii soodsasse järve tuua
karpe, iheseid ja räabiseid, ja kuidas kudemiskohti
hoida ja juurde soetada.

FLIRT

Kui Sõsarsaare lähedal suplevate noormeeste
hulgast — veerandtunni eest läks terve paatkond
leerialisi, koolimütsid maitsevaeselt, ka tütarlastel,
peas, saarele — üks hõiskab: „Liine-preili, pange
õige mu püksid päikese kätte!“ siis on säärane see

stiil, milles ka flirt areneb, tema toon ja tema välöörid. Kavalerlik, nagu diviisi staabis pidul üks ohvitser oma daamile ütles: „Preili, mis te jupsite, tehke oma naps ära!“

Kui sa nii vaikselt enese-ette õngitsed pilliroos, siis kuuled sa palju ja mõnutsed kurvalt. Läheneb lootsikus paar, loodus on end visanud galasse, et ilusamale, sisukamale ja luulelisemale jutule, kahele teineteise lähedal olevale hingele anda tarvilikku tagaseina.

„Mis te nii mõttes olete, preili?“

„Noh, mõteldakse ikka seda ja teist.“

Vaikus.

Preili: „Ei tea, kui sügav see järv siin peaks olema?“

„Miks te nimelt seda tahate teada? Kas mõtlete enesetapmise peale?“

„Nüüd öeldakse vabasurm. Ja miks ei võiks selle peale mõtelda?“

„Kas elu siis tõesti nii mõru on?“

„Kunas ta õige magus on?“

„Elu on teile mõru, aga ise naeratate?“

„Kas siis naeratada ei tohi?“

Paat on juba kaugemal, ei kuule enam, mis see Eesti Tütarlaste Gümnaasiumi dialoogi harrastav neid veel sügavat ütleb, see saladuslik, problemaatiline olla tahtev isik, kes iga küsimuse peale teise küsimusega vastab, nagu juut.

Tuleb teine lootsik, valget, roosat, sinist ja lõkerdamist ning meelega vallatut olekut täis. Daamide-floori keskel kahvatunud värvid, tehes bari-tonaal-tämbriga vahvaid märkusi suurel veel. Sa

kuuled õrnalt neitsi suult: „Oh, kui taevalik-ilusad veeroosid on! Näe ometi, Ella, veeroosid, ja kui palju.“

„Ärge sirutage kätt välja, viimati võtab krokodill kinni,“ hoiatab rüütel. Üldine naerulagin.

„Näe, sealt tulebki krokodill,“ kiljatab üks eesti neid, vee sees ujuva roika poole näidates, „uih, kuidas ma kardan!“

Kartusest tuleb noormehele lähemale nihkuda, paat hakkab kõikuma, mis teisi ka tuge paneb ot-sima meessoo juures. Eeva-tüt-re krokodillil oli vähe-malt mõtet sees, käegakatsutav mõte. Mehemolkus on õnnelik, nagu oleks tema ise tulnud krokodilli-leiduse kasutamise peale.

Kilkamine kaugeneb. Ja tuleb uus lootsik. Ka-valer kolme daamiga. Need on suutnud operetiviise juba rahvalauludeks teha. Kui mind näevad, siis on vaja kohe teha paralleele Haapsalu, Narva-Jõesuu ja Pühajärve vahel.

„Narva-Jõesuus on rannas selge liiv,“ ütleb üks.

„Ja Haapsalus niisama. Ja mäletad, kui me Tiskres käisime?“

Nii siis kaugel reisinud daamid. Ma sülit-an ussi peale.

„Ei tea, kas siin supelda kuskil saab,“ pöördu-takse härra poole, „teil on ometi kostüüm kaasas?“

Aha! High life! Vähemalt ambitsioonid, olgugi et murrak Pelgulinna oma.

„Viimaks upume ära,“ ütleb üks pehme, hārda, lapseliku hāālega.

„Küll ma toon välja,“ rahustab härra.

„Keda teie kõigepealt päästaksite?“

Kaladel on süda pahaks läinud — nad ei võta enam. Neil on õigus, nemad ei tee iial lõugu lahti, kui neil midagi ütelda ei ole.

IMPROMPTUD

N ü m f

Õngitsed vaikselt enese-ette. Pilved kõnnivad tumedas vees. Mõnikord on kork pottsiniste laikude sees, mõnikord roosakate, mõnikord opaliseerivate sees. Siit idapoolse Sõsarsaare nurgalt näed restorani poole kõndimas valgeid kleite, üks jalgrattamees sibab puude vahelt läbi. Näed, kui vaatad. Näed, nagu pool-unes. Ja pottsinised, roosakad, kollakad ja opaliseerivad laigud korgi ümber venivad ja libisevad nagu viirastused uinakul.

Äkki suliseb mu kõrval vesi õige crescendo. Ning Sõsarsaare kaldale sinu kõrvale tõuseb alasti nümfi. Nii lähedale, et õngenööri ta ümber võiks visata. Laiutab kolm korda käsivarsi, nagu nõidudes, siis laskub jälle vette ja ujub ära — pargi poole.

Ja nüüd ma näen küll, et seal on veel suplevaid naisi, kes osava ujuja võimeid kviteerivad braavohüüetega.

Aga mina istun nagu uimaselt ja nagu midagi kahetsedes ja vaatan järele. Ja äkki tean ma, mida ma kahetsen. Ma kurdan, et impulssi ei olnud, et impulsi mõiste nii kaua tagantjärele tuli. Ma oleksin rohkem Hellasest pidanud olema, rohkem noor, rohkem faun. Oleksin esimesel silmapilgul paadist

vette pidanud hüppama, et kuhu sa lähed, kaunis nūmf!

Ning mingi assotsiatsioon toob mulle mõttesse Casanova resigneerivaid sõnu: „Nüüd, kus ma vaene, vana, võimetu ja põlatud olen...”

Mene tekel?

Ptüi saatan, missugused mõttekäigud!

Ning väga tujuvaesena tõmban ühe kiisa välja.

FIGARO EN PLEIN AIR

Kitzberg istus tugitoolis mu ukse ees, proua pingil ja Gailit seisab harkis koibadel nagu mõni Weissgerberi pikaks venitatud ja nurgeliseks kuivatatud karikatuur. Mina kastan seebitüki vette ja nühin siis Kitzbergi põski.

See tuli sellepärast nii, et siinse metropoli loki-kunstnik Tiibusel sirbiga või vikatiga — ei mäleta hästi — habet ajanud, mis valus olnud. „Ole õige pai miis,“ ütles Tiibus, „siul on si shilett, tõmba mul õige abe põskilt maha, vaade ku suures ta juba om lännu.“

Ma hoiatasin küll, et nii suurt habet ei võta ka žilett valuta, aga ta jääb oma jonni juurde. Nii siis nühin seebiga Tiibuse põski, nühin näpuotsadega nagu Norras vahu hästi sisse. Ja siis hakan nüsima.

Proua vaatab väikese kartusega. Gailit seab end siitpoolt ja sealtpoolt harkjalul pealt vaatama ja ennustab äärmiselt pakitseva ootusega siin haava ja seal verd. Tiibus on vait nagu tall.

Aga Gailit ei pea verd näha saama. Ma ei ole küll meister, ma olen väetikene ses kunstis, aga Tiibus peab seekord veristamata jääma. Seda rohkem, et mu pilk silmanurgast on märganud ka teisest majast pealtvaatajaid.

Ma surusin kergendatud ohke tagasi, kui Tiibuse näo märja käterätiga üle küürisin. Ei mitte ühtegi haava. Aga ma usun, Gailit oli haavatud. Ja pettunud.

PÜHAJÄRVE KALDALT STUARTI JÕE KALDALE

Kallis suguvend Kanadas!

Pidin kohe teie kirjale, mis ilmus „Postimehes“ 19. juulil, vastuse kirjutama, kuid jäin, nagu näete, peagu kuu aega hiljaks. See on küll selle poolest paha, et lugejail vahest üksikasjalikult meelest on läinud, millest kirjutasite. Teisest küljest aga usun ma, et ma mitte liiga hiljaks ei ole jäänud — kui „Postimees“ sinna jõuab, siis on teil niisama sügis käes, võib olla, teie kaunis indiaanlase-suvi oma lendavate ämbliku-niitidega oma täielikus hooajas, ja nii siis olemas see seisukord, mille kasutamist ma teile ette panen kirja lõpu pool.

Enne aga lubage, et ma teid tänan kõigi looduse-armastajate nimel teadete eest sealse fauna ja floora kohta. Meie reisijad lähevad harilikult pimedate silmadega loodusest mööda, püüavad selle asemel kaugelt end sekka segada meie poliitilistesse ja sotsiaalsetesse küsimustesse, ilma enesele aru andmata, kui palju distantisi kaudu aktuaalsus kannatab ja kui

vähe oma mõju poolest reisikirjelduses pakutud parandused erinevad aforistlikest mõtteteteradest.

Teie olete Briti Columbia ühes nurgakeses virgalt ringi vaadanud ja teate meile jutustada sarnastavatest ja eraldavatest joontest selle maa looduslikus näoilmes.

Kuid mind eksitab veidi see ebatäpsus, mis end avaldab looma- ja taimeriigi kirjeldamises. Ma ei saa hästi leppida sellega, et teie ütlete: „Üks on sama Eesti mänd, aga tal on kuuse koor.“ Siis ei ole ta ju ometi sama Eesti mänd, näeb ainult umbes nii välja. Niisama ei või see mitte olla „täiesti Eesti kuusk“, mil pisikesed käbid on. Ning ma olen kindel, et see mänd ja see kuusk seal teistes tingimustes on käinud omaenese arenemisrada ja seeläbi ka teissuguse ilme on omandanud kui kuused ja männid siinpool Atlantikut. Ning neil peab olema tingimata teine teaduslik nimi kui meie mändidel ja kuuskedel. Või aga on nad hübriidid, segaveri siit sinna viidud mändide ja kuuskede ristsugutised sealsetega? Vaadake, missugused küsimused tekivad, kui mitte täpselt ära ei öelda, kas on taim või loom see või teine.

Ka loomade suhtes olete natuke ebamäärane. Imetajatest ütlete kõige suurema olevat „moos'i“. Käsete teda „muus“ lugeda. Ja ütlete, et ta Elchhirsch on (losj, *Cervus elen* — minu koolipõlvest vist koguni *Cervus elaphus*). Ning just sellepärast, et teie teaduslikku nime tarvitate, just sellepärast olen ma sunnitud leida tahtma suuremat täpsust. Muidugi on ta p e a a e g u seesama loom, keda meie siin

põdra nime all tunneme, Elch, Elen, losj, aga meie põdra teaduslik nimi on uuema süstemaatika järgi mitte *Cervus*, vaid *Alces alces* L. Ning Kanada põdra ingliskeelne nimi on moose, moose-deer, teaduslik nimi *Alces americanus*. Teine põder, keda teie teeri'ks nimetate, käib *cervuste* hulka; teda hüütakse küll vist „deer“, mis punast põtra tähendab, kuid kindlasti ei tea ma tõesti mitte (sest et mul siin tarvilikku kirjandust käepärast ei ole), kas vapiti-põder, ameeriklaste „elk“, teadusliku nimega *Cervus canadensis* tõepoolest punane on.

Edasi oleks huvitav, kas hallkaru (grizzly) tõepoolest elab metsades, kuna tema ju rohkem mäestiku- ja kaljuloom on. „Piibri“ all mõistate muidugi kobrast, kes oma lähedast sugulust meie omaga — siit maalt on ta ammu kadunud — huvitavalt dokumenteerib seega, et tema karva sisse ühine esivanem on pärandanud sellesama täi, kes Euroopa ja Aasia kobrast sunnib end kaapima.

Tuhkrud, oravad, nirgid on kõik meie omadega sugulased, kuid mitte needsamad. Seda olete ütle mata jätnud. Ja rebane ei ole mitte meie *Canis vulpes*, vaid on *Canis fulvus*. On punane, rind ja kõht valge, sabaots valge, kuid enne seda valget saba ot- sas tuleb must pael.

Mis oravatesse puutub, siis on neid Londoni Hyde Pargis aklimatiseeritud. On nõndanimetatud halloravad, suuremad kui meie omad, kõrvad ilma pintsliteta. Hävitasid Hyde Pargis Euroopa oravaid, nii et neid jälle püssilaskmisega hakati kahandama.

Mink on saarma või naarise lellepöeg.

Ja see Eesti konn, kellest kõnelete, on ikkagi natuke kahtlane, olgugi et enesele ette võib kujutada, et laiema liikumisulatusega loomad nagu linnud selle konna kudet järk-järgult edasi võisid kanda kuni üle ookeani Kanadasse. Kui aga konn sest ajast saadik, kus Ameerika Aasiaga ja Euroopaga alles oli kuivamaa ühenduses, Kanadasse on jäänud, siis peaks ta küll aja jooksul olema muutunud.

Seega oleks selgitust nõudev osa selles kirjas lõpetatud ning nüüd võin ma selle juurde asuda, mis kirja peaesmärgiks on.

Vaadake, kallid suguvend Kanadas, teil on seal nii imepalju taimi ja loomi, mis meil puuduvad. Ja teil puuduvad nii mõnedki taimed ja loomad, mis on meil. Kliima ei lähe mitte liiga lahku. Mis oleks aklimatatsiooniga? Väikese vahetuskaubaga? Teie tahate muidugi omalt kodumaalt nii mõndagi võõrsil näha, teie ridadest tundub igatsus ööbiku järele, lõokese järele ja meie tamm võiks Ameerika kliimas pärastistele põlvedele viimaks veel laiemat varju anda kui meil siin.

Meil aga laastab kirves ja püss. Meie jääme aegamööda väga vaeseks. Meil peab loodusearmastaja osagi sest kahjust püüdma katta, mida teevad metsakauplejad ja kütid.

Ning loodusearmastajatena võime ju läbiviidavuse piirides idusid hakata istutama, sõna otsekohe- ses mõttes ja niisama idee suhtes.

Iseenesest mõista ei või meie veel nii kaugel olla, et näiteks Ameerika pääsukese mune — loodustead- lased kinnitavad, ta olevat ainult meie pääsukese pu-

nakõhuline varieteet — lennukil siia tuua ja räästa all kasuvanemate-sugulaste poolt välja lasta haududa, kuid küll see ka tuleb omal ajal. Ei või meie praegu oma väikese jõuga lõokesi — Nebraskasse olevat neid juba viidud ja seal olevat nad täielikult kodunenud — ja kiriküüte Kanadasse saata. Kuid mida me võime, seda teeme.

Näiteks me võime teile meie taimede seemneid saata, nende puude ja puhmaste omasid, millele järele teil kojuigatsus ja mida nõuate.

Teie jälle tuletage enesele meelde, kui te metsas ja aasal kõnnite, et meid väga võiksid huvitada teie männid, kuused, need väga valged kased ja toomed, milledest kirjutasite. Teie räägite maasikatest, nagu oleksid nad needsamad nagu meil. Võib olla. Võib olla, et meie maasikad sinna on viidud, nagu omal ajal Tšiilisse, kust omalt poolt aga jälle meie aia-maasikas pärit olevat. Aga sellele vaatamata võiksite peotäie noppida, kuivatada ja siia saata ühes kuremarjadega ja iseäranis ühes nende metsmarjadega, mis teile täiesti tundmatud, aga maitsvad on.

Kujutage enesele ette, kui huvitav see protsess oleks, millega meie aluse paneksime kahe kontinendi looduslikule jumemuutmisele. Esialgu üsna, üsna pisitillukeselt. Teie saadate oma seemneid, meie palume Tartu Botaanika aeda neid panna idanema ja üles kasvatada. Ja siis jagame taimed nende keskel ära, kes teile siit meie kodumaa taimestikust on saatnud seemneid ja pookoksi. Ning siis hakkavad neid kasvatama aegamööda mitmed ja jälle mitmed ning mõni paneb neid metsa ja mõne seemne viib

lind laande, nii et lõppude lõpuks võõramaalane siin on saanud üsna koduseks.

Teie jälle võtate need seemned ja pookoksad, mida „Postimehe“ huvitatud lugeja, iseäranis lapsed teie jaoks korjavad ja „Postimehe“ kaudu teile kätte läkitavad, ning pistate nad mulda ja vaatate, kuidas teile tükike kodumaad järele tuleb, võrsub ja suureks kasvab.

Ja nii võibki idee suureks kasvada. Võib-olla näeme veel mõlemad, kuidas ööbik üle ookeani teele asub ja teie whippoorwill siiapoolle tuleb. Vahest ulatub koguni mõne must- või hõberebaseni, et siin asutada suuremat nahafarmi. Või saaks „biisamrotte“. Nad puhastaksid siin Otepää ja teisi järvi ilusasti rämpsust ning kõlbaksid meie daamidele boadeks väga hästi. Aga alguses oli logos, idee, ja see idee ei nõuagi praegu muud, kui et teie ilusal indiaani-suvel oma rännakutel käega natuke mööda marjakobaraid silitate, kamaluga võtate, taskusse pistate ja pärast siia saadate. Meile ükstäiskõik, kuidas teadusmehed pärast nende taimede nimed kindlaks teevad. Meie paneme nad mulda ja ootame äärmise uudishimuga, mis neist välja tuleb.

Nii siis: On teil mõni uus veeroos, pilliroog, luhasort, ploom, kartul, sibul — siia! On teil mõni imeplik vaarikatõug, mõni kaseturb, mõni käbi, murakas — pange käima! Ja meie saadame seda, millest teie järgmine kiri „Postimehele“ kõneleb sooviaval-
dusena.

Ookeanitaguste tervitustega

Teie H. Rk.

KALAPÜÜGI FÜSIO- JA PSÜHHOLOOGIA

Kalapüügi primitiivsed viisid: västraga kudevate, armastusest, elu edasiandmise hingeldavast ihast pimedate olevuste sekka ja muudkui raiu, või pane võrgud ja mõrrad sisse. Siis topi saak kotti ja las nad heidavad aegamööda ja vaevarikkalt hinge.

Aga inimese vaim ei püsi ainult primitiivsuses. Tuli konks kidaga välja mõtelda. Selle otsa aetakse vardasse ussikene. Ta ei saa vastu panna. Ta on ju tuhat korda väiksem ja sa oled temast nii ilmatu üle. Ta ei saa närve vapustada karjumi-sega, ta vingerdab ainult. Võib olla, et ta väriseb. Aga ta on nii väike, et sa seda ei näe. Nii siis aja sa tema rahulikult vardasse ja leotad teda pärast temale võõras elemendis.

Kuid see ei ole veel kõik. Kes üks õige kala-mees on isaisadelt päritud traditsioonidega, see paneb enne ussid liiva sisse, kus nad kuiva ja janu peavad kannatama, roosadeks ja vintsketeks muutuvad, et latikas neid hästi võiks venitada, ilma et nad rebeneksid. Siis alles aetakse konks suust siskonda.

Ja siis püüab ristiinimene kalu. Kala tõmmatakse lootsikusse või kaldale või pannakse üle õla rippuvasse kotti või võrku. Kala ei tea muud midagi teha kui ümmarguste silmadega vaadata, mokki matsutada ja ära püüda katsuda sellest põrgust, kuhu teda üks tundmatu võim üleloomuliku jõuga ja valusalt vedas. Kuival hüpleb ta, paadi põhjas ja kotis pladistab ta, kuni hing aegamööda välja

läheb. Aga ristiinimese arust ei ole tal hinge ega valutunnet, ta ei ole ju püha veega ja sõnaga ristitud.

Seda tehakse niisuguse kalaga, kelle otsekoheks ülesandeks on inimese poolt ära söödud saada. Kuid pikem on juba protseduur nende väikeste kaladega, kes söödaks peavad olema suurematele. Neile tehakse enne suus haiget, siis pistetakse neile konks kehasse. Selle konksu otsas peavad nad ujuma, kuna nad ikka nõrgemaks ja armetumaks jäävad. Nad peavad ihust ja hingest püüdma sellest valusast takistusest ihu sees lahti saada, nad peavad siplema ja vingerdama, „mängima“, nagu väga eufemistlikult öeldakse, et suure kala tähelepanu paremini enesele juhtida. Kui õnne on, ahastab väike kala suure üsna ruttu enesele kallale. Kui ei ole, siis võib päike tõusta ja kuu, siis võib pime tulla ja jälle valge, aga ikka oled sa selle valutava takistuse küljes ja näljane ja hirmunud. Mõni kannatab kaks korda kakskümmend neli tundi välja. Aga ma ei oleks iialgi uskunud, et ka kala nagu muutub. Olen väikesi ahvenaid konksu otsas näinud, kes välja nägid nagu igavesti äranutetud silmadega inimesed.

Küsimus on ainult, missugune surm varem tuleb, pikaldase agoonia kaudu või ruttu rabava röövkala hammaste vahel. Viimasel puhul on kord selle käes. Nüüd on temal see kõrvetav takistus kurgus või siskonnas. Ja olgu ta unna või põhjanööri otsas — mõnikord tuleb kaua oodata, kaua vintsklemist, tormijookse kuhugipoole, hingeldamisi, ahastushoogusid kannatada, enne kui tuleb inimene. Kui ta sellest sordist kalamees on, kes mitte ei usu, et alama krea-

tuuri arenemata närvikava valu vähemaks teeb, vaid kes arvab, et kuigi närvikava arenemisastmele valu vastab, aga ikkagi surmale viib, siis see kalamees lõpetab martüüriumi löögiga aju pihta. Teine mees, see üheksakümne üheksa protsendi mees, paneb olevuse kas või päikese kätte veel praadima.

Me oleme ju nii ilmatu targad. Me oleme kuidagi viisi kuskilt kuulnud, et vihmauss väga alamat liiki loom on, stupiidsusest stupiidsem, kes end poolitada laseb, nii et mõlemad pooled võivad jätkata omaette elu iseseisvalt. Närve ei ole, ergo ei ole ka vaeva. Aga naljakal viisil sureb ta ära, kui enam vingerdada ei jõua.

Ja kala. Selja sees, enne seljauime olevat temal kõige väiksema valutundega koht. Mispärast? Ma ei usu. Nimelt seal peavad ometi need niidid olema, mis uimesid liikuma panevad. Et see kudede, luude ja niitude võrk kõige paremini konksu kinni peab, sellest saan ma juba palju paremini aru.

Ja nii siis istume siin Pühajärvel, neli Sõsarsaarte juures, paar mõisa all, kolm metsavahi all, paar Kloostriisaare juures, ja piiname. Piiname iga päev sajad ussid surnuks ja sajad väikesed kalad, järjekindlalt ja püsivalt. Nii istutakse üle kogu Eesti-maa, üle Euroopa, üle maailma. Ning hellemad meist ja üldse mõtlejad rahulduvad ettekujutuse juures, et alamad organismid vähem kannatavad, et juba hiinlane valutunde suhtes meist kõvasti erineb tuimuse ja stoitsismi sihis.

Kuid see mõtlemine üksikute juures on ikkagi edasi viinud. On viinud kunstliku sööda juurde, kunstliku kärbse, metallist kala juurde, vedelist kuni

spinninguni. À propos, vedeli juures on mõned üsna rafineeritud lambapead arvamisel, et elav särg siis, kui tal traat suust sisse ja tagant välja aetakse, hauge rohkem juurde meelitab kui surnud särg. Elavat väga kaua, seletavad need tundeinimesed. Ja ei saa iialgi järjekindla mõtlemiseni, et röövkala kõike, mis liigub kalasarnaselt, pimedast peast kinni haarab, iga väikest metallist turbiini, äramurtud tinalusikat ja keerlevat surnud kala arvustamata neelab, sest siin on ju tähtis viimane kiirus, et end toita.

Jaa — vedel, mida virulane landiks hüüab, tinala kala, mis ahvenaid marru ajab ja mida venestatud murrak sikuskaks nimetab, ja spinning, spinning ehereusekärbsena või vedeliga, see on ideaal. Seal läheb kalal äkki maailm mõistmatuks, hirmsad jõud sikutavad teda ähmases heitluses sinna, kuhu ta ei taha, värvilised rõngad tantsivad silmade ees, siis läheb äkki nahk nagu nõelu täis, hing jääb kinni, raksatused, müksud, tõuked, hingetus ja siis veel üks kõike enese alla mattev sädemeid ja vikerkaari paiskav uskumatu plahvatus peas, mis ulatub vibreerivalt igasse rakukesse ja aegamööda, aegamööda ikka vaibub ja ikka vaibub, kuni käes on pimedus ja rahu.

Aga täna on järv nagu peegel, mille peal haldjad liugu võivad lasta. Täna ei võeta ei tina ega spinningut. Ja nii on ta seisnud mitu päeva, müristuspilved vaatepiiril. Ei ole mitu päeva kala saanud. Tuleb õige ussi otsida, väikesi kalu otsida ja nõör põhja panna...

PÜHAJÄRVE FAUNA JA FLOORA

H. B e k k e r on kirjutanud Pühajärve taimestikust. Ta on kõik lilled nende lamellidega üles lugenud ja ma tahan teda sel alal uskuda, sest ta on siin eriteadlane. Ma tahan piirduda sellega, et konstateerin, kui armas on kuuskede, mändide, tammede, kaskede, haabade, raidade, sangleppade, jalakate, pärnade ja muude teiste puude segamets. Veel kenam on, kui metsnik vanu puid metsa jätab lindudele pesategemiseks ja mitte liiga moodne ei taha olla ning koristada kõiki vanu puid ja madalaid puhmastikke.

Kuid mis puutub edasi Bekkerisse ja veefaunasse, siis on ta ka üles lugenud Pühajärve kalad oma „Andmetes“. Aga siin näen ma, et ta kalamees ei ole. Ta on paar kala välja jätnud.

Kalda äärest on ta küll mõnda *Nemachilus barbatus* L. püüdnud, aga siin on üks teine *nemachilus* veel olemas. Missugune neist kivi-jüraja (Abjas kivimürk, saksa keeles Steinbeisser) on ja missugune visiseja (Schlammbeisser), seda ma ei tea.

Kuid peale selle on siia kunagi sisse toodud ihe-seid (vene keeli siig).

Mis imetajaisse puutub, siis on nähtavasti ära hävitatud orav. Metskitsedest kõneleb ainult veel nimi Kitsemäe. Ja vist oli see ka viimne metskits, kelle Kitsemäe rahvas järvest, kuhu mõisniku jahimehed ta olid ajanud ja kust ta üle ujus, vee seest kinni püüdis, ära tappis ja ära sõi ja kelle pärast hiljem protsess tekkis. Aga ma võin juhatada, kust

metskitse saada: Tartus Lossi tänavas Klattenberg'i aias peetakse üht emakitse — sikk suri ära. Selle võiks ometi kord lahti lasta, näiteks siinse kütiselti hoole alla. Äärmiselt huvitav oleks vaadata, kui kaua niisugune avalikult hoolekande alla antud kits oskab elada.

Lindude kohta võib niisama osaliselt *tempi passati* ütelda. Kalakulli, kes alles viie-kuue aasta eest vette noolis, et vaht lemmendas, ei ole enam näha. Ronka ei ole ammu näinud. Läinud suvel kõmmutati siin haigurid maha, niisama nagu hiireviud. Ja tänavu prooviti tina kauride kallal, kes niikuinii vaikselt omaette vegeteerivad haruldaste loodusdokumentidena. Ja ma ei saa aru, kuidas see üksik kajakas veel eesti võimsa püssi eest kõrvale on suutnud hoida. Eesti Vabariigi kütt on ju vaba valitseja metsas ja aasal, on nagu piibelkindel buur, kes kõik kvagad ära hävitas, et nende nahkadest viljakotte teha *in majorem Dei gloriam*.

Kevadel oli siin vanasti kägude võidukukkumine. Neid oli nii palju, nad tahtsid nii väga üksteist üle kukkuda, et hääled kurku kinni jäid ja ainult äge kokutamine ja kugistamine kuulda oli. Nüüd on neid ikkagi veel mitu. Aga ammugi ei saa nad niisugust laulupidu toime panna nagu auravatel maihommikutel mõnekümne aasta eest.

Ja paistab, et ka ööbik vaiksemaks on jäänud. Arglikumaks. Sest kes pagan teab — tõstad liiga palju häält, näitad tihedama puhma ära, viimaks raiutakse seegi maha. Siis on täielikult *tempi passati*.

NATUKE GEOGRAAFILIST, ETNOGRAAFILIST JA SOTSIAALSET

Suvitaja orienteerimiseks tuleb tähendada, et Pühajärve kaldal neli talu meeles tuleb pidada: Saare, Kangro, Tedre-Kolga ja Tamme-Pohlametsa. Need on kohad talutraditsiooniga, siin võid sa kindel olla, et ivakest on, soojust on ja ulualust on, niisugust, nagu seda võimaldab lihtne, kuid soliidne talukultuur. Mis muidu järve ääres asub, võimaldab varieerivas skaalas ohkeid ja nõudmisi. Tedre-Kolgal on aga isegi telefon.

Siin on rahvas lahke, nagu ta seda üldiselt paistab olevat, kuigi suurem üldsus marjamüüjatest kuni pesunaisteni nagu loodusinimesed ühepäeva teenistust liiga kõrgeks hindab, valmis on kümnemargalist kiskuma, mitte uskudes, et teinekord üldse enam teenida antakse. Mõisas oli läinud suvel naine, kellele öeldi, et pesku pesu, kuigi ta seda nii hästi ei oska, kuigi ei oska triikida ega tarvilikult sinetada nagu linnas. Linnapalga saab ikka. Ja sai. Aga järgmisel pesupäeval pesi pesu ära, tõi ära, asus selle võitleva näoga, mida siis inimene teeb, kui tal õigus ei ole, su ette ja kergitas hinda vihase häälega 25 protsendi võrra, kärkis ja vihastas juba ette, ilma et keegi temale seda summat oleks keelanud. Makseti. Aga teinekord ei saa ta enam linnahinnaga pesu pesta. Tema eest tuleb hoiatada. Kuid Issand on temale armuline, ta nimekene on mul meelest läinud. Aga mõisa aednik teab. Hoiatagu tema.

A propos — mõis. Laguneb, nagu Tiibuse Jaak hiljuti kirjutas. Aga Tiibuse Jaak ei tea mitte kõike.

Lõhutakse. Praegu vist tõmmatakse üks küün maha. Iseärasuseks seejuures on, et see küün põllutööministeeriumi poolt välja renditi aednikule. Temale renditi muu seas loomatoiduhooned. Kuid ringkonnavalitseja ei pidanud küüni loomatoiduhooneks ja müüs selle asunikule äravedamiseks maha. Hea põllupoliitika heinamaalt küün ära vedada lasta! Kolme päeva jooksul koristagu aednik oma 400 puuda heinu välja, siis küünile kallale, et palgid painduvad.

Lähem Pühajärve ümbrus huvitab rohkem suvitajate perenaisi. Nad teavad siin ja seal talusid, kust mune saab ja kohupiima ja parte jne. Meessoost suvitajat huvitab peagu ainult Pühajärv ja ümbruskonna järved. Naisi huvitab veel Otepää turg. Mehi ja naisi Otepää postkontor ja poed.

Otepääl on kaks alkoholikohta. Pritsimeeste lokaal ja üks teine. Teisest tuleb mees välja, taarub, jõllitab ja ütleb, et ta kedagi ei karda. Ja läheb, kui ta lauset korranud on, pritsimeeste hoonesse.

Poslavitsa taga — Tamme-Pohlametsa taga algavat ürginimeste reservaat. Ma ei ole sinna saanud. Olevat juba punane tõug, vihkavat valgeid. Põrnitsevat oma kraali- ja koopaelaniku ajajärgust välja moodsama ajajärgu peale, oskavat aritmeetikat kolmeni ja varsad, põrsad, lambad ja kanad hüplevad eluruumis, kus perenaine leiba kastab. Aknad olevat kärbeste poolt hermeetiliselt kinni tinutatud aastakümnete jooksul. Aga nagu öeldud, sinna ei ole ma saanud.

NOTTURNO

Sügise poole suve on järv öösel nagu hall juba mustade kontuuride vahel. Lootsik jätab järele pea-aegu fosforestseeriva raja. Ja neid radu on mitu. Sealt on hiljuti veel need väikesed lootsikud mõisa poole läinud, mustade siluettidena nagu pisikesed torpeedokütid, õngevibud nagu allalastud mastid teravalt tahapoole sihtides.

Öö on mustemaks läinud, hääled on juba vaikinud. Mootorpaat padistas alles hiljuti üliõpilaste laulu sekka Sõsarsaarte pool. Lauldi saksa buršilaulu eestikeelsete sõnadega. Kena, et neid sõnu kuulda ei olnud, tõlge on alati võimatu halb.

Üsna vaikne. Ainult kaugel kilkab Vana-Kolga vastik peni, kel iialgi rahu ei ole ja kes ühe väikese poisikese ütluse järgi ise oma saba ära olevat kaotanud. Seal ta seisab nüüd pimeduses sabata ja kahtlustab kogu maailma oma koleda haukumisega.

Ma püüan väga vaikselt sõuda. Mispärast? „Ma niisama üüse.“ Nii oli Võrumaa poiss, kes harrastanud ajalehtede poolt aastakümneid juba hurjutatud ööhulkumist, kaikaga kallale tulevale peremehele küsimise peale, mida ta otsivat, häbelikult ja seletavalt vastanud. Ma niisama üüse.

Otsi nüüd siin pimedas, kus kõik nii lähedal ja nii kaugel paistab, oma nööri! Oled oma kakskümend aerulööki ära mõõtnud, aga kallas ikka veel kaugel, koht ikka veel kätte saamata, kus nööriiga peaks sattuma nööri peale.

Vaata, nööriiga on nii, et kahtlast rahvast palju liigub. Näeb, kuhu nööri on pandud, seab end lä-

hedale õngitsema, sõuab niisama kord nööriist üle, kuna tema ankur teda järele hakkab vedama. Ja nii veab ta oma saaki aeglaste aerulöökidega ära mujale, võtab nööri ja mu kala otsast, ning siis võin ma tundide kaupa, ei, mõnikord paar päeva edasi-tagasi tühja kohta mööda sõuda ja aega raisata. Kui ta vähemalt kivi kõie otsas põhja laseks, lauakese vee-pinnale ujuma paneks ja peale kirjutaks: „Siin käis kaabakas ja koristas nööri“, siis ei oleks mul nõndapalju vaeva.

Lõpuks käes. Tühi. Ega nüüd ei võta. Vesi on liiga soe.

Ma sõuan tasa ja sõuan. Nüüd alles märkan, et ma sugugi üksnes nööri pärast nii tasa ei sõudnud. Suur vaikus nõuab austamist ja stiilipidamist. Kastan mõlad ilmatu ettevaatusega vette. Nagu valgenägu, kes punanahkade sõjakäigu ajal varitseb ja ise ennast varitseda ei taha lasta. Mõnikord mähiti siis vist nartsud mõlade ümber, kui hästi mäletan.

Ah kalu jah! Ei olnud praegu. Aga see oli ilus, kui preilid Mara ja Nora hommikul kell neli üles tulid ahvenaid võtma. Ja kuidas tinakalade otsas äkki nagu kivid rippusid, vibud lookas olid ja Mara ütles: „Lass kommen!“ Noral läks latt keskelt pooleks, Mara treneeris ühte haugi oma 7—8 minutit, kuni spinningmaster Raudsepp sekka lõi, vibu enese kätte võttis ja haug alles siis nööri katki rebis ja läks. Ilus lahing kahes paadis, muudkui „lass kommen“, poolteise-, kahe- ja kolmenaelased. Naistele meeldib, et ussi ja elavat söödakala vaja ei ole — puhas töö niisugune, tilguta tinakala ja „las tulla!“

Järvel kaugel, Kloostriisaare taga vilksatas tulekene. Huhh! Huroonid? Irokeesid? Komantšid? Apatšid? Ja miks ei või ma praegu Orinokol olla või Missouriil? See hall ja läikiv, mille peal ma sõuan, on kahtlemata vesi. See must, mis vett kandib, on mets, pigitume ja õudne. Okaspuud oma karakteristiklike kontuuridega võivad justament niisugus-tena Kanadas vastu taevast paista. Pilt on öösel Erie järvel täielikult seesama nagu siin, on vist samasugune Sambesil ja Gangesel, mõni palm võiks konifeeride-sarnaselt paista.

Aga ma olen parema meelega Missouriil. Tasa liiguvad must-mustad metsad minust mööda, metsad, mille ulatust ja sügavust ma ei aima. Ees hä-
mardub vesi, millel otsa ei ole, kõik kaob kaugusse, sinna, kus üks muinasjutt lapsepõlvest ütleb olevat Sõsarsaared. Ma ei usu seda juttu enam. Ja kuigi sealt praegu kudrutav naise naer kostis, pehme ja rahulolev, siis võis see ka metstuvi olla. Mis otsivad naised südaööl Missouri kallastel, kus puhanahad sõjakäigul. Aastal 1800. Sest mis on aeg. Pilt oli sel ajal samasugune nagu praegu. Ja sealt kostabki ümber pimeda metsaseina nurga äkki irokeeside aerulöök. Neil on mokassiinid jalas, tomahavid peos ja valgenäo skalbid vöö. Ning vaikuse sekka seletab kaugele kanduv hää: „Mis kurat, ütlesin, kas sa kurat aru ei saa, et ma kurat tema kuradile omalt poolt juba õiguse andsin, et tema kurat siis ometi nõnda ei võinud talitada nagu sina kurat arvad.“

Pimeduses ei saanud muidugi aru, kas siin paja-

tab eesti haritlane-üliõpilane, ohvitser või neljanda klassi esindaja.

L'AMOUR

Kuidas ütled sa „armastus“, kui tal nii ainult suvepäevade õite-, heina- ja meelõhnaline lühike iga, kui ta tuleb soojalt nagu mesilaste sumin põõsaõite ümber ja kui ta kaob kergelt nagu pääsukesed? Armastus kõlab nii raskelt, kohutavalt, nii ohvrit kandvalt ja kanda tahtvalt. L'amour kõlab nagu suvelaul, nagu joovastav *bel canto* väikese kurbuse alatooniga, laul, millel oma hooaeg on ja mida sügisel ega talvel ka omaette enam ei ümiseta.

Ta võib küll kurb olla, see sügis ja see talv siin, kus pimedus ja külm inimesi kitsalt kokku ajavad ja seda elektrivalget, suurt, surisevat maailma nii kaugena lasevad paista, et noored südamed ainult veel omaeneste põksumist võivad kuulda. Siis tõmbab end kõik oma tupe sisse ja hingitseb.

Agas tuleb kevad ja siis tulevad suvitajad. Toovad kaasa lõhnu ja helisid Tartust, mis nii kättesaamatu, ja Tallinnast, mis veel kaugemal Berliinist ja Pariisist, toovad sündmusi ja teevad sündmusi, ja tardunud noor elu aina lendab vastu kõigele uuele, kõigele, mis nii vaba on ja nii liikuv, ja millel takistused paistavad puuduvat. On midagi nagu manöövrisarlast, kus äkki igapäevane, üksluine edasielamine kaasaelamiseks muutub rõkkavale hingamislainele, mis tuleb, kõike kaasa kisub, kaasa keerutab ja enese alla matab, on midagi nagu kalurite ja meremeeste naiste ootamisest, mille vaikuse

järel äkki heli maailma on paisatud, häälte uimastav ülirohkus meeste tulekul.

Siis vilksatavad heledad, valendavad, sinendavad ja punetavad plekid, enamasti paarikaupa, rohelisel metsa tagaseinal ja kaovad nagu liikuvad tikandid tumedusse, välgatavad uuesti ja kaovad uuesti. Helekollakate, rohekate nurmede ja niitude vahel, seal, kus värvid erinevad laiade ruutudena ja trapetsitena, vajuvad need värviplekikesed kaugemale või lähemale. Ja saarte rohelisest saladusest kõlab naer, soe, vallatu, kilkav ja kriiskav, on andunud modulatsioonivõimet ja kõrva omaenese kuulmiseks. Siin on õnnelikud need armastuse ühesuveliblikad, kuni pääsukesed ära on lennanud ja kuni jälle tupe sisse tuleb ronida talvitamisele.

Niisama kõnnivad vaiksetel, varjulistel kohtadel need, kes teissugustest takistustest, teissugusest igapäeva-elust välja on tulnud, et oma tunnete rohkusele veelgi tõusu ja lendu või sisemist koondust anda. Siin on nad vabad, ei ole valvavat silma...

Või valvavat silma ei ole? Nii nad arvavad. Nii arvas vahest isegi noor, elegantne juut, kes eesti tütarlapse sentimentaliteedile järele andes väikese pulmareisi siia loodusse ette võttis, olgugi et see kõrvenomaadi rahvas loodusest ja loomast vähem oskab lugu pidada kui põhjamaa looduslaps. Aga nähti ja tunti. Mis Gailiti kurbadele refleksioonidele viis eesti tütarlapse ja juutide suhtes. Ja mis Visnapuud nõu andma sundis, et Gailitil ülim aeg oleks rabiini juurde minna ja end rituaalselt juudiks legaliseerida lasta. Ning mis omakorda tütarlapsi trööstivalt naerma pani. Sõsarsaarel lampioonide valgusel. Soo-

jal suveööl. Kus õhus liikus l'amour. Mitte armastus, see kõike kanda ja kannatada tahtev raske mõiste. Vaid l'amour, kus rõhk tingimata viimasel silbil kergelt vibreeriv, naeratades resigneeriv ja minevikku kaugenev, nagu talve eest lendavate luikede laul pilkases pimeduses.

INTERMEZZO

Spinningmaster ja mina lootsikus Kivisaare juures. Tilgutame tinaõnge. Lähedal teine lootsik kolme võõraga samas ametis. Ja tuleb kolmas lootsik üksiku mehega. Tuleb üsna meie juurde, ei hooli, kas ta meie kalad õnge juurest ära ajab.

Kui lootsikute ninad vastamisi, küsib mees spinningmasterilt:

„Kas teil kalapüügi pilet on?“

„Ei ole.“

„Kas ma võin teile tuua?“

„Ei. Mul ei ole vaja.“

„Või ei ole vaja?“

Ja mees sõuab teise paadi juurde. Me vaikime edasi ja tilgutame edasi. Siis kuuleme, kuidas ta seal kaebab, kuuleme kauguse pärast ja osavõtmatuse pärast vaid üksikuid lauseid:

„Temal ei olevat piletit vaja... Politsei tuua ja protokoll teha... me oleme järve rentinud... kohtualune järv...“

Nii siis on protsess talude vastu käimas, et nendelt kalapüügiõigust võtta. Tuttavad protsessid, ainult et praegu mõisnik enam ei protsessi.

Teine hääl vastab:

„Mis sääl tettä, na om Nüpli poole pääl.“

Esimene mees kaebab edasi:

„Me massame renti... Ei ole ma esi kunagi pallu järvele saanu... Kui me kuuritsage viimäti käisime...“

Vaata kalakasvatajat kütiseltsist! Kuuritsaga käib järvel, selle alaväärtusliku riistapuuga, mis kalakude ja kalapoegi tuhandete kaupa ja kümnetuhandete kaupa hävitab! Muidu va viisakas mees, pakub piletit — ei teadnud end küll esitleda — pakub politseid ja protokolli, on järve kaasrentnik, kuid ei ole kuulnud, kuidas kalu hoida ja mitte hävitada.

Ja seal ta kaebab rahuliku, haleda häälega edasi. Ning meie tilgutame tina. Ahvenad ei tule. Nad on kuuritsaga vist maimudena juba surma saanud.

PLAAŽ

Ta on nii ilmatu tühjaks jäänud nüüd, kus kõik ära on sõitnud, on nii mahajäetud, nagu oleks ta väiksemaks jäänud murest ja üksindusest. Olgugi et ta ikkagi veel seesama päikesepaisteline metsaga kanditud poolring on metsavahi ja Poslavitsa vahel, varjatud tuule eest ja meetri poolteise laiuse liivaribaga. See liiv nimelt tegevat tema plaažiks, nagu üks Otepäält iga päev sinna suplema käiv Tallinna daam seletas.

Ei olnud ta küll kunagi nii rahvarikas nagu pargi rand, kust kajas alatine sumamine, pladistamine, kilkamine ja meeste hirnumine ja puristamine. Selle eest oli ta aga seda, mis Riia rannas viiekümne aasta eest oli Neubad — aristokraatide omavaheline suve-

randevuu. Kaugel kõigest, kus *profanum vulgus* väljendab oma lärmitsevat iseloomu.

Siin oldi en petit comité, olgugi et üksikud grupid üksteise vastu silmas pidasid aristokraatset reservi. Aga muidu toon suureilma laadi nonchalantne, noobli žestiga. Kui noor üliõpilane suplevatele daamidele kahetsedes tähendas, et tal kostüümi ei ole, löid daamid kohe tasakaalu, ise ka kostüümid kõrvale jättes. Iseenesest mõista noored daamid, kelle kaunidus seda lubas. (Vanemaid daame leidus seal vähe, olgugi et ühte guvernessi, kes oma kahekümneviie-aastase õpilasega koos, aga teistest parajas distantsis paradiislikult suples, mediteerides peagu kaanoniliseks peeti. Kusjuures titulatuur „guverness“ rohkem leitud kui tõeludele vastav tahtis olla.) Kloostriisaarelt vaadates lebas, praadis päikese käes ja padistas vees see väikesearvuline high life seal hommikust õhtuni, lõunaid pidades kaasavõetud või-leibadega ja kilukarbi sees keedetud vähkidega, iga pooriga seda soojust sisse imedes, mida päike sel hooajal andis nii heldelt.

Pargi rannikul, kus domineeris *misera plebs*, ei võinud intiimsus muidugi nii suur olla. Mõneks päevaks siia sõitnud võõrad pidid tahtmata kostüümidest olema, sest et tee otse randa mööda käib, ja meessoost noorsugu siinmaal häbelikkust ei hinda. Nii pidasid detsents ja indetsents alatisi vaidlusi ja võitlusi. Ja ei jõutudki sel hooajal selgusele, kas meil siin kaugele tagasiulatuva atavismiga tegemist, igatsusega paradiisi järele, kus alles puu otsas roniti, kas lähema atavismiga, kus moonakakultuur paare ajab koos sauna, või aga on roomlaste saunakultuuri

orgiad siia ülestõusmise idusid toonud; kas on abielulise ühise saunanumbri odavusest, Hellase sümposionist ja eesti lodevusest kokku liitudes tekkinud Emajõe kalda, Pirita ja Viimsi looduslapselikkus, mis ka Pühajärvel, kuigi piiratult, päikese käes ihualasti segamini läigib, kuna Paan puhmast suurte rõõmsate silmadega vaatab ja pilli puhub. Või puhub oma pihlapuust pasunat Küljemäe karjapoiss seal kaugel metsa taga? Aga Paan vaatas ja naeratas, sest kõik oli nii rõõmus ja soe.

VÄHK

Teda ikka on. Isegi järves, saarte ümber. Ja ta võib vilumatuid õngitsejaid ehmatada, kui kork tasatasa, üsna aegamööda põhja hakkab minema. On õudne, iga harjumuse vastu ja sa usud, et sa hinge kinni pidades temale sõna täies mõttes järele jõllitad. Siis otsustad sa lõpuks tõmmata. Midagi on otsas. Ja ilmatu ootamata ajab must olevus sõrad laiali ja haarab aeglaste liigutustega õhku.

Emajõe alguses vallamaja pool on teda rohkem. Jõge mööda alla löödavat tema pärast lahinguid, sest vähipüüdjaid on leegion ja peremeeste heinamaid vähe. Vokil olevat kõva kontroll, selle eest aga suured vahid. Üsna kena, et peremees garanteerib selle loomatõu olemasolu. Ta on heas hinnas, siin restoranis vahest paremaski kui Tallinnas. Paistab niisama olevat nagu Volga ääres kaaviariga, Bretagne'is sardiinidega ja Peipsi ääres räabistega — mida kaugemal sealt, seda odavam.

PÄÄSUKESED

Nad on alles siin. Aga kui nemad on läinud, siis on lõpp. Hänilane püsib ka veel. Esimesed kured läksid täna; puud löövad üsna kergelt ja häbelikult mõne oksa kohalt kolletama — aga nemad lähevad.

Pääsukesti võiks õigupoolest rohkem olla. Kuid Itaalia ja Hispaania rannarahva isu on metsik. Aga on ikkagi igavene kari, kui nad õhtul pilliroo sisse tulevad. Nad ei pea sind mitte kellekski, nad vaatavad sind, kes sa seal õngitsed, ja ajavad omakeskel niisugust lobajuttu, et kas või naera. Väsimata ja nagu ei tea, mis seal kõik ära ei oleks. Ainult kui õngelatti järsku pead liigutama, siis mühab korraks kogu pilliroog, jääb kõikuma, kuna nagu raskem osa temast õhku oleks plahvatanud ja üksikuteks täpideks auranud.

Aga varsti tiheneb see aur jälle, üksikud mustad tilgad sajavad alla tagasi, kõiguvad ja kiiguvad üsna hulljulgelt üles ja alla, hakkavad jälle oma vidistamisega ja vadistamisega ning varsti on ilmatu parlament jälle käimas. Katsu ühte neist aga kätte võtta — oh ei, ära läheb teise oksa peale ja laimab sind ja mõnitab sind pehme häälega, mis veel pahem kuulda on kui varese vihane kraaksumine. Varesel võib õigus olla, aga pehme häälega teenimata süüdistus on nagu valus. Ma kõditan õige kaugelt pilliroo pehme tutiga. Ka seda ei sallita. Noh, olgu peale, jätame teineteise tülitamata — läheb jälle tükk aega, kui müüride vahelt välja saan ja teie tagasi olete lõunast.

LÕPP

Ei oleks ju mingit lõppu, siin võiks viibida puna-kollase ja porimusta sügise, valge ja sinise talve läbi, kui laseksid kihuhunnikud, mida linnadeks nimetame. Kurb seaduse paradoks on: et siin olla võida, seks peab linnas olema.

Teised kõik lähevad samal põhjusel, kuid ütlevad: mis seal ikka veel teha, kõik tühi, kõik ära läinud! Aga nad ei tea, kui kaunilt tühi kõik on, kui ilusalt öökullid juba huikavad ja naeravad ja kui pigimust võib olla mõni öö.

Iseenesest mõista peaks kamin olema, sest tulevad ajad, kus kell neli juba pime on. Iseenesest mõista peavad sul olema hobused, et mõnda rutulist sõitu linna ette võtta, kui äkki tahad näha elektri-valgust. Iseenesest mõista peab ka teistes tubades olema inimesi, sest üksi pimeduses öökullidele vastu huigata läheb natuke ühekülgseks.

Ja sellepärast tuleb küll vist aegamööda hakata kolima. Enne las lähevad pääsukesed. Siis ei lähe vist ka ükski Tiibuse poolt kiidetud autobus enam — ei ole ammugi nende korralikust liikumisest midagi kuulda — ja siis võtame hobuse ja sõidame Pritsu. Kuid kahju on. Väga kahju. Tuleb sügise poole veel siiapoole välja sõita. Ja natuke tagasi mõtelda suvele, mis nii soe oli ja nii valge ja nii kõlarikas ja roheline.

„Õrn ööbik, kuhu tõttad sa,“ laulavad praegu veel naiste hääled Sõsarsaarel. On ikka alles ilus. Ja nende kavalerid purustavad pinkisid, nii et Murumets vastu kajab. Vist ei ole tuleval aastal remon-

teeritud saarekabelit ka mitte enam. Eesti kaval-
ler on vahva — mis on üks teise poolt tehtud pink
tema ees?

Kured läksid. Ma ei ole mingi kurg. Mina jään
veel esialgu. Aga ei kirjuta enam.

TRIP ÜMBER LÄÄNEMERE

(1924)

VÄLJASÕIT

Udune, pime hommik Tallinnas. Läbi pooluinaku oled kuulnud, kuidas magamisvagun jaamades, kus ta paigal seisab, nagu kannatamatult end teise vaguni küljes nühib, ja et keegi teda kõhu alt ahelatega kõdistab, ning sa oled pahandanud, et mitte värske ja virge ei lasta olla, kus niikuinii vähe aega laevale jõudmiseks ja paberite kordaseadmiseks nii varajasel tunnil. Sest sõbralikult poolt teatati hilja õhtul Tallinnast telefoni teel, et laev nüüd varem läheb, kella kümne paiku ja mitte üheteistkümne, nagu ütles Tartu reisibüroo.

Poolpimedas käigud tehtud, siis sadamasse. Kena tuulekene laseb loota, et reisijaid vähe. Kuid meie väikesesse jahedasse tollihoonesse koguneb neid üsna küllalt. Pool tundi enne laeva ärasõitu ilmuvad tolliametnikud ja politsei. Passid. Ja nüüd äkki stseen: üks vana vene proua, kel haigete jalgadega koleeriline vanahärra kaasas, ei saa sõita. Tal puudub väljasõidu-luba.

Ta palub jumalakeeli, lastagu ometi sõita. Haapsalus ütelnud politsei, et paberid nüüd kõik korras, ta ei olevat teadnud, et väljasõidu-luba veel vaja

olevat. Politseinik seletab viisakalt, et ei tohi sõita lasta, et ei tohi seadusvastaselt talitada. Ütleb rahustades, et sõitku linna tagasi, kümne minutiga saab tarviliku loa kätte ja jõuab veel laeva ärasõidu ajaks tagasi. Proua ruttab ahastades. Vanahärra sülitab, pannes kõik oma arvamised Eesti vabariigi vastu selle märja eruptsiooni sisse.

Minule saab see sündmus hasarditaoliseks erutuseks. Ma rehkendan, uuri vaadeldes, kui kaugel proua juba võib olla. Kalkuleerin, kui palju ta jala peab minema, enne kui voorimehe leiab, kahetsen, et politsei varem ei tulnud, siis oleks proua minu nüüd ärasõitnud voorimehega kohe tagasi saanud sõita. Ja minutid lähevad, kümned minutid kaovad. Ning kui nõõrid lahti tehakse, sild ära võetakse, siis ootan ma pardal ikka veel. Aga prouat ei tule. Vist ei leidnud võõras linnas õiget asutist üles. Ja kui laev tasa kaldast lahkub, must vesi laieneb tema ja sadamasilla vahel, siis sirutab vanahärra tollimaja trepil kaks rusikat taeva poole.

ÜLE SOOME LAHE

Juba enne Naissaart värske lainetus. Heidutan üht Viini murrakuga härrat, et teisel pool Naissaart ja Äignat meri läheb veel rohkem elavaks. Ta on mulle lühikese aja jooksul juba suutnud jutustada, et Vahemerel nii mitmed marud üle on elanud ja merekindel on. Iseäranis suur oli torm olnud, kui ta kord sõitnud Musta merd mööda Konstantinopolisse.

Noh, meil ei ole marust juttugi. Värske tuul. „Ebba Munck“ ei kõigugi suurt. Härra hoiab hingelise tasakaalu alles ning on varsti ühe nooremaga poolakeelses jutuajamises. Vabandab end, et küll poolakas, aga mitte enam hästi keelt ei oska. „Ja bardso lubem Waršaawu, ale Waršaawa bardso droogo“ oleks minu transkriptsioonis üks tema lausetest, mis nii kergesti mõista, kui teda mitte varsavlane välja ei räägi.

Mõlemad kaupmehed. Vanahärra sõidab Soome müüma naisterahvariide-kangaid. Noorem on Lodzist. Seletab, et poolakatel olnud Konstantinoopolis näitus, kus kõik Poola kaup on olnud, vagunitest, rehepeksu-garnituuridest kuni kammideni ja nõöpnõelteni.

Üks mootorpaat rühib aukartust äratava kiirusega Äigna poole. Arvatavasti sõjaväe-paat. Kaob mõnikord lainete taha, rahutuid interjektsioone vanahärra suust välja kutsudes. Ja kui meie Naisaarest mööda oleme, siis ütleb Musta mere marude tundja, et ta eile vist halba kala söönud, ei olevat hea olla. Ning taarub kabiini.

Hall ja hallim, taevast ja meri. Mõned kajakad saadavad meid truult, pealtnäha nii otstarbetult õhku lõigates. Ei näe kunagi, et nad merelt midagi leiaksid. Ei tea, kas Helsingini tulevad? Liiga jahedaks läheb, et neid laevalaelt jälgida.

Naissaar ja Äigna jäävad selja taha. Ja siin on see koht, kus Inglise torpeedokütid end auru sisse rullides nagu valged mütsakad kallale tormasid enamlaste miiniristlejatele ning meile tõid „Len-nuki“ ja „Vambola“.

Kari otsas kaugel vaatepiiril üks laev. Ikka vist seesama enamlaste oma, mis juba siis seal oli, kui Helsingis Eesti sõjas langenute hauasammas püstitati. Ei tea kelleltki küsida, sest „Ebba Munck“ on niisamasugune umbkeelne laev, nagu vist kõik Soome reisijatelaevad: peale rootsi keele ja väga vähehese soome keele mitte ühtegi teist sõna!

Merest hakkab nagu mättaid kerkima — Soome kaljusaared. Haiged tulevad alt üles, vesi ranna lähedal on üsna vaikseks jäänud, ja varsti olemegi sadamas. Passid, toll, see kõik läheb kähku, nagu möödaminnes. Ja siis saatkonda, et teada saada, kui ruttu Taani viisa võib muretseda. Ma tahan ju Kopenhaageni.

HELSINGIS

Hall, sooja alatooniga oma karedas kaljuses kauniduses, kui temast läbi sõidad. Meie saatkonnast Taani konsulaati, kus peale lõunat veel tööl ollakse ja pass kähku visiteeritakse.

Ümber nurga Eestis langenute ausammas haudade keskel. Ja haudade vahel mängib heleda sõjahüüuga suure temperamendiga parv poisikesi, põlved paljad 13. novembril. Kuid ka sirel on alles roheline.

Võõrastemaja portjee telefoneerib ja saab teada, et laev läheb alles homme, „Asträä“. Lennukid ei lähe. Nii siis jään ma vist natuke hiljaks. Ford on nimelt Kopenhaagenis vabriku ehitanud ja tahab teda näidata. Vähemalt nõuab ta kutsekaardil ilmutist avamispiduks 15. novembril. Aga kui see „Ast-

rää“ kärmas laev on, siis jõuab veel õhtusöögiks pärale. Võib vabrikut ju vaadata järgmisel päeval.

Õhtu möödasaatmise mõttes helistan konsul Schwalbele. Ta on kinosseminekul ja tuleb mulle järele. Ning siis naudime suuremas seltskonnas piiritusevedu Soome.

Hästi seatud film. Saksa piirituslaevalt, kus liiter maksab 60 Soome penni, kuni Põhjalahesse, kus liiter — kui ma ei eksi — väikesel viisil müües juba 1.200 Soome margani ulatub, sööb end piiritus Soome sisse iga soone kaudu, läbi veriste võitluste ja tagaajamiste mootorpaatidega, konjakiks ja benediktiiniks muutudes ning kord-korralt ikka kallimaks minnes. Selle õpetliku külje kõrval muidugi üks armastuse „kitsch“, aga ütlema head näitlejad, ehtsamad merikarud ning ilmatu hoogsad avantüristid. Ja Põhjalas praegu kõva palgivedu kõige paremal lumeteel. Metsas juuakse „plörröt“, mille jaoks tarvilikku alkoholi piimanõudes sinna on toimetatud. Eesti film? Kunas sellest kord asja saab? Tahaksin ühte hästi komponeeritud näha.

ÄRASÖIT

„Astraal“. Esimese kabiinis käimise järel selge, et ta vanamoodi laev on. Igasugune moodne komfort puudub. Aga üllatus — üks stjuuardess kõneleb inglise keelt! Nojaa — laev käib ju Helsingi ja Hulli vahet.

Tekil vaatled neid, kes all kokku on kogunenud, püüad ära arvata, kes kaasa sõidavad ja kes saatjad on.

Üks kõrge kasvuga valgetverd kaunis daam saab palju lillesid. Räägib saatjate keskel soome ja rootsi keelt. Ohvitserid ja tsilindrites härrad on väga aupaklikud. Grande dame. Resoluutne, õige otsustav, peagu käskiv. Tuleb viimaks laevalaele kahe teise naisterahvaga, kes kuidagi alluvas vahekorras paistavad olevat, aga ikkagi esimeses klassis sõidavad. Ma olen teda nagu kunagi näinud?

Vahepeal laadib laev tetri peale. Tetri, kastide sisse pakitult, aga sabasuled ajavad endid läbi pragude välja. Loen kokku üle 160 kasti, siis läheb igavaks. Kui iga kasti sees 20 tetre, siis on ikka Soomemaal hea jahiseadus ja inimeste enesedistsipliin maksmas. Ei kõmmutata kõike ja igal ajal maha, kui midagi püssi ette juhtub.

Ühel juudi preilil on ka palju saatjaid ja hulk lillesid. Ka temaga räägitakse rootsi keelt.

Kuhu nad kõik lähevad? Aga mis ma seda küsin? Kell on kaks, varsti peaks süüa antama.

MEREL

Süüa anti. Alles kõva nõudmise peale. Ja ainult nõudjaile. See paistis kahtlasena. Ning selguski pärast, et kuni Hangöni söök mitte piletihinna sisse ei olnud arvatud.

Üldse see Hangö! Miks meie seal peatuma olime sunnitud, sest ei saanud ma umbkeelsel laeval jagu. Kunas sinna pidime jõudma, ka mitte. Kell neli oli juba pime ja peale selle algas udu. Ning tuututamine läks öösel alles lahti. Igalt poolt laevade hääled. Üks ulus kaugel nagu koer, kes ahelas ja räästa

alla on jäänud. Paar korda anti järsult vastuauru ning sa panid pimedas kabiinis paberossi põlema, et mis sa siis ikka muud mõistad teha, kui sa ise seda neetud laeva ei juhi. Oota ainult, kas pörkab teise laevaga kokku, jookseb kari otsa või lööb end äkki valgetes tulejugades vastu taevast.

Teised reisijad ei lähegi magama. Vaatan uuri — juba üksteist. Minu kabiiniseltsiline, noor inglane, tuleb küll sisse, võtab aga ainult sooje riideid, sele-tab, et varsti Hangö tulevat, ning läheb jälle laele.

Mida võib üks Hangö minule pakkuda? Udu seest mõned tuled, tollimaja, ja kui tõepoolest üles tõuseksin ning linna vaataksin... ei tea, kuidas selge aruga inimene üldse niisuguse mõtte peale võis tulla!

Laev liigub ütleмата tasa. Nii ettevaatlikult, nagu hinge kinni pidades, ja nagu — katsesarvi ette sirutades. Masin nagu ei käigi. Ma pistan pea kabiinist välja ja küsin stjuuardessilt, miks laev seisab. Ta ütleb, et ei seisa. Hangö tulevat. Vaatan „härjasilmast“ välja — piim, kõik valge. Ning alati, lähedalt ja kaugelt uluvad udusarved.

Peale kella kahtteistkümmend tuleb mu kabiiniseltsiline alla. Ahelad kõlisevad, laev põnksutab kuidagi. Nii siis Hangö. Olgu! Vaatan veel läbi härjasilma. Piim. Selle seas liiguvad mõned lumebemed alla. Ka olgu!

HANGÖ

Hommikueinel hakkas lauanaaber minuga vene keeli rääkima. Soomlane. Rääkis Laagnast ja Narvast, kus möödaminnes kokku olime puutunud.

Ekströmi ohvitser Soome väes. Eskola Ameerikas suure farmi ostnud. Ja see daam, keda Helsingis saadeti, olevat Soome kõige kuulsam halastajaõde prl. R., ning nüüd teadsin ka mina, et ma teda varem olin näinud: Tallinnas, soomlaste laatsaretis. Minevat ära Ameerikasse.

Laevalaelt tuleb õige seda Hangöt vaadata, mileni jõudmiseks nähti nii palju vaeva.

Oleme kas mõnes merekäärus või jõesuus. Mõlemal pool kaldal ühekordsed majad. Vaadata ei mitte midagi. Laevu kolm-neli. Üks mootorpaat läheb kiirelt kuhugi. Ning ma konstateerin, et ma Hangöst nii vähe tean nagu soomlased Paidest.

Jahu laaditakse välja. Kotid Hullist. Ja kotid lähevad ühtepuhku lõhki, jahujoad teevad sadamaskilla valgeks, lumiseks.

Meie sõitvat alles kell kaks välja. Nii siis jääb Fordi vabrik minu poolt avamata. Saadan telegrammi, milles kahetsen. Ja siis lähen soomlasega linna vaatama.

Hoonete järgi võib seal olla 2000 elanikku; kui teisel pool lahte ka majasid on, rohkem. Või mujal selles raudkivi peal kasvanud männikus. Ta on supluskoht, nagu mulle öeldakse. Ja sellena võib ta väga kena olla. Praegu tuli tunniaegse jalutuse keskes vastu punktipealt 11 inimest. Neist olid kaks meie laevalt.

Tagasi tulles äkki — Eesti lipp! Ma olin linna minnes mõtetes ilusasti meie „Kalevipojast“ mööda kõndinud. Kapten Tamm ütles, et „Kalevipojale“ järele veel teine Eesti laev tulnud ning et mõlemad kohe Tallinna lähevad. Lähemal silmitsemisel nä-

gin siis ka „Kalevipoja“ taga väikest „Pernaud“. „Kalevipoeg“ ise sedavõrd oma kalju otsa minekust kosunud, et omal jõul võib sõita. Ja sõidabki. Ning meie asume sõitma kell kaks. Maha jäävad väikesed mügerikud kaljud, oliivvärviliste pedakate tagaseinal Skandinaavia maitstes punased majakesed. Kõrges taevas segab ja korrutab vägisi väljatükkiv valgus kollaseid ja pottsiniseid pilvi, kuid ei saaneist jagu. Nad keerlevad ikka jälle uuesti ette ja sõeluvad läbisegi. Hallil meregrafiidil kritseldab tuul nagu krihvliga segiminevaid jooni, kuni ka need kaovad mingis pruunikas pimeduses.

MUUSIKA

Õhtul tuleb suitsetamissaali väikeselt arglikul sammul juudi preili. Järel niisama pelglikult, et ei tea, kas tohib, noormees. Asuvad üldise vaikuse all klaveri juurde. Paar sõna vene keelt omavahel. Natuke preluudiumi, õige aralt. Siis natuke markeerivat laulu. Ma julgustan vene keeli. Ning otsekohe hakkab selguma, et laev sugugi nii ainurootsikeelne ei olegi.

Sest kui laul laulu järel on kõlanud, andekas, juba hästi koolitatud laul, siis selgub nii mõndagi. Preili on õigupärast Tartust, on ainult 4 aastat mujal viibinud. Isa New Yorgis. Ema ühes lastega sõidab järele.

Üks daam, väga distinguée, kuid vaeseks jäänud, ajab kõige puhtamas vene keeles halastajaõega poolvaljult juttu. Nad on ühiseid tuttavaid leidnud endisist Peterburi kojaringkondadest. Halastajaõde

on sel ajal, kui keisrinna veel Anitškovi palees vastu võttis, seal noore plikana tantsinud. Ja siis läheb nende jutt kõige puhtama saksa keele peale üle. Sekka lööb Hangös pealetulnud taanlane prantsuse keeles. Siis läheb jutt selles keeles edasi. Äkki hakkab üks inglane lauljannaga vene keelt kõnelema, kuigi puudulikult, aga huumoriga ja jumega. Paar taani prouat kõnelevad teise inglasega inglise keelt. Mina olen oma soomlasega saksa keele peale üle läinud, lauljanna sekundeerib siis samas keeles ning tunneb igatsust Tartu järele. Ühetooniline, ühekeeleline laev on muutunud polüglotiks.

Lauljanna ütleb, et ta vana-heebrea keelt mõistab. Uut ta aga ei oska, seda keelt mitte, mida praegu kõneldakse Palestiinas, sefardimi keelt. Selle väljarääkimine olevat teine, kuigi kirjutusviis endine, ja lähendavat heebrea keelt araabia keelele, nii et mõlemad rahvad teineteisest kuidagiviisi aru võivat saada.

Siis jälle muusikat. Puccini ja Schubert, Tšaikovski ja Grieg, Merikanto ja mõni vana itaallane.

See kõik on ju väga kena, kui mitte raadio teadet ei oleks toonud, et üks Eesti sõjalaev miini otsa on läinud. Ei ole laeva nime. Räägitakse kuuest surnust. Ja kabiinis all murrad sa pead ning jääd lõpuks uskuma, et see üks neist väikestest on olnud, mis olid väljasõidul näha sadamas.

ROOTSI RANDA MÖÖDA

Laev laulab tasa ning vesi sahiseb end vahuks, mis kahes joones piirab kiiliteed. Päike tahaks ühtelugu naeratada. Seal läigatabki äkki Rootsi rannas

kirikutorn päikese käes. Mingi Wäxholm, Kullagunnarsdorp või Dalarö.

Teisel pool Öland. Niisamasugused kirikukülad. Ei ole ma seda teed veel sõitnud, selle saare ja mandri vahel.

Pruunikad pilved, millede vahelt kord-korralt sihib mõni valge juga alla ja näitab, et seal ilme lahkeks lööb. Laev laulab tasa end kõigist neist küladest mööda, mis läigatavad sinaka vina seest.

Kerge, lahke tuul, soe, nii et palitut vaja ei ole. Rahvas jalutab, reisimütsid peas. Mul on oma Pühajärve kaabu ja see teeb salajast furoori oma romantilise koledusega. Aga see ei ole sündmus.

Ei sünni ju mitte midagi. Ja see on nii väga mõnus. Panoraam vaheldub ruttu, sest mõlemad kaldad on nii lähedal. Aga see vaheldus seisab ka ainult ühetooniliste kulisside vahetuses. Et midagi siiski juhtuks, pillan paberossiotsa vette. Suurema efekti loob aga laev ise, sest hakkab oma kõhust kolinal alla ajama ärapõlenud sütt ja tuhka. Turasad proovivad vist söetükke, sülitavad välja ja vahivad rumalalt seda ennenägematut sadu, mis põrmugi ei maitse. Taganevad, nii nagu ainult kalad seda oskavad, vahtides idiootlikult punnis silmades.

Nüüd peaks see sõit veel nii edasi kestma mitu päeva. Ei saa sinule mitte keegi telefoneerida, ei saa sina ühtegi kirja, armas suur meri hoiab peagu kõike eemale, mis sind võiks tülitada. Oli seda raadiot vaja? Raadio peaks ainult edasi andma, mitte vastu võtma. Siis pärast maal, siis võiksid

silmi hõõruda ja ainult rahuldust tunda, imestada, mis kõik ilma sinuta on sündinud.

Ikka kõiksugu Aagesundid, Tommelillad, Karlholmenid ja Växiöd! See on ju täielikult ükstapuha, kas need kohad seal tõepoolest sellenimelised on. Ma olen koguni kindel, et mitte ükski säärast nime ei kanna. Kuid kui sa ise neid nii nimetad, siis asud sa nendega tutvusvahekorra, usud, et sa vallavane-maga pjolterit oled joonud ja Skandinaavias täieli-kult kodus oled. Vist mingi atavistlik nähtus: esi-vanemad käisid seal küll nii mõnelgi pool külas ning tulid veriste peadega ja sisselöödud hammastega ta-gasi, paadipäras elavat ja surnud inventari, kuna sõudmas oli mõni üsna uus ja teist keelt kõnelev mees. Ning masti jalal perekonnaelule hädaohtli-kuks saav plika. Ja plika ongi rootsikeelne sõna ja tähendab justament sedasama, mis eesti keeles. Nii kõvasti on see sõna end rahva ajusse raiunud. Ca-y-est!

KOPENHAAGEN

Passid — kõik, üks, kaks, kolm, kui hommikul kell 8 ärkame. Kunas sadamasse jõudsime, ei tea. Telefon seatakse linnaga ühendusesse ja siis huiga-takse auto välja. Üldine jumalagajätmine selle väi-kese liigutusega, mida toob laialivalgumine igasse ilmakaarde: üks läheb New Yorki, teine Pariisi, kol-mas tahab tiiruga Šanghaisse minna. Selle liigu-tuse sisse võib end segada kahetsus, et mitte ise igale poole kaasa ei saa. Kuid iga lendava reisu fantaasia paiskab põrmu stjuaardessi lisaarve kõik-

suguste ekstraasjade eest, mis end ilusasti on summeerinud ja jootrahaga koos tuju märksa vaigistavad.

Aga siiski, üsna kena jalgu asfaldile panna ja siis autosse. Natuke maad sõita, siis toll. Ka see läheb kähku, oleme esimesed meie laevalt linnas ning tee läheb „Hotel Terminus’e“ poole, mööda „Cafe Parapluüen’ist“, (ilus nimi, mis?), „Radshuspladsenist“, kõigest sellest kullatud terrakottast, mis Kopenhaageni ihuvärv on. Jalgrattal tuleb kaasa ilmatu rahvahulk, Kopenhaagen on ju jalgrataste linn. Ühel sõidab tulipunases kuues kirjakandja. Ning ma mõtlen, et see erepunane, mis ju Taani värv on, hoonete fassaadides ja tapetites pehmemaks on läinud kultuuri mahendava mõju all.

Ahaa — siin ongi siis Fordi ladu! Paar sammu enne võõrastemaja. Kui habe aetud, küll siis vaatame. Esialgu ju veel varajane hommik, olgugi et meie oma uurid tunni võrra ette pidime seadma.

Kui habemeajaja juures olime käinud, arvas soomlane, et meie kogu linnast selle kõige kallima oleme välja otsinud. Ning kui ma oma kaabu asemel kübarat tahan osta, püüab ta mind käistpidi poest välja tirida. Siis vaatab ta akendel hindasid, ja rehkendab kõik Soome markades ümber ning seletab juba kohe, et siia ta peatuma ei jää. Ning üldse see taani rahvas: kõik konsonandid olevat ta ära söönud, keele nii ära rikkunud, et lustigi ei olewat nendega juttu ajada! Saab siiski oma rootsi keelega hästi toime. Tahab kohe Vivaldi juurde minna, kui Tivolist mööda sammume. Aga aega on,

aega on, Viveli juures supeeritakse ja tantsitakse alles õhtul.

Frederiksborg Allee. Vesterbrogade. Rosenborg Have. Valby. Kongens Nytorv. Amalienborgs pladsen. Kõik nimed, mis sul trammidel ning trammiliinidel tuttavatena silma puutuvad. Ja sa ei tea hästi enam, kas sul need taani kirjandusest kõrvu on jäänud või aga oled sa ise kunagi kõiki näinud või osalt. Kongens Nytorv ja Radshuspladsen on vanad tuttavad, kuid Amalienborgi lossi ees ei mäleta sa mitte neid vaeselt rietatud lillekauplejaid näinud olevat, kes nii demokraatlikus läheduses oma kuningale olles oma kaupa pakuvad, lahkelt ja heatujuliselt.

Kogu Kopenhaagenil on alati hea tuju. Tempo on kiire, Radshuspladsenil, raatusplatsil, tuletab ta keskpäeva ajal ja õhtul, kui kauplused kinni pannakse, Londonit meelde oma rahvarohke kihisemisega. Rattasõitjate parved siblivad ja väntavad nagu vool, kuni ristteeni, kus nad nagu käsu peale ratastelt hüppavad. Ja käsk seisabki nende ees: linnavaht, semafori ümmargust nagu nende poole keerates: Seisa! Siis saavad teised rattasõitjad, autod, vankrid ja jalakäijad, kes risti edasi tahavad, läbi. Semafor kääneb oma näo nüüd jälle nende poole: sealtpoolt tulev vool katkeb, kuhjub mütsakusse, ning siis hargneb jälle endine pais lahti ja uhub edasi.

17. november on. Soe on. Kuid udune ja niiske. Ka siin sirelid rohelised. Ørsted-Park on vist see koht, kus tiigis valgetuhat luikesid. Ja meie Botaanika-aias üksainuke, üksildusele neetud. Tellitagu

ometi Kopenhaagenist või Stellingenist mõni juurde. Aga Tartu ütleb muidugi, et „tarvilik krediit“ puudub. Puudugu! Pandagu väike korjandus toime ning meie saame kümme luke ja kakskümmend pruutparti (*Aix sponsa*) Kroonuaeda ja Meltsiveski tiigi peale. Ja miks ei võiks nad ujuda ka Emajõe mööda?

Aga siin on pardid hinnas. Seisatame ühe toiduainetekaupluse akna ees ning uurime hindu. Üks tapetud part maksab Eesti rahasse ümberarvestatult 800 Emk.! See part otsustab minu viibimise pikkuse siin linnas. Kui ma vähemalt teaksin, kas ta vahest trüflitega täidetud on. Soomlane küsib aga ühtelugu, kust taanlased õige selle raha võtavad, et maksa siisuguseid hindu. Karjakasvatus ja transiit — see teda veel ei rahulda.

Aga nüüd Ford. Laos puudub direktor. Kuid ma sain teateid. Nad on Nimbi juures, kel Kopenhaagenis esimene köök, kallilt söönud ja joonud. Ka menüüd nägin. Aga Fordi ennast ei olnud, ei ka tema poega. Ning vabrik rohkem monteerimisvabrik, nagu neid ka mujale ehitatakse. Järjekorras olevat nüüd Poola. Ja kui Fordi ennast seal ei olnud, siis ei saanud ma ka ettepanekut teha meile vabrik ehitada, kus töö odavam on kui Kopenhaagenis. Ning kui Fordil põhimõtteks on ehitada automobiile nii odavalt, et iga tööline neid võib omandada, siis oleks eksemplil meil lihtne, mida odavam töö, seda odavam ka automobiil. Kuid nagu öeldud, Fordi ennast ei olnud, ei olnud tema poegagi. Üle kolme saja inimese küll. Rootsist paar ajakirjanikku, Saksamaalt paar, Taanimaa ajakirjanikke igavene

hulk, aga mitte kedagi neist, kes Eestis käisid. Ning mis oleks Eestimaale vabriku ehitamise suhtes aidanud direktor Karlsen?

Sumiseb õhtune suurlinn. Tramm kiunub mööda, selle energilise pika tooniga, mis räägib rauast ja elektrist. Nagu püssikuuli vingumine, kuid pikem. Ja kell heliseb sekka. Autod tuututavad. Ning vahetevahel kapjade plagin ajutiselt vaibuva undamise sees.

Valgusmeri. Kopenhaagen on valge nagu suured bulvarid Pariisis. Paistab veel valgemana, sest et uulitsad nii laiad ei ole. „Berlingske Tidende“ on midagi ennenägematut välja mõtelnud: laseb kõige uuemaid teateid elektrikirja-lindina välja. Kõrgel vastu taevast venib lint ikka uute ja uuemate sõnumitega. Võib olla, et keegi neid hiiglakirjutusmasinal, mille igaüks täht kohe loob vastava tähe elektripirnidest, kirja paneb, nii ruttu ja alalõpmata käib see pilt maailma uudistest ilma kordumata seal ülal taevaserval.

Viveli juurde sõidavad ette autod, õhturiietes daamid ja härrad kaovad kummardavast portjeest mööda. Mu soomlane kisub mind äkki tagasi: tal ei ole smokingit kaasas! Ma vilistaksin smokingile, tema aga ei julge. Ta tahab rõõmu sekka, mil hoiakut tarvis ei ole. Aga kellelt sa ka küsid, kus midagi lahti on, ikka Vivel ja Vivel. Ma soovitan ometi mõnelt autojuhilt küsida. Muidugi: Café de Paris! Nii peab ta nimi olema. Seal tantsitakse.

Ning soomlane tantsib. Tantsib nende valgevereliste taanlannadega, kes nii viisakad on ja nii rõõm-

sad. Ja teda tiritakse kraedpidi otsekohe maksma, kui ta juba jälle mõnest tantsust osa on võtnud ja maksu unustanud. Seda toimetab üks tugev mees, kes selles ilmatu suures ruumis, kus küll keerlevad viissada inimest koos, suur nina on.

Keegi nõuab muusikalt äkki Liszt'i saja esimest rapsoodiat. Kui need seda ei oska, katsub ta ise klaveril. Kui seal ei õnnestu, siis viiulil. Kuni ta poodiumilt maha tõstetakse.

Soomlane jääb tantsima, mina lahkun. Koju minnes iseloomulik stseen: kaks meest norivad riidu linnavahiga. Üks on nii vihane, et linnavahi ette maha kükitab ja temale järelejätmata ikka seda-sama näkku kisendab, millest ma aru ei saa. Ja linnavaht, suur, lai kogu, käänab temale aeglase ja tüdinud liigutusega selja, et mis sa purujoobnud inimesega ikka vaidled.

Voodis kuulatad veel vaiksemaks jäänud linna hääli, mis nagu viimased päevase energia kiired uinuda ei taha. Lõõtsutab mõni auto mööda, mõni aeglane traav ja jälle mõni auto.

Ja see siin on endine kalameeste küla ning meriröövlite peatuspaik. Siitkaudu tulid Skandinaaviast need valgetverd salgad, kes rahvasteks rühmusid ja mitmesuguste nimede all maad ja merd mööda läksid lõuna poole. Siit läksid laevad välja karvaste meestega, kes Inglismaa vallutasid ja Hispaanias ning Itaalias talitasid toorelt, nii et ajaloolastel piinlik jutustada. Piiskoppidel löödi pead puruks ja terved linnad võeti pettusega ja mõõgaga, või põletati maani.

Praegune taanlane liigub endiselt laialt. Kuid sellepärast, et siitkaudu ka tsivilisatsioon põhja poole läks, on ta kõigist skandinaavlastest kõige peenendatum. Ta on endiselt visa, kuid tema närvid on õrnad ja vibreerivad õrnalt, kuigi nad sitked on. Siin on õllepruulid — muidu ometi väga närvi-tõnts tõug — linnale kunstikodasid loonud, kirjan-dust toetanud, nagu mitte kuskil mujal maailmas; siin on nad avalikke paleesid ehitanud ja Taani port-selanitööstuse üle maailma kuulsaks teinud. Ning sellest verest, mis lõi vandalismi mõiste, on midagi diametraalselt vastast saanud. Ja praegune taan-lane liigub maailmas kaugel, väga kaugel ringi, kuid ikka kõige taltsama kodulooma seltsis ning teeb võid ja juustu.

VARNEMÜNDE JA ROSTOCK

Suurlinna vaksalite kivist ja metalli lõhn suure klaaskupli all hommikul vara. Siis vagun. Meie kupees juba kohe reministsentsid: ainuke daam kõ-neleb balti-saksa keelt Valga murrakuga, milles muist Lätist, muist Eestist. Kaks poolakat: see rah-vas reisib viimasel ajal kõvasti. Mõlemail monoklid silmas, aga reisiproovide kandamid kaasas. Kolmas hõrra ameeriklane, Fordi esindaja. Küsib Tallinna ja Tartu ühiste tuttavate järele. Palub tervitust edasi anda. Seega olgu see toimetatud. Minu vastu Kopenhaagenis halliks läinud näoga mu soomlane. Ta kannatab raskesti moraalsete ja füüsiliste ahas-tuste all. Aga niipalju jõudu tal on, mitte sõnagi sellest rääkida, et ta õigupärast minu 100 Taani

krooni, mis talle Kopenhaagenis laenasin, vaksalis tagasi anda oleks võinud, kui ta oma dollarid ära on vahetanud.

Reisikiri peaks maad iseloomustama, millest läbi sõidad. Aga kas kaasreisija ei iseloomusta?

Aknast näed neid üheperekonnamajakesi, nagu ühest vormist valatud, milledes elavad töölised ja milledge ehitamiseks hoogu andis vahest Andersen-Nexö romaani kangelane Pelle.

Muidu reis nagu iga teine. Välja arvatud siis, kui rong sõidab laevale. Esimene kord ei olnud mitte midagi, oli lühike maa, õigemini lühike vesi. Aga teine kord, siis läks soomlane veel hallimaks. Kui ainult laevaga sõidad ja mitte rongiga koos, siis võid õnnetustehunnikutest eemale minna. Aga vagunis, teise vastu istudes, on juba koledam. Ja enesegi paistab üsna loomuvastane olevat, et rong kõigub nagu purjekas. Oled üsna rõõmus, kui ta Varnemündes veereb oma loomulikule alale, roobastele.

Keeletu soomlane ei lähe jutukamaks, olgugi et Varnemündes rahavahetusasutis suurte plakatitega enesest teada annab. Minugi pärast siis Rostockis, sest seal läheme lahku.

Kui Rostockis peatume, läheb mu soomlane välja, vist raha vahetama. Siis ilmub nagu võidujooksul, vannub, et sakslased, saadanad, temale mitte ei olevat ütelnud, et tema rong kohe läheb, kahmab oma sumadanid kätte, ütleb, et raha mulle Helsingist ära saadab, jätab südamlikult ja ilmatu kähku jumalaga ning ongi minu silmapiirist kadunud. Ja mis on õigupärast džentlmenide vahel niisugune bagatell?

BERLIIN

Tundi paar, siis olen Berliinis. „Stettiner Bahnhofi“ ümbrus niisama sinine kui varem ja paistab vihma käes räpasem kui muidu. Lõdisev noormees, käed vastastikku varrukatesse pistetud, jookseb auto järele, saab Soome, Taani ja Eesti peenraha — Saksa oma mul ei ole. Saatkond pime, ainult ülal mõni üksik aken valge. Ei leia uksekella. Võõraste-majja. Helistan saatkonda. Konsul Ants Simm praegu ära läinud. Kodus tal telefoni ei ole. Nojah, vaene riik, nõrga valuutaga riik. Ja nõrga valuutaga riigi kodanik läheb nüüd magama.

Läheb magama ja mõtleb natuke veel Taani konsulaadile, kus meil kaks tillukest tuba ilma vähe-magi komfordita, kuna kodumaal alati välisesin-duste kulusid kärbitakse. Ja mõtleb Berliinile, mis Kopenhaageniga võrreldes väga pime on, isegi Potsdami platsi ümbruses. Võõrastemaja ukse ees pakkusid umbes viieteistkümne-aastane plika, kaks vähemat poisikest ja üks vanem naisterahvas, märjad ja katkenud, tikke müüa.

Kokkuvõte: Kallis. Ahastamapanevalt kallis. Kuid siiski pool berliinlastest juba üsna keskmiste nägudega, mitte nagu mõni aasta tagasi, kõik vihased, vaesed ja valujoontega.

Ehitatakse. Maju. Ja uulitsaid. Potsdami platsi lähedal uulits pahupidi pööratud. Kõik alles end välja väänlemas endisele seisukorrale.

Saatkonnas väikese valuutaga riigi rahvas. Palgad nii väikesed, et väiksemad ametnikud lõunat ei söögi. Ajavad niisama läbi tee ja võileivaga. Londoni palgad peagu kaks korda nii suured. Berliini hinnad peagu Londoni omad. Et see põlevkivi ka kunagi meie kurssi ei tõsta!

Muuseumid endised, teater nagu luitunud. Akvaariumis aga palju uudist. Kuid läheb meelest küsida, mil viisil nad merevett saavad, et merekala temas võib elada, kas otseteed või seavad ise keemiliselt kokku.

Üks Pitka kaasreisijaist nõudis minult, ma saatku temale Kanadasse kodumaalt vähki. Ja ma jäingi uskuma, et Ameerikas jõevähki ei ole. Kuid Berliini akvaariumis on olemas väga ilusaid Kanada vähke. Kui nimetust mitte juures ei oleks olnud, oleksin ma neid pidanud kodumaa kivivähkideks, värvi poolest rohekad, umbes nagu Saadjärve omad, väikesed, natuke plekilised. Kuid see ei peaks takistama meie vähki sinna saatmast, ei tea ainult, kuidas seda teha.

Rubalik. Mis see on? „Russisch-Baltische Likörfabrik“. Kuski Schönhauseni alleel, millele jõuan peale eile lõpetatud maa-aluse raudtee nurjaläinud streiki, kuigi ilmatute ümberistumistega. Liköörid paremad kui sakslased neid oskavad teha. Vana Stockmannshofi meister seal on 80 aastat vana, tüse ja tugev. Ernitsa teooria järgi oleks ta veel vanem, kui ta likööri ei jook. Aga Rubalik? Nimi nagu poliitiline programm, olgugi et eestlane, kindral Põdra vend, üks peaomanik. Arusaadav, et raske on end läbi lüüa.

Pschorr. Ikka seesama sümpaatlik sisseseade: rasked tammelauad ilma linadeta, alati puhas, alati soliidne.

Aschinger. Puupüsti täis. Siin saab ühe Saksa marga eest ikkagi sooja sööki kõhtu, paar vorsti kartulisalatiga ja klaasi õlut juurde. Väga vaest rahvast palju. Mõni tsilindris härra seas, kes teeskleb uudishimu asutise vastu, kuid selle nimbuse kohta liiga ahnelt vorsti sööb.

Uulitsatel võrdlemisi sagedasti hobueesleid. Sõja-saak või nüüd juba oma kasvatus?

Liikumine endisega võrreldes ikka hõre. Ja veel väljaspool, Steglitzis näiteks, ilmatu vähe inimesi. Suurem kokkukogunemine, vist tosin inimest, kahe pureleva koera ümber. Tagajärg: kaks purukspeksetud koerapiitsa — idioodid ei tea, et see koeri veel vihasemalt ajab purelema — siis peale lõpetatud lahingut ühe väikese kasvuga mehe ärritatud seletus oma suurele naisele, kelle käesangas ta kõlkus: „Oleksin mina juurde jõudnud, ma oleksin seletanud, et niisugusel ajal ometi koeri ei peeta.“

LÄBI LEEDU JA LÄTI

Udune Königsberg vara hommikul. Õige valged elektrilambid vaksalis ja kaugemal kujuvad rõngaid enese ümber, nagu ilmatu kõrged jõuluküünlad. Siis juba Eidtkuhnen ja nõnda edasi, ja Leedus söögi-vagunis litid ja latid, nii et mitte midagi enam rahadest aru ei saa. Maha on jäänud saksa konduktor, kes välja näeb nagu mõni komandeeriv kindral, asemele on astunud juba palju vähem ütleva välimu-

sega asjamehed, kes sind ühest tollijaamast teise tahavad vagunist välja saata. Aga mul on kange reisupass ja ma ei nihku. Berliini „Schlesischer Bahnhof'is“ jälle tartlane oma abikaasaga — maailm on väike ja igav. Kovnos saan kokku meie kõrgema raudteeametnikuga, kes minult raha tahab laenata, niisama nagu mina temalt. Mina sain temast lõpuks üle ja pigistasin Riias ikkagi 100 Eesti marka välja ning jõudsin nii siis õnnelikult Tartu.

Leedus lahinguhauad ristidega, ristidega, ristidega. Ristide külad. Jaamades üksikud inimesed, üsna nägusad mundrid ohvitseridel. Sõdurid — oli seal kuskil seisvas rongis neid näha — mitte just esmajärgulises riietuses.

Mulje jääb: rahal oma soliidne väärtus, sest minu oma mängib tema vastu haledat osa. Teine mulje: riik, kus linnu ei ole. Üks eelarvamine tahab kaduda: juutide rohkusest ei näe mitte midagi.

Ja juba jälle toll. Seekord Läti. Kardetakse väga üht preilist tolliametnikku. Olevat kui emalõvi riigi huvide eest väljas. Aga ta jääb il mumata.

Söögivagunis juba kelneritel neli keelt: saksa, leedu, läti ja vene. Ja Läti raha, pärisraha, ilusad, frangisuurused hõbetükid! Meist ees. Ees! Ning konduktoritel väga nägusad mundrid. Pruunid, mütsidega nagu meie ohvitseridel praegu. Väga euroopalik. Ja siis Riia. Veel üksainus öökene ja siis Tartu. Kaks ööd, üks päev Berliinist siia. Seda kirjutan, et ka teised teaksid.

Liibavi kaupmees jutustas Miitavi kohal sealsest Eesti Seltsist — ei mitte head ega halba. Äridest ütles ta, et Lätis nüüd veksliproteest mitte midagi

enam ei tähenda. Vanasti olevat võlausaldust kõigutanud. Nüüd lase protesti ja diskonteeri uuesti. Ja naeris rõõmsalt.

Kuid äri ei minevat. Liibavis vähemalt mitte sugugi. Ja miks need Vene enamlased Eesti vastu nii vaenulised olevat, nagu selgub 149 protsessist? Lätlaste vastu olevat palju sõbralikumad. Vist sellepärast, et Läti suurem on.

Riias tuleb eestlasi vagunisse robinal. Kena lahe tunne astuda eesti vagunisse. Hea vagun, kõrge vagun. Heidad pikali, sooviksid Tartuni välja magada, aga piirivalve ohvitser äratab Valgas — toll.

Ja siis tuleb sisse Väike-Mõniste rong, ajab end pimedusest välja jaama ette nii väiksel ja sõbrali-kult, nagu tahaks ta saba liputada. Tahaks teda mööda sõites silitada ja jutustada suurest maailmast ja suurtest vedurkoletistest, et vähemalt enesele midagi ette luisata, nagu oleksid sa midagi näinud, mis eriliselt väärt oli sel ringreisil. Ainult värsket meretuult said kopsudesse. Ja ei tarvitsenud kõike seda väikest, mis kodus, mitte näha iga jumalapäev.

SÕSARSAARTE TAGANT

(1925)

KULTUURLÄBILÕIGE

Suvistepühad nagu kogu pärastinegi aeg vihma ja puude kohinas. Sekka mõni kahvatu päikeseläige, nagu vabandav naeratus: Ei saa mina mitte midagi teha, ajad on kord niisugused.

Ekskursioone, koolilapsi, ninad sinised, aga vahvad. Talud söödi piimast ja munadetagavarast tühjaks jalamaid. Sõna „katastroof“ paistab koolides moodi läinud olevat, nii mitmeski paadis mitmesuguste koolide õpilastega oli seda kuulda. Meessugu ähvardas õrnemaid katastroofiga lainete möllus.

Ja ilmus äkki suvistepühadel Kolga kaldale ekskursioon täiskasvanuid, üliõpilasi, naisüliõpilasi, ja tegi suurt kära, nii et kohe turaani tõusse hakkasid uskuma. Eemalt tervitas keegi, lähemal uurimisel ja häälest sain aru, et Villem Ernits. Aga ka seltskonnas ütles keegi noormees „katastroof“.

Paha aimamata õngitsesin edasi, kuna neid paar paadit äit Sõsarsaarele läks.

Mõni tund hiljem oli mul tuulise järve pärast ja kalade suhtes abi vaja ning sõudsin ka Sõsarsaarele, vahest tuleb Ernits mõneks minutiks appi. Ei leidnud aga mitte kedagi, kuna paadid seisid rahulikult kaldal.

Kõndisin saared läbi, vaikus oli otse harjumatu ning sellepärast veidi õudne. Teisel pool saart koh-tasin Rasmus Kangro-Pooli abikaasaga. Siin olevat praegu mingisugune kongress või konvent käimas eesti rahva uuestisünni suhtes. Semper olevat ka kutse saanud, iga aasta tänasest peale pidavat mingi-sugune pidulik aktus referaatidega siin korduma Ernitsa ja Reebeni eestvõttel, päevadel, kus vaim tuleb inimeste peale. Ning homme olevat Otepää kirikus jutlus, kus üliõpilane pajatavat. Vahest mi-dagi kristlik-sotsiaalsed.

Aga kogu saared olid tühjad. Ainult kabeli juu-res üks seltskond naisi ja mehi, kes endid päevapil-distasid, neist sammu viisteist eemal neli meesterah-vast, üks nähtavasti Tartu reaalkoolist, kaarte män-gimas pikali maas. Aga kongress või konvent kadu-nud.

Kangro-Pooli seletuse järgi tulnud neid mitmed paaditäied ka Otepää kaarest. Takseerisime, et nad väga kavalad tahtsid olla, ikka ühe paadiga edasi-tagasi rahva Murumetsa üle voorisid, et jälgi peita ja seal segamata oma lahkusu teese taguda tammede külge. Vähema kui tammega juba eesti mees niisu-guseis asjus ei lepi.

Kuid siiski tuli veel põhjalikumalt vaadata. Ja-gasime osad ära, üks võtab saare risti läbi, teine, see olin mina, kõnnib kallast mööda ringi. Ning mina nad ka leidsin.

Maalilises grupis oli rahvas valinud koha, kus väljavaade uue asunikumaja poole ei puudunud. Kuulda oli mingit igavakõlalist ettelugemist ja ma pörkasin tagasi. Pea kikivarbail eemaldusin: niisu-

gused pühalikud talitused on mulle kohutavad, ning teiseks on mul alati lõpmatu respekt teiseusuliste vastu olnud. Ma ei ole ei sünagoogi, ei baptistide ega adventistide juurde veel saanud.

Teatasin oma leiust. Jäime nõutult kabeli juurde. Siis lahendasime ruttu ühe reaalelu küsimuse, Kangro-Poolid tulid appi ja võtsime ühe kala välja, mis mul üksi korda ei läinud. Ning tulime jälle kabeli juurde tagasi. Ja istusime.

Ja tõusid üles need neli meesterahvast, kes mängisid kaarte. Puu, mille taha kaks neist oleksid võinud minna, oli kaks sammu eemal, puhmas neli. Aga seltskonna liider, nii kolmekümne-aastane džentlmen, ja reaalkoolipoiss, viimane naisevõtmise eas sihvakas noormees, ei teinud seda mitte. Reaalkoolipoiss vaatas ainult üle õla tagasi, et kas vahest küllalt hinnatakse, et ta vähemalt selja keerab. Ja purukained kõik. Ning ma mõtlesin oma hinges, et siinpool saart looduslapsed, sealpool saart kultuuri vahukoor, siinpool ihulik lihtsus oma puutumata lihvimatuses nagu Kesk-Aafrikas, sealpool turaani tõug õilsamate inimsoo aadete kallal. Mu noor mägrakoer pani aga ainult seda tähele, mis sündis Sõsarsaare siinpoolsel kaldal. Nagu pärastpoole selgus, väga põhjalikult.

Noh, need neli omatrumbimeest läksid järvele, pildistav seltskond niisama. Ja siis ilmus Semper, veidi nohus, veidi häbelikult ja ütles, et ta enam välja ei kannatanud. Ei ole nähtavasti küllalt aatemees.

Ja siis tuli kogudusest ära neli tütarlast, võttis aset kõrgete puude all ning tegi eesti laulu. Üht

neist tundsin, nad olid läbikülmunud ja isused, ning siis sõudsi Kolgale sööma, nii et ma viis usutaganejat vähemalt kehalikult võisin korda seada.

Oli üsna lõbus, paar neist olid „eesti neiu“ tüüpi, varieteet naisüliõpilane, teine paar oli naisüliõpilased. Eesti neiu tüüp laulis „Karskuse lauliku“ läbi, innuga, kuigi arvustavalt, nii et seal leiduv blasfeemiline koraali noot vahest ainult Pühajärve pärisrahvale sellena võis tunduda. Ja minule.

Ning tehti konversatsiooni. Oldi tundlik ööbiku laulu juures ja söandati ettepanek, et võtkem see kaunis lind kaasa. Teine proponeeris teda kalakahvaga puu otsast maha tuua. Noh, nii nagu eesti neidude konversatsioon on. Oli üsna lõbus.

Järgmisel hommikul oli Otepää kirikus jumalateenistus olnud. Maamees refereeris: „Noh tuu opetaja ist all ja naarse.“ Mitte ilus temast.

Ja mu mägrakoer oli õppust võtnud kaardimängijaist. Igakord kui väike õiendus mõne kivi või tulba juures on, vaatab üle selja mulle otsa. Teeb eesti haritlast.

MU MÄGRAKOER „ROWDY“

Ta puutub niipalju Pühajärvesse, et ta nüüd siin on, kolmandat puhku juba, olgugi et raudteeametnik Univer seda ei salli.

Ühel pool seisab nimelt raudteeseadus, et koeri ei tohtivat ilma suukorvita kaasa võtta vagunisse. Olevat igivana Vene seadus ja selle seaduse poolt räägib raudtee ustaav ning igivana, veneaegne teenistuses olek ja ustaavide tundmine ning austamine.

Teisel pool seisan mina tegeliku eluga.

Tegelik elu aga räägib, et ma kakskümmend aastat, ka Vene ajal, tarbekorral koertega rongis olen sõitnud. Koertevagunit meil siis ei olnud, ei ole ka praegu. Sellest järgnes, et koer ikkagi kuidagi tuleb transporteerida, ergo vagunis. Mõnikord nõuti lastepiletit peni eest, mõnikord pagasisedelit. Sõitsin suurte ja väikeste koertega, mõnikord paariga korraga. Üks igavene kolask, suur taani dogi „Pluto“ heitis 1906. a. kitsaroopalisel vastasmagavale härrale lihtsalt peale, mis ei sellele, ei minule ega pärast ka koerale armas ei olnud. Aga see koer sai põhjuseks, et ma ühe mahalastava lätlaste surmast lahti jõin. Pidin ulaanide ülemaga Ruhja saksa seltsis nõndakaua purjutama, kuni ta hommikul pehme oli ja lätlaste ainult Volmarisse vangi saatis.

Lugu on õigupoolest oma õpetlikkuse pärast pikemat jutustamist väärt, kuid lepitage mõne reaga. Mul oli Ruhjas liikumisluba vaja, staap asus saksa seltsis. Rongiga Ruhja jõudes oli mul koer kaasas. Palusin ulaanide ülemaga rääkida, see tuli välja, andis liikumisloa, ma meeldisin temale seda rohkem, et ütlesin ta venda Krasnojarski polgus tundvat, sakslased nõudsid aga, et koer ei tohtivat seltsimajas viibida. „Klubgesetz“! — „Waas Kluubgeseetz. Kluubgeseetz — hier iist Krieggeseetz, Huund blaiht hier.“ Temale ei passinud sakslased nähtavasti mitte, palus mind istet võtta ja nii siis jõingi, Ernits andku andeks, koledasti. Aga mõjus vist kõige rohkem Läti mässumehe, poisinolgi peale: see ei mõistnud hommikul, kui laternalgusel tallis temale armu kuulutasime, ei musta ega valget.

Nii siis, mõnikord läheb põhjuseks koera vaja.

Aga Tartu jaamas nõutakse äkki suukorvi. Ma küsin, kas ka imevatele koertele. Härra Univer ütleb, et kui ta aga koera nime kannab, siis peab suukorv olema. Noh, sõida nüüd kell 1/27 hommikul linna poeuki lõhkuma suukorvi pärast, või aga jää maha! Määrus olevat üsna äkki niisugune. Ettevalmistamata riigikodanikule pistetakse mingi värskest väljakaevatud ustaaviga selga, raudne vene ametlikkus ei lase end mitte kõigutada. Aga Rowdy on siiski Pühajärvel.

Ei olnudki vaja nii teha, nagu Arthur Uibopuu Saksamaal, kes nälgivalt tütarlapselt kutsika ostis. Seal on nimelt koerte kaasavõtmine vagunitesse keelatud, sest et koertevagunid olemas on. Kasse aga võib vagunisse võtta. Jootraha abil sai Uibopuu konduktorile selgeks teha, et see pisikene koer õigupärast pisikene kass on, nii et loomakese kupeesse võis tuua. Saksamaal, sel raudse korralikkuse eeskujuks olnud maal. Meil see ei lähe.

Meil peab lastepileti võtma. Kontroll imestab ainult, miks kutsikat nii kallilt sõidutatakse. Ja koerad on minu teada kakskümmend aastat sõitnud ja sõidavad edasi kupees. Kui mitte koeravaguneid käima ei panda. Ning suukorvidega võivad nad ainult siis sõita, kui enne rahvale avalikult teada antakse, et ilma suukorvita ei lasta.

Kusjuures mõni pagasikassa ees lihtsalt valetadagi võib, et suukorv on — pagasiluugist kontrolli otstarbeks sisseulatamiseks mõni koer ei mahu.

130 AASTA EEST

Kloostri saare poolt tuleb paaditais head tuju. Kõva kõnelemine, laul, üksikud huiked. Silm seletab varsti: daamid ja härrad. Värvimütse paar. Ühe värvimütsi alt kostab jutustus:

„Ja mis kurat sa ikka teed, kui asi nõnda kuradi viltu läheb. Mõtlesin ja mõtlesin, et kui ta kurivaim natukenegi järele annaks, aga küll oli kuradi jant...“ enam kõrv ei seletanud.

Teinekord lugesin, kuidas üks ohvitser ühesainsas lauses kaheksa kuradi ära oskas kasutada.

Ning nüüd loen mälestusi, milles üks sakslane, kes 130 aasta eest Leipzigist Liivimaale kolis, Pärnu jõudes oma muljetest kõneleb:

„Pärnus, ühes kindluses, mille majad olid tol ajal enamasti puust ja ainult ühekordsed, oli just aastalaat. Siin nägin ma tõelikkuses midagi, millest mul seni ainult Chodowieck'i vasespistete kaudu Archenholzi Seitsmeaastase sõja ajaloo piltlik ettekujutus oli olnud, kus kujutatud olid vangilangenud venelased uulitsal istudes ja lamades sööke keetes ja küpsetades; täielikult nii, habemikud, kasimata, isupeletavalt keetes, puust lusikatega eemale hirmutavalt toitu süües, jämedates, laiades vöödega kooshoitavates riietes, palju kõneldes ja karjudes lamasid ja seisid inimesed kogu uulitsal. Üks teine salk laskis lugemata kordi sõnu „kurrat“, „sinna kurrat“, „kus kurrat“ kuulda, mis mulle, enne kui ma võõrastemajja sain, juba väga hästi meelde jäid ja mis ma tervituseks pidasin ja mõtlesin tarvitada, et inimeste vastu lahkust näidata. Kuid ma küsisin

kohe esimesel tunnil võõrastemaja peremehelt nende tähendust, ja sellelt kuulsin ma, et see olevat eestlaste tavaline hüüd rõõmu ja kurbuse juures ja peagu iga lause juures. (Järgneb sõnade tõlge. H. Rk.) Tervituseks öeldavat aga „terre, terre“.

„Terre terre“ on jäänud, „kurrat“ niisama. Apetiiti peletavalt süüakse ka veel alles. „Kaja“ murrab selle eest koguni piike — kuigi mitte apetiitdivastaseid toite. „Boeuf à la Stroganoff“ ja „Filet Mignon“ on meie representatiivse noorsoo, ohvitserkonna ja üliõpilaskonna peagu igavaks minevaks roaks. Nii siis see olulisem, see vaimne külg samasuguseks jäänud nagu 130 aasta eest.

On ka nii väga lihtne. Vaim on vähenõudlikuks jäänud. Ei olegi vaja mõtelda, mida sa kõneled ja ütled ja kuidas sa seda ütled, muudkui jahvata peale ja puista üks kurat teise järele sekka. Ja kuigi sul vähest tume aim tekib, et see kõik nii armetult odav on, aga ei ole jõudu tahtmisenigi minna mõnda kuradit kord välja jätta. Mõne muu kõnekäänu asemelepanemiseks ei küüni aju tegevus ammugi. Ei ole enesepiiramist, enesedistsipliini, mis teiste sõnadega ütleb, et ei olda orjusest veel väljas. Olgugi et sa kulööri kannad, lampasse ja paguneid. Aga ka vanal ajal oli orje, keda riietati väga kaunilt.

„Le style, c'est l'homme,“ ütleb prantslane. Meie võiksimme endid vabandada, nagu seda heatahtlik sakslane 130 aasta eest peaaegu tegigi, et meil ka oma „tournure de la langue“ on.

IMPROVISEERITUD AJALEHT

On ju veel midagi, mis on eestlase kultuurilise tasapinna kraadijaks — „Esmaspäev“. Teatakse, mis ta väärtus on, loetakse aga alati. Ei ole enesedistsipliini keelduda, nagu meil üldse ei soovita millestki margalisest keelduda. Võetakse kätte kas või läbipaistva ettekäände all: Tahan õige näha, kuivõrd vähe see jälle pakub.

Võeti kätte ja leiti: Keegi puusepp oli töö juures peitli ära pannud, tagunud töö juures edasi, põrumisest oli peitel kohalt karanud ja otsapidi tagujale pähe.

Vaata imet, või otse pähe! Otsapidi! Küll sünnib aga maailmas asju! Kas ta püsti pähe jäi, seda ei öeldud. Siis oleks veel imelikum olnud. Mees teatas sellest suursündmusest otsekohe ajalehele ja see trükkis loo ära.

Siin tekkis mõte Pühajärve ajalehte samas stiilis käima panna. Sisu oleks lihtne:

Lepasaare juures jäi poisikesele õng, just kui ta kala tõmbas, sõrme sisse, kuna kala ise kukkus üle parda.

Ühel suvitajal, kes põhjanööre paneb kalade püügiks, ei saa kütiselts nõöre mitte kunagi välja. Aga oma seltsi liikmete nõörid saavad nad alati kätte. Kord läksid nad jälle nõöre püüdma, aga ankur jäi kivi taha kinni, ankrunöör rebenes ja ankur jäigi põhja.

Kuskil sündis kahe peaga vasikas.

Teisal sündis kolme peaga vasikas.

Kolmandal pool sündis koerapeaga vasikas.

Ja nii edasi selle vasikaga, kolme jalaga, kahe jalaga, viie jalaga.

Siis sabaga, kahe sabaga, kolme sabaga, ikka edasi.

Siis: X. peres läks tuli pliidi all nii kõvasti lahti, et supp üle kees. Aurus nägi perenaine viirastusi.

Pesu kuivatades viis tuul, mis eriti suur oli, lina risti üle järve. Sealpool püüti ta kinni. Tekib protsess, sest sealpool arvati, et lina taevast tuli. On adventistid.

Järvest saadi kala, kel kolm silma. Siis kala kahe sabaga; siis leiti koguni haug, kel küüned seljas ja kaks unda lõualuude küljes. Pealkirjaks: Eluga mitmest surmasuust pääsenud.

Ja säärane leht läheks, väga läheks.

PURJEPAAAT

Nüüd on temal klüüvergi peale tekkinud ja tal on nina korraliku purjepaadi laadi, olgugi et miniatuurne. Kui ta nii Uue-Kolgalt Murumetsa poole läheb, annab ka järvele lahke ilme, ka siis, kui ilmad alles kõledad on, taevast fanaatiliselt külm ja kalk ning nagu armuta ähvarduse tõsidusega. Siis läheb päike looja nagu vihast kahvatades. Aga väike purjepaat teeb oma rahulikud tiirud kanahnahksel järvel ning näeb välja puhas ja rahulik.

Lähedalt vaadates on ta nõrk riistakene, tavaline kahe aerupaariga lootsik Emajõelt, millele siin veidi suvitav minister, kes tegevuseta ei raatsi olla ning alati askeldab, purjed peale tegi. Nii nõrk, et Jürgenstein siis, kui ta purjede all, mitte mingi

hinna eest temasse ei istu: olevat liiga Jumala pihus. Aga meie sõitsime küll, nii et laine ninast pardani kohises.

Pühajärvel purjepaati muidu ei peeta. On katseid olnud, mälestuses näed nii mõndagi valget purje lühikest aega kuskil liikuvat. Aga kaovad kohe. Teoreetiliselt olevat siin purjetamine karde-tav, ümber saarte ja metsatukkade tagant äkki väljakargavad tuulehood võivad lootsiku ümber vi-sata. Praktiliselt läheb isegi see Emajõe kerge üürilootsik üsna hästi.

Voodilina või mõnda kahe teiba vahele tõmma-tud kotti võib sagedamini tuulise ilmaga lootsikul näha, kui kaletatakse.. (Ja ma tahaksin teada, kas kalevõrk ja kaletamine tuleb sõnast kala, keda kale-tamisega saadakse.) Aga purjepaadi ilusat valget ilmet see ei anna, ei käi seejuures lootsik ka mitte poole tuulega, ei ristle ega loovi, vaid käib ainult pärituult. Purjepaat läheb aga nagu luik ja võitleb end üles põiki vastugi tuult, ja see annab temale nii vapra ja kangekaelse iseloomu kõige tema valge lahkuse juures.

Praegu teda enam näha ei ole. Juba on ära sõitnud. Purjed on maha võetud. Ning lootsiku keres istuvad iga päev Jürgenstein ja Alle ning aru-tavad kõiki kavalusi, kuidas saada kaladele kallale.

LONTRUS FERUS VULGARIS

On kaaluvaid oletusi, et see metsik tõug domes-titseeritud on olnud, seega taltsutatav on ja inim-konna keskel kasulikukski võiks saada. Kuid abi-nõude suhtes ollakse lahkavamisel.

Teda on läheduses harilikult raske ära tunda varieteedina, sest siis teeb ta mimikrit ja ei erine hariliku liigi eksemplaridest. Kuid eemal olles algab ta oma tegutsemist.

Tema olemasolu märgatakse enamasti alati jälgedest. Kui mõni puu tüve ümbert ära on kooritud ja paar mitte midagi ütlevat märki nagu jäädvustamiseks sisse on uuristatud, seal tead sa, et *lontrus ferus* oma hävitustöö ära on teinud. Kuna tema tegevuslaad on õige mitmekesine, siis nimetavad mõned teadlased teda *lontrus ferus variabilis*. Ja teised liigitavad veel üht noorusjärku, mis tõuvor- mile vastaks: *molcus destructor communis*. Viimase nimetuse keskmine osa oleks küll kõige iseloomustavam kogu liigi kohta, kelle peaülesanne seisab mahalõhkumises ja hävitamises.

Tõug on kosmopoliitiline, maailmakodanik. Ta puuduvat ainult Jaapanis, Hiinas, ürgrahvaste juures ning olevat valge rassi kultuurilisemates asukohtades haruldasem kui meil, või vähemalt varieeruv.

Molcus destructor communis tegutseb suplusonnides, kus ta käsipuud ära murrab ja oma jätised seeditult maha jätab, kuna *lontrus ferus variabilis* pinkide jalgu ja mõnikord terveid lusthooneid ja sarnaseid ehitisi maha murrab ja oma jäljed seedimata kujul asetab pudelikildude, paberossiotsade, pabernarmaste ja kilukarpide vahele. Tema tegutsemist saab juba kaugelt kuulda, sest ta kombineerib häälekõlalisi assotsiatsioone „Ema südame“, „Kuld-rannakese“ ja „Oh sa poiss“ ümber.

Jäädvustamise printsiip on mõlemal arenemisastmel tugevalt esiletungiv. Aiaplankidele, maja ja muude asutiste seintele jäetakse mälestusmärgid järele, kas kirjutamise või joonistamise teel. Mõni *molcus destructor communis* eeldab sellest oma tegevusest kirjaniku- ja ajakirjaniku annet ning kaas-aeg on seda tõeks võtnud. Ja mõni *lontrus ferus variabilis* kuulub paremasse seltskondagi, millest erakabinettide peeglid ja rongi teise klassi WC-d tunnistuse võivad anda: briljantsõrmusega on autogramm peeglisse tõmmatud.

Siin on ainult mõned läinud suvel ehitatud suplus- ja randumispaigad ära lõhutud ja Sõsarsaartel poodiumiäärsed käsipuud lõplikult raseeritud.

RÄNDLINNUD

Neid tuli vihmasel päeval terve parv. Nõudsid puid, et tuld talu õues teha ja oma putru keeta.

Juhatati sauna, kust varsti laul kõlas, tumedast ukseavausest tuli paistis, suits korstnast tõusis ja küljeli maha heitis, narmaid puude külge jättes, ja kust üsna varsti ka noori mehi välja tuli, ainult supelpüksid jalas. Ronisid pumba otsa, mille konstruksioon neile võõras paistis olevat, vaatasisid ülalt sisse ja kandsid vett sauna. Ning sealt tulid ka varsti tütarlapsed välja, supeltrikoos, ning jalutasid õues vihma käes, sõitsid lootsikuga ja ujusid. Kolm graatsiat võtsid selles ülikonnas pika jalutuse mööda külavaheteed ette. Vana taluperemees vaatles seda ilmaimet väga tõsiselt tüki aega, väga mõttes ja vist mitte heaks kiites.

Need siis ongi need Saksamaa rändlinnud, kellest „Matini“ kirjasaatja kui hädaohust kõneleb, kui noorsoost, kel oma kindlad ülesanded olevat tuleviku militaarses väljaastumises.

Kahtlemata saavad nad oma osa mängima. Tugevad tüdrukud, hästi ehitatud kondikavaga ning arenenud muskulatuuriga, terved, päikesest ja tuulest pruuniks põlenud, küpsed, peagu ülimahlakad matsakad, kellest nii küll keegi ei teaks arvata, et nad alles koolilapsed on.

Poisid on treneeritud lihastega, üleni tõmmud, elavad, kuid ilma pealetikkuvuseta, ilma soovita tähelepanu enese peale tõmmata.

Nii rändavad need linnud mööda maailma, noorsooliikumise üht ilmet näidates, mõlemad sood koos, mitte kellegi hoole ega valve all. Oma nõuetes ülalpidamise ja ulualuse suhtes primitiivsuse ja lihtsuse jõudes, mis sõjaaegsele kampeerimisele lagedal väljal mitte palju järele ei anna.

Moraal? Paistab garanteeritud olevat sõnaandmise ja sõnapidamise kaudu, sest see rahvas näeb väliselt nii tervisest rõkkavat, et ükski loidusejoon — Eerose paratamatu märk — näos ega ihul muud ei luba oletada kui jõudude karastamist rännakul iga ilmaga ja tuulega.

Nad on kõik aga sõjaaja lapsed. Nad on kaasa nälginud oma rahvaga ja kasvamise eas alatoitlust tundnud, kuid nad on tervemad kui terved, uute põlvede sünnitajad. Ja see põlv saab tugev olema, nende rändlindude järgi otsustades.

Daamideks neid tütarlapsi ei kasvatata. Kuna

teised järves ujuvad või teel jalutavad, istub üks neist sauna lävel ja teine püüab tema juukseid laukudesse jagades hoolega pisikesi koduloomi.

KOTKAD JA KAJAKAD

Kotkas on meil nagu raamatulinnuks saanud. Kui palju on neid, kes neid näevad? Nähes teavad, et neid tõepoolest olemas?

Oled metsas pikali, vaatad taevasse ja ootad, kunas see opaliseeriv pilve äär pedaja ladvaga kokku puutub, et siis teada saada... mida? Ah, ei tea ise, mida! Vaatad ja lased mõtteid juba ujuda, nii nagu see pilv ujub.

Aga pilve tumedale tagaseinale löikab end kaares tume lind tõmbi sabaga ja tõmpide tiibadega, joonistatud nagu kõige kokkuhoidlikum energia kõige suurema otstarbekohasusega. Ja vastukaares tuleb teine samasugune lind, looduse poolt juba stiliseeritud. Kotkad.

Rahulikud, laiad kaared. Mitte ühtki tiivalööki. Kõrgel, kõrgel. Vihmaeelses päikesepaistes, mis kisub kõiki kontuure teravalt lähedale, näed nagu läbi pikksilma, kuidas ainsateks liigutusteks on kollaka lühikese kaela väänamine, et teravalt vaadelda all olevat maailma.

Nii nad seal tiirlevad, oma kaari üksteisest läbi joonistades, ja vajuvad kaugemale, Nüpli järve poole. Üks tõuseb veel poolkaares kord üle latvade seina.

Looduslugudes peaksid lindude pildid sees olema ka lennus ülesvõetuna. Kontuurid jäävad paremini meelde kui iga üksiku linna värvide jaotus. Har-

junud kütt ja metsnik tunneb oma looma ja lindu. Aga meil teistel on ka püssid ja see taltsutamatu laskehimu. Ja mul ei oleks tarvis olnud paari aasta eest üht hiireviud pistriku pähe maha lasta ja enese peale mitu päeva viha kanda, oleksin ta lennupilti tundnud. Selle lennupildi tundmise puudus maksis linnu elu. Ja spinningmasteril ei oleks ka mitte vaja olnud mõne päeva eest hiireviud lasta, kuigi ma teemale ette ütlesin, et Uue-Kolga poolsaarel viud on ja ülal metsas pistrikud.

Meil oli kevadel siin ka kaks kajakat. Et praegu, sügisel, ka ainult kaks kajakat on olemas, kellest üks kahtlemata ema ja teine poeg, laseb oletada, et jälle mõni kirglik kütt oma osavust on proovinud.

Need kaks saadavad meid, kui paadiga Kloostri- saare lähedale jõuame. Öhtupäikese läige käib üle nende valgete kõhtude, kui nad üle lootsiku lendavad. Pillame neile väikesi kalu, kes ilmaaegu õnge otsa on tulnud, noorelt ja rumalalt ja nõnda viga said, et nende tagasilaskmine vette neid enam ei oleks päästnud.

Poeg ei oska neid veel vee pealt püüda. Küll kat-sub ja võtab kogu osavuse kokku, laskub üsna vee pinnale, jalad ripuvadki vette, vehkleb ahastades tiibadega, tõuseb jälle õhku, et suure tiiruga tagasi tulla, nagu aitaks see midagi.

Ema teab aga, et siin puputamisega eluõigust kätte ei anta. Võtab kala ja laseb ta jälle tagasi vette kukkuda. Ei anna mitte kätte. Ise ole mees — ja kui poeg ikka veel oma kala kätte ei saa, laskub ema vette, ujub nagu part ja sööb kala ise. Küll homme on noorel ka kunst selge.

ROMANTIKA

Sõitsin kolme daamiga vaatama, kas põhjaõnge otsas midagi on. Oli. Hakkas parajasti otsa, kui ankruga nööri kätte olime saanud. Mitte koha, haug ega ahven, küll aga Otepää kütiseltsi liige. Kiskus kangesti, nii et nööri vaatav preili selle juba parem minu kätte andis — sikutamine oli liiga tugev.

Meil oli raskem lootsik, meid oli selles neli, nii siis venitasin nööri otsas oleva Nimrodi jüngri ühes tema kerge paadiga kiirelt lähemale, lootsikud muudkui lendasid uhkes manööverdamises teineteisele vastu.

Pardani jõudes kergitas võõras viisakalt kübarat, nimetas oma nime ja vabandas end, et ta nööris nähtavasti on eksinud.

Ma andsin muidugi eksituse andeks ja avaldasin oma usku, et ta kauguse pärast mitte tähele ei pannud, kuidas ta daamiga jõudu katsus.

Ta vabandas end ka daamide ees, kuid nööre revideerida olevat tema kurvaks kohustuseks, nii et eksitusi ette ei võivat tulla.

Mind huvitas see tema kohus, ja ta seletas, et põlitsei temale ülesandeks olevat teinud põhjanööre välja võtta, kas nende omanik juures on või mitte. Olevat halb küll, sest nöörid on ikkagi teiste varandus. Sel viisil olevat järvel teiste vara võtmine nagu legaliseeritud kuju võtnud, igaüks võtvat juba, mida saavat, aga politsei käsk olevat käsk, ei saavat vastu panna.

Mina tähendasin omalt poolt, et politsei ometi võib anda ainult seaduslikke kärke ja et ka ainult

tema seaduslikke käske võib täita, kuna minu teada õng ikka õng on ja põhjaõng niisama õngede sekka käib, mis ju Balti eraseaduse järgi igal pool seal on lubatud, kus mitte veekogu piirid üheainsa lahutamatu krundi sees ei ole. Ning siin ei ole praegu seda olemas, sest järve ääres on mitu krundi-omanikku, mõis ja talud, ja siin praegu on talude maa.

Jaa — talude maa vahest küll, aga põllutöoministeerium olevat politseile käsu andnud järve selle osa üle valvata, kus talude maa. Ning talude vastu olevat protsess käimas, mille sihiks olevat ära võtta seda veekasutamise õigust, mida talud 40 aastat pidanud ning mille eest nad 40 aastat varem raha maksnud.

Mina avaldan oma kahtlust selle korralduse seaduslikkuse kohta, kus üks pool — siin vahest põllutöoministeerium — teisele poolele — taludele — oma valve juurde võib seada, kuna kohus veel oma sõna pole ütelnud. Ei ole ometi võimalik, et näiteks mina, arvamisele jõudes, et ühe talu aed äkki minu peaks olema, politsei sinna käsutaksin valvama, et talu omanik jaanimarju ei tohi korjata.

Kütiseltsi esindaja raputas ka pead ja tähendas, et tema ka mitte seadusetundja ei ole ja et temale eneselegi küsitav paistab olevat, kas politseil õigus on oma küsitavat õigust laiendada kütiseltside peale — ja siis lahkusime, vastastikku viisakamalt kübarat kergitades.

Aga oh ei — nii see asi ei olnud. Algusest said hoopis teisiti. Mu unistus andis loole ainult Euroopa värvi Otepää oma asemele. Kütiseltsi esin-

daja nägi meid nööri vaatamas, sõitis vedeliga nöörile otsa ja hakkas meie käest ära kiskuma. Ja kui ei saanud — sõimama. Suvitajaid üldse ja eriti mind. Nimetas röövliks. Ja kaua veel kajas tema kaugenevast paadist pahameel selle kena nurga terminoloogias.

Paari aasta eest olid nad mitme mehega Jürgensteini lootsiku enterdanud nagu flibustlased, võrgud oma paati kiskunud — vana Visby linna vallutajate veri oli epigoonides hakanud mässama — ja röögatused ja sajatused olid vaibunud alles siis, kui Jürgenstein neile kodus omad õigustavad dokumendid ette oli näidanud. Aga siis ka täielikult vaibunud.

Nii et meil ikka oma romantika olemas on. Mitte ainult idüll.

VOLLEY-BALL

Lawn-Tennis ei ole veel ulatunud siia primitiivsusesse. Volley-ball tuli sel suvel, mängituna jalgpalliga, kokku tõmmates kõiki, kes armastavad rutulise liikumise sporti.

Hügieno-pedagoogilised mõtted keset lahingut: meie ballantod ja laptuud olid omal ajal küll toredad mängud võimsate löökidega, hingeldava jook-suga, tabava vuhiseva viskega ja vingerdava eest ärahoidmisega ning siniste plekkidega, kuid ikka ainult poistemängud. Siin aga sirutavad keha ja kar-jatavad kirglikult ning palvetavad peaaegu oma män-guhoos naisterahvad kaasa, et kullapai!, ah sa Is-sand!, Jumal küll!, võtke ometi pall vastu! Isegi mõni „kurr...“ tuleb nõndanimetatud roosihuultele,

saadetuna poolehmunud pilgust, et kas vahest keegi kuulis.

Matsud käivad kord aeglasemas, kord üsna plagi-sevas taktis, lehmad, kellele alguses oma aedikus asi paistis võõrastavana, mäletsevad rahulikult edasi, pealtvaatajad aia ääres kritiseerivad.

Äkki kaob pall mängust ühes punastava tütarlap-sega, kes sõnalausumata hiiglakarjääris jookseb alla järve poole. Vaikus mänguplatsil, siis väike kihin: Pall on lehma rasva sisse kukkunud.

Nii nimetatakse siin eufemistlikult ja detsentselt spinatit.

See taimetoit määrabki lõpuks mänguplatsi üm-berpaigutamise: ta viiakse üles metsa. Ning alt jär-velt näed läbi rohelise valgeid kleite, jooksmist, ning pall plaksus mõnikord nagu kurikalöökide all kuni pimeduseni iga vihmaagara vahel. Mammad on mossis, et õhtusöögiks kunagi õigel ajal koju ei saada. Aga nende ajal kanti korsetti ja mängiti kro-ketti, või kui asi üsna ülemeelikult liikuvaks pidi mi-nema — taalrit.

KÜLALINE KAUGELT

A. Saal käis siin. Ta on nii kaugel käinud, et meie väikesed distantsid orienteerumist ei luba: tor-masid Söötiga sihtkohast, Jürgensteini elamust, mööda ikka lõuna poole, kuni jälle tagasi juhiti.

Ta vaatas pikema, õigemini eluaegse eemalviibi-mise järel ka Pühajärve üle, et kas ka kõik on korras. On kõik unustanud, mis maamullasse puutub, ei saa tulla mõttele, miks vihmaussi nimi õigupoolest

vihma-uss on, — aga ta ei ole loodust kunagi tunnustanud, vähemalt ei ole kunagi sellest kirjutanud, kuidas Jaava välja näeb. Ainult näpunäiteid andnud, mida meie poliitiliselt peame tegema. Ja ennnäe: me oleme üsna hästi teinud. Ta on meiega rahul.

Mind liigutavad need külalised kaugelt, need optandid, pisarateni. Nende pärast, kes oma mõtte- ja kätetöö, oma vere ja lapsed kodumaale on jätnud ja ei aimagi, missugust mõnu see võib pakkuda, kui sa kaugelt tuled ja heaks võid kiita. Nende pärast, kes nii ennastsalgavalt õnnelikud on Ameerika onude üle, kes mitte midagi ei päranda peale kergelt ja pealiskaudselt kirjutatud ridade ja õla peale patsutades võivad ütelda: „Tubli, tubli — ma ei tarvitse teist häbi tunda seal omal kaugel kodumaal.“

OTEPÄÄ MANÖÖVRID

Oli selge, et koht, kus need suured ahvenad on, erilise strateegilise tähelepanu osaliseks pidi saama. Manöövrite juhatus arvas küll, et need kõige raske-
mad kokkupõrked tulevad Rõngu ümber. Mina aga tean, et kindral Põdder suuri ahvenaid tahab, järelikult pidi Pühajärve pärast ägedalt löödama. Ja sellepärast olen ma peale suvitamise lõppu uuesti siin.

Ja mul oli õigus. Juba eile õhtul pimedas olid siniste eelväe piilurid välja tulnud Voki liinile. Nad ei teadnud vist mitte, et Voki jões suuri vähke on, muidu ei oleks nad mitte puhmastikus kükitanud ja koplust hobust koju toovat maapoissi vaenlase ratsanikuks kahtlustanud, vaid jões sulistanud. Aga vahest oli neil omamoodi õigus ka — Pühajärve mõisas

oli juba punane vägi sees, kui ähkiva autoga sinna jõudsimel.

Täna tümiseb ühtelugu. Punane ratsavägi, kellega Otepääl kokku sain, oli Pühajärve mõisat kuni viiekümne protsendi kaotuseni kaitsnud, aga siis välja löödud. Kardab kõige pahemat. Minu julgustamise peale, et küll tuleb abi, jäime veel natukeseks pritsimajja. Ja tuli abi. Kahurid käanati Apteekrimäe peale ja mujale. Siis läks lahti.

Murumetsa taga lendab aeroplaan ja pillub rämpsuga alla. Kelle oma ta on, ei saa kauguse pärast aru, paistab aga punane olevat, sest šrapnell tuleb lõuna poolt temale järele. Aknast on ilus vaadata, kuidas lennuk ruttab.

Juba läinud öösel võideldi. Täna, kui Otepäälle jõudsin, kembeldi edasi. Ning praegu, kus päike juba tugevasti kaldub allapoole, avatakse Apteekrimäe poolt marutuli. Automaatpüssid podisevad nagu heatahtlikult sekka, et ei maksa karta, surm on ainult silmapilgu asi. Energilise rütmiga telegraferib kuulipilduja oma tinasõnumeid. Ja kuna mina rahulikult külma taevast vaatlen, võin ma enesele väga hästi ette kujutada õhetavaid nägusid, energiliselt kokkupigistatud huuli ja vihast kahju, et siit enam edasi ei saa ja sealt peab taganema.

Ei tea, kas see see rünnak on, assaut, Sturm, mis selle marutule välja kutsus? Tähendaks, et sinised koledasti tormi jooksevad. Nii peale kipuvad nagu Pukas eile punased. Öhtul pimedas vaikib tuli — mis on sündinud? Kas on Otepää siniste või punaste käes. Telefon on käepärast, võiks küsida, aga mis ma sellest palju targemaks saan?

JAANIMÄGI

Mulle seletas staabiohvitser, et meie matkajad mitte midagi ei tea Jaanimäest. Veel vähem Leenartimäest. Palverändajad käivad ainult Munamägedel. Kuid Jaanimäelt võivad pooltosinat kirikuid näha, Leenartimäelt — kui ma ei eksi — 47 kirikut ja peale selle Riia linna. Hm! Aga ma tahan maa-kera kumeruse peale mõtelda, ei taha Liivimaa Helveetsia mäestikke enesele vallina Riia ees ette kujutada, tahan ainult uskuda. Aga siiski mitte Leenartimäele sõita.

Seal nad nüüd praegu vist istuvad, ülemjuhatus, välismaa sõjaväelised atašeed, riigikoguliikmed ja last not least — ajakirjanikud, kiikrid silmade ees, ja uurivad, missugune vägede formatsioon tuleb missuguse metsatuka, küüni või künka tagant.

Manöövrite staabiülem on muidugi kõhuli maas, telefonitoru käes, kaart nina ees, ja saab teateid igalt poolt, kus jõud kokku põrkavad. Kuid ma usun, et temal külm on nagu teistelgi, aga mul on soe. Ma istun soojas toas, keegi mind ei käsuta automobiili ja automobiilist välja, mind ei veeta mitte kord siia, kord sinna ilmatu lahkusega, ma ei ole mitte selles läikivate autode reas üks pealistuv lülikene, vaid suveräänne oma neljanurgelise ruudu ees, mille läbi Pühajärve külmades lainetes veel on reserveeritud mõned erivärvid ja tindid minu jaoks. Ja ma istun siin ning mäletan.

Eile olin Jaanimäel. Oli tõepoolest õige mitu kirikutorni. Oli väljavaateid mõningaid. Alt üles oli seal paljas, puudeta hari, mille otsas päikese käes

läigatasid kuldtikandid ja kiikrid, tagaseinaks pott-sinine pilv vikerkaarjupiga. Aga üle nurmede, mis paiguti vee all, sinna pääseda on lakksaabastes tülikas. Lakksaabastes sellepärast, et mu sõjavälja- või kalapüügi-riietus Pühajärvel on.

Aga üles peab saama. Ja saab.

Nad on minuga väga suured sõbrad, need staabi-ülemad, kindralid, parlamendituusad jne., sest neil on janu. Ja nad ei ole osanud ette hoolitseda. Olgu. Joogu. Ja tundku oma praktilise mõistuse puudust minu kaasavõetud mõne pudeli juures.

Ning nüüd vaatame jalaväge, kes Sangaste poolt kõrgel vaatepiiril oleva küüni juurest alla venib musta nööri. Need on siis eelväed. Luure tuli meile juba varem vastu, luurkond, piilurkond ja piilurid, kõvendatud luure ja pagan teab, mis kõik. Vähemalt saime kuulipildujat vedava hobuse auto ette külili ajada, ratsanik jäi ühe jalaga hobuse alla. Aga viga ei olnud midagi, paraku ei saanud filmija üles võtta seda tolmavat ja siplevat momenti. Selle asemel filmiti Sangastes hiljem ostfriiside karju ühes väljaköökidega ja porri kinnijäänud veoautoga. Filmiti vana krahv, kes meile õunu taskuisse toppis, filmiti näitusel esimeste auhindadega premeeritud tätkud, kes peavad saama meie sõjaväe hobuskonna esisadeks.

Kui sinna sõitsime, tuli väike sõdurinäss vastu, palja jalu, aga hiilgavas tujus ja kisendas meid saatvale ohvitserile, et kas seisukohad juba võetud. Nii ta vantsis, ilma et ta teaks, kuhu tema väeosa on jäänud, kes need tema hoole all olevad lehmad ära peab sööma. Mure südames ka, et viimati tuleb

vaenlane, vangistab tema ja sööb tema lojused. Kui Sangastest tagasi jõudsimel, leidsime ta videvikus Arula poole marssimas, tõmpnina laias valgetverdnäos, mida kollane taevas nagu pühas vaimustuses pani särama ning millest jällenägemisrõõmsad silmad naersid ja suu nagu koobas punaväest midagi meile järele karjus, mida auto sumin mattis.

AUTOSÕIT PIMEDAS

Sõjaväe auto on sellepärast kena, et temaga manöövrite ajal kaardi järgi sõidetakse. Ja kui sa sõidad kaardi järgi, siis satud sa ikka sinna, kuhu sa ei tahtnudki.

Videvikus pandi laternad põlema. Loojaläinud päikese ja autolaternate valgus koos annavad autojuhile imeliku tooniga oreooli ümber pea, täis salapärust ennenägematut ilu, ja kui sa kaarti vaatad, siis tead, kuhu sa tahad sõita. Pimedas aga leiad, et sa hoopis mujale oled sattunud. Ja pimedas on kõik kaugused ja kontuurid hoopis teised, sa tahad peaaegu kihla vedada, et sa seda või teist kohta maailmas ei ole näinudki. Kuigi lõpuks välja tuleb, et sa peagu oma koduõues oled.

Meie tahtsime üle Rõngu Pritsu jõuda, jõudsimel aga üle Arula Pühajärvele. Üle kõrgete mägede, läbi poriste orgude, kus auto inises nagu suur vihane herilane, kel süda tahab lõhkeda valust ja peksab viimsete jõupingutuste all. Sa ise ei saa seda kaunist maastikku maitseda, kus mäenõlvakutel talud kollane-punaste-valgete kaskede keskel nagu kallist materjalist panoraamipildid suurekstegeva klaasi

taga, sest auto rahutu südametuksumine paneb sind kaasa kannatama. Küll ta võitleb, küll hädaldab ja ähib ja laulab ning nutab, kuid sa tunned, et see on kõik häda kaksikvend viha, kes vakra eluka nii paneb häält tegema. Iga takistuse ees läheb lahti see kär-situ ja pahur kaebamine. Ja kui takistusest üle ollakse, siis algab rahuldatud ja rahuldav sumin nagu rõõmus häälitsemine, et saime üle, saime üle ja nüüd edasi, edasi, ikka edasi.

Pimedast kasvavad välja puud nagu härmatunud filigraan tume-tumedal seinal, hõbe veidikese kullakirmiga. Männid on selles valguses siidpehmed ja tahavad sind oma allarippuvate kassikäppadega paitada ja vajuvad peagu külili kummardudes seljataha, siis tungime jälle pilkasesse pimedusse, kuni kaugelt udusena mõni puu hakkab hämarduma ja jälle selge filigraanina su kõrvalt mööda vajub nagu ime.

Ratsanikkude ebamäärased varjud. Meid peetakse kinni, küsitakse parooli. Juba oleme Palupeeras, sest ometi leidsime lõpuks tee Pritsuni.

Pritsus ilmatu rida valgeid aknaid, suits valendab kohisedes kiirteheitja valguse all, mis vaenlast otsib ühest kui ka teisest kaarest. Ülesõidu kohal auto soomusrongi alla aetud, kihisev sõdurkond, vedurid, ja vedurid ilmatu valendava tossu sees. Leiad lõpuks oma vaguni, kus soe on ja kus magada tahad. Aga enne peab sööma. Aga ei saa, ülemjuhatus külalistega sööb juba kaks tundi.

ÄGE LAHING

Kop... kop... kop! „Sisse!“ Kop... kop... kop... kop...! „Sisse!“ Kop... kop... kop... „Sisse, pagana pihta!“ Trahhh! Aknaruudud põrisedavad. Väike valgus, mille sekka äkki sähvab sinine tuli. Ah nii, täna on ju kahekümnes, vahepeel on juba ammu lõppenud, heideldakse edasi. Ringutan jälle kodus laisalt voodis ja kuulatan.

Juba eile õhtul noolised raketid sinise tulega taeva poole, näidates, kus vaenlased üksteise lähedal. Siin oli Pühajärve mõis ikka alles kindral Põdderi vägede käes, kuna Otepää alevit kaitses kindral Heinze väed.

Kella kaheksa paiku läheb tuli ägedaks, kuid hakkab ka kaugenema. Takseerin, et Heinze väed on Otepäält sunnitud lahkuma, niisama on Palupera pool põhja sihis kaugenevat kahurimürinat kuulda. Lööb löögi järele, sekka kirglik kuulipritside podin, mis iga poole tunni järel kaugemale vajub, mõlemal tulipunktil, Palupera poolt kui ka siit põhja või põhja-ida poole. Tungitakse ilmatu kiirusega edasi.

Täna peab Otepääl kaitseliidu vannutamine ja monumendi püstitamine olema. Kõnnin õige vaatama. Siniste õppekomando voor sõidab parajasti sisse — tähendab, et löögijõud juba kaugel ees on. Leidub aga manöövriga kaasaskäivaid kaitseliitlasi, kes ei tea, kuidas lood on, ja Otepää alles kindral Heinze vägede käes arvavad olevat. Pöördun vahekohtunikkude poole, kes seisavad, valged sidemed käsivarre ümber, alevivalitsuse trepil. Oh — Heinze väed on vähemalt kaheksa versta juba kaugel. Üks

siniste lennuk tiirleb risti ja põigiti läbivõideldud maa läbi, ei näe ühtegi vaenlast ja kaob poole tunni pärast.

Paraad laseb end oodata, ei ole veel riigivanemat ega kaitseliidu ülemat näha. Kaitseliitlased marsivad ära Otepää kiriku poole, vist vande. Mina marsin Pühajärve poole — ilm on praegu nii ilus, ja oli nii halb, et iga päikesepaiste raasukest ilma tsere-mooniata sisse peab imema.

AMETIVENNAD

Juba kahekümnenda õhtul on nad jälle siin. Proovisid omakorda Pühajärve pargi porilompi ja jäid muidugi oma autoga kinni. Nagu teisedki autod. Olid Otepää paraadil olnud, olid huvitavaid lahinguid näinud plahvatavate fugassidega — sellest see ilmatu ja vahetpidamatu raske tümin Palupera sihis. Ja rutuline taganemine kiire pealetungimise all oli ettekirjutatud ülesandeks, harjutuseks olnud, mitte jõuproov. Minugi pärast, kui mõlemad pooled sellega hästi toime said, kiire tempo efekt oli ka siin õhku mööda edasiantuna suurepärase ja hoidis alati põnevuses.

Ametivennad, kes alles eile siin olid ühes manöövrite ülemjuhatuses ja teiste külalistega, tulid kollegiaalselt mind kaasa kutsuma suurele paraadile ja pärast einele Elvas. Aga mis on minule üks paraad, mis on minule üks eine, kui ma seda kõike pärast kinos võin näha?

Ühise jõuga ja kahe hobuse toetusel tirime auto sopa seest välja. Ta kaob pargi pimedusse lauluga

„Me loodame, et lahkumine, on veel kord jällenägemine,“ ning kümne minuti pärast undab ta juba ülevaht Otepää-Pritsu teel, kuna mina oma maja poole sammun, mis suvel ei teadnud aimatagi, kui palju kirjuseid mundreid Soomest, Ameerikast, Inglismaalt, Poolast ja Lätist temas aset ja einet saavad võtma. Ainult kala ei võtnud, niisugune koha à la maître d'hôtel oleks Pühajärve stiilis olnud. Selle, mis sain, sõin juba laupäeva õhtul ära.

BOREAS NOVEMBRIS

Hall, tumehall, veel hallim! Tusane, karm kui raud! Nii on Pühajärve ilme praegu. Saared paistavad kohati läbi nagu vaese inimese riie, tuul tuleb igalt poolt puude vahelt. Ja tema hää on kalk.

Kus su silm ka otsiks, ei mitte kuskil mälestust suvisest soojusest, ei ülal mäel metsas, ei tuulevarjustes käärudes, kus valged kehad sinasse lõikasisid, värvilised punktid ja laigud hõiskasid, naersid, sulistasid. Ainult alasti remmelgad seisavad nagu külma käes jalanukke sissepidi pöörates ja järv saadab seatinast hallimaid laineid neile varvaste vahele, raskeid, metalliseid laineid järelejätmata rütmis, mille külmal toonil midagi sees on, mis andeks ei taha anda.

Ainult Kolga käärus laulab midagi, tasa, nagu väikesed linnud, õrnalt kilisedes. Nii väga väikeste lindude moodi, et sa veel rohkem tunned, kuidas nad puuduvad. On jää, läbipaistev, täis lõhesid, mille vastu lained käivad, neid, imehellselt helisema panes. Sekka nagu nende väikeste hõbekuljuste kõla,

mis jõuluks on pisitillukeste laste papphobuste kaelas.

Ja sellest jääst peame läbi saama, et „ulgumerele“ jõuda, nagu üks suvitajanna, nähtavasti kuskilt rannalt või saarelt, suvel ütles, kui mu lootsik end lahti oli kiskunud ja üksi kaugel sõitis.

Lootsikud on nagu surnud hülged risti ja põigiti kaldal, kõhud ülespidi. Kõige kergem neist jääle, mõladega veel rohkem pragusid inisevale ja kiusakalt kiunuvale libedale pinnale. August Alle sõuab ja mina pean talitama nööriga.

On nii külm, et laulma tahaks hakata, põlved ja käsivarred nagu pressi sees. Jäätunud särgedest ragiseb tasa õng läbi, kuni nad kõik reastikku põhjas on ja kuna juba pimedaks on läinud, siisuguseks kahvatuks pimeduseks, millest hõõgub ainult lakka-matut jahedust.

KONTRAST

Siis toas, suviste paberite seas lauualaekas sorides kätega, milledes veri nagu hangunud:

Üks soe pilt, üks õlimaal
on kaua seisnud silma ees,
ei unund ajavärvi sees:
Siis taevas helkis kui opaal
ja kaugel seisis vikerkaar,
ning tema ees
kui raami sees
üksteise na'al
printsessipaar.
Printsessipaar, kuid karjused.

Noort õrnust kattis jäme rüü —
oh Jumal, on see mõni süü,
et silmad ripsmevarjused
nii ihapehmelt nägid und,
kas tuleb kroonimise tund?

Ma olin palju ilmas käind,
printsessipaari jälle näind:
nad leidsid printsi siin ja seal,
neid suudles see ja teine suu,
mis oli ennem iga muu,
kuid kuninglik ei ilma peal.
Oh Jumal, on see nende süü,
et kitsas vain ja väike aas
ja põllul töö ning jäme rüü
neil uhke hinge hoidis maas?

Printsessipaar, printsessipaar,
maailm on unistusi täis
ja nendes Unustuse saar,
kus teisiti te elu käis,
kus ainult püsib vikerkaar
ja karjasest printsessipaar:
või kus on baldahhiin ja troon,
rubiinist ja kristallist kroon,
kus pehmel vaibal vaibub samm
ning aias kõrgelt käib kaskaad,
kuldõunu kannab muistne tamm,
all varjus vaatab anemoon
ning rõdu all käib serenaad,
puul hõiskab turmaliinist lind,
raudriides ratsutab ballaad
ja kõrgel tuules lehvib tutt:

„Printsessipaar, ma ihkan sind,
ei tea, kas tuleb naer või nutt,
kas madrigal või ritornell
või klööstrist sealt mu hingedell.“

Sooja ilma sõnad ja mõttekäigud. Praegu ei saaks teisiti kui:

Oh sina külmund vandersell,
vast ainsam võimalik ekstaas:
kui oleks siin elektrikell
ja kelner tooks üks soe klaas.

KOHTUS

Oli nii väike asjaõendus, mille pärast üldse novembris Pühajärvele sõitsime. Tavaline sõit ses suhtes, et autokummid kaks korda lõhkesid. Rohkem põhjendatud lõhkemine aga kui muidu — roopad peagu jalasügavused ja ääred korralikult kiviks külmunud. Seisad siis väljas, vaatad asjatundlikult, kuidas parandatakse, külmetud rängalt, teed metsas tuld ja nõnda edasi. Ning kõik sellepärast, et suvel keegi kütiseltsi liige ei osanud vahet teha minu ja sinu vahel, tema õiguste ja teise omade vahel.

Noh, jäi pooleli see minu asi. Niisugune maalt tunnistaja on oma ütlustega nii tinges, et neid kuidagiviisi suust välja ei oska venitada. Tuleb juba uusi juurde kutsuda.

Kuid esimest korda tundsin seda mõnu, mis eesti kohus võrreldes vene omaga võib pakkuda. Kodune sellele vaatamata, et õhus karistused ähvardavad.

Ja inimene saab ometi rääkida, saab hinge pealt välja ütelda, mida vaja.

Laimamisprotsess. Ei saada kaebealust kätte, kord siin, kord seal, ei ole võimalik kutselehte kätte toimetada, on mõnikord Pangodis, mõnikord Elvas, pagan teda teab.

„Kos ta kurask iks saab minna,“ seletab kaebaja. „Ega ta Vabariigi piirest iks vällä ei saa. Tolle jaoss on ju politsei, tolle jaoss politseid peetasse. Küll ta kõrd kuraski kätte saap. Nii et ma palles küll edesi lükäte, kuni kätte om saaduss. Jah.“

Õigus. Lükati edasi.

KÄOD

Suvistepühade pääsusilmad ja kullerkupud on ära õitsenud. Asemele on tulnud puuvillatutikesed, mis lipendavad ja kummarduvad lõunatuule käes.

Suvistepühade mets oli helerohekas, helesinakas — nagu siid oma pastelliõrnuses. Ja oli ka lõunatuul, mahedalt kohisev, millesse lõokesed püstjoones trillerinööre tõmbasid. Maailm sumises soojusest. Nii sai Pühajärve nähtud ajal nagu mitte kunagi varem.

Puuvillatutikesed — neid nimetatavat ilvesesabadeks — on mahlakas-emeraldrohelisele tuisatud nagu lumehanged orasele. Nad domineerivad praegu, aga paari päeva pärast peavad nad maad andma teistele värvidele, teisele õitsemisele ja elutungile. Nagu sirelid juba oma õisi kõnniteedele on puistamas ja nagu pihlakas juba marjakobaratele rohekas-koorekarva alust panemas.

Ja kukuvad kaks kägu. Ainult kaks. Läinud aastal veel oli neid rohkem. Ning ööbik ei laula vist enam. Ja teda ei ole palju enam.

Tartus Toomele, linna on kägu tekkinud, kes aedades käib kukkumas, siin aga vähenevad aasta-

aastalt. Ja oli ometi aeg, kus nad võidu üksteist üle trumbata püüdsid, nii et hääled kurku kinni jäid ja nad kogelesid ja kokutasid oma lõhki minna tahtvas ärevuses, nii et naeru peale ajasid. Siin üks, üle lahe teine, saartel kolmas, neljas ja viies ning kaugemal veel mõned.

Neil on puunälg. Sellepärast nad enam ei tule. Sest meil on ka puunälg. Me tahame valuutat. Mida küll mõni haritlane hääldab „valjuuta“. Ja mul on aim, et side peab olema selle valjuuta hääldamist sünnitava sisemise struktuuri, puude ja kägude kahanemise vahel.

EKSKURSIOONID

Laulupidudele vaatamata ei ole me mitte laulev rahvas. Selle tõenduse saab iga päev Pühajärvel. Kui üks paaditais ekskursante täiest kõrist kinnitab, et järv olevat vait, teine kõrisõlmest välja pigistab, et ta viimse veretilgani isamaale truuks pidavat jääma, ja kui sa kuuled vene ekskursante — paistis Tartu Vene Ühisgümnaasium olevat — siis tead sa, et meie laulupidud vahest küll rohkem massiorganisatsioonide suhtes hiilgavad võivad olla. Tallinna suur laulupidu ei ole meie muusikaelule juurde andnud mitte ühtegi uut jõudu. Ei ole kedagi leitud.

Kuid ei tea jälle, kas ma mitte ei eksi, kui ma võimalust eitan, et keskmine eestlane keskmiselt hästi võib laulda. Oli seal paaditais saksa keeli lauljaid, vanu ja noori, päris perekonnalodi. Tüübid täielikult Saimalt või Nestijärvelt, kuid laulsid saksa laule puhtalt ja teatava maitsega. Nii siis vahest kasvatus? Kas või kadaklik.

Muidu on see lõbus rahvas, need ekskursioonidel olevad koolid. Terved päevitunud poisid ja plikad. Viimased kannatavad paraku poisimütside all. Ja sa poolda niipalju kui tahad kooli erimärki mütsi kujul, kuid paned ikka härra Baueri, kooliõpetajate ja lastevanemate liiga väikese leidlikkuse arvele, et mütsi kujus seda ühiskoolide ühtlust püütakse saavutada, mitte värvis. Kui niisugune rõkkavalt ja hästi proportsioneeritud tütarlaps mingisugust nokaga seent kannab ning selle alt tagant välja ripub rotisaba laia lindiga, siis pöörad sa pilgu parem looduse poole. Ja kahetsed, et sa paariks tunnikski mitte haridusminister ei ole.

Suvitajaid veel ei ole. Nad ei saa nautida seda alati korduvat nähtust. Kuid kes ütleb, et nendegi sees midagi kõssaks selle nivelleerimislabastuse vastu?

AUTOD

Neid liigub. Neid on meil juba rohkesti. Kuigi nad alati siis ei liigu, kui tarvis. Näiteks suvitajate rongi vastu. See sõidab Tartust välja kell pool neli. Ja pikendab Elvast oma sõitu Paluperani (varem Pritsu). Aga selle rongi vastu nad ei käi. Ka autobused mitte. Või vahest ägeda nõudmise peale, kui selle rongiga palju rahvast on tulnud.

Aga kui autod tulevad — Pühajärve pargist ärgu sõitku nad läbi. Seal on põline mülgas, täidetud mõnikord okstega, mõnikord mitte. Minu teada, ainult minu teada, on sinna juba viis autot kinni jäänud. Selle asemel et kord kinni jääks see auk.

Kui keegi oma uhkel limusiinil Tallinnast välja peaks tulema, siis ei tarvitseks ta parki sõita. Arvatavasti jääb ta restorani ette peatuma, vanas usus, et see ikkagi on restoran. Aga seda ta ei ole. Juba teist aastat mitte. Midagi kohviku sarnast, kust on vähe saada. Ulualust vahest maksimum kahe inimese jaoks. Kuid ka see on kahtlane.

Ja nüüd tuleb meelde: paari aasta eest, kui seal veel restoran oli, istusime rõdul suurema seltskonnaga. Saadik Birk abikaasaga, John River, tema saatkonna sekretärist vend abikaasaga jne. Ning siis tuli auto ette, igapidi first class, laiades mantlites daamid ja üks auto-fulldressis härra. Härra tuli treppi mööda üles ja me kuulsime teda koridorist küsivat: „On teil siin kaks toad?“ Vastus oli eitav, meie aga mõtlesime, kes see krahv õige võiks olla, kes kaks toad soovib. Härra ilmus rõdule ja vastastikune üllatus oli suur: Voldemar Puchk.

Nii et tuba raske on saada isegi nii imponeeriva grammatilise ülesastumisega.

SOCIETY

Kui seda mõista illustri valitsuskonna ning muu administratiivse vahukoore suhtes, siis ei ole teda siin mitte olemas. Mõjuks ka väga deplasseerituna oma noores elegantsis lehmakarjast mööda jalutades. Angelid olevat väga tundlikud loomad ja jätaksid mäletsemise.

Kirjanikud-ajakirjanikud on aga loomu poolest ruttu assimileeruvad, iga veis tunneb end nende läheduses üsna kodus ja ei lase end ekistada. Ainult

Tiibuse Jaak peab vanahärralikku fassongi ja näeb ikka kuidagiviisi triigitud välja. Ta on aga ka siin ainult nii möödaminnes, et siis Pärnu minna, kus plaaž on olemas, vene keeli pljaaž, eesti keeli plääs ja Narva keeli pläss.

Tiibus oli tulnud nn. Liidega, kes tänase öö minu juures mööda saatis ja hommikul kõvasti passi laulis. Ta kolis ruumipuuduse pärast üle, sest eile õhtul tuli ka Tiibuse Mari. Vana Tiibus laskis mind enesel sellepärast enne habet ajada. Seekord oli mul tuli-uus žilett, nii et Ajakirjanikkude Albumis mul etteheiteid ei tule karta. Aga seekord lõikasin natuke sisse — Gailit puudus, kes verest lõbu oleks tundnud, ja nii olin siis natukene hooletu. Ja ei olnud ka teisi pealtvaatajaid — hooaeg ei ole veel tulnud —, ainult nn. Liide, mu mägrakoer Rowdy ja veidi eemal Muri ja Tuks, mõlemad suukorvidest veriseks hõõrutud ninadega ja nüüd ahela küljes. Nad annavad iseäranis öösiti naabertalu koertega kahekordselt heledamat kontserti kui läinud aastal. (Keegi inimesõber andis „Postimehes“ nõu terasemalt ka kasside järele valvata, neid ei püüdvat keegi ja üks kass olevatki juba kallale tunginud! Ma soovitaksin teda määrata kassidele suukorvide päheajajaks ja tahaksin siis pealt vaadata.)

Nüpli-poolne kallas on kirjanikkude, ajakirjanikkude, kunstnikkude käes. Metsavahi majas Jürgenstein Allega, sinna külla sõitnud Visnapuu, Kolgal Tiibuse pere, Saarel olevat Nymann, Gailit on enesele lähtekohaks Otepää valinud.

Siinpool kallast laseb end kõrge Riigikohus representeerida mõne päeva pärast härra Arro kaudu.

Teisel kaldal on pangaasjandus esindatud härra direktor Karl Koppeli kaudu, ülikool prof. Koniku kaudu. Nii et siin avalik elu, nagu öeldud, natuke ühekülselt peegeldub kunsti suunas.

Muidu: kala on saadud, söödud kastmega ja süldina. *Sans prendre* seni veel mitte kellegi kätte tulnud.

Enamik meist näeb üsna põrsa moodi välja.

KALA

Tänavu talvel olevat Nüpli mehed vene noodaga suure noosi sudakuid tõmmanud. Mõni ütleb küll, et ainult kakskümmend puuda, teised aga, et vähemalt kaheksakümmend puuda.

Aga olgugi kakskümmend puuda. Läbistikku tuleb kolmenaelaseid. Kudemisvõimelisi. Neid oleks siis kahekümne puuda peale umbes 270 kala.

Kui juurde arvad, et siin elukutselisi kalapüüdjaid on, kes seda küll mitte legaalselt ei ole, kuid kes muud ametit ei pea ja kellest mõni suve jooksul oma 70 000 Emk. sisse võtab, siis imestad sa sudaku sigivuse üle. Kui sellel oma 4 ilmatu pikka nööri sees on, teisel 4 nööri, kahel mehel 3, kolmel à 1 ja kui suvitajatel ka igaühel — kuigi ainult tarviduse järgi — oma nöör, ja kui kõik need nöörid püüavad, siis teeb see suve kohta palju välja. Kuigi ainult 10 nööri iga päev à ühe sudaku püüavad, siis on see kolme kuu kohta ikka 900 sudakut! Aga elukutselised ei püüa ju mitte ainult 3 kuud, vaid igal ajal, kui vesi lahti on.

Suvel revideerisid nad kõikide nööre. Ja juhtub sagedasti, et kõik nöörid tühjad on. Aga nad on veel kavalamad. Üks kannataja jutustas:

„Kuraski käivä ju nüüre man. Ma kaie mitu aiga, et nüür sais iks tühi ja tühi. Johtusi aga ütskõrd vaatma, et mul nüüri otsa koger oma selgäpidi pantu. Me Otepää mehe, me paneme iks kokre otsa, noo om kerge tiigist võtta, kos meil to aig om särgi püüda? Temä kurask oll aga mul kik sudaku iks otsast är võtnu ja kogre uvvesti otsa. Ma aga pane kogre külgepiti. Niida om ta kuramuse roisk kik aig muuku nüüre rividiirnu ja muuku müüss noid. Tunnistajate silme all om ta tede nüüri otsast ka kalla är võtnu.“

„Kes siis õige?“

„Noh, iks too, kes iks ütleb, et minna tõise nüüri kunagi ei putu. Aga niiku manu saap ja keäki ei näe, kohe om man.“

Küll paneb ta varsti ka kogred selgapidi otsa.

Niipalju sudakupüügist. Aga ka veel paar sõna püütud sudaku söömisest.

Siin maal „om kalla iks kalla“. Ja üks ilmatu suur protsent linnainimestestki ei tea, et mõnd kala nii saab valmistada, teist aga teistmoodi. Üks proua juhtus kord Karl Koppeli juuresolekul ütlema, et ta sudakut kavatseb praadida. Karl Koppeli näole ilmus eht gourmand'i kahetsev-kurblik ilme. Kultuurinimese kaastunne barbarile. Ning ma ise tundsin end ka puudutatud olevat, olgugi et ma sudakut küll ei prae, vaid teda koore või piima sees aurutan. Ja nüüd andku mulle Hubel andeks, kes mulle kord ette heitis, et ma kirjutan liiga palju söömisest. Nüüd

tahan ma Karl Koppeli retsepti anda ja seda ilmet näol tagasi suruda, mis tahtmata tekib, kui tean, et esivanemate arenemisahel mitte primitiivselt ei paista madalalt käinud olevat ja aega on andnud maitseorganite arenemiseks.

Nii siis: sudakul ei võeta soomuseid mitte maha. Sudakut ei pesta vees, ka mitte, kui sisikond välja on võetud. Tema hõõrutakse väljast ja seest kuivaks. Siis keedetakse teda. (Brillat-Savarin soovitab iga kala üldse pigem aurutada.) Iga korralik perenaine teab, missuguste taimedega ja vürtsidega kala keedetakse. Ja serveeritakse kas majoneesiga või peeneks hakitud munakastmega. *Probatum est!* Sain tunda, kui õige see retsept on, Tartu suurtükiväe kasiinos, kus Prantsuse saadikut vastu võeti.

Aga minu retsept poolenisti keeta, poolenisti aurutada piima või rõõsa koore sees näitab ka, et sudak ka pesemisele vaatamata ilmatult erineb igast proletaarlikust kalast.

PÜHAPÄEV

Harilikult on maal pühapäevane kukelaul hommikul nagu pidulikum. Kanad kõnnivad auvääriliselt ning teatava jaheda uhkusega ja tagasihoidlikkusega või seisatavad poseerides ja ringi vaadates, nagu oleksid inimesed endid pannud nende pärast puhtamaisse riietesse. Ootad nagu midagi, peaks nagu midagi sündima.

Ja siis sünnib, et teerajad kirjuks lähevad. Hommikul, enne lõunat venivad üksikud värvilised lühemad või pikemad read lõuna poole, õhtupoolel tule-

vad nad tagasi. Tuleb ju Hobusemäel ära käia. Järvel liiguvad paadid analoogiliselt, ainult et osa neist Kloostriisaarelt tagasi läheb juba lõuna paiku.

Eilne pühapäev oli eriline oma ootuse poolest. Pühapäevase inimeste juurdevooluga pead sa ju tahtmata harjuma, aga eile töötas taevas midagi. Närvidele käib, kui näed, kuidas loodus janu kannatab ja kuidas siia nagu kiusu pärast tulevad ainult mõned üksikud tilgad ja vihmauss sülla sügavusel maa all on. Jutud ikaldusest, mida ilmatu veevalang ja rahe mujal sünnitanud, ja ohe, mida kuiv siin välja kutsub, nõuavad mingit lõplikku otsustamist. Ja seda töötas taevas, palava leitsaku vahele ikka jälle kõrgele tornitades pilve kumeraid kupleid.

Aga enne õhtut ei saanud asja. Kuid täielikult ka siis mitte. Niisugust taevast võib aga muidu näha ainult kinos. Lõuna poolt süngetes kollastes värvides üksteisest ülerulluvad määratud aurukuhjad tulises ajus, mõni nagu hiiglaplahvatuselt taevastesse tähtede kõrgusele tungida tahtes, teine lohistades oma siniseid loore ja nartse madalalt üle Sõsarsaarte latvade. Ja järv kohati vaikne kui klaas, kohati teraskõledalt tumesiniselt krobeline. Nii siis tornaado ka meil, puid õhku keerutades ja katuseid kaugele kandes.

Aga siin ei teinud ta muud kui õudselt ähvardavat nägu. Vihma nii vähe, et hobuse kabi tolli poolteist märga mulda kuiva liiva pealt ära sõtkub. Ja täna, esmaspäeval, on ilm valge kui piim ja hommi-kune põhjatuul paiskab udu piiskadena vastu akent.

MINISTRI VEND

Kes kaebab alati, et rahval ei olevat autoriteedikartust?

Sorisin tuletõrje einelauas oma posti, vastasin kirjadele jne. Tuleb mu laua juurde vanahärra, igavene tuttav, ja on väga rõõmus, et elus mind ka kord veel näha on saanud. Olevat siia nurka end varaliselt sidunud olude sunnil. Ja kas ma ei tahtvat mitte tema lauda istuda. Siis poolsosinal, selle aukartusega hääles, mis enesestmõistetavaks saab peale aukartuse jagamist: „Ma istun seal ministri vennaga.“

„Missuguse ministri?“

Nimetas siis. Mul ei olnud aega ega soovi. Vabandasin end.

Siis tuli ministri vend ise. Va kena maamees muidu, ütles aga kohe, et ta ministri vend on, aga lihtne maamees ikka ja sest suurt ei hooligi, et vend minister on. Vabandas end, et kraed kaelas ei ole, kergelt käega rinnaesisele tähendades, millel kena must siidirätt.

Koosistumisest ei saanud asja: mul oli posti ajaks hädasti tarvis korraldada oma korrespondentsi.

OTEPÄÄ PÕLEB

Istun akna juures, aken Otepää poole. Ja ei näegi, et suits tõuseb. Alles väljas näen, et inimesed rõdult silmitsevad üle pargi puude tõmbuvat pilve. Ning suitsu järgi otsustades kõlab ilmatu liialdusena, et Otepääst pool juba maha olevat põlenud. Telefoni teel on öeldud, et uus ühismeierei juba maas on. Ja

praegu jõuab noor talupoiss lõkendades pärale. Gümnaasium olevat maani maha põlenud, algkool maas, ühismeierei „palas kui kärrin“, inimesi sisse jäänud ja tuli läheb ikka veel edasi. Ma vaatlen suitsu, mis hõre on — aga see kõik ei ütle ju midagi, tuleb vaadata minna; poiss on alles kuueteistkümne-aastane, kuuldus on ikkagi kuuldus, kontrollimata jutt lokkab alati temale soodsates sfäärides.

Ma küsin, kas siis pritsimajast veel mööda saab. Peaks ikka saama, ütleb poiss, nagu ei oleks ta ise seal käinudki. Ja siis ei saa ma aru, kuidas gümnaasium ja algkool mõlemad võisid põleda, siis oleks ju pidanud tuli idatuulest kantuna olema üldse võimatuks teinud siitpoolt sissepääsu alevisse.

Kutsun oma Rowdy kaasa ja läheme. Õitsva rukki lõhn, üks lind, kes ööbikut järele teeb, laulab vindiga võidu, õhk sumiseb klaastiivuliste putukate hulgast, kuskilt lõhnab äkki mee järele, siis vaigu järele, ja muidu on kõik rahulik ja vagune.

Kui mäenõlvakust üles lähen enne esimesi maju, siis hakkab süda äkki põksuma: ei tea, missugust pilti nüüd näha saan?

Enne kui üles saan, kihutab üks vanker kahe mehega mööda, ärevus meestel näos. See on ka kõik, mis inimestest liikumas — ah ei, kaks suvitajat preilit olid ka mõisa poolt liikumas Otepää poole.

Ja nüüd näen ma esimesi hooneid. Suits on lääne pool, gümnaasiumi põlemisest ei ole juttugi. Aga siiski on siin hirmu tuntud, toole on välja kantud, seisavad pahemat kätt maanteed, mäe otsas. Inimesi ei ole näha, kõik vait ja tühi.

Seda peauulitsat, mis Pühajärvel suvitajatel kõige käidavam, ei ole tuli üldse puutunud. Turuplats avaneb silmade ees harilikuna, ainult rahvast ei ole temal näha. Kuid peauulitsal seisavad mõned naised, mõnel õnn silmis, et õnnetus teda ja tema maja ei tabanud.

Aga pritsimajast pahemale viival uulitsal on õnnetus juba näha, kuigi mitte terves ulatuses. Näed ainult, et need korstnad seal kõrgel peavad olema ühisgümnaasiumi omad. Näed helesinaka vina sees tumerohelisi puid paistmas, inimesi avaral, laial uulitsal, ja sammud ise sinna.

Esimene pilk ei seleta muud, kui et meierei lah-tistest akendest ja uustest tuleb kergelt vingu ja müü-rid seisavad ilusasti punaselt, värskelt ja puhtalt, aga et seest kõik tühi on. Kõrval põlevad riidad, puu-tagavarad. Vastas on üks maja aia sees leekides, teisel pool vastas ka üks leekides, siis ikka edasi pikk ja lai uulits ikka leekides.

Aga õudseks läheb nii, kui sel leegil mitte leegi ilmet ei ole heleda päikese käes. Kõnnid nagu aed-linnas, kus igamees enesele keset oma rohelist aeda tulukese on teinud, ei tea, mispärast. See ei näe su-gugi mitte kohutav välja, aga on sellepärast seda õudsem. Siin tassitakse üht käsipritsi karusmarja-puhmaste vahele õunapuu alla, et üht majaseina joaga kasta. Üks grupp inimesi, tahmased, mõni natuke mundris, on siin ametis. Kaitseliit on välja komandeeritud, näed üksikuid mundrimütse. Kel aga on aega olnud end mundrissse panna? Teisal on jälle teine jõuk samasuguseid.

Sammud edasi, avarust ja õhku on palju sel laial uulitsal, kus maja majast kaugel, igaüks oma aias omaette põleb, ainult et see õhk palav on. Mõni kuur on põlemata jäänud ja kõik on nii loogikata ja ebailmne, ei ole kära, ei rahva jooksmist ega ruttamist. Aedade ääres on patju ja vaipu, toole, majakraami. Üks haige naine on välja kantud ja pikutab rohelisel aiaveerel paunade keskel, aukuvajunud, saatusele alistuvate silmadega. Siin-seal seisavad jõugud nagu rahulikul jutuajamisel paunade ja mööbli keskel. Üle kõige helesinine vina, mille läbi virvendab tumeroheline lehestik ja selle vahelt punakaskollane lõke. Ei kellalöömist, ei müra, ainult siin praksumine, seal sisin, siin pragisev kokkulangemine. Üks hagijs on katkilõigatud või katkipuretud nõõriju-piga kaelas õnnetu ja vist kodutu ning ei oska end teise noore peni vastu kaitsta, kes mängida tahab.

Pöördun põikuulitsasse, et ülevaadet saada, kui suur on tule ulatus. See on juba pealtuule, aga ka sealtpoolt tuleb suitsu. Näen, et paralleeluulitsast tuli on tulnud. Seda mööda edasi minnes näen, et tuli on üle lennanud ka sellest paralleeluulitsast, algust võttes kuskil hästi kaugel varemtes olevast väikesest majast. Ja imelikult on see tuli tulnud, lennanud üle aedade, üle Vahkali värvimistööstuse katuste, jättes puutumata kogu asutise ühes majakompleksiga, otsesihis edasi järgnevale paralleeluulitsale ühismeiereisse, sealt siis uulitsat mööda õhtu poole, nii kaugele, kuni ulatuvad majad.

Alguse sai tuli kommunist Vöti majast. Vöti on 15 aastaks vangis. Lõbipõlenud korsten tule põhjuseks. Aga maja ise hävines detonatsioonide saatel.

Räägiti, et majast kostnud umbes sada pauku põlemise ajal. Pauke oli ka Pühajärvel kuulda, kuid ma pidasin neid kivilõhkumiseks, mis igapäev kuulda.

Teen ringi tagasi. Tartust appipalutud autopritsil ei oleks, kuigi ta tuleks, mitte midagi peale hakata. Elvast on autoga appi tulnud tuletõrje väikese pritsiga. Niisama on Kanepist tuletõrje pritsiga siin. Terveks jäänud majade katustel kükitavad inimesed lähedal ja kaugel nagu imelikud linnud, veepang kõrval. Ja kõige üle sinine vina, värisev virvendus, kõik paistab nii vaikne ja rahulik, aga kõik on nii kohutavalt kurb.

Tagasi kõndides kuulen jälle muretuid linde, putukate suminat. Metsas näen heledaid riideid: Otepää naised ja lapsed on marjul käinud. Nii mõnigi neist tuleb koju ja ei olegi kodu. Ei ole muud kui riidehilk seljas.

TULGE UPPUNUID PÄÄSTMA!

Ma olin tulnud järvelt, Sõsarsaarte juurest. Pargi all alatine lõbus huige ja naer ja pladistamine vees, valgeid ihusid rohelise ja sinise sees.

Vaevalt saan uksest sisse, kui kaks väikest tütarlast tulevad: „Tulge uppunuid päästma!“

Lastega Kolgalt pargi poole joostes kuulen, et õpetajanna juba välja on toodud, kaks tütarlast põhjas, ei leita. Et arvatavat, et õpetajanna juures elluäratamine õnnestub. Et tohtrile on juba telefoneeritud. Hing jääb rinnus kinni. Ja kui sa nii jooksed, ei ole sa pärale jõudes mingi abiandja.

Nii valus on. Ja nii vihane on meel. Uppuda! Miks uppuda ja mitte ujuda? Ekskursioon. Tuleb välja ilusasse päikesepaistelisesse ilma, et vee alla minna ja mitte enam tagasi tulla. Ja tead, et sa enam ei tohi otsustada, enne kui pilt selge on. Ja mida otsustada? Õnnetuse üle? Ainult ruttu edasi!

Kohal on juba inimesi. Üks pilk ütleb, et siin lapsed on ja mitteujjad. Üks lootsik. Sealt katsutakse ridvaga või millegagi põhja, aetakse vesi soga-seks. Õpetajannat õõtsutatakse käte peal. Mõtteid koguda, mõtteid koguda... Kus on koht, kus on täpselt koht, kuhu põhja läksid?... Keegi ütleb, et vesi juba kaugemale on kandnud. Vesi ei kannu siin kaugemale, see on lollus, see on kuskilt kuulnud või loetud. Sügavuse poole võisid veereda. Ümberringi naisi, mehi, noori, vanu. Ehmunud valgete nägudega koolilapsi, tütarlapsi, poisikesi, viimased supel-pükstes. Üks tuttav noormees pöördub minu poole: „Kas lähme vette?“

Muidugi läheme, aga enne lasku hinge tõmmata, nii võib ise saada rabanduse ja teistele tüli juurde teha. Ja harjumus annab end tunda, ei taha nii-sama... kõigi inimeste ees. Aga kui vaja, peab... Aga enne veidi hinge tõmmata... Siis mõte: poisikestelt ujumispüksid. Mu kaaslane ongi varsti vees. Üks paat on juurde tulnud. Sealt tuleb veel üks, näed nagu unes. Mu kaaslane läheb jalgupidi vee alla. Juhitakse kohta... paremale poole... Veel paremale poole... Saadan jalgrattamehe koju supel-ülikondade järele, vahest tuleb pärast ujujaid juurde, kel tarvis on. Ise vette. Ja ei võinud kaua kesta,

siis leidis mu kaaslane ühe. Ja paari minuti järel oli mul ka teine väljas.

Ja nüüd hõljuvad need abitud, õnnetud alasti kehad õõtsutajate käes, kuni sa riided selga ajad. Üks naine seletab ja kamandab, et mitte maha panna, mitte maha panna, kuni närvid ära tapab ja jämedaks lähen. Aga tema mehe isa olevat ka ellu tulnud, ainult ei tohtivat maa peale panna. Õpetajanna juurde on tohter ilmunud, ikka üles ja alla käivad käsivarred, kuna tugevat keha villase riidega masseeritakse. Ikka hõljuvad kaks teist veel kätel, üks terviselt rōkkav täiskasvanud tütarlaps, teine kidurakene, väike, vahest kaheteistkümnepaastane. Pea oma tilkuvate juustega abitult ja alistunult rippudes. Vint laulab hōisates, päike tõstab need alasti kõikuvad kehad heledalt esile. Need kiiguvad groteskselt ja sa ei tahaks teada, et see nii on, ja süda valutab: miks uppuda?

Ei taha küsida, kuidas tuli. Ei ole ka aega. Kōrvalt püüab kōrv lauseid, et ei olevat ujuda osanud. Õpetajanna läinud õpetama. Ja vajunud ühes väiksemaga. Suurem kooliõpilane läks appi ja vajus ka. Vahva tüdruk, aga ei osanud ujuda. Seda vahvam. Ma tahaksin, et ta ellu tuleks. Ma tahaksin, et nad kõik ellu tuleksid. Ja väga tahaksin, et see väike ellu tuleks, kelle pea kõrgel vee peal nii õnnetult rippus ja kelle käsivars nii peenike ja nii nõrk oli minu pihus. Teda nägin ma kõige rohkem. Mul on nagu kõige rohkem vastutust tema eest. Nii abitult puhkas ta heledalt mustal järve põhjal all sügaval.

Mõtted jooksevad, aga sidemeta. Oleksid nad skaudid olnud, need algkooli-õpilased, siis oleksid

nad midagi teadnud. Siis oleks üks juhtinud. Nad oleksid üksteisele käe andnud, pika rea teinud vette ja ujuvad oleksid tuukinud. Kõik oleks kohe kätte saadud. Nüüd on kaks vist kolmveerand tundi vees olnud. Kuid kes siin aega teab! Mina tean ainult, et Kolgalt peab kohale saama maksimum kümne minutiga. Võib-olla viiegagi. Aga kümme minutit peab arvama. Ja kümme, kuni välja tõime. See on juba palju. Ja kümme minutit, kuni tütarlapsed Kolgale jõudsid. Kui kaua võidi nõu pidada, enne kui järele tuldi. Ning ikka jälle, miks ei osanud nad ujuda?

Tead, et on maakohti, kus vett ei ole, kus õppida ei saa. Seal, kus mina noor olin, seal oli vett. Seal võttis onu turjast kinni ja viskas sisse ja käskis: „Tule välja!“ Ja tulid välja. Ning pärast uppusid mitu korda, aga seltsilised olid kui hülged ja tõid välja ja sina tõid neid välja, kui vee all ujudes peaga vastu kivi põrkasid või kolta all olevasse koopasse eksisid või kõrgelt alla hüpates peaga vastu põhja põrutasid. Aga mis teab niisugune nōmmelaps veest? Ta võib uppuda kolme jala sügavuses, kui kord tasakaalu kaotab, kopsud vett täis tõmbab ja aju lakkab töötamast. Kas võimlemistundidel ujumist õpetatakse? Vaevalt. Vist tehakse neil kuudel, kus vesi soe on, eksameid?

Ja inimene läheb täie kõhuga vette. Oli naaber-talus Lätimaal sulane, sõi tugevasti lõunat, läks jõkke, istus madalal kohal vette, pani käsivarred ümber põlvede ja jäi istuma. Ja oli „uppunud“, ilma et tilka vett suhu oleks saanud. Läti kunstniku Alksne õde läks täie kõhuga ujuma, sai kõhukrambid ja suri rasketes valudes voodis.

Nad ei tunne ka meie järve. Ei tea, et sügav on igal pool, kus pilliroog lõpeb. Et järv üldse igal pool järsku sügavaks läheb. Et mitteujuja mitte kaugemale ei tohiks minna kui rinnust saadik.

Nüüd pannakse ka teised kaks murule ja tehakse hingamisliigutusi ja hõõrutakse. Vesi on kopsudest juba väljas. Küll on palju rahvast tulnud. Tutta-vaid nägusid, ei pannud tähele, kunas tulid ja kust tulid. Palavikuga töötatakse. Kes väsib, selle ase-mele astub teine, selle asemele käsutatakse teist. Politsei ei lase kedagi töötä seista ega ära minna.

Mina lähen koju. Päike paistab küll, aga on nii tume kõik. Nad on võõrad, ei ole ma neid enne näinud. Kuid nad olid noored, tulid rõõmuga rõõmu ja õhu ja valguse sisse. Vesi meelitas ergutavalt noori liikmeid ülemeelikule vallatusele ja siis äkki üks ootamatus ja sõnalausumata vajusid kolm ära siit valgusest ja rõõmust ja kõrvale kõigest saatusest.

Neli tundi olid inimesed töötanud. Asjata. See väike oli vaenelaps olnud.

Ja nüüd ei ole Pühajärv enam seesama. Kaheksa suve tunnen ma teda. Kaheksa suve. Viieteistkümne aasta jooksul kaheksa suve. Ja olen rõõmu tundnud heade ujujate üle. Selle aja jooksul ei ole ma uppumisest mitte midagi kuulnud.

Nüüd aga on paha pargi poole vaadata.

PÕUD

Täna pilvitab jälle. Kes teab, kas ta midagi muudab. Küllalt on kõndinud ringi ümber pilvepiiri kõrged, valged kuppeltornid, mõnikord soojas roosakaskollases toonis, mõnikord külmad valged, nagu püstitaks neid jääkuningas, ise kantsidepilust alla luurates, et varsti saadan jää-kuulipildujatest marurahet alla palavusesse, nii et langevad linnud oksadelt ja kõik, mis roheline, mulla sisse tambitakse. Aga need kõrged kuppeltornid rändavad ainult ja vajuvad jälle horisondi taha.

Künkad naeratavad tuimalt, hektiliselt, palavikuliselt. Õhetav, kurb naeratus painab nädalaid.

Ja kogu liikuv loodus on uimaseks läinud. Ei tea enam lind ega loom, mida ta peab ette kuulutama. Nende lootus, nende soov on ennustuse isaks. Pääsukesed lendavad juba paar nädalat madalalt ja kastavad kõhtu vette, nagu peaks kohe vihma tulema. Kukk lendab keskpäeval aia otsa, laksutab tiibu ja laulab. Ta vaene on ogaraks läinud ja ei mõista aja märke. Kärblased ja parmud pistavad. Ämblik ei usu suurejooneline olla ja seda ülemaalist võrku kududa, mis pikka kuiva kuulutab. Peoleo laulab ja kutsub asjata mõnd tilka, hiireviu teeb kassihäält, sitikad lendavad õhtul, konnad hüppavad üle tee — aga vihma ei tule. Ja suits heidab enese maha nädal nädala järele — oh vanarahvas, kus on sinu tarkus? Telegraafipostid ümisevad lootust andes, kuid künkad naeratavad edasi oma palavikunaeratust, mis ikka kollakamaks, ikka valgemaks läheb. Ja kala on sügaval järve põhjas ja magab oma suveund.

KARJALANE

Ta laenas jälle mõningad margad ja septsaadik ei ole teda näha. Lubas, nagu harilikult, tuleval laupäeval vähki tuua, jättis, nagu harilikult, toomata. Vestis lõbusat juttu, teatava soldatliku nonchalance'iga ja kadus pikemaks ajaks.

Nii teeb ta igal suvel. Igaühega, kelle juures õnnestub. Minu juures õnnestub iga suvi kord.

Mis ta nimi on, ei tea. Istus kord meie pool kaldal paadis ja ajas spinningmasteriga venekeelset juttu. Seda keelt oskab ta voolavalt, kuigi vigaselt. Eesti keelt vigasemalt. Ja mis muidu tema keelemurre on, seda ei tea. Seda ei oska ta ise seletada. Ainult niipalju selgub, et ta kuskilt Karjalast on. Pravoslavnõi. Seega rahvusest, nagu Pärnu-Valga raudtee ehitamise ajal leedulased, kes end katoliiklased ütlesid olevat.

Viimane kord oli teda heina pandud niitma. Juusal on temale luba antud hurtsikut ehitada. Selle eest peab heina tegema. Aga puusast ollakse siis hoopis ära. Kuid selle eest ka majaomanik.

Muidu püüab ta vähki. Kust aga saab. Aga igalt poolt ei saa. Peremehed püssidega valvel. „Ma varastan hirmsasti,“ lausub ta venelase rõõmsa avameelsusega. Muidugi vähki. „Ja joon ka. Aga majaomanik olen ma ikkagi.“

Väike, nässakas, mustlase moodi silmadega ja jumega, sõjast siia paisatud, põikleb see Põhja-Ida suguvend vähipüügi ähvardavatest hädaohtudest mööda. Tuleb, ajab juttu, toob mõnikord vähki, siis võtab raha ette ja kaob mõneks ajaks. Nii et

temast lähemalt palju teada ei saa. Näiteks, mida ta talvel teeb, see rahvuslike ja usuliste juurteta hõimlane. Ma tahaksin heameelega efekti tema näol näha, mida teade sünnitaks, et olemas on Soome-Ugri Selts.

VEESPORDI-PIDU

Juba paar päeva kõlavad vasaralöögid vastu lauda ja kajavad mitmekordselt tagasi. Jälle vastukaja vihma ennustajana, nagu nii sagedasti, ilma et vihma oleks tulnud.

Juba on toru pargi juures veest kõrgele tõusnud, planki mööda liiguvad inimkogud kaugel, nagu kõnniksid nad vee peal.

Jutud käivad ringi, et ameeriklannad tulevat võistlema. Muidugi. Spordirahvas. Kui kuskil midagi annab jalgpallitada või sulistada, siis löövad nad sekka. Oleks hiilgavaks reklaamiks kuskil linnas. Saab näha, palju nad rahvast tõmbavad Pühajärve veespordi-pidule.

Ja nüüd on pühapäev käes. Käib nagu väike elevuse juga üle Pühajärve: korraga kakskümmend seitse ameeriklannat! Kõik lootsikud ette üüritud. Minevat enne Hobusemäele, siis Vokile sööma ja siis pargi all vette. Kahtlustatakse iga liikuvat lootsikut, et seal on neid juba sees.

Pidu algas kell 4 kuulutustes. Tegelikult rohkem kui tund aega hiljem. Kui mitte plekkorkestri ettekandeid peoks lugeda.

Ameeriklannasid ei ole näha, kui vedela, silmipimestava kulla sees tumedad pead reas ja ringis

midagi kadrillisarnast eksekuteerivad. Nii palav on, et tahaks heameelega sekka lüüa. Rahvast on küll, aga ei tea, kas pargi avarus petab ja inimesi nii jaotab, et neid vähe paistab olevat.

Vees liiguvad vastu päikese väljakannatamatut virvet hulk tumedaid päid. Siis ronivad siluetid üles torni otsa ja kargavad elegantse havihüppega alla. Väike Maia — ta peaks vist varsti nelja-aastane olema — annab oma rahuarmastava perekonna ahastuseks eraetendusi. Ta on isa poolt soomlanna, Vabadussõja vahvus soontes, ilus kui väike saadan. Pillub kive vette ja pühib näpud oma valgete pükste külge. Ma soovitan mitte selleks kasutada oma pükse, vaid näiteks esimeses reas istuva ohvitseri omi, mis ilusa sinise lampassiga ja hästi triigitud. Ta ei tee seda paraku, annab selle asemel mõnele maalapsele võmme selga ja püüab neid kriimustada. Sellega ei ole ma nõus. Ta nimetab mind koletiseks. Aga ma annan temale muud kasulikku nõu, kuidas elevust ja elavust luua. Panen tähele, et meid liiga iseseisvateks peetakse ja perekond mind hakkab vihkama. Päike on ka liiga hele ja valus silmadele, nii et parem on, kui ma kaon. Lähen limonaadilaua ette, kus pudelid päikese käes on saanud puljongi temperatuuri. Ning mõtlen, et Otepääl oma 48 järve on, et neist aga mitte keegi jääd ei võta. Maksaksin naela jää eest, millele pudeli võiksin panna, kergelt viiskümmend marka. Jonni pärast kas või sada. Aga Otepää nurk ei tunnusta suvitaja elumõnu nõudeid, ainult enese juures seda kõige primitiivsemat, talvel mitte tarvitseda jääd vedada.

On ka rida autosid. Ja ühes sõidab teise diviisi ülem puudevillu. Tal olevat kaks Saksamaa kindralit siin, kaks karsklast. Aga need on kaduma läinud. Lähen neid otsima. Ja siis leian ühe ameeriklanna, ainuma 27 hulgast. Teised olevat kõik siin maailma mööda laiali.

Nii et ma Pühajärvel kokku kahte ameeriklast olen näinud. Manöövrite ajal Ameerika sõjaväe esindajat, ning nüüd seda kena plikat.

Kuid ei ole aega seda erilist pikantsust nautida, mida siin maa südames ameeriklane võiks pakkuda. Neid näeb Euroopa keskustes alati määratute karjadena, tormavatena isemeelselt suure müra ja tam-pimisega üle maastiku ja läbi hotellide. Siin oleks aega neid tundma õppida. Aga esiteks ei püsi ju nemad, teiseks pean karskuskindraleid otsima.

Piletikontrollist restorani poole nad läbi ei ole läinud. Tuleb idapoolset pargiosa vaadata. Ja seal on nüüd ühe puu sees kolm risti nimetähtedega. Ris-tid vanaduse järgi suuremad ja vähemad. Pilk käib ruttu pahemat kätt vee peale, kust see vahva kooli-tüdruk, kes teisi läks päästma, vaikselt ja õudselt vee peale kerkis, viglaga juukseidpidi tõstetuna. Ja kus ühe tütarlapse keha äkki pimedusest mustal mudapõhjal heledalt ja ehmatavalt vastu paistis, peen käsivars järve poole näitamas.

Jaa, kontrollist olid sealpool kindralid küll läbi läinud. Ja sealt nad tulevadki, mõlemad tsiviilis, kõr-gema mundris ohvitseri saatel. Neid ootab Tartus pidusöök. Olid aga Kolgal käinud, et saada pilti meie taludest. Autole ja Tartusse.

Veesport on veel täies hoos. Tulevad suurnumb-
rid. Näiteks kaetakse vee sees kohvilaud, see ku-
kub ümber. Siis tuuakse aga kõik kohvinõud ja tas-
sid põhjast välja.

Ma harrastan kohvijoomist mandril. Seepärast
ei viitsi ma seda vaadata. Sõuan koju kindral Põd-
raga, lähen poolsaarele, huikan üle vee metsavahi
maja poole. Tuleb vastus, Alle huikab vastu. Ja
kui ma supelnud olen, siis näen juba kahte kaugel
teed mööda tulevat, rasked lööjad grandissimos ja
sans prendre'is, kuninga vabakstõmbajad ja muu
kunsti mehed, Jürgenstein ja Alle. Ning algas pre-
feranss kuni järgmise hommikuni kell viis. Vee-
spordi-peo kulud: piletid, sidrunisooda ja šokolaad
— kõik kuhjaga tasa! Kuid kindral Õkva võitis
kõige rohkem.

ŽORŽIK

Ta nuttis peaaegu, kui tuli ja oma õnnetusest ju-
tustas. Pool osa liitrilisest pudelist kuue taskus oli
veel alles. Oli mulle enne lõunat kokri toonud ja
vähki pakkunud, veepidust nimelt peavalu. Ja pa-
randust vaja. Ning nüüd oli ta tagasi.

Ta tahtnud end maha lasta. Ei olevat teadnud,
mida teha viha ja meelehärmi pärast. Läinud nimelt
sõpradega restorani. Ning seal loetud temale ette
lehte.

Nojah, need sõbrad! Ma ei tea, palju nad vene
keelt oskavad, et tõlkida, ja palju tema eesti keelt,
et aru saada. Pealegi, ons ta mõni avalik tegelane,
et temast kirjutada? Ons ta mõni riigikogu esimees

või riigivanem ja ühtlasi hooldaja? Tema ei ole sellega harjunud, et üldse saab tähelepanuosaliseks. Ja ei aima, et ta Pühajärvel huvitavam kuju on, mitte nii igav ja igapäevane nagu need sõbrad restoranis.

Ma saan tema meeolehärmist aru. Nad on talle ütelnud, et tema „svireepõi“ olevat minu kirjelduse järgi, igavene petis ja mitte midagi väärt. Urjadnik, nagu ta ütleb — praegu on ta nimetus küll konstaa-bel — lubanud temale, kui tal raha vaja olevat, ikka rohkem anda kui mina. Ja mitte lehes kirjutada. Ja mis uurmaaker lubanud, seda ma ei mäleta. Vähemalt lubanud nad tema vastu palju nooblimad olla.

Oleksin temale küll ütelnud, et *odi profanum vulgus et arceo*, kuid ta ei mõista ladina keelt. Kuid kui ta ka oskaks, mis aitaks see kõik: kellega on tal siin õige seltsida, mu sõjast siia keerutatud karjalasel? Peab selle seltskonnaga läbi ajama, kes saada-val. Ja see tõlgib kirjaoskamatult, oma hingelise tasapinna järgi. Ning ajab minu Žoržiku marru.

Ja Žoržik teeb mulle selgeks, kes tema on. Tema on kõigepealt partisan, ei ole enamlaste juurde läinud, vaid meie juurde jäänud. Tal on olnud Peterburis võõrastemaja 48 toaga. Ja talu 46 lehmaga. Või oli võõrastemaja 46 toaga ja talu 48 lehmaga? On Arhangeeli karjalane. Ning ütleb mulle mõned laused karjala keeli, milles mina küll soome algapära mitte mõhkugi ei taipa. Ja haavata on ta saanud neli korda ning põrutada ühe korra. Ning et ta neli aastat joob, selles on kõik aina tütarlapsed süüdi. Nad on ta südame ära söönud. Küsigu ma Eisenschmidtilt, kas see mitte kõik tõsi ei ole. Ja

tädi oli kolmkümmend kuus aastat vana olnud, siiski mehele saanud. Kuid sedaviisi, või kuidas ta nüüd oli, oli varandus — muidugi ka aitasid enamlased ja sõda kaasa — läinud kaduma. Ning kui enne ei lastud rikkana elada, nüüd ei tahetavat seda ka vaesena lasta. Kirjutatavat temast. Ja talu, kuhu ta oma maja ehitanud, olevat koguni nõudnud maja lammutamist või äraviimist. (Ahaa, popsiseadus!)

Žoržik on väga murtud. Tema muidu rõõmsad silmad on kurvad. Ta ei ole mitte kellelegi võlgu jäänud, majaehitamise võla 27 000 marka on ta ära maksnud. Küsigu ainult Eisenschmidtilt. Ja nüüd niisugune lugu mõnesaja näruse marga pärast!

Ma püüan küll seletada, et meiesugustel meestel rahaasjad mitte sugugi tähtsad ei ole, et nad aga tarvis on nii üldiseks karakteriseerimiseks. Kas on ta mõnd panga meeldetuletust näinud, et aru saada, kui tühine on jutt mõnest sajalisest kui niisugusest? On tal aimu paksudest köidetest, kus Eesti nimekamad mehed veksliprotestidega ühenduses oma nimed ära on lasknud trükkida? Teab ta, et mõni endine minister muud ei teegi, kui lennutab sõpružirante sisse? Oh Žoržik, Žoržik, sa oled süütu kui tall! Ära murra pead ja vaeva südant tühjade seeklite pärast! Neid saame ikka, tasume, kui saame, jätame tasumata, kui see kedagi suurt ei vaeva. Oleme lustlikud, püüame vähki ja kalu ja mõtleme tarku mõtteid. Sa ise ju ütlesid, et sul väga koolitatud pea on, ainult ei räägi sa oma mõtetest rumalale rahvale.

Ning tea, et sa siin oled ainukene karjalane. Juba sellena huvitav, nagu mõni Arhangel Kullervo oma tõmmus kires. Ja tea, et sa oled maad ja ilma näinud, 48 tuba pidanud ja 46 lehma, oled sõjas olnud ja kindrali majas elanud ning et tütarlapsed, maidad, su südame on murdnud. Sest jätkub, et me oma tarku mõtteid kahekesi koos võime mõtelda. Ning homme tulen sulle külla Juusale. Ja seal püüame kalu ja mõtleme.

NAINE, KES PEITIS OMA PALET

Õhtu hämaruses tuleb meile paat vastu. Paadis mees, naine ja laps.

Ülilahke tervitus mehe poolt, kes ööd armastab ja päeva ei pelga oma jõurikkas vabalt valitud elukutses: kalu püüda, kust ja kuidas aga saab.

Ülilahke tervituse põhjuseks võis olla nii mõnigi endine ebaotsekoheesus, mõni endine patukene minu vastu. Miks aga peidab naine enese palge? Miks vaatab ta nii tähelepanelikult loodust, mille jaoks tal ometi puudub närv, sest et ta muud ei tunnegi? Miks käänab ta mulle peagu selja ja oma näo alles siis sõudva mehe poole, kui nad mööda on? Ons tal silmakoopad siniseks löödud või paise põsel? Ei ole ta ei välimuselt üks neist, kes siia on sõitnud ja inkognito tahavad armastusele elada mõne päevagi, kaugel kõigist vaatajaist ja kõnelejaist. Kalamees on küll poissmees, kuid naine ei ole kaugel, on ühes lapsega üsna koduselt riides, alevlikult. Mis on temal meie lootsiku vastu?

Kuid paar mõlalööki edasi, siis selgub. Seal, kus minu nөөr sees on, seal on üks lootsik liikumatu. Seal armastab ka üks mees loodust. Seisab paigal ja ei tee nagu mitte midagi. Kuid lootsiku meie eest varjatud ääre tagant libiseb nөөr läbi käe. Seda ma ei näe, aga seda ma tean. Sest miks peitis naine nii väga oma palet?

„Tere, va revident, naudite kuutõusu või mis?“
Ja ankur läheb põhja oma nөөri püüdma. Sest on ju tõepoolest võimalik, et ka temal siin oma nөөr sees on.

„Mis teie siin talitate?“ küsin uuesti.

„Niisama. Kas teil siin nөөr sees on?“ tuleb vastuseks.

Raks! mu ankur jäi kivi taha ja nөөr rebenes. Liiga ruttu püüdsime lähedale. Tee nüüd veel kindlaks, kas on üks nөөr sees või kaks!

Kuni kaldale saan, et uue ankru järele minna, võib võõras rahulikult loodusearmastaja nägu teha ning Jumala maailma kaunidust imetleda, minu nөөr näppude vahel.

Sest see oli minu nөөr. Teist ei olnud seal mitte. Ja kaldapoolsesse otsa oli üks sudakki veel otsa jäänud.

Kui nimelt tagasi jõudsin, siis raputas võõras end oma loodusvaimustuse tarretusest ning sõudis ruttu ära järve pimedusesse. Ja see osa nөөrist, mis tema käte vahelt läbi oli käinud, oli tühi. Aga üsna kaldapoolse kivi juures oli üksainus koha.

Kui naine mitte oma palet ei oleks peitnud, siis ei oleks ma aimanud, kes see võõras on. *O Sancta Simplicitas!* Ta arvas, et kui naine ta nägu ei näe,

et siis jääb kõik ruttu läheneva öö varju. Oli ju nii lihtne nüüd: lahke, ülilahke tervitusega mees tunneb ja teab iga nööri asupaika järvel, nii ka minu oma, sest ta magab, ärkab ja keerab külje vee peal. Nad nägid, et keegi mu nööri juures on — kuid see võis minu poolt volitatud olla. Aga miks ei näidanud naine oma nägu? Lihtsalt sellepärast, et lahke tervitusega mees oma vennanaise ühes lapsega minema sõidutas, kuna vend mu nööri juurde loodust jäi armastama.

Muidu oleks ööpimedusesse kaduv mees olnud üks neist paljudest, kelle jaoks sul pilku ega mälu ei ole. Aga ta siluett jäi meelde, ta lootsiku värv ja pikkus seda intensiivsemalt järelkontrolliks, et naine oma nägu näidata ei tahtnud.

TIPSY

Ta seisab peaaegu harkjalu luha taga oma peagu viie-aastases tähtsuses ja valges kleidikeses, valge lint nagu liblikas pealael, ja teeb peagu konversatsioonitaolist juttu, kuni siis otsustavalt asja juurde ruttab:

„Miks te mitte õuna ei söö, kui õngitsete? Võtke õunad lootsikusse. Ega see võõras aid ei ole, sööge niipalju kui tahate.“

Sinule mitte võõras aid, Topsy, minule küll. Aga see mind ei takistaks, kui Eeva mulle õuna pakub ja ma õuna tahan. Kuid ma ei taha tõepoolest mitte. Ja seletan, et kalapüügi juures käed mitte just puh-tad ei ole ja et ka tähelepanu mujale juhitakse, kui muuga tegemist teed kui õngega.

„Aga te võite ju minule raputada — ega see ju võõras aid pole, siin võib süüa niipalju kui tahab.“

Ahaa, Tipsykene, sinna tüürid. Sul on õunu vaja ja keegi ei raputa. Ja pakud ka minule, väike Eeva, et mind kaassüüdlaseks teha.

Aadam hakkab lootsikust välja kolima, kuna Eeva peenetundeline on ja viisakas: „Ega mul ruttu pole, tehke enne oma töö ära, mul on aega küllalt.“

Kuid ka Aadam on kavaler ja tuleb välja ning raputab kättenäidatud puid. Ja on pärast rahul iseenesega, et väikese Eeva õunapakkumise pärispõhjust ei paljastanud. Mitte muigegagi.

Ma pole alati nii peenetundeline. Nõuan peagu fanaatiliselt alateadvuse sügavustesse tuukimist.

Sõitsin kord hästi vanema lapsega suurlinna trammil. Kristallselge tütarlaps, läbipaistev, aus enese ja teiste vastu sõrmeotsadeni.

Mina seljaga ukse poole, tema otse vastu.

Sisse tuli sirge, anglosaksi tüüpi noormees, väga heas pruunis ülikonnas. Nende pilgud puutuvad kokku selle imestava, küsitleva ilmega, millest Schopenhauer ütleb, et siis maailmavaim järele mõtleb, missugune saadus neist kahest võiks tulla. Minu tütarlaps saadab noormeest pilguga kuni vaguni viimases otsas oleva vaba kohani. Siis pöördub ta minu poole — silmis natuke ebakindel virve — ja ütleb, et imeilus ülikond on. Ma peaksin enesele ka niisuguse laskma teha.

Ma kahtlen iseeneses, kas see mulle midagi aitab, luban aga ikkagi teha lasta. Ja vaatlen noormeest, kes on tõepoolest väga sümpaatne oma rassilises ja ravitud olekus, avameelse ja energilise näoga.

Ja siis pöörab mu tütarlaps aegamööda pea ka sinnapoole ja nende pilgud puutuvad kokku. Ja siis pahvatame mõlemad, noormees ja mina, nagu kaks vabamüürlast naerma, seda rõõmsat naeru, mis kellelegi haiget ei tee, aga palju on seletanud. Ja mu tütarlaps naerab ka oma lapselikku naeru, väike kahtlus silmanurkades, kas mitte tema põhjuseks ei ole.

Aga kui me sihtkohal olime ja välja astusime, ja kui tütarlaps uulitsalt veel heitis pilgu võõra poole ja kui ma tõsiselt teatraalse tooniga seda pilku tõlkisin: „forget me, for I can never be thine...“, siis vihkas ta mind. Aga kunas on Aadam õuna pakkunud, pealegi võõrast õuna pruunis ülikonnas?

P A R I S I A N A

(1927)

ÜLDMULJE

Nojaa... avar, laialt, aga kergelt laskuv ja õhuti tuld sätendav nagu alati. Nii avar, et ta kellegagi külgepidi kokku ei litsu, kui sa mitte ei soovi. Ei ole vaja mitte kedagi tunda, ei ole vaja teretada — jumalik vaba ükskõiksus kõikide vastu.

Mis on Pariisis jällegi muutunud? Inimesed, tutvavad, need muidugi, aeg on aeg. Aga Pariis ise on end viie aasta jooksul tagasi latiniseerinud. Siis oli pärast sõda palju ameerikalikku ja anglosakslikku. Olgugi et grillroom'id näitavad veel praegugi läbi peegelklaasi praadimist ja küpsetamist, kuid nähtavasti vähemal määral. Champs-Élysées, see kõrgestiili tagasihoidlikkuse avenüü, on end kaubandusele asetanud, suured magasinid ulatuvad kuni Place de l'Etoile'ini.

Ja seal kuivavad kastanipuud ära. Tulevat sellest, et uulitsaid puuga prügitatakse. Kastanipuud seda ei sallivat.

Quartier Latin üldiselt endine. Sama kerge ja rõõmus eluviis nagu alati ja ammu, kus domineerib õppiv välismaalane ning õhkkonna loob ja seda

nüüd nimetab *vingtieme siècle*, mis enne oli *fin de siècle* ning mis varem ka mitte kohmetusse ei sattunud seletava lipukirja pärast.

Ning mis võib Montmartre olla? Ta on end vahest veel rohkem sisse seadnud välismaalaste jaoks kui varem. Ja ma usun küll, et vana prantslane end mitte hästi kodus ei tunne oma linnas ja frangi odavuse ajal võõraste jaoks oma nimetuse „metekid“ on leidnud ja nüüdki teda veel tarvitseb parajal juhusel ning mille etümoloogia mulle veel teadmata.

ISADORA DUNCANI POEG

Käisin „Femina“ teatris vaatamas tema poolt lavastatud „Oidipust“. Esietendus kutsutud külalistele. Mind ta muidugi ei tunne, ei teadnud kutsuda, saadik oli nõnda lahke ja võttis kaasa.

Lahkusime peale teist pilti. Oli midagi üsna imelikku, nii-ütelda plastiline dialoog, kus võeti kõik-suguseid maalilikke ja skulptuurilisi poose ja deklameeriti prantsuse kõrges stiilis. Juba esimene pilt ütles, et see kuidagiviisi ei lähe. Teine pilt, mis näitas, et seda stiili tahetakse lõpuni läbi viia, kurvastas, sest naerda ka ei saanud ning väljas vurasid ometi autod lustlikult mööda.

Nägin teda ennast paar päeva hiljem ühel uulitsal samas kvartaalis. Tuli oma poest välja. Tal on nimelt mingisugune kunstiline usulahk töötamas vaateakna taga. Tema rahvas koob seal vaipu ja õmbleb rahva silmade ees. Kõik muidugi kreeka kostüümides.

Oli juba hilja, kui sealt oma vaateakna tagant astus välja uulitsale käharate mustade juustega kreeklane, sandaalid jalas ja vihane nägu peas. Vaateakna taga kohendas keegi naisterahvas, kes ainult pooliti oli näha möödasammumisel, mõnd tekstiilprodukti. Ei olnud Isadora Duncani poeg mitte kreeka heeros. Hellase valgesse, lohakate voltide rüüsse pandud kõhetu, ebapuhta näojumega deplasseeritud miraakel — kreeka grimass, kes rangjalgse mulje jättis, kui tal seda reite kõverust vist ei olnudki.

EESTI KARTUL

Ta oli äkki saatkonda lauale tekkinud ja tunti kohe ära oma mureduse pärast. Teda on sisse veetud Prantsusmaale juba suuremal hulgal, ei teatud ainult, et ta ulatub otsaga Pariisi. Prantslane ei peaks teda, õigupärast sallima, sest et temast *pomme frite* ja *pomme soufflée* hästi välja ei tule. Kartuliputru ning mõnda suppi saab temast ju küll, aga mis on see *pomme soufflée* vastu?

Olevat aga jällegi selle impordi juures oma arusaamatused, nagu nad juhtuvad eestlastega tavaliselt. Ostja, kes neid suuremal määral sisse toob, tahaks ainuesindaja olla, ja on neid sisse toonud ka sel tingimusel. Kuid kõrvalt võistlevat neid vedav laev ise, kottide viisi müües, mis turu kaotamist võib tähendada, kui mitte meil prantsuse maitsele vastu ei taheta tulla ja kõvemaid kartuleid kasvatada, ning ka prantsuse maitsele vastavamaid kauplemisviise võimalikuks pidada ei soovita.

Mind hakkas kartul huvitama. Oma hotelliski ilmus äkki Eesti kartul, mis praadides läheb pudiks. Kõndisin välja ning hakkasin kartuli hindu vaatama, rehkendasin nad Eesti markadesse ümber ja sain järgmised arvud: valged kartulid $\frac{1}{2}$ kilo — 90 mk., punased $\frac{1}{2}$ kilo — 120 mk. Üks kilo on teatavasti umbes $2\frac{1}{2}$ meie naela. Palun siis ise edasi arvutada, kuni ma väljast tagasi olen tulnud ja vastasolevatelt vaateakendelt ja kõnniteel olevatelt lettidelt ka mõned teised hinnad olen üles kirjutanud.

Nii! $\frac{1}{4}$ kilo võid maksab 5,50, munad suuruse järgi 6 franki, 6,50 ja 7 franki tükk, nii et ikka kallid küll 90—105 mk; juust, kena Camembert 3,75, $\frac{1}{4}$ kilo Šveitsi oma 2,60. Apelsinid 50—80 santiimi, sidrun 55 santiimi, valged oad $\frac{1}{2}$ kilo 5,50, sibulad $\frac{1}{2}$ kilo 90 santiimi, porgandid $\frac{1}{2}$ kilo 1,60, värsked hernerid kaunades $\frac{1}{2}$ kilo 2,70, šampinjonid $\frac{1}{4}$ kilo 1,60, suur pea lillkapsast 2 franki; mis lihasse puutub, siis on seda siin mitut sorti, kusjuures elajaliha $\frac{1}{2}$ kilo maksab 5—6,50 franki.

Muud asjad: meeste särk 32—120 franki, sokid 8—32 franki, kübar 40—200 fr., ülikond 800—1500 fr., viimase hinna eest juba väga elegantne.

Trammi ja maa-alusega võib läbi kogu linna sõita 1 frangi eest, lähemad osad muidugi odavamad. Autod odavad, 10-ne frangi eest sõida peagu ühest linna otsast teise.

Lõunad kallid 8—25 fr. Tuba 15—50 fr. päevas. Kuid ühelt aknal olevalt kuulutuselt näen, et neid saada võib 42 fr. eest kuus kõigi mõnusustega ja väikese einega hommikuti.

LIITLASTEVAHELINE KLUBI

On seal Inglise saatkonna kõrval Rothschild'ilt ostetud majas. Rothschild teinud maja müües heategija näo, kuid võtnud oma 200 miljonit fr.

Liikmeteks varem ainult liitlaste diplomaatkond, ohvitserid ja džentlmenid olnud, kuid on ka liitlastesõbralisi diplomaate vastu võetud. Pärast veel sisseastumise võimalusi laiendatud: ühe laua juures rootslased. Sakslasi veel sees ei ole.

Olgugi et see „Club des Interalliés“ näitab tõesti kõrget klassi, ei ole temaski võimatud *faux pas*'d. Rumeenia kuningale oli nii halvasti serveeritud, et tema alles juustu pidi sööma, kui teised juba ammu kohvi juures olid. Ning vastuvõtu korraldaja oli hõrge ja daamide kohtadele märkida lasknud *hommes* ja *dames*!

Hors d'oeuvre'id ilmatu head. Hubel andku jälle andeks — kuivalt või vähese või sees praetud päkad, vulgo puravikid õli- ning tomatikastmes olid üsnatoredad. Neid *hors d'oeuvre*'eid mõni seitse-kaheksa. Viin nn. *vin honnête*, mitte küll *grand vin*, kuid aus viin.

Nüüd alles siin Pariisis liitlastevahelises klubis jõudsin selgusele, mida ütleb õige saksa keeles kunstnikkude ringkonnis tähendus kõige väga keskpärase, magusa ja õmblejannadele meeldiva kohta käiv sõna „kitsch“. Üheks roaks oli „Quitche Lorraine“. Ja tuli välja, et see oli Lotringi munapuder.

Ülalt söögisaalist — noh umbes „Estonia“ valge saali suurune — vaatad alla Rothschild'i palee vää-

rilisesse aeda. Vanad gobeläänid seintel, — aga mis saame kirjeldusest? Olgu ta Louis XIV, XV või XVI — võib olla, et mitmed toad mitmes stiilis olid. Inglise klubitoolide asemel vanad prantsuse pehmed toolid ja longchaise'id lugemistoas, kus serveeriti kohvi. Inglased sirutasid koibi ja lugesid lehti. Armas klubi, mis nii suur on, et teineteist ei tunne.

Siis oli kuskil veel üks kaal, millest nägin, et ma veel vähemalt 20 naela kergemaks pean minema, ning masin, mis automaatselt nagu uur börsiteateid tiksutab laia allanihkuva paberi peale.

AJAKIRJANDUSE NÄITUS

Parlamendi presidendi ruumides. Pariisi seltskonnadaamid müüvad haruldusi, nagu revolutsioonიაგsete ajalehtede numbroid, Marat' üleskutseid jne. Aga ka kollaste kaantega turukaupa, raamatuid nagu *L'Amour Parisienne* jne.

Ajalehtede toimetuskogud pildistatud seintel, kuigi endisest ajast. Sul tekib suur usaldus nende ajalehtede kaalu vastu, kus kuni 50 härrat kõik Jee-rikos on käinud ja habemikud on, kõlavate nime-dega ühe toimetuse liikmed.

Oma tiraažist ei kõnele ükski ajaleht.

Kui sa tead, et kõik suured kolmanda vabariigi aukandjad ajakirjanikkudena oma karjääri on alanud, siis saad aru, miks avati see näitus nii suure ametliku hiilguse, nimelt parlamendi presidendi juures, kolmanda Prantsuse suuruse juures, Prantsuse Vabariigi presidendi poolt kui esimese suuruse poolt.

Ja ka viimasest on siin üks mälestus välja pandud: kviitungid, mis härra Doumergue 20 aasta eest Rappel'i kassameistrile oma proosa eest kirjutas: 100 fr. juhtkirja eest — tol ajal varandus!

Vana lause maksab: *Le journalisme mène à tout, à la condition d'en sortir.*

LIHAVÕTTED

Kell on kümme enne lõunat ja ma kõnnin veidi ringi, et vaadata, kuidas siin on demokraatia demokraatlik. Mitte nii sotsiaaldemokraatlik nagu meil, olgugi et rahvaesindus kubiseb mitmevarjundistest sotsialistidest. Siin lastakse tööd-teha-tahtjaid koguni esimesel pühalgi olla ametis. Kuigi apteek kinni on, mõni suurem äri ka, muidugi vabatahtlikult, siiski on lahti kübarakauplus, kellasepaäri, lihapood, toiduainetekauplused, veinipood, pesuärid, pagarid, tubakapood jne. Vähemalt mõned tunnid. Ning hiinlanna ostab lillkapsast, neegrinna tema kõrval täidab oma käsikorvi loetlematute prantsuse köögitudrukute keskel. Ta paistab iseenesele naljakas olevat oma mustas läikes ja paksuses kogu selle kitsanäolise heleda tõu keskel ja naerab laialt müüja komplimentide all.

Päikesest mööda käivad külmad pilved. Loire'il on tulnud lund, räitsakat ja rahet, Ardeche'is külmetab. Aga kevad tuleb siin ju alati nii aegamööda, nii tähelepanemata. Mune siin vist ei koksita. Erilist mitte midagi, erilist mitte kui midagi.

EESTLASED PARIISIS

Umbes 25 aastat tagasi tundsin ma end peagu ainsa eestlasena siin. Didot ja Grenzsteini ei saanud ma kaasa lugeda, sest mõlemad olid oma vahekorra Eestiga nagu lõpetanud, üks pika aja ning aklimatatsiooni tõttu — iseseisvuse kättevõitlemise ajal astus ta jälle kirglikult kontakti — teine viha pärast. Grenzsteiniga sain kokku kõrgel Montmartre'il Dido juures. Grenzstein võttis mind kohe kihvtiselt vastu kui „Eesti aristokraati“. (Sellele vaatamata tegin talle oma visiidi tema plekktorudega vooderdatud toas, mis väikese ahju soojuse ühtlaselt seinu mööda edasi kandsid ja kus ta tegi ammutatud leiutisi uuesti, ja kurjade keelte järgi peretuum mobile't soovis konstrueerida. Mõlemad tegid mulle alla Quartier'sse oma vastuviisiidid ning seega jäi.)

Vahepeal on eestlasi palju siin olnud ja on praegugi veel. „Closerie des Lilas“ on kolmapäeviti Eesti Seltsi kooskäimise kohaks. Vist 8. mail kavatsetakse aastapäeva pidada.

Tuttavaid palju. Lihavõtte ajal oli Londoni saatkonna rahvast seal, vaksalis võttis mind vastu abielupaar Londonist, kes edasi Itaaliasse läks, mõne päeva eest tuli Strandman saatkonna uksele vastu ning üleile Tõnisson abikaasaga sealsamas uulitsanurgal, ikka väga, väga sirgelt ja natuke kõveralt ja liibakalt nagu alati. Tallinna ja Tartu daame, muist läbi sõitnud Kap Martini, teised Itaaliasse, mõni juba koju tagasi, vihastudes, et magasinid nii kallid.

Kuid Eesti Selts koosneb siin enamvähem püsi-

vast rahvast. Oli teda ühel õhtul nii palju, et istumine läks kitsaks. Võis nii 30-ne ümber olla. Mõned õpivad, paljud on ametis.

Läbisõitjad on suuremalt jaolt tüüpe omaette. Esimeseks asjaks on neil muidugi Montmartre ja kurikuulsamad lokaalid, mis välismaalaste jaoks olemas, sest prantslane ise on juba immuunne seksuaalneurasteeniat sünnitava batsilli vastu, kes iseäranis varaküpsi rahvaid infitseerib, nagu seda Eesti oma on. Üks eesti härra oli oma noore naisega ja paari juurdeujunud petite femme'iga varieteedest alates kuni viimaste võimalusteni kõik läbi vaadanud, nii et kojusõiduks enam raha ei jätkunud. Selle eest annab aga Tallinnas jutustada, et mis nüüd meil, see ei ole midagi Pariisi vastu! Kui neid neil tuleb, siis võivad nad toredaid lapsi kasvatada.

RODA-RODA

Käisin täna „Closerie's“ lehti lugemas. Üles vaadates näen vastaslauas Roda-Rodat oma lühikesi asju kirjutamas. On korralik mees, kes oma märkused on kirjutanud taskuraamatusse ning neid kasutab. Monoklit kirjutamise juures silmas ei pea. Ning vest ei ole tal täna tulipunane, vaid punane mustade vöötidega. Kui lõpetab, astun juurde. Tal on armastusväärselt pagana hea meel, ei oska mind aga kohe asetada, kuni aegamööda koidab, et me viimast korda koos olime Tartus „Pallases“.

Kahetseb ilmatult, et varem kokku ei saanud abikaasa pärast, kes tütreaga paari tunni eest Darmstadtis sõitnud. Mul oli nimelt tema abikaasaga

Tartus väike mõtete lahkuminek tema rahvusliku kuuluvuse suhtes. Nimetas end rootslannaks ema poolt, oli aga Teedlas, Elva lähedal sündinud, kuna mina näojoontes midagi väga kodumaalist leidsin. Kuid muidu saime väga hästi läbi. Tähendasin vaid, et Elva rootslased on mulle väga tuttavad.

Saatsime otsekohe postkaardi järele.

Ja siis mälestused. Ta räägib Frank Wedekindist, kelle kohta Saksamaal eluloolist materjali kogutakse, kuid kelle Pariisi-ajajärgu kohta ilmatu vähe on olemas, sest krahvinna Revontlov on need leheküljed päevaraamatust välja kiskunud.

Ning mulle tuleb jälle meelde see sale, väike õrn blond naisterahvakene Münchenis, kelle perekond illegitiimsel lapse pärast välja oli tõuganud ja kes ise 19-aastase emana enne seal piima müüs ning pärast kirjanikuks sai ning nüüd surnud on. Tuli meelde see Münchени öitseag, kus Lenbach ja Stuck seda grandsenjoori elu elasid, nagu mõned suurmeistrid enne neid, keda kunst selleks õigustas rohkem. Aeg, kus Hamburgi ja Lüübeki patriitslaste blondid tütreid endid elu müsteeriumidesse lasksid juhtida tõmmude lõuna-idalaste poolt Döonau suu ning Balkani lähedalt ja keda Münchени pärisrahvas vahet tegemata koondas ühiseks võõrastavaks kogumuljeks „Schlawiner“. *Tout comme chez nous* — sakslased olid neile niisama kuivad ning puised nagu meie tütarlapseliku nooruse jaoks meie lihvimata ja silumata poisid. Kas nad ka kunagi kukuvad anglosakside peale?

Roda-Roda tuletab meelde sooja vastuvõttu Eestis ning iseäranis „Pallases“, leiab, et meil tolerant

väga suur on. Katsutagu ometi Tšehhoslovakkias Tšehhi teatris midagi ette kanda saksa keeles! Aga balti-saksa seltskonna olevat ta seega ära pahandanud, et ta sellest olevat kirjutanud.

„Closerie“ on ümber ehitatud, moodsemaks tehtud, kõik on teisiti. Ei tea enam seda kohta leida, kus Strindberg kurbmetsikute silmadega enese ette lauale vahtis, kõik kümme sõrme sassis juustes; lauad on teistviisi asetatud, nii et umbes ainult paika mäletan, kus Dauthendey oma viimase pudeli vahuveini jõi, sest kunstnikkude Unustusesaare otsimine Ameerikas oli kogu ta raha tarvitanud; ei tea seda kohta, kus Arthur Moeller-Bruck'iga vaidlesime neoromantika üle —kohad ebamäärased ja mehed surnud.

Vihm väljas. Mängime malet. Jürgenstein mängib Roda-Rodast siiski paremini, olgugi et viimane Müncheni Cafe Stephanie's palju on mänginud, partii Mühsamiga pooleli pidi jätma, sest et keegi sisse tuli, Mühsami sosinal ära kutsus. Ja õhtul oli see igavene, kümneid markasid igavesti pumpav boheemlane Müncheni diktaator, ei tulnud üldse enam Stephanie's nähtavale, sest tegi revolutsiooni, kuni mõisteti kinni kümneks aastaks.

Ei mängi Jürgensteingi midagi paremini. Roda-Roda tunneb teooriat. Esimene partii viik. Ta ei ole ainult harjunud minu imelikkude käikudega.

Rainer Maria Rilke on ka surnud. Seisis siin mõnikord väljas puu all ja vaatas tõsiste ja unistavate suurte silmadega mitte midagi aru saades inimeste peale nagu tühjusse. Kitsakujuliselt õrnana, Vabbe Anatole France'i peaga, nagu näljane poisike, kellele võileiba ei antud.

Vihm väljas. Ja me mängime. Roda-Roda ohkab. Ta on nii hea mees, nii südamluk, ja mulle teeb haiget, et ta varsti matt on. Kuid ma olen kuidagiviisi Eesti eest väljas. Ta hää on nii alistuv, kui järgmine partii jälle halvasti läheb. Paari tunni vaikimise järel lehvib Eesti lipp kõrgel.

Kõrval harjutab elegantselt riieatud noor neeger karambolaaži. Kui ta teeb õnneliku palli, vaatab ta vilksti meie poole, kas meie ka tähele panime. Panin tähele, panin tähele, härra Pajumba või Pumbo, olete peaaegu valge.

Tuleb soojade silmadega ungari kuulus karikaturist Szenes — Tartu prof. Csekey on samast linnast, kust temagi — ja me vaidleme rasside ja rahvaste arenemisvõimaluste üle. Ta usub, et ainult surve madalal hoiab. Vaadaku ometi, mida nüüd naine kõik on saavutanud. Ma leian aga, et neegrit Aafrikas tuhat inimeseiga mitte keegi ei surunud, siiski ei ole nad ühtegi looma koduloomaks teha suutnud, oma elevanti mitte domestifitseerinud aastatuhandete jooksul, kuna Hagenbeck neid kümne päeva jooksul koguni dresseeriski. Ning venelaste suhtes käänab ta mulle muidugi Dostojevski ja Gogoli ette, kuna ta Tolstoist suurt ei pea. Ma argumenteerin vene ainsa leiutisega, samovariga, ütlen, et Gogol ukrainlane oli ja lääne rahvastel küllalt väikesi Dostojevskeid olemas, kes Vene suure Dostojevski kogusummas ammu ja ammu ületavad, kuid et mehistel rahvastel ei neid ega üht suurt tarvis ei ole kui negatiivseid nähtusi. Ja vaidleme Raspaili mööda uut kabareed avama minnes edasi, kuni Roda-Roda ütleb: „Ma olen kaunis kaua elanud, mu

härrad, ja tean: kella nelja paiku hommikul on nii-
suguste vaidluste järel mõlemad vaidlejad alati ühel
arvamisel.“

BJÖRNSONI TÜTAR

Frakis teener võtab palitud. Lühikesest piltidega ja raidkujudega täidetud koridorist viib tee läbi raamatukogu, kus suures kaminas jääb halg vaikselt põleb, söögituppa, milles laua ümber rahvast. Kõrge kasvuga valges pikas — tõepoolest pikas — kleidis daam, halliga kergelt segatud kuldblond juuksed ümber pea selles vanikusarnases frisuuris, nagu kanti raskeid juukseid enne poisipead, tõuseb üles ja ter- vitab uusi juurdetulijaid, neid resoluutselt ühte siia, teist sinna paigutades ning tutvustades lähematele lauanaabritele. Nagu hiljem selgus, olevat seda re- soluutset, peagu käsutavat tooni tarvis sakslaste pä- rast, kel alguses ikka olevat nina püsti.

Domineerib muidugi prantsuse keel; sekka rää- gib pr. Sautreau, sünd. Björnson, Müncheni kirjas- taja ning „Simplizissimuse“ ja „Märzi“ väljaandja Albert Langeni lesk, saksa ja norra keelt rahvuskirju külaliskonnaga. Lauast tõuseb üks, teine tuleb. Sei- nal Björnstjerne Björnson abikaasaga, Lenbachi maalitud. Norra kroonimata kuninga tütar täidab perenaisekohustusi majesteetliku šarmiga, valab kan- get või nõrka teed igaühe soovi järgi, juhib juttu, tutvustab, kui kuskil ühiseid huvisid leiab, kergelt üle lauagi võõraid, üksteisest mõne lausega informee- rides. Tema kõrval istub heatahtlik ümmargune mi- nistriproua Painlévé, meie saadik ajab juttu noore

daamiga, keda ma rahvuskuuluvuse järgi veel asetada ei tea.

Üks härra paistab oma pea läbitõmmatud lauguga sakslane olevat — pärast kamina ees selgub, et „Rigasche Rundschau“ Pariisi kirjasaatja. Üks terava habemega härra kunstnikulipsuga olevat kuulus prantsuse kirjanik, kes Ibseni üle olevat teose kirjutanud. Nimi tuleb kunagi pärast meelde. Aga ta on Skandinaavia nagu läinud selle tööga. Ühe teise härra nime ma parem ei nimeta. Tal on suured plaanid — patsifist, enne sõda leheväljaandja olnud. Kavatakse nüüd luua kolmekeelset ajalehte rahuaate levitamiseks. Kaastöolisteks vähemalt Saksamaalt hulk kuulsaid nimesid. Aga küsib meie saadikult, kas Eesti tõepoolest kunagi Vene alla on kuulunud. Ja on kord ühele inglasele piiritut imestust avaldanud selle üle, et Iirimaa iseseisev on ja siiski kuulub Inglismaa külge. Nii siis läbi-lõhki hästi informeeritud poliitikamees.

Kuna teistest mõned alles teed joovad või kamina ees suitsetavad, võtan omal käel ette uurimisreisi teistesse tubadesse. Kõigepealt koridoris nurk Müncheni ajajärgust: Wilke, Gulbrausson, Thomas Theodor Heine. Viimaselt tema modelleeritud kuraat ühel marmorlaul. Paremate „Simplizissimuse“ joonistajate keskel mõned prantslased, elsaslane Steinlen näiteks. Salongi viiva ukse kõrval pr. Sautreau elusuurune Lenbachi pastell. Salongis juba vanad meistrid, üks Cranach, üks van Dyk, üks Tenniers. Mu juurde asub daam, kes sellele rõhku ei pane, et minu nime tunda, ja püüab teada saada, missugusesse kooli ma ühe maali asetaksin, missugu-

sesse rahvusesse. Ka üks Kristuse puunikerdis on tundmatu. Kalkuleerime mõlemad, kusjuures välja tuleb, et daam on poolakas, prantslasel mehel ja kunstmaali ja. Jumalagajätul püüab mind veel oma mehele tutvustada ja naerab, et nime ei tea. Ma naeran vastu ning jääbki sellega. Mida hakkame oma nimedega peale?

Majaproua tuleb ning jätab käteringutuse alguse pooleli: „Ainult kolm tantsivat härrat!“

„Kas siin tantsitakse ka!“

„Siin tehakse kõike.“ Ning läheb ja varsti tantsib ise teiste moodsate tantsude viisi järgi aeglast Viini valssi.

Toob oma ema pildi välja, väljalõige ajalehest. Ning ma tähendan, kuidas siin üllatavalt silmapais-
tev on, et õnnelikus abielus inimesed muutuvad üksteisega sarnaseks.

Ja ma kuulen pärast, kuidas pr. Björnson ise seda sarnaseksaamist kadunud mehega seega seletavat, et on pidanud mehe mõtteid ja ideid uuesti järele ja läbi mõtlema. Ja et see 92-aastane daam palju mõtleb, tunnistab küsimus tütrele, mis see arvab vene kommunismist. Õlgade kehitamise peale vastab ta siis ise: „Et seal väga pisi-, pisitilluke raasuke kulda sees on, seda võib uskuda, kuid mõni algus algab otsekohe pattulangemisega.“

„Me oleme emaga ka ainsad perekonnast, kes on nagu isagi vabameelsed, vennad kõik on konservatiivseks läinud,“ ütleb pr. Sautreau.

Norras-käimisel olevat väikesele maale omased küljed. Juba vagunisse astumisel seletavat konduktor kaassõitjaile: „Dagne on jälle kodus.“ Siis tu-

levat jaamaülem tervitama ja küsima, kuidas käsi käib. Ning sõnades pidavat olema väga ettevaatlik: lehed saavat sedamaid teada, mida räägiti, ning siis pooldavat üks osa lehti ütlust, kuna teine vastu vaidlevat, kuidas ometi nõnda võivat rääkida.

Nii palju või vähe kuulen sellel jour fixe'il, kus kogu atmosfäär siiski täidetud tundub suurest kirjanikust ning isamaalasest, kes rajas norra iseseisvuse. Ja kel veel oli jõudu ning laia avarust ka seismiseks teiste rahvaste vabaduse eest, nii et Tšehhoslovakkias temale ausammas on püstitatud kui ka selle rahva vabaduse eest võitlejale. Tahan kutset tänulikult täita ning teine kord tulla, teisel ajal, kus majaprouakohuste täitmine mitte ei tarvitse jaguneda nii paljude peale.

MEUDON

Mõtlesime Strandmaniga einestada, meie keeles ja meie ajal lõunastada. Place de l'Alma ümber oli palju bensiinilõhna ning soojust. Ja äkki tekkis ettekujutus rohelisest varjust metsas ning puhtast õhust: sõidame õige Meudoni ning sööme seal. Kodused lihapotid on paksuks nuumanud — ma usun, me sööme seal rohkem igavusest treneeritud isu kui kalorite pärast — jalutamine metsas võiks mind pisikesse kraadi pariislasele lähemale viia keha läbimõõdu suhtes.

Ja siis tuli vaksalisse kolonel Junkur, kes Meudonis elab, ja siis sõitsime ja jõudsim sinna ja võtsime pr. Junkuri kaasa ja kõndisime läbi metsa sinna, kus peab olema tilluke restoran.

Õigupärast tahtsin ma otsida vist ikka kevadet.

Ta oli küll seal, kuid nii läbipaistev ja peagu nägematu, nagu ta Prantsusmaal on. Õrn ja sinakudune, nii seisab ta hapralt puude keskel, mis nagu liaanid natuke väänlevad, et ronida kõrgemale õhku ja seal oma rohekat auru laiali laotada. Nad on nii hästi kasvatatud, need puud, puhtaks küüritud lapsetüdruku poolt ning siia toodud guverrandilt, et nad alati kenad oleksid ja viisakad ja ära ei varjaks väikesi maast tulevaid looklevaid väätkasve ja noort taimestikku, mis end ka puhta viisakuse pärast mitte puhmastesse rüsinale kokku ei mütsuta nagu meie barbaarsetes, mahajäänud olukordades. Päike tilgutab vahetpidamata kuldseid rõngaid nagu aeglast, hõljuvat vihma ripsmete vahelt püsti alla, ei anna aga mitte aimu sellest määratust tulemerest, kust nad tulevad. Rändlinnul siin ikka oma päris kodu ei ole, ma ei kuule teda. Ainult muusträstas teeb oma meloodilist häält; kuid see pole nii hõiskav kui meie vintide oma. Ja neil on ka põhjust, neil on lust lustlik olla, sest nad näevad valgeid lilli leppade varjus ning kullerkuppe ja pääsusilmi niitudel, tunnevad, kuidas kevad meil tuleb lainetades ja valatades, segi paisates mulla, niiskuse ning toominate lõhna ja hoogsalt vallutades ning enese alla mattes kõike, mis hingab ja hingitseb, sooja, peagu lämmatamapaneva haardega.

Siin ei ole mingit uimastust. Kui mitte arvesse võtta, et päike vastu lagipead surub. Sest mis mõte on kübarat hoida peas, kui ta hakkab vettima.

Ma ei näe ju mitte midagi elavat, ei liblikat, ei mardikat, ei sipelgat. Mis mets see üldse on? Ma tean, et ta suur on, tean, et tundide kaupa temas

võib kõndida, kuni otsani jõuad, aga ma ei näe kärbest ega kiili. Vara? Selle päikesega on nad meie juures kõik väljas, meil ei ole neil aega viivitada, soojus on lühike, *carpe diem*. Ja meil kisub päike selle ilmatu energia maast ja unest kohe pinnale kihisema ja õhus läbisegi virvendama elurõõmsa, jonnaka ja vihaselt-rõõmsa suminaga, ning kasemahlase tüve ümber hõiskab, maitseb, võitleb ja sureb elu.

Ka siin on kaski. Aga mitte neid õrnu, alles sirguvaid, terrakotta tooniga valgeid leerilapsi, kes end suruvad salkadesse ja värisevad nooruse ärritusest. Siin on vanad kased. Ja nende lehed ei ole veel nii suured, et vaadata lasta, kas nad meie omad ongi või ainult sugulased. Nad on nii kuivad ja mõistlikud ning nende tüvel ei ühtki siniselt ja metalselt läikivat kärbestki, kes pahase viuuga kaob, kui lähened.

Ja nüüd tuleb see tiik, kus kahekümne viie või kuue, või seitsme aasta eest pikutasime ja Franz Ewers emakese maakeraga vennastus ning temale rusikaga paar heatahtlikku matsu andis ja teda nimetas vanaks truuks loomaks. S. o. vaimu väljendas. Moeller van den Bruck sisendas enesele vaimu barsac'i kujul ja ei rääkinud palju. Selle eest on ta nüüd ka surnud, ütleks täisverd karsklane. Ja daamid? Nad võivad nüüd väga tüsedad olla ning väga elutargad. Aga mõnikord tulevad vist mõtted tagasi siia paika, kus vähem tark oldi, vähem tüse ja kus see vana truu loom nagu kandis kergemini.

Ma otsin juba ammu läbi puude latvade seda lennumasinat, mis järelejätmalt huugab. Huuga-

mine läheb seda tugevamaks, mida lähemale jõuame restoranile. Ning otse restorani vastu on lennukite aerodroom, hüdroplaanide oma, aia taga, et midagi ei näe, aga ka teise mehe juttu neil tingimusil ei kuule.

Ja siis sööme rediseid ja sinki, sardiine ja muid *hors d'oeuvre'id*, sest meile praetakse ju kana. Praetakse kaua. Ja kui tuleb, on see igivana kukk, keda ümber tuleb praadida. Aga siis on tal pehme rinnaliha kaduma läinud. Nii et soovitan: maal ärgu söödagu muud kui sinki munaga. Aga Strandman nõuab ju alati pidusööki. Muidugi sektiga. Ja sekt oli soe, sest ses metsas puudus jää.

Pärast tuli veel ühest mäest üles ronida, et vaadata Pariisi ka kaugelt. Ja vaatasime. Oli hulk maju, oli ka palju kirikutorne. Ning me tundsimme õnne teadmisesest, et see seal on Sacré Coeur, see Saint Sulpice, ühel pool Trocadéro tornid, teisel pool Panthéon.

LOOMAAIAD

Jardin de Plantes. Elavate loomade seas ei ole midagi lahti. Nad ei ole tujus. Ja mis tuju see ka võib olla, päev päeva järele, nädal nädala järele, aasta aasta järele kõndida oma puurides edasi-tagasi, iga nurk tuhat korda läbi nuusutatud, iga ruutjalg lõpmata igatsusest läbi sõtkutud. Et natukegi liikumist oleks lihastele, mis end ometi tahavad painutada hüppeks üle rohu või läbi puhmaste, mis ka neil, kes sündinud võrede taga, ebamäärastes unenägudes olemas peavad olema. Peavad olema. Sest ma olen kord väikest kutsikat näinud, kes veel ku-

nagi ei olnud haukunud, aga unes haukus, nagu ajaks ta jänest. Ja ta ei teadnud maailmast seni veel midagi, väikesed käpad, mis õieti veel ei jõudnud kandagi, sibasid; oli vaevalt oma silmad avanud ning aegamööda selgusele jõudnud, et kausis piim on ja see neljakandiline ruum, kus ta liikus, kogu tema maailm — vähemagi jänese lõhnata. Temas haukus esivanem, kes kunagi jänest oli ajanud, temas jooksis esivanemate rida jäneste rea taga.

Ja meis, kes me karistame neid loomi eluaegse vanglaga, ilma et nad meile midagi paha oleksid teinud, elab ka esivanemate rida. Metsadest oleme üle kolinud sümmeetrilistesse kivivaremetesse, unistame siin alateadlikult endistest kaaslastest, kadunud paradiisist, mis meile ei olnud paradiisiks mitte seepärast, et me vennalikult ninasarvikuga võileiba oleksime jaganud, vaid seepärast, et nad meile toiduks olid ja meie neile, viimase jõu ja ajupingutuse järel võidusaagiks, alati selle kõige kõrgema ees: võita või surra. Meie oleme need loomad siia toonud raudaedade taha ja ütleme, et see meile tarvilik on loodusteaduse pärast, ja aimame vahest väga, väga tumedalt, et me ammukadunud aegade vastase lugupidamist otsime, mis tundub nagu hall sõprus.

Seepärast et me kõike seda ei tea ja seepärast, et me barbarid oleme, ei kannata meie aga nende kannatusi kaasa. Muidu ei seaks meie neile mitte ümber naeruväärseid atrappe ja dekoratsioone, nagu rebastele ning mäkradele mõnda tsemendist urgast ja koo-
bast, vaid teeksime ära katsegi, nagu Hagenbeck, neile vähemalt ruumisid anda jooksuks ja mänguks, kuigi me neile ei saa pakkuda kodust kliimat, ko-

dust õhku ja ümbrust, natukene lõhnagi nende armast jumalast, kes neid on loonud. Meie tossutame neile bensiiniõhku nii helladesse sõõrmetesse. Ja kotka paneme kaljutüki otsa, nagu oleks ta kurvas-tav raidkuju, kel ainult silmad vaatavad ahastava kurjusega omaenese haua poole.

Olen mitmel puhul laululindude pidajate kirjutistest lugenud, et tiivulised peale vangistust varsti puuriga harjuvad. Lugenud. Näost näkku ei ole ma neid kirjamehi näinud, seepärast neile ka mitte näkku jämedusi ütelnud. Sest niisugust algastmelise ajuga inimest peab kõvemate abinõudega sundima mõt-leva ja aru saama, et nii võimsa jõuga liikmed nagu tiivapaar, niisugune tiivapaar, mis Aafrikast kannab üle Vahemere kuni Põhja-Soome, rohkem ruumi nõuab kui sirutamiseks puuris teda olemas. Ning et tiib iga minutiga sureb, kui trellide taga on, sureb ja piinab, vaevab ja sureb, olgugi et lind kõik teeb hinge seeshoidmiseks, sööb ja joob, niipalju kui väike vahva süda sees lubab, alatises lootuses, et kord jällegi tiibade all õhku tunda. Ja need tiivad surisevad nagu ärasurnud jalg, halvatus ronib neis edasi tund-tunnilt, päev-päevalt, kops lõõtsutab laulust protestis ja lootuses, kuni halvatus lõpuks väikese vahva südame võidab. Ma nägin eile sõjainvaliidi, kel käsi ei olnud ega jalgu. Vilistas rõõmsat lugu — suu söömiseks ja vileks oli tal veel jäänud.

Ja siiski tahaksin ma loomaaeda ka kodumaale. Kui ta kord asutatakse, siis tean ma juba, et krunt on kallid ja loomadele määratakse mingi kirjutamata kriminaalparagrahvi järgi karistus selle eest, et me

kord maakera valitsemise pärast oleme võidelnud, eluaegne vangistus raskeimal kujul.

See kõik on ettekääne, et meil neid loodusteaduse pärast on vaja kinni pidada. Täistopitutena annavad nad niisama ettekujutuse vormist ja värvist, pildina ka. Nutame ise tasa taga oma igatsust vabaduse järele ja tahame neid näha, kellega kord koos oldi ja keda tõsteti nende vägevuse ja kauniduse pärast isegi jumalateks, kui mitte nendega ei vennastatud, nagu hundiga, va Võsavillemiga.

Lähen parem sinna perioodi, kus me ise olime midagi sisalikutaolist sisalikkude keskel. Sinna, kus tohutud luukered näitavad, kui suuri asju maakera välja mõtles tol ajal. Jahedas muuseumis seisavad nad kõik üksteise kõrval, kõik need saurused, daktülused ja teeriumid. Kaugel hämaruses vaatab mulle otsa üks luukere nagu mõni kuulus filmikoomik, natuke filou, ääretu heas tujus. Kui lähemale lähen, on ta eelajalooline hobune. Nii juhtub elus mõnigi kord, kui lähemalt vaatled — lihtsalt hobune!

Üks imelik olevus, keda võrrelda ei või ei mille-gagi praegusega väliselt — lihaga kaetuna võis ta olla kaheaastase pullikese suurune, kuid kolm korda nii suure peaga; kannab otsaesisel kaht kollast sarve nagu narrimütse. Need narrimütsid nagu ütlevad, et ta vahest ligikaudu irvitavalt suhtus tollaegsetesse esivanematesse, lõuad on tal ka suured küllalt.

Hmjaa! See kõik on meist ikka liiga kaugel juba. Siin ei ole nagu mingit kaotatud paradiisi. Meil ei ole enam suurt ettekujutust neist kunsttükkidest, mida need saurused kõik võisid osata, hüpata üle meie Oleviste kiriku torni ja möirata, et bambus

paindus nagu rukkipõld kõuetormi käes. Nendelevantide pasundamine, keda kord üle Champs Elysées — vist filmimisele kuhugi — viidi, oli titekeste häälitsemine eelajalooliste mürakate oma kõrval. Ja siiski olid suured ardenni ja peršeroni veohobused ehmunult lihtsalt maha istunud ja tardunult vahtima jäänud.

Ei. Kõik liiga kauge minevik. Saab ainult ajaga kontakti astuda, milles elas juba ka teadlik inimene, siin aga ei räägi ükski verrejäänud mälestus enam kaasa.

JARDIN D' ACCLIMATATION

Enne siin loomi ei dresseeritud. Praegu teeb seda lõvidega, tiigritega, pantritega ja hüäänidega mees, kes piitsa plaksutab, loomi löömata — muidugi on nad tunda saanud selle plaksuva riista tähendust varem —, mees, kes emalõvile tooli ees hoiab, kui see pahaseks läheb ja küüntega tahab äiata. Tiigritel on kihvad välja kistud ja küüned ära lõigatud. Nad turtsuvad, ei mõirga nii nagu lõvid ja ei näita nii palju välist viha, kuid lõvidel on kihvad alles. Kas ka küüned, seda ma hästi ei näe. Kuid mind ei huvita ikka mitte see, miks lõvi või tiiger peab kord ühe kasti peal istuma, kord teise peal, või neist üle kargama. Rõõmustan ainult, et nad saavad natukegi liikuda, ja lähen aeda vaatama.

Et see aed oma nime ammu enam ei teeni, see oli mulle selge juba viimast puhku siinkäimisel. Aastat 25—27 tagasi olid siin seebrad ja lõvid ja karud ja hulk teisi loomi. Viie aasta eest oli siin veel mitu metseeslit ühes seebrade ja hobuste ristsugutistega.

Siis oli veel pruutparte, kes meil kui Kanadast toodud väga hästi ka metspartidena võiksid sigineda. Kahekümne viie aasta eest oli terve asundus Ameerika preeriakoeri oma muldonnides. Viie aasta eest aarasid ja kakaduid.

Ja nüüd on järele jäänud: mõned karud, kellest üks tark on ja käpaga šokolaadi, mis võre ette kukub, tagasi pillub, et viska uuesti; siis kaks dšiggetaid, paar laamat, mõned nelja sarvega kitsed, kaamel, paar elevanti, ja väikesed ponid lastesõidutamiseks. Siis veel need tõukoerad, kes küll muidu tõutüübi välja annavad, kuid suurelt osalt on halva kehaehitusega, nii et väga asjatundmatuid inimesi arvestab plakat, mis neid soovitab osta.

Ei uju ojas enam valged ja mustad luiged, kadunud on see suur inimahvide pere sellest suurest šimpansitõust, kes viie aasta eest siin veel pikutas päikese käes, kusjuures mõnel siiski veel külm oli, nii et seks otstarbeks antud vaibad peale tõmbasid. Kadunud peagu kõik, nii et riismed ainult järele jäänud ja aia nimi.

Sest siin kavatsetakse nähtavasti midagi muud, midagi lunapargi-taolist: keset aeda on ehitusel vene liutee või kuidas seda nimetatakse, kus ühelt mäelt liugu lastakse alla teise otsa. Puid ja pilpaid kõik täis. Siin kavatsetakse midagi muud, siin ei ole minu jaoks midagi lahti. Mõtlen sellele vallatule seebrale, kes omal ajal valget araabia eeslit ei sallinud, oma mitu ja mitu vakamaad suures aias tiirud ja ringid tegi, saba püsti, ning alati eesli juurde tagasi tuli ja temale tagumiste jalgadega vastu kõhtu põmmutas. Millega eesel nähtavasti oli harjunud

ja seda tegevust kviteeris ainult filosoofilise kõrvadeliigutamisega.

Ei ole siin minu jaoks midagi. Ja resigneerudes istun sellele väikesele raudteekesele, mis välja viib Porte Maillot' juurde.

1. MAI

Ilus, ilus ilm. Tuul väikeselt jahe, aga päike soe. Ometi saab kord lähedalt jalutada. Sest üüriautod streigivad. Mitte kuskil mujal ei streigita. Siseminister, kõva radikaalsotsialist, ei salli demonstratsioone ja rongkäike. Kommunistlikud rakukesed 32 sõjalaeva peal panevad tarvitama kõvemat kätt. Nii et ei lubatud mitte midagi. Ainult üüriautod võisid streikida ja tegid seda ning ühes sellega pariislasele ütleмата head meelt. Sai ometi kord liikuda ja kõndida ilma surmahädaohuta.

Bois de Boulogne on enne lõunat rahvast täis. Rahvast ei pea ütlema, sest nüüd jalutab seltskond. Peale lõunat tuleb rahvas.

Kirju aga siiski kõik. Naised on näod kirjaks värvinud, välja arvatud anglosaksid, kes sellest palju ei pea, vaid rõõmu tunnevad värske vere pulseerimisest põskedes.

Autosid aga radadel palju. Eraautod. Ning nii mõnigi taksiauto on oma taksimeetri maha kruvinud ja teenib nii-ütelda hõlma alt.

Ratsanikud. Suurelt osalt araabia tõugu hobustel. Ega Alžeeria asjata prantslaste käes ei ole.

Lühike säärik meeste jaoks ei ole läbi löönud, olgugi et suurt propagandat on tehtud. Nägin üht-

ainust säärsukkades. Ja ka esimest õlgkübarat. See mees tahtis hooaega sisse juhatada.

Puud annavad juba varju. Müüakse maikelluke. Ja inimesed jalutavad tasa, rahulikult. Ei ühtegi närvidevapustust, mis harilikult 1. maiga seotud. Ühtegi demonstratsiooni, ainult minu hotelli lähedal oli üks itaalia tööline rentsliis; magas; „Avanti“ vaatas veinipudeli kõrval taskust välja. Linnavaht noomis ta ärkvele. Ta nihutas end rohkem kõnniteele, siis ühele ukseesisele ja jäi istuma. Itaalias Mussolini, siin siseminister Sarraut — meeleavaldust niente, corpo di madonna, niente!

KRAHV SKRZYNSKI CARNEGIE INSTITUUDIS

Carnegie instituut on selleks olemas, et ta küsimusi, mis maailma rahu poole võiksid viia, võtab oma arutuse ja läbitöötamise alla. Kuna rahvuslus seni alati kuju on võtnud teiste rahvuste vastu, kuna suured rahvused oma kultuuri peavad ainuõiguslikuks, püüdes painutada teisi rahvusi selle alla, ja kuna rahvusvahelisuse mõistet käsitatakse väga ebamääraselt, oli endine poola välisminister krahv Skrzynski oma kõneaineks valinud: Natsionalism ja internatsionalism.

Sissejuhatavad sõnad ütleb härra Politis, endine Kreeka välisminister. Estraadil rida härrasid, kes kuuluvad osalt Carnegie instituudi juhtivate liikmete hulka, osalt auvõõrad on. Mulle näidatakse Chlopowskit, Poola Pariisi saadikut, Skirmunti, Poola saadikut Londonis, Larache'i, Prantsuse saadikut Varssavis, Penafieu'd, endist Prantsuse saadi-

kut Varssavis, Auguste Gauvain'i, „Journal des Débets“ peatoimetajat, meest, kel Eesti küsimuste jaoks alati huvi ja lehes ruumi — „Temps“ näiteks teeb sellest kohe rahaküsimuse —, endist Gruusia välisministrit Gegetschorit. Seal istub ka praegune Gruusia saadik Pariisis Tschenkeli ja meie saadik Pusta. Publiku keskel meie saatkonna rahva lähedal Strandman, pr. Pustast paremat kätt krahv Coudenhove-Kalergi, on parlamendi esindajaid, prof. Lechastier, hertsoginna de la Rochefoucauld, kelle salong vaimses elus suurt osa mängib, ülikooli rahvast, nii et saal puupüsti täis on ja inimesed koguni vestibüülis peavad seisma.

Krahv Skrzynski — härra Politis hääldab kord tema nime Skrinski, kord Skridski, kord Kšinski — defineerib rahvusluse mõistet Renani järgi, tõmbab natsionalismile kui puhtrahvusliku egoismi nähtusele piire ning seab teda vahekorda internatsionalismiga, kusjuures otsusele jõuab, et mõned rahvad, kes tõesti omapärased on, selle omapära alalhoidmiseks on õigustatud ja kui värviväärtused ning nüansid inimesoo värvidegammamas maailma ainult võivad rikastada. (See „mõned“ rahvad annaks küllalt põhjust vaidlusteks, sest kus on see kriteerium, mille järgi nad õigustatud on? Minu arust oleks ainult iga üksiku rahva tahe mõõduandev.)

Eestlastele ei paku see mõttekäik mitte palju uut, sest põhjendusi omapära alalhoidmiseks oleme ju ise tarvitanud oma võitlustes sakslaste ja venelaste vastu ning vähemusrahvaste kultuurautonoomia kaudu näidanud, et meie seda, mida ise nõudsiime, pidasime ka teiste kohta maksvaks. Huvitav

meile on vaid see, et neid küsimusi ka suures ilmas diskuteeritakse, et mõtted pannakse elama ja liikuma, mis meie meelest olid nagu ainult meie omad.

Nad on aga ka mujal ja ammu liikunud igal pool, kus rahvused surve all on kannatanud, ja lõpuks formulatsiooni saanud: rahvaste enesemääramine.

Ja need mõtted olid ka vana Auguste Gauvain'i painutanud, kes aastal 1919 esimesena välja astus Eesti iseseisvuse eest oma lehes, kuigi ta äärmiselt kurb oli olnud jagamatu Venemaa jagunemise üle. Kõhisedes ja ägisedes oli ta ahastanud, et mis õige saab, et Ukraina tahab lahti, Soome, Eesti, kõik tahavad Venemaast lahti. Köhh-köhh, see suur üksus läheb liimist, kogu slaavi maailm kui ühtlane kultuur- ja majandustegur puruneb, köhh-köhh, oli oma valget Anatole France'i habet silitanud ja ütelnud, et aga kui nad tahavad, siis pole midagi parata. Ja oli esimese artikli kirjutanud Eesti rippumatuse kasuks rahvaste enesemääramise idee pärast.

Oli nimelt kuulda saanud, et Pariisi on tekkinud mitmesuguseid delegatsioone, kes nõuavad oma rahvaste rippumatust, oli saadik Pustaga kokkusaamise korraldanud ja siis juba kirjutanud puhta enesemääramise printsiibi pärast oma juhtkirja meie kasuks, ilma et tal kindlat teadmist oleks olnud, kui palju me venelastest erineme. Mida muidugi meie saadik seletamata ei jätnud.

Ja hiljuti alles leidsime tema sulest artikli Balti liidu kasuks, kusjuures ta heaks kiitis saadik Pusta kaudu õigeks peetud poliitikat väga meelitavate sõ-

nadega ning Cielens'i poliitikat mitte kõrgeks ei suutnud hinnata.

Krahv Skrzynski on oma kõne lõpetanud. Härra Politis ütleb oma lõppsõnad ja publik tungib palavaksläinud saalist välja jahedasse halli, kus veel gruppides koos seistakse ning seda või teist maha tehakse tänase või homse päeva jaoks. Skrzynski sõidab Londoni, et seal oma kõnet inglise keeles pidada, mida ta kõneleb niisama voolavalt kui prantsuse ja saksa keeltki. Meie sõidame Alma silla juurde, lubame enesele tassi kohvi ja kõneleme vaikselt kuulnud kõne veel läbi.

TOKIVA

Tokiva on see jaapanlane, kellega Montmartre'il ühes restoranis öösel kokku sain, kes veidi udustatud oli kahe teise jaapanlasega, mu kätt raputas rõõmu pärast, et ma nimepidigi tundsin tema jaapani restorani.

Vagunis, nimelt siiasõidul, istus mu vastu üks jaapanlane ja seletas ühele hästi keskealisele sakslannale Jaapani lokaalidest, mis Pariisis olemas. Sakslanna oli nähtavasti mingisuguse hügieenilise usulahu liige — nii tervishoidlikult oli ta riides, lõi mõnikord türklase moodi jalad risti enesele istme alla ja vaatas uut testamenti pehmete silmadega, pakkus ja jagas muudkui šokolaadi, banaane, võileibu ja oli altruist, nii et vägisi talle pai tahtsid teha. — Ma kirjutasin enesele siis ka Tokiva aadressi üles ühes kõigi jaapani toitudega, mis seal saada. Kabayakit ei soovitanud jaapanlane, seda ei võivat süüa ükski eurooplane.

Võtsime Ainoga siis ühel õhtul ette jaapani moodi söömise. Bois de Boulogne'i juures, rue Chalgrin, aga ma ei soovita minna. Ei kata kulusid.

Teisel korral ruumid, kus ei ole mitte midagi jaapanlikku — prantsuse pildid seintel, halvad pildid pealegi. Laudadel mõned jaapanlased, neljakan-dilised ja ümmargused lakist kausid ja sööginõud ees. Kelner nii kangesti muulane, et üheski keeles temaga hakkama ei saa. Kumnardub ainult, nae-ratab ja ütleb „si-si“. Ma tõmban siis oma notiits-paberi taskust, näitan ühele reale, nimega tenpura, mis minu teada pidi olema toores kala. Jaapanlane võttis kergendatult paberi mu käest ja läks siis kööki vist tungima lääne aabitsa saladustesse. Ja siis hak-kas kestma ja kestma. Vahepeal proovisin ma uurida Idamaa hinge. Teised jaapanlased ei teinud nimelt meist väljagi, sõid pilbastega oma napakeste seest seda ja teist, mõned jõid teed, ja mitte ükski ei ol-nud meile appi tulnud, et tõlkida.

Viimaks tuli kelner. Ta oli end vahepeal ümber riietanud, hästi ilusaks teinud, mis aga ei suurenda-nud tema keeleoskust. Sest ta ei teadnud meile kuidagiviisi ära seletada, kuidas meie pidime toime-tama kõikide nende asjadega, mida ta meile ette ladus kaussides, karbikestes, kannukestes ja nelja-kandilistes mustast lakist nõudes, mis välja näevad nagu päevapiltnikkude kausid, kus sees nad leota-vad oma ülesvõtteid.

Ja teiste laudade juures olevad jaapanlased naer-sid.

Ma ei ole turanismi pooldaja. Seepärat et mulle Ida hing alati võõraks jääb. Jaapanlased, olgu nad

nii suured džentlmenid kuitahes, paistavad mulle ikka nii võõrad olevat, et imestun, kui nad naeravad. Nad peaksid minu meelest mõnd muud häält tegema, kui nad rõõmsad on.

Aga hakkame pihta. Kausi sees on supp. On ka lusikas olemas. Supi nimi on ju tuinomono, kui õieti mäletan. Pagana mees võttis mu ülestähendused kaasa ja ei toonud enam tagasi. Nii võib menüü oma tähenduse poolest segamini minna. Üsna kena puljong, sees mitmesuguseid rohelisi taimi, üks asjakene siit, teine sealt, tükike tundmatut seda ja tükike tundmatut teist, natuke taignat ka. Üsna maitsev.

Aga takseerime õige seda toorest kala. Siin saan käte esperantoga niipalju toime, et kelner näitab, kala peab ühe kastme sisse pistma. Kena. Tehakse. Pilbaste vahele see libe lõik ja pruuni kastme sisse! Ilma kastmeta tõepoolest ei maitse, ei ole soolatud, kastmega üsna tore.

Minu vis-à-vis ei mõista pilbastega süüa. Teeb ju omajagu nalja ka, kui tükid ikka tagasi kukuvad. Üsna lõbus kohe. Kuigi mina otse meistriks osutun, võtan siiski vastutulelikult toodud kahvli. Ja proovin üht salatit. Ja hakkab aru saama, et jaapanlane söömisel nipet-näpet armastab. Sest ses salatis on siin üks pisitillukene seen, siis üks taim, siis üks teissugune taim, siis midagi, mis üks juurikas võib olla, siis mingi taignatükk ja lõpuks midagi pagana vürtsitut, mis nelikümmend viis kraadi kangem, aga sarnase maiguga on nagu Maggi supivürts.

Nojaa — sellega oleme siis läbi, oleme oma seitsmest napast söönud, iga asja igale poole sisse

kastnud ja lõpuks ka lihale sattunud, mis aga siiski kala oli. Ma uurisin tema struktuuri, kui ma maigust aru olin saanud, et see ikkagi kala on. Ta oli angerjas magusa kastme sees. Toit, mille ees mind vagunis jaapanlane oli hoiatanud, sest et teda ükski eurooplane ei võivat süüa. Ma võisin teda küll süüa, seda kabayakit, seda mingi kunstiga vintskeks vaevatud looma, olgugi et ühtki nuga ei antud tema pargitud naha lõikamiseks. Mässisin ta kahvliga rulli ja pistsin suhu. Võisin küll süüa, aga ma ei soovita vaarikakisselli sees peetud kalu.

Nii siis, oli lõpp.

Aga ei. Uuesti vaagnad ja napad. Ja uued toidud. Seal oli huvitav kringlitesse ja spiraalidesse väänatud kala, nõnda-ütelda munaga paneeritud ja igauhel oli hummerisaba otsas, krõbe hummeri või laugusti saba. Muidugi, soolata. Mitte ühtegi soolapotikest kuskil. Läägeks läheb, taevas andku andeks. Aga tõesti ei taha Nipponi maiustisi enam. „Kelner, du vin!“ Kelner küsib, kehitab õlgu, olevat ainult „wäng yaponnee“. Olgu. Toogu! Toob aga enne veel kaks karnitsatäit riisi.

Ma usun, see turaanlane on kogu mu söögikaardi segi ajanud. Jaapanlane vagunis ütles, et üks toit olevat nii: supp, kala ja liha segamini. Ei ole aga kuskil mingit liha. Ja ei mahugi enam, tont võtku, olgugi et kogu sisikond aina läägust täis on. Va Tokiva teener toogu ometi lonks veinigi, Fudžijama jalal kasvanud püha marjamahla!

Ja ta toob ühe pudeli, mis seisab ühes mustas lakeeritud vaasis, kuuma vee sees. Toob tillukese tassikese ja valab sisse. Ahaa, see on ju sake, see

kurikuulus riisiviin. Maitseb nagu saapataldade puljong piiritusega. Õnneks tõi ta kohe teed, jaapani rohelist teed, ilma suhkruta muidugi.

Nüüd välja. Aitab. Arve!

Ja siis nägime, mis me olime teinud:

Tenpura	2 — 20 fr.
Mimono	2 — 11 „
Kabayaki	2 — 16 „
Sashimi	2 — 9 „
Shicmono	2 — 10 „
Riz et Chinco	2 — 8 „
Sake	1 — 25 „

99 fr.

Riz et Chinco? Me katsusime natukene pulkade pealt seda soolamata ja vürtsitamata riisi — aga võib olla, et all oli liha?

Ning nii olime kogu söögisedeli algusest lõpuni läbi söönud, ühes jootrahaga umbes 1700 Eesti marga eest. Läksime kohvikusse ja mu kaaslane hakkas lääge tundmuse pärast kohe sarvsaia pugima. — Jaapanis ei olnud leivaraasugi. Mul läks üsna läägeks alles tundi paar hiljem.

Bansai!

AMEERIKA ÕUNAD

Neid saab siin. Väga ilusad punased. Ja ka valgeid. Kuid nii üleni punased nagu need siin tõmbavad nagu rohkem tähelepanu enesele. Kuid nad üsna terved on, maksavad nad muidugi rohkem, kuid väikeste plekkidega maksavad 4 fr. 50 pool kilo,

s. o. 1¼ n. umbes 67 marka. Ja Kalifornia on ometi kaugemal kui Eesti!

Saadiku juures istume teedeministri abiga ja kõneleme meie väljaveost. Me teame, et ilmatu suur portsjon kartuleid siia juba tee on leidnud. Teame aga ka meie ajalehtede kaudu, et mitte liialdatud ei ole kaebused, milles meie ärimeest süüdistatakse, et ta kirjadele ei vasta ja sidemeid luua ei oska. Ja kui siit sidemeid luuakse, siis haigutab ta enne ja jätab siis ikka vastamata.

Šveitsi konsul Eestis oli kord kuskil välismaal kokku saanud meie saadikuga ning küsinud, kuidas temale maitstes Eesti või Genfis. Aga muidugi Taani firma all. Sest taanlased pakivad ta ümber ja saadavad oma kaubana hea vahetasu eest igale poole.

Mina lugesin hiljuti ühest Prantsuse lehest, et Pariis mitte küllaldasel määral võid ei saa. Meil aga kaevatakse, et võist lahti ei saada.

„Estonial“ olevat siit pakkumine mitmesuguste toiduainete peale. Keegi prantslane tahtvat ainuesindajaks saada või, peekoni, juustu, munade ja kõige apetiitliku peale, mis meil anda. Kiri on siit „Estoniale“ kätte juhitud, aga kuidas vastus saab olema, ei tea.

Vahest kardetakse kodumaal poliitilist konflikti Inglismaaga seapeki pärast. On ju kuuldavale tulnud hääli, mis selle vastu räägivad, et Inglismaaga suhteid rikutakse seega, et äkki võisaadetised ära jäetakse ning saadetakse Saksamaale. Kuid ei arvestata seda, et Inglismaa ometi oma asumaid peab toetama, kes ka kõik tahavad müüa. Et Inglismaa kohustatud on sealt võtma, kust odavamini saab, ise-

ärانىs veel, kui see oma dominioon on. Ja et see tendents veel rohkem aset leiab tulevikus.

Me oleme omal ajal reketiraame välja saatnud Inglismaale, kus sealne vabrik neile oma märgi peale lõi. Taanimaal pannakse meie võile ka taani märk peale. See eesti tikutops läks mul kaduma, mis Londoni saatkonnarahva poolt siin mälestuseks anti, nii et ei saa kontrollida, kas seal ka inglise firma peal oli. Kuid see kõik on ikkagi dokumendiks, et välja saame vedada, kui natuke tahame. Kui ilusasti vastu kirjutame, mitte komisjonis pead vangutades nädalapäevi ei kaalu ja uuesti ümber ei ot-susta.

Pariis peab Kaliforniast õunu sisse vedama. Ja meil õitsevad varsti või praegu õunapuud!

COUDENHOVE-KALERGI

Peale vabanduse, et ma hommikul mitte tema juurde ei saanud, nagu maha teatud, istus ta nii lähedale, et teda hea oli vaadelda. See oli krahv Skrzynski kõne ajal. (Demokraadid vabandagu, et ma sekka tarvitan tiitlit, määrab ikkagi kuidagiviisi rohkem ära kui lihtne Skrzynski.)

See oli nimelt nõnda, et mind kohe tutvustati krahv Coudenhove-Kalergiga, kui ta sisse astus. Mahategemine kokkusaamiseks oli nimelt telefoni-line. Siis aga tuli midagi vahele. Ise ta mulle meeldis äärmiselt, kui lihtsalt ta vabandas oma piiratud aja raiskamist.

On ju inimesi, kes meeldivad esimesel silmapilgul, oma sarmiga otse vallutavad.

Strandman vaatles teda ja ütles, et see mees küll Euroopat ei tee. Hm! Ma saan aru, et eesti hindamise järgi mingisugune Mogri Märt küll rohkem sünnis paistab olevat poliitilisele suurtegevusele. Meil on ju oma eelarvamistrafaretid ja ei taha meie uskuda, et väljaspool meie ettekujutusi teisi vorme on olemas. Ma kujutasin enesele Detlev v. Liliencroni ka tema luuletuste järgi ette jõurikka kolossina, kuna ta väike oli ja lapselikniiivsete silmadega.

Kuid Coudenhove-Kalergi ei ole sugugi mitte väike. Kindlasti vähemalt viis jalga. Poliitikaks peaks sellest jätkuma. Mõtelda mõistis väga väikese-kasvuline Kantki. Ja Windthorst on teinud Bismarckile küllalt peavalu.

Ma otsin Pan-Euroopa mõtte ülesvõtjas kõigepealt jaapanlast. Teadupärast on ta nii rahvusvahelisest veresegust, et tema Euroopa esivanemad Hollandist Kreekani on kuulunud õige mitmesse rahvusesse. Seega predestineeritud selleks, et mitte ülepääsmatuks pidada rahvuste sobivusküsimust. Ja ema jaapanlanna. Seda rohkem veel. Mitte ainult rahvusvaheline, vaid rassidevaheline tüüp.

Ma otsin temas jaapanlast. Aga kui ma mitte ei oleks teadnud, et ema tal Nipponist, ei oleks ma mitte sellele kukkunud, et siin ses mehes on Aasia verd. Oleksin arvanud, et see kergelt tõmmu värv on kreeka Kalergidelt, sest ma olen eurooplasi näinud, kel veel mustemad juuksed ja veel palju, palju tumedam näovärv. Ja ühel pärastisel kokkupuutumisel otse silmast silma nägin, et tema silmad mitte sugugi ei ole jaapani jettsilmad, vaid soojad, pruunid, nõnda-ütelda hingega silmad.

Ma vaatan tema hästi ehitatud pead, tema nina, mis on lauba all kergelt, kuid küllalt energiliselt kongis, vaatan iseäralise heameelega tema suupartiid ühes pehme, aga nii kindla lõuaga ja ütlen enesele, et see mees on „bien fait“, nagu prantslane tüübib kujukamalt, kui meie seda võime samas mõttes. Kogu isik harmooniline, rahulik oma heades proportsioonides. Ja kui ma siiski tunnen midagi eksootilist, nagu kerget aurat, siis võib see küll tulla sellest, et ma tean, ja mitte sellest, et ma tundsin. See kergelt, üsna kergelt mongoli lõikega silm on nii tavaline ka Euroopas, et see iialgi ei viiks mõttekäikudele Jaapanisse.

Kui ta kuskil riigis mõnes võõrastemajas, kus on nõutud rassi äramärkimist, end sisse on kirjutanud „valge-kollane“, siis ei tea ma üldse mitte, mis see kollane peab tähendama. Siin ei ole need lugematud hiinlased ja jaapanlased üldse mitte kollased. Vähe-malt mitte kollasemad kui meie brünetid Eestis. Täna tuli mulle vastu jaapanlanna, valge ja punane kui kirsiõis, nii särav neis õrnades puhastes värvides, et vastu ei saa ükski rouge'i ja puudrit harrastav eesti tüdruk Pariisis niisugusele loomulikule õilmevärskusele.

Ja kas krahv Coudenhove-Kalergi Üld-Euroopat teeb? Ta ei tarvitsegi teha ise. Ta on selle mõtte mõtelnud, ta võib edasi ka ainult olla prohvetki, teised teevad ta kunagi tingimata, sest häda sunnib neid tegema.

PAABEL

Meie ei tohi unustada, et Pariis on maailmalinn. Et siia kõik kokku voolab, mis maailmas on olemas, ja et ta siit kõike välja saadab, mille järele on nõudmisi. Mõtteid, ideid ja vaimu kantakse kokku ja nad levivad. Aga Paabelis ja Roomas oli ka muud, mis prohveteid häält sundis tõstma.

Mõnel on oma Lourdes, oma Petseri või Kaasani klooster. Eestlasel — muidugi ka teisel välismaalasel, loodetavasti ikkagi veel teiste huvide kõrval — Montmartre. Ja seal on ju valik. Detsentset ja indetsentset. Ja ikka skaalas allapoole kuni viimseni.

Ei ole ju õige enam mitte midagi sensatsioonilist, kui kunsti nimel „Ronde'i“ nurgale salk kunstnikke ballilt ilmub jumalaihualasti, naiste- ja meesterahvad ainult äravärvituina, üks ultramariinsiniseks, teine heleroheliseks, kolmas tulipunaseks. Rahvas jookseb muidugi kokku. Kuid iga-aastane Beaux Arts'i pall oma sealt hommikul lahkuva rahvaga on ju tuttav.

Montmartre on aga alatine oma kalduvuste poolest. Viie aasta eest oli politseiprefekt kõige lihtsama kõhutantsugi ära keelanud — nüüd on juba luba jälle käes.

See ei ole ju veel midagi, kuid on kartus kirjutada — meil tehakse ju kohe kõik järele, lõõtsutatakse kohe järeletegemise himus — peagu paljad reied kange külma käes pidasid meie daamide juures üsna hästi vastu — tõid vaid allkeha rikkeid. Sest paljas sääär on teise kliima jaoks.

Kuid peab ikka riisikot kandma ja ütlema, et nii mõndagi on, mida järele teha ei maksa.

Sõitsin siis Strandmaniga pühapaika, kuhu rut-
tasid protsessioonis autod ja kus maailm särab mit-
mevärvilises valguses. Minu teada on ainult viis
kohta nii ilmatu säravad: Concorde kuni Etoile'ini,
Montmartre, Suured bulvarid, Saint Michel ja Ro-
tonde'i ümbrus.

Siia Montmartre'isse on juurde tulnud palju lo-
kaale ja nad kisendavad võidu värve pimedusse, et
astutagu muudkui sisse, muudkui sisse.

Ametivend „Kajas“ oli juba, nagu kuulsin, rääki-
nud alasti naisteenijatest, nii et ma neid vaatama ei
lähe. Läheme „Tabarini“, vana tantsulokaali. Kuigi
ma ette arvan teadvat, mis seal on. Tantsitakse foks-
trotti, siis tulevad kankanistid ja see kõik on nii
määrdund ja igav. Kuid lõbu pakkusid vanad läbi-
reisijad ameeriklannad pikkade paeltega tanusarnas-
tes kübarates, kes vahvalt kaasa lõhkusid. Kui nad
mitte polnud hästi järeletehtud, lokaali poolt palga-
tud: et vaadake, isegi Roosevelti vanaema tantsib
meil! Nii lõbus on meil!

Aga nüüd tuli küll midagi uut. Nüüd tantsis üks
vana sakslane, valgete juustega perekonnaisa, nägu
veinist punane, mammiga aeglast, ammuunustatud
valssi kõigi nende ööliblikate keskel, kes nii paluvate
pilkudega tahavad süüa ja juua.

Siis aga tuli number. Väike laps astus ette. Põ-
sed punaseks värvitud. Tema kõrval umbes 16-aas-
tane priske poiss. Nad tantsisid üht neegritantsu.
Ja ma vaatasin tardunult ja vaatasin.

See tütarlaps võis kuue-aastane olla. Ta peened
käsivarred, ta peened jalakesed, ta väike ihu tegi
kõik need liigutused täpselt, mis loonud neegri

džungliinstinkt. Ja mamma vaatas pealt suure emaliku uhkusega. Ka kelner oli rõõmus ja teatas, nagu oleks ta ise selle nähtuse leiutaja, küsimuse peale, et laps kuus ja pool aastat vana.

Ja väike laps tantsib. Peened käsivarred sõeluvad õhus, puusade partii keerleb, ta viskab musukäppa. Poiss hakkab juba väsima, metsik neegrimuusika põrutab teda vist pähe, aga väike laps ei väsi. Kiitus on tormiline. Ja üks inglise perekond, nähtavasti isa, ema, tütar ja arvatav väimees, vaatab suurte silmadega ja vaikides ja ei tea midagi lausuda.

Siis uus tants. Väike ei väsi. Tantsib veel umbes kümme minutit vahetpidamata, siis võtab ema ta sülle ja suudleb. Ja on õnnelik.

Me lahkume. Venelaste poolt asutatud suurte lokaalide ees seisavad Kaukaasiast võetud ja nüüd prostitueeritud tulipunastes mundrites kasakad. Ning annavad aadresse, käivad nendega ja informeerivate seletustega peale, nõnda et sa tead, et siin ei lastekaitse ega — loomakaitse seadust ei ole.

Vähemalt mitte Montmartre'il.

Sõidame parem alla Maximi juurde.

LENDPOST

See on kole rutuline post. Temaga saab kirju saata, kui väga kiire on. Sain täna hommikul niisuguse kiirkirja Tartust.

Väga ilusasti dekoreeritud ümbrik. Näed kohe, et nooblimat sorti lakkimisviis. Punase tindiga üles äärele kirjutatud, kalligraafiliselt, jooned all: *Poste aerienné!* Accent aigu on suurt kiirust sümboliseeri-

valt ette rutanud viimse võimaluseni. Markide all — neist on mul üks suur roheline mark seninägematu — keskelt perforeritud, seega kaheks jaotatav ja jagamatult 40 marka maksev, — kollane, mustaga kanditud etikett: Lendpost. Par avion. Ilus kiri. Pealegi lahtine, et mulle tegemata jätta paberinoa otsimise vaeva.

Ümbrikul on näha, et ta Tartust 4. mail ära on läinud. Täna on 10. mai. Raudteega oleks see kiri siin olnud 8. mail.

Mulle on seda öeldud mitmel korral, et lendpostiga võib üllatada. Tuttav ungari maaliija naeris, et ta Budapestist lendpostiga kirja on saanud 4 päeva hiljem kui muidu hariliku postiga. Saatkonnast öeldi, et Londonist päev hiljem võib tulla kui laevaga.

Ja nüüd olen ma tõesti uudishimulik, kuidas selle kolme kirjaga läks, mis lendpostiga kodumaale saatsin. Lehtedes räägiti, et nüüd kahe päevaga kiri Pariisi minevat.

Kuid võib ju olla, et siit sinna rutemini läheb. Postiga on üldse nii, et mingi loogika ei aita. Vaidlesin kord meie posti peavalitsusega ja imestasin, miks kirjad Pariisist Tartu tulevad 5 päevaga, mõnikord 6 päevaga, kuna inimene ise, kes ju palju raskem kui kiri, ära transporteeritakse raudteega 2¹/₂ päevaga Pariisist Tartu ja überpöördukt. Postide peavalitsus seletas muidugi ära, mispärast. Muidugi sellepärast, et asi korraldamata ja et takistusi on, mis äravõitmatud. Ainult et hariliku mentaliteediga inimene ikka mõtleb: antagu Berliini ja Pariisi postikott igakord rongijuhile kätte, küll see pärale toimetab. Köidetagu kas või veduri külge. Ja Eestil

on ometi Ostendeni läbiminev vagun, kõik on, aga kiri ei saa kaasa minna.

Ja kuidas tuleb, et kiri siit Tartusse 5—6 päeva läheb, Tartust aga siia kätte jõuab neljandal päeval? Kavakindlalt. Välja arvatud muidugi lennukiga. Sellega tuleb ta Tartust, nagu öeldud, 6 päevaga kätte.

Ma kutsun concierge'i sisse ja küsin, kuidas see tuleb, et kiri ilusasti noaga lahti on lõigatud. Ta ei tea. Võib-olla on lennuk ümber kukkunud. (Ja tiivaga muidugi lahti lõiganud?) Ümber kukkunud, nagu vist Nungesser.

„Nungesser jõudis ju eile peale lõunat Ameerikasse!“

Ei olevat kuhugi jõudnud. Ei olevat eilsed teated õiged. Ei olevat ühtki teadetki temast.

Säh sulle! Eile peale lõunat olid ajalehtede kioskite ees lahingud, nõnda püüti lehti. Igamees ütles, et täna ei maksa prantslastega kõnelda. Nad ei ajagi sinuga juttu. On liiga toredad. Ja nokkis üht ameeriklannat, et Junaited Steets on blameeritud, hiljaks jäänud oma lennuga, valmistuvad alles ette, kuna pranstlane lihtsalt üle lendas.

EESTI LIPP JA EESTI LEPING

Üleeile peeti Püha Johanna päeva. Öösi müristas ja lõi välku üsna temperamentlikult, seepärast oli päeval ilm kena, rahvas linnast väljas. Uulitsad jalutamiseks väga soodsad. Linn lippudes, trammid lipuehtes, omnibused lipuehtes. On ka päev, kus uhke võib olla! Hommikul lendas Nungesser, Püha Johannat võib austada kirik ja rahvas, olgu viimane

kas või kirikuvastane. Ühelt poolt on ta püha kiriku ees, teiselt poolt püha rahvakangelasena. Ja koolipoisid kõnnivad ringi ja skaudid kõnnivad ringi, teevad muusikat, löövad trummi ja korjavad mõneks otstarbeks.

Ja saatkonna tühjas uulitsas äkki Eesti lipp!

Kuigi ma teda ootas, üllatas ta mind siiski. Ma sallin teda nimelt. Ja kui ma teda kuskil näen, kus ümberringi ikkagi võõras on, siis lähen ma lapselikuks ja süda hakkab kergelt peksma.

Ma olen teda näinud eesti näitusel Tartus, kus Vene võim teda ei sallinud, ja mul peksis ka siis süda, et kas kisuvad maha. Nägin teda 1905. a. spontaanselt kokkuseatud rongkäigu ees — Ants Simm tiris EÜS-i lipu välja, ja sammusime ülikooli ette. Siis nägin teda ühel hommikul merel ärgates suitsupilvede keskel, Narva poole sõites, nägin teda kümme-konnal laeval, kel suurtükid peal, mis varsti Merenküla all hakkasid mürisema. Nägin teda Riias, kui landesveer teisele poole jõge oli aetud, meie konsulaadi ees. Ja nägin Pihkvas meie Peipsi laevadel. Igakord hakkas süda peksma.

On palju ladinakeelseid sõnu, millega tembeldatakse seda lapselikkust lapsikuseks ja veel hullemaks. Käivat haiguste liiki või usuliste arenematuste alla. Olgu peale. Mul oli siiski hea meel.

Ja siis kõndisin üle Suurte bulvarite. Nägin enne üht voorimeest, tõepoolest üht voorimeest. Ta oli küürus pukil ja kõhn poolverd hobune sammus Montmartre'i poole, nagu muinasjutt muistseist aegadest, pea longus nende vurisevate ja haisu hingavate, ki-sendavate ja röökivate lohede keskel, kes temalt ja

tema peremehelt leiva on võtnud. Kadus vingu ja plaksuvate ning kisendavate häälte sekka, mis temale tagasitulnud muinasjutuks võis olla ajast, kus kõik nii kohutav ja kole oli, kus enam ei taha eladagi.

Siis peatusin Opéra ees, kus kõrgel ühe maja katuse äärel annab telegrammide tulelint uusi teateid. Ja ma veerin: „Angoora parlament kinnitas sõpruslepingu Eestiga.“

Ometi kord. Türklased pikka viha ei pea. On ikka va oriendi džentlmenid. Vist Bismarcki sõna.

Türklased võisid ikka väikeselt vimma pidada. Esiteks juba, et me selle sõpruslepingu sõlmimise pooleli jätsime. Teiseks, et Laidoner Mossulis nii otsustas ja mitte teisiti.

Türk ei tahtnud meilt ju mitte midagi muud, kui et tehkem leping: me oleme sõbrad ja muud midagi. Et Eesti ei nõuaks endale Türgis kontsessioone, nagu teised Euroopa riigid, et ärgu me võtku mõnd maaala enda alla ja ärgu me seadku oma kohut Türgimaal sisse ja allugu ikka ilusti türgi õigusmõistmisele.

Meie aga kartsime, et Inglismaa väga kurjaks saab, kui me oleme nii tagasihoidlikud. Hiinaga oli niisama, pidime ka Hiinale lubama, mitte mõnd Kiaotšou'd endale nõuda ja seal end koduselt sisse seada.

Nojaa — oli ju teateid saadud, et Inglismaa väga kurjaks võiks minna, kui Eesti Türgi ja Hiinaga saadikuid vahetab ja sisse seab konsulaadid. Härra Piibelmann oli härra Autspärgilt kuulnud, et selle sõber Kantsholm, kes on kapten ja Liverpoolist šoti heerin-gaid toob, härralt Dickinsilt, kel hästi käiv baar ja

viskipood sadamas, teada saanud, et Inglismaa viltu vaataks, kui me maailmapoliitikat ajame ja lepinguid hakkame sõlmima, mis mitte täielikult ei kattu suurriikide poliitikaga. Kaaluti siis väliskomisjonis asja tõsiselt ning leiti, et Eestil ikka sünnis ei ole sõber olla Türgiga ja Hiinaga.

Inglise välisministeerium võis hiljem küll ütelda, et Eestile kui väikeriigile ainult kasulik on elada kogu maailmaga sõpruses. Härra Piibelmanni teated ei leidnud Inglise välisministeeriumi poolt kinnitust, olgugi et Hullis linapraaker Blackbottle Dickinsi väited oli õigeks tunnistanud, sest tema täditütar oli Londonis välisministeeriumi ees ajanud pakikandjaga säärast juttu. Mis kõige pahemat laseb oletada, kui Eesti Varssavis ootava ja saadikuks määratud türklase vastu võtab. Nojaa — asi jäigi katki. Läti tegi muidugi kaks aastat varem oma lepingu Türgiga ära. Aga Läti — mis nüüd temast rääkida.

Türk oli tükk aega pahane küll. Sest ta teadis, et väliskomisjonis ju ka Laidoner oli. Ja ta võis väga rahutuks saada, kui meil lehes kirjutati, et Laidoner sellepärast Mossuli saadetakse, et ta Inglismaa tuntum suurem sõber on, Inglise kõrgema aumärgi kandja ja et ta sellepärast erapooletuks otsustajaks Türgi ja Inglismaa tüliküsimuses eriti sünnis. Türk võis oma mõtteid mõtelda, aga ka Inglismaa oma üleoleva kvalifikatsiooni põhjenduse pärast.

Kuid nagu näha — türklane, see old gentleman, ei pea viha. Ja meie oleme siis endid korra kohustanud mitte Konstantinoopolit võtma või mõnd muud kohta ja mitte oma kohtuid sinna sisse seadma. Kui Bernhard Linde seal oleks, peaks ta Türgi kohtus protses-

simas. Diivan on Türgimaa mööbel, seal on nad asjatundjad.

SOCIETE D' ETUDES

Cour de Cassation. Nii siis kohtukoda Seine'i ääres. Selle kassatsioonikohtu poolt oma süüd kasseerida lasta võib valmistada erilist lõbu. Nooblid ruumid. Kas või tantsi parketil. Meie Riigikohus on omast arust uhke küll, aga kui seda palatit siin näeks, seisaks ta ühe jala peal, sõrm suus, ja vaataks oma varbaid.

Ja see kohtunik veel, kes ühes laias koridoris mulle vastu tuleb! Uhketes voltides talaar maani, talaari alt rinna ees paistab punast ja valget, ning meie kirikuõpetaja sametist müts on alumisest randist ülemise randini raskelt kullatud, nii et ainult põhi must on. Ning ma aiman tumedalt seda õudust, mis valdab kohtualust, kui väliselt üsna oma suguseist koosseisev tribunaal nende üle kohut mõistab ning seda protseduuri kui lintšjustiitsi laseb tunduda. Sest tal puudub ju see pidulikkus, see otse rituaalne tseremoniaal, mis lepitab nagu midagi ülemaailmset religioonitaoliselt.

Sammun temast mööda sinnapoole, kuhu teisi näen minevat, annan provintslase moodi mõne teise eeskujul oma kübara ühele portjeele ja panen alles pärast tähele, et vanad habitüed oma peakatted kaasa on võtnud. Ja nad on ka endid igale poole istuma seadnud, iga lauataagune, iga pink on täis, ka pealtkuulajate võre taga.

Sest see siin on ju kohtusaal, mis teenib tänaseks

auditooriumina. Seadusraamatud riiulitel, paksud köited.

Tuleb siis seista. Päike paistab palavalt sisse.

Société d' Etudes on selts, kes oma ülesandeks teeb põhjalikult läbi arutada põlevaid küsimusi, teaduslikult võtta ja igast küljest kaaluda. Seisab koos professoritest, rahvasaadikuist, juristidest jne. Näen palju naisterahvaid sees, vanu ja noori. Väga kin-nine asutis, kuhu kutseid saab ainult mõjuval soovitusel. Tahab nähtavasti tööd teha vaikselt ja poliitiliste parteide ägedusest segamata.

Täna on juba teist puhku kõne all Venemaa ja kommunism. Tungitakse sellele küsimusele igapidi lähemale, mis meile paraku kui naaberrahvale nii valusalt selge on. Presidendiks on Berthélémy, kui ma ei eksi, professor; kõneleb siis üks tuntud jurist Jacques Lyon; pidi kõnelema, aga ei ole tulnud pastor Portmann; räägib meil ajakirjanduse kaudu tuttav kindral Niessel, keegi krahv de Guedon jne.

Kõneldakse, et sakslasi on Venes palju töötamas oma kapitaliga, et inglased ja ameeriklased endile kindlad kohad on võitnud, et prantslased osa peavad võtma, kõneldakse Venemaal valitsevast absoluutsest vabadusetusest, perekonna hävitamisest, täiesti puuduvast õigusemõisteist, abielulahutusest ühe pooie lihtsal nõudmisel ja lihtsalt teatamise põhjal. Seevastu, et Prantsusmaa oma huvisid seal peaks kaitsma, öeldakse, et Prantsusmaa väljavedu Venesse ainult 2% kogu väljaveost välja on teinud ja sellepärast mitte Prantsuse au kaalule ei tohi panna seega, et niisuguse riigiga kaubanduslikke vahekordi luua. Öeldakse, et Venemaa oma võlga laenuga niiviisi tahab maksta, et

uue laenu juurde teeb ja seega siis Prantsusmaal riigivastast propagandat.

Nii siis seda, mis meie teame. Ja päike põletab, saal on palav. Olen täna palju käinud, jalad valutavad, seisan kord ühe, kord teise peal. Ja vaatan pakse seadusraamatuid — küll oleks hea neil istuda. Kuid seadus on istumiseks ainult kriminaalseil juhtudel, välja arvatud ainult Venemaal, kus niisama pannakse istuma.

Võtan siis südame rindu ja poen rahvast läbi — vahest saab uksehoidjalt — kõrvalsaalis — mõne tooli. Aga ei — need on vanade seltsiliigete poolt juba saali lastud kanda. Ainult on üks suur, ilusasti nikerdatud presidenditool olemas, mida ei tassitud tema massiivsuse või ka pieteedi pärast koosoleksaali. Sinna sisse ma istun, puhkan jalgu ja suitsetan. Ei kuule aga läbi klaasukse midagi. Ja siis mõtlen, et lähen parem. Ja lasksin enesele pärast seletada, et järgmine istung samale ainele on pühendatud.

KITSED

Kui hommikul nagu pajupilli kuulen ilusa viisiga, siis lähen akna juurde, tõstan kardina praokile. Sest tean: nüüd tulevad kitsed.

Viis on kena, iseloomu poolest, nagu prantsuse jahisarvede laadiline, mis täiesti erinev saksa kütimeloodikast. Ja kitsed ise on mulle alati sensatsiooniks. Sest kariloom keset Pariisi, nooblimates kohtades, on ime — ma olen neid isegi Arc de Triomphe'i lähedal näinud, Majestic-Hotelli vastu, mis ju mil-

jardäride jaoks ehitatud ning mille hall'i palmide all istudes sa muud ei tunne kui õhurikast avarust ja kaugust selles haruldases ruumikuses. Teadupärast lubab Eesti ajakirjaniku amet seda luksust viibida ajutiselt niisugustes hotellides, kui kellegi seal elavaga kokkusaamine maha on tehtud.

Aga kitsed, need tunnevad endid siin kodus ja peremeestena igal pool, kuhu aga ilmuvad. Neist on ainult üks võim üle, see on punane, rebasetaoiline karjakoer, kes uulitsa pool karja istub ja vaatab, et mõni mitte trotuaarilt auto alla ei tagane. Ta vaatab neid kõiki järgemööda ja sörgib mõne korra ruttu ümber kogu karja, et see laiali ei valguks, kuna karjamees ise, väike tõmmu ja hiline mees, müüb kastist kitsejuustu või lüpsab mõnd looma kükitades kõnnitee laial kiviplaadil.

Kitsed tunnevad endid kodus siin. Kõva tsement ja kivi jalgade all klõbiseb vastu nagu ikkagi kalju. Ja nad ei olegi ju kuskil mujal kui mäestiku kivirägastiku orus. Vahest on neil ainult kahju, et kõrgemale tipule ei saa ja katustel kõndida. See kindel ja usaldatav põhi jalgade all, soe ja kuiv õhk, see on ju kodumaa ümberkujundus, kuigi hästi suitsusemaks ja vingusemaks uueks koduks. Need möödavuhisevad kolossid, kes müraavad ja röögatavad, on lapsest saadik nähtud ja kuulnud, on nagu mäestiku kõue kehastuseks, mida aga karta ei tarvitse, sest märjaks ei saa ja viga ei tee.

Ei tee üldse mitte keegi viga. Kõik peavad lugu, kõik annavad teed, kui pead püsti, nagu hispaania grandid aeglaselt — aega on ju lõpmata — kõnnid ühest kaljukitsusest sisse ja teisest välja, mõnelt

trotuaaril olevalt poeletilt porgandi või midagi rohelist kätte saad. Mõnikord kistakse küll porgand suust, aga kõrval on ju kohe sellerid. Midagi saab ikka, kui osav oled. Haiget ei saa kunagi. Ainult et sagedasti ei lasta teha, mida tahad.

Aga küllalt on inimesi, kes aupaklikult ringi ümber seisavad. Neile võib juurde asuda ja näkitseda taskuid pehmete mokaadega. Mõnel on midagi. Väikestel lastel väga sagedasti.

Ja nii rändab see pruun kari, sarvede roigastik barokk-rokokoolikult peade kohal vääneldes, uulitsalt uulitsale. Mõnel on sarved, nagu meie sikkudelgi, mitte laiad, kõveraks ja spiraalseks väänatud hiina timukamõõgad, mõnel lihtsamad bumerangid. Majesteetlikult, äärmiselt uhkelt ja koduselt klobiseb kari mööda kõnniteed. Järele ja ümberringi sörgib koer, igaüht neist takseerides. Sest ta teab, et tal amet on, ja ta on uhke sellele. Aga kitsed teevad, nagu ei oleks teda olemaski — nii uhked on nad.

PULLMAN

See on niisugune hiljuti käimapandud rong ameerika süsteemi järgi. Milles seisab tema suur iseärasus, seda mu silm ei seleta. Tasku hiljem küll. Platskaart paneb sind istuma pehmesse tugitooli, jalgade all pehme padi, laud su ees on juba varustatud taldrikuga: sa pead siis kohe sööma, kui sa vagunis oled, ja enam ei pääse. Sest enne Brüsselit ei mõtle ta peatuda. Tahab sinna jõuda 3½ tunniga. Ka ei imponeeri.

Väga sellele rongile tormi ei joosta — ruumi, kus

oleme, mahuks vahest 20 inimest, on aga ainult 5. Teenijaid tuleb vist ka 5. Üks toob veel mõne taldriku, teine servieti, kolmas söögikaardi, teised vaatavad vaheldumisi, kas veel midagi on kohendada. Nii kestab ettevalmistus, ärritav, sugereeriv ja inspiratsiooni andma pidav rituaal tund aega, kuni sa toidu saad ja 35 franki vaesem oled. Selle eest on personaalil ilusad läikivad nööbid ning end mööda filmiv maastik taganeb aupaklikult. Isegi üks pistrik lendab mu äärmiseks jahmatuseks tagurpidi: seda ei ole ma veel kunagi näinud. Mu spontaanset imestusavaldust kviteerib mu vis-à-vis ka imestusega, segatud irooniaga; ühe sekundiga on mulle Einsteini relatiivsusteooriast jälle tilluke aim — ma häbenen ja protesteerin ainult, et rong ju nii ruttu ei sõidagi, nagu peaks tagurpidi liikuma kõik, mis mitte ei pea sama kiirust samas suunas.

ÜLDMULJE BRÜSSELIST

Ruumi ääretu palju, avarust, laiust. Ehitusiseloos juba massiivsem, tusedam kui Pariisis, kuigi majad mitte kõrged. Paistab, nagu oleks kõige rohkem kolmekordseid hooneid. Kuid meie hoonetega võrreldes on need ikkagi kõrgemad, vahekord vahest nii, et siinsesse kahekordsesse majja — neid on siin väga, väga palju — meie kolmekordne mahuks oma kõrguse poolest.

Kogu linna maa-ala niisama suur kui Pariisi oma. Kuid liikumine väiksem, palju väiksem. Sellel maa-alal elab ka ainult miljon inimest, kuna Pariisis on 3 miljonit — sekka arvamata välismaalaste hulgad,

kes igapäev sisse voorivad. Kuna Brüsselil nii suurt külgetõmbejõudu ei ole. Nii siis liikumine palju väiksem, aga kiire. Autod ajavad suure bravuuriga, valge kiivriga politсист ei pane seda pahaks.

Belglane sööb hästi ja palju, aga teeb palju tööd. Ta laadib end rõõmsa isuga ja ohtral mõõdul energiatega, mis jalamaid jälle tööle saadetakse. Flaami klassilises kunstis nii jõuküllust näitav elumaitsmine on end kooskõlastanud moodse elu nõudmistega, antakse keisrile, mis keisri oma, ja jumalale, mis jumala oma, tugevate, andmisrõõmsate kätega.

Jalutusel Bois de Cambre'i poole näen lapsehoidja saatel kolme väikest venda, üks ikka teisest tolli paar pikem, kõige vanem vahest 6 aastat, kõige noorem vahest kolm. Veel vanemad vennad võivad olla praegu koolis. See väike aastate vahe ütleb juba midagi. Siin ei ole rahvaarvu kahanemisest juttugi. Ja Bois de Cambre, linnaäärne park, õigemini mets, kajab poisikestekarjade kisast.

Üldse näeb siin palju noorrahvast. Pariisis on teda vähe. Arusaadav, kui inimesed oma isiklikku iga pikendavad, vähendades juurdekasvu. Ja kui meil Eestis nii edasi kestab, siis ei näe ka meie enam palju noorrahvast, siis on meil kõiki aastakäike ühepalju, täiskasvanuid kahekümnest aastast saadik kuni seitsmekümne-aastasteni hulga rohkem mõistagi kui aastasi kuni kahekümne-aastasteni. Ja see teeks maailma vanemaks ja rõõmutumaks väliselt ja seesmiselt. Kuid sinna me tüürime.

Belglane ei pea seda õigeks. Tal on vaeva, tal on muret, aga tal on rõõmsat jõudu rohkem, ta ei

juurdle ja ei spintiseeri, vaid ta on olemas ja tahab olemas olla järeltulijais.

PARLAMENDIS

Täna vahetatakse meie kaubalepingu ratifitseeritud ja allakirjutatud dokumente Belgiaga. Seks on olemas oma teatud tseremoonia. Peale selle läheme meie saadik kuninga juurde, et temale teatada sündinud aktist, kuningale, kes oma maa majanduslikust elust ikka väga huvitatud on ja kes peale selle pooldab poliitikat, et Belgia võiks minna väikeriikidega koos selle asemel, et võtta kord ühe, kord teise suurriigi orientatsiooni. Kuna kuningas üks neist riigipeadest on, kes ka tõepoolest loeb ja end armastab informeerida, on väga otstarbekohane temale sel puhul „Revue Belgique'i“ illustreeritud brošüüri „L'Esthonie“ anda. See peaks sündima ilusast nahast mapis.

Selle mapi üle peame meie nõu konsuli juures. Ning läheme siis — see oli üleeile — mappi ostma. Kuid konsul tahab meile ruttu veel parlamenti näidata. Praegu on istung. Ja väga demokraatlik parlament — me saame kohe rõdule. Katsutagu seda Pariisis!

Praegu kõneleb üks parempoolne prantsuse keeles. Temale vastab üks sotsialist flaami keeles. Pingid väga hõredad, olgugi et tähtis seadus kaalul: kaotada tööandjate ja tööliste vanematekogu taolist instituuti, seda vahekohut, mis tüliküsimusi lahendab. Sotsialistid leiavad, et see vahekohus segab.

Selle lühikese vaidlusega lükatakse asi edasi.

Ja siis astub meie konsul aktsiooni. Laseb kuskilt komisjoni-istungilt välja kutsuda ühe väga ametisoleva härra, kes meie protestidele vaatamata meile ruume tahab näidata. Aga konsul laseb veel teise välja kutsuda, tähtsa mehe, kvestori, mis vist midagi umbes presidendiabi taolist on, ning siis asume ruume vaatama. Kuigi saadikul kibedasti mappi vaja on, kuigi me teine kord tahame tulla, kuigi aeg juba hiline ja kauplused kinni tahetakse panna.

Me rändame ruumist ruumi ja väike, näpitsprilliidega ning kunstnikulipsuga laiaõlaline sotsialistkvestor seletab kaares käeliigutustega kõike, mis ilus on ja vaatamisväärne. Ta viib meid alla saadikutekotta, mida juba ülalt nägime, ja me vaatame puldid asjatundlikult üle. Siis viib ta meid ülemkotta ja näitab: „Vaadake, siin istub ja siin on vaskplaadisse lõigatud nimi Comte de Roqueville. Palun — c o m t e de Roqueville! Kuna ta saadikutekojas lihtne d e Roqueville on! Ja vaadake, kuidas siin mööbel palju peenem on, vaadake tugitooli seljale sametisse tikitud lõvisid! Miks ei ole saadikutekojas lõvisid sammetis? Mis? Kas oleme meie halvem rahvas või mis?“ Ja ta teeb laia žesti, täis pahameelt ning erutust.

Ning siis kõnnime ühest toast teise, ühest komisjonisaalist teise, vaatame pilte seinal.

Lõpuks tuleme ühte saali, kus on palju ajaloolist, mis end igapidi ning pikalt annab seletada. Ja: „Vaadake, need siin ei ole mitte õliga maalitud pildid, need on nimelt gobeläänid, teate, need on kootud, niidist, lõngast, aga mõjuvad täiesti nagu pildid, eks?“

Ja siis palub meid kõiki äkki istuda. Tükk aega vait olla. Me teeme seda muidugi sõnakuulelikult. Käseb kuulatada. Kuulatame.

„Kas kuulete midagi?“ küsib saadikult.

„Ma kuulen suurt vaikust,“ vastas viimane vastutulelikult.

Järsult tõuseb kvestor üles ja lausub veidi pahaselt: „Mina kuulen rohkem. Mina kuulen siin ajalugu!“

Terasest närvid peavad olema blamaaži väljakanatamiseks, ajaloo müra mitte kuulda.

Kuid see armas, elava loomuga parlamendiinimene oli nagu veidi pettunud meist. Ja vist ka väsinud, sest et kõiki ruume näidata kuluks, nagu ta ütles, pool päeva. Vabandas end. Ning nii lahkusime sellest tõepoolest suurepärasest hoonest, mille kulusid väikesele riigile ette heitmata ei ole jäetud.

Lahkusime, et mappi osta või teha lasta. Aga Belgias on palju tööd ees, Brüsselis on käed koorimatud, ettetellimisi palju — me ei saanud, olgugi et pool järgmisest päevast ka kulus otsimisele, mitte ühtki meistrit, kes nii rutulise töö enese peale oleks võtnud.

LEOPOLD II PÄRANDUS

Muidugi esimeses joones Kongo riik. Selle riigi ostis Leopold II vist summa eest, mis oli veidi üle 100 miljoni Belgia frangi. Kuid kui ma mitte üsna täpne ei ole, siiski tean ma, et see oli bagatell praeguse 300 miljardi vastu, mis ta nüüd maksab.

Meie konsul kutsub meid linnast välja õhtust sööma. Bois de Valuve on metsa nimi, milles asub

umbes 10 km kaugusel restoran Abbaye de Rouge-Cloitre.

Kas oskab meil keegi ette kujutada ülikooli professorit, kes ühtlasi on konsul ja ärimees? Raske kaaluga ärimees, kes teeb Rio de Janeiroga ja Vladivostokiga kalkulatsioone, sõjalaevu pakub ja linna-jagusid ehitab? Ja seejuures Lüttichi sõidab ettelugemisi pidama? Üks teine Lüttichi professor on koloniaaldirektor. Ning meil pahandatakse, et mõnel meist ilmatu palju palgalisi kohti on! Kuid siin ei taha ma kaasa rääkida, siin tekib otsekohe *sine cure* küsimus ja mu informatsioon ei ulatu otsustamiseks.

Aga et konsul oma kohti suudab täita, seda ma usun. Juba see resoluutne viis, kuidas ta telefoniga kätte saab otsekohe kõik tarvilikud isikud, olgugi kas või ministrid ise, — püütagu seda Prantsusmaal — ruttu ja täpselt räägib, mis vaja, juba see näitab seda. Teda peab aga ka nägema autot juhtimas. „Oktoober“ viltu ühel kõrval, nagu puuduks jaanalinnusulg paela vahel, laialt ja tugevalt istudes litsub ta nagu oma sõidukit edasi, kiirelt, armastades tempot, edasi pressides, vaba käega siia ja sinna näidates, mida näha on.

Ja näha on palju. Näha on seda, mida ma ei uskunud. Metsa ja metsa, orgu ja vett, ikka metsa, lopsakat lehtmetsa, kaski ja pärni ja pihlakaid ja tammepuid, vahtraid ja — äkki sekka rododendroni õitsev salk, kõrge nagu keskmine leplik! Teed, laiad siledad teed, asfalteeritud või prügitatud ühetasaste neljakandiliste kividega ja nii libedad, nagu neid meil ei ole kuskil linnaski, viivad risti-rästi sellest

metsast läbi. Ning kümne kilomeetri kaugusele võib linnast sõita sinna metsa omnibusega — 1 fr. 25 s. eest! Ja kogu see mets on kuningas Leopold II kingitus belgia rahvale. Ta on ümberkaudu kõik kokku ostnud, aadlilt, keda ta ei sallinud. Kus kellegi seiskord kuidagiviisi kõikus, seal hakkas kuningas üles ostma. Ning siis räägiti tema ahnusest ja hoolimatusest, temast tehti pilkepilte ja tema kohta lauldi pilkesalme. Siis kinkis see geniaalne kuningas äri-mehe oma väikesele riigile Aafrika tsentri ja pealinna ümber metsa, mille kõrval kahvatab Bois de Boulogne, kinkis ruumi, kuhu linn võib laieneda. Ja laieneb, laotab end ikka lähemale selle jumalikult värske helerohelise metsa poole, kus puhmastik tüvede vahel tihe, nagu meil, ja kus lind laulab ja vilistab nagu meil. Perspektiivid on temast läbi aetud ning ühe niisuguse lõpul — ma ei teagi, kus ta lõpp on — paistab Asumaade muuseum. Ei ühtegi hoonet, mets ja mets ja mets ning tee perspektiiv ja seal siis kaugel muuseum. Vist oma 12 km linnast kaugel. Kuid kättesaadav oma autobusega 1,25 fr. eest. Kättesaadav, kus autotööstuse jaoks teed on sillutatud. Kõik tuleviku jaoks ja oleviku jaoks ühtlasi.

MANNEKEEN-PIS

„Oma vahipostil, üllatatuna vaenlase järsust sissetungist augustikuus 1914, võttis ta tema kõige suurema külmaveresusega vastu, hädaohtu pidades mittemillekski ja oma mitte millestki hooliva žestiga. Uhke olles oma minevikule, oma kuulsust kõrgelt hinnates, teades oma talituse tähtsust, mis temale

ta nime on andnud kui Brüsseli kõige vanemale kodanikule, kes oma kaaskodanikele eeskujuks peab olema, on ta enam kui neli aastat värisemata oma positsioonil olnud, olgugi et vaenlane oma kavatsusis mitte tagasihoidlik ei olnud. Niisama tagasihoidlik oma triumfis nagu tugev oma vastaste vastu, seisab ta siin praegu oma võidus kaprali eeskujuna, kes oma ülesannet kindlasti ja raudselt tunneb ja täidab.“

See seisab kirjutatud Mannekeeni kohta, kelle pärast katoliiklased vanasti lahinguid löid, sest et ta rikkuvat moraali. Teda taheti ära viia, teda taheti takistada oma loomulikku tarvidust täitmast. Aga ta on püsima jäänud. Ning kiri käib niisama endiste kiriklastest vaenlaste kui ka sakslaste kohta. Aga „kapral“ käib tema enese kohta. Sest belglased panevad tema nüüd riidesse. Kord on ta ratsamees, kord on ta suurtükimees, seekord alpikütt. Aga alati kapral. Aumärgid rinnas. Ning nii ta nüüd seisab, mundris, naiivselt, ei takista keegi tema talitust, mis mundris on veel naiivsem, otse groteskne. Öeldagu, et Brüsselis mitte huumorit ei ole!

QUASI-PÄEVARAAMATU MÄRKUSED

Kell $1\frac{1}{2}$ lõunal. Saadik on Van der Velde ja kuninga juures ära käinud. Peale lõunat kokkusaamine peaministriga. Van der Velde ütelnud muu jutu seas, et kuningas küll mitte sotsialist ei ole, kuid et temaga väga hästi läbi võib saada ja rääkida — täielik demokraat. Siin hakatakse kuningatest peaaegu juba arvama, et nad marksistid võivad olla, vii-

maks veel Lenini pildi ees kolm korda õigeusulist risti ette võivad lüüa. Kuid miks ei ole ka see evolutsioon võimalik, kui siinsetest sotsialistidest 66 miljonärid on, ja ühel, endisel trükitöölisel, 60 miljonit?

Kuningaga oli saadik $\frac{3}{4}$ tundi rääkinud. Tsere-monialita. Mitte nii nagu teiste valitsejate juures, kus majesteet küsib ja audientsisaaja vastab. Päris piibujutt. Eestist. „L'Esthonie'sse“, mis ilma mapita üle tuli anda, kohe sisse vaadanud ja Kitzbergi ning Laipmani järgi küsinud. Hästi informeeritud olnud meie põhiseadusest.

JÄLLE PARIIS

Teated kodumaalt lausuvad, et ilmad halvad, kestvalt halvad. Meie siit ei saa ka aidata, meil ei ole nad paremad. Oli mõni päev, mis kuidagi kõlbas meiesugustele põhjamaalastele, sest olid jahedad ja tegid võimalikuks liikumise ses suures kivilöövis. Ka vihm ei ole paha, kui ta tuleb nii üle päeva, kuid pariislasele mitte kaugeltki seda, mis ta ilusaks ilmaks peab.

Kui müristab, võtab ta siin mingi katastrofaalse ilme. Saatkonna endise asukoha vastu rue d'Alboni'l istusin kohviku ees ja vaatlesin, kuidas uulitsad tühjenesid esimeste piiskade järel. Kelner hakkas laudu sisse tassima, nagu lööks pikne kohe mööblisegi ning peaksid nad hästikindlustatutena kohe kaasa põlema. Ei tahtnud mahtigi anda kohvi ära juua. Ja kell oli ju alles 11 õhtul. Muidu istu kella üheni.

Igal pool jooksevad inimesed varju, aga nii ruttu kui siin vahest mitte kuskil. On ju õigus — ülikonna

pressimine võib maksta 20 fr. Aga ei aita miski, kui vihmavarju asemele ajaleht üle pea tõmmatakse ja läbi valendavate vihmajugade läikival asfaldil edasi tormatakse, must siluett elektrivalguse auru sees üle helkivate laikude uulitsal, ja kaod mitmes värvis hiilgavas koses paar maja edasi! Ära ole närviline, linlane, istu kohviku linast katuse all ning vaata, kuidas metro kohal ja rue de la Touri peal kõrgel välgud risti-rästi nagu tuletikkudest kokku-seatud liikuvad ornamendid ühendavad katuseharjade siluette.

Ja nüüd on uulits nii tühi, et trammgi enam ei tule, ükski auto ei liigu. On armas end nii üksi tunda. Nagu oleks kogu see tulevärk toime pandud üksnes sinu jaoks.

Aga kaks plikat tulevad keset uulitsat. Käe alt kinni mõlemad, ei otsi nad kuskilt varju. Vahvalt sammuvad nad edasi, rõõmsalt, et kord ometi lai uulits käepärast on, et ei ole tarvis siia ja sinna vaadata, kas kedagi ei müksa või keegi selga ei aja. Laias vabas avaruses kõnnivad nad energilises, lustilises taktis, poisipead püsti, ja lasevad endid sadada läbimärjaks, et sadagu kord, võtku tont, pealaest tal-dadeni, joana läbi, jugadena läbi. Ja kaovad piima-ssesse, opaliseeruvasse niitidest seina sisse.

VÕÖRAS KOHUS, VÕÖRAS SEADUS

Araablane Amar Haddadun ja tema tädipoeg Ab-dessalem Rabbais olid Prantsuse vabaduspühal 14. juulil 1927 Charentoni läinud pidutsema. Kella

kahe paiku hommikul oli Amar Haddadun oma tädi-pojal habemenoaga kõri maha lõiganud.

Ta seisis eile kohtu ees. Seletas, et Abdessalem Rabbais tema naise ära võrgutanud. Ja et tema koorani järgi talitanud, oma au eest kätte maksnud.

Vaene, rumal Aram Haddadun — kuigi see kooranis on lubatud, ei ole see mitte lubatud Prantsuse seadusraamatus. Prantsuse kohus mõistis ta 20-neks aastaks sunnitööle. Aga proua Caillaux laskis Figaro toimetaja Calmette'i maha, sest et see tema meest teotas ja veel ähvardas teotada — aga ta on vaba. Võib olla, et see on jälle kooranis keelatud.

Afganistani saadik Pariisis — mitte praegune, see, kes enne praegust oli ja afgaanlastele siin harilikult ruttu külgehakkava tiisikuse pärast pidi lahkuma — tahtis oma maa kombe järgi üht teenrit, kes oli varastanud, surma saata. Otsus oli juba tehtud, kuid sellest saadi kuidagiviisi kuulda ja kõiki rattaid Prantsuse valitsuse poolt käima panna, et ära hoida otsuse täidesaatmist. Küll sõdis afgaanlane vastu, küll seletas, et saatkond eksterritoriaalne on ja et tema seal võib talitada, kuidas tahab — prantslased ei andnud järele, olgugi et Afganistani ja võib-olla ka koorani seadused kõnelesid Afganistani kuninga saadiku poolt. Ta pidi oma sulase pikka ning kulukat teed mööda kodumaale saatma, et seadus leiaks täitmist.

Roda-Roda ulatas mulle kord sõnalausumata üle laua följetoni.

Elas Hiinas Miu-Ju-Pao või kuidas ta nimi oli. Elas rikkuses oma ämmaga, oma naisega ja oma liig-naisega. Ta oli mongol ja seepärast kandis ta hiina

riideid erilise peene värvimaitsega, oli uhke oma kõnnakus ja sirge oma mõtetes, luuletas laule Li-Tai-Po järgi ning oli tark ja tasakaalus, nii et teda lilled armastasid ja loomad.

Kord nägi ta uulitsal noort tütarlast, läks tema juurde ja kõneles temaga. Laskis end viia tütarlapse isa juurde ja kõneles tütarlapse isaga. Siis läks ta koju ja kõneles oma ämmaga, oma naisega ja oma liignaisega.

Aga naised hakkasid rääkima inetute häältega. Ning neil olid väga inetud hääled.

Miu-Ju-Pao läks välja oma majast võõrastemajja, surus oma pea rusikatele ning hakkas, mida ta veel kunagi ei olnud teinud, jooma kuuma riisiviina, kuni ta nägu valge oli ja ta kindlal sammul välja läks väikese tütarlapse juurde ja tema isa juurde. Ta võttis tütarlapse kättpidi kaasa ning sammus kindlalt ja uhkelt oma koju.

Seal lõi ta surnuks oma ämma, lõi surnuks oma naise ning lõi surnuks oma liignaise. Ja väike tütarlaps seisis tardunult ja valgena uksepiidal, käed laiali vastu seina toetades.

Siis läks Miu-Ju-Pao ja teatas oma teost kohtule. See mõistis tema mõõgasurma ning tütarlapse poomissurma.

Enne kui Miu-Ju-Pao hukati, pani ta selga oma kõige kaunimad riided, luuletas Li-Tai-Po järgi väikesele tütarlapsele laulu ja siis raiuti hommikul ta pea otsast.

Kui ta oli hukatud, tuli tütarlapse isa ja palus tema surnukeha endale, et teda maha matta auga ja armastusega.

Nii käib jutt Miu-Ju-Paost, või kuidas ta nimi on, ja väikesest tütarlapsest. Ma ei taha puudutada tema vigade edasijutustamisega mitte tema olulist sisu, ei ka mitte eksitada karsklaste väga põhjendatud kinnihaaramist, kui nad tahavad näidata, missugustele tagajärgedele viib kuuma riisiviina joomine. Vaid ma tahan ainult vaikselt imestada ja kurvastada, miks väike tütarlaps pidi suurema meile võõra maa seaduste järgi, millel oma mõte peab olema, olgugi et võõras neid ei taipa.

BOIS

Bois de Boulogne, Meudon ja Vincennes jne. võivad mulle ükstapuha olla, aga ma olen sunnitud kõndima neis mõnikord, sest ikka vahtida vastu valget kivimüüri, millest neljanurgelised kompaktsed veoriistad ja püstloodis mitmevärvilised elavad kujud mööda rutates aina suurendavad ühetoonilisust oma korduvas mustris, seda pikapeale ei või.

Prantslane kardab metsa. Kui neile jutustada, et meil metsad on, suured metsad, kui neile seda kolleda liialdusega jutustada, mitte üteldes, et meil asunikke on, asunistest ministreid ja metsasaksu ning juute — siis ütlevad prantslased kahetsedes: „Oh, kui kurb see võib olla!“

Prantslane kardab metsa. Bois's kõnnib ta karjade kaupa, suurtes väerünnakutes tungib ta kohutavusesse. Meudonis, mis juba kaugemal ja kuhu satub vähem rahvast, nihkub üksik prantslane roheli- ses kohe teistele ligi, kes kuskil pikutavad, nagu ot- siks ta seltsis kaitset mets-kolumatsi ees. Ja siis tõs-

tavad nad koos kohe häält, kõnelevad palju ja valjusti nagu lapsed pimedas.

Meiesugune tahab kaugele kõndida ja üksi. Aga ei ole Meudon ja Vincennes mitte midagi. Alati tuleb meelde Brüsseli ümbruses 40 km sügavate metsade kaudu kodumaa mets, mis ikka vist veel kuskil on olemas, vist ikka veel kuskil.

KILUD

Enne oli siin olnud Tallinna kilusid. Ja siis hakanud kaduma. Aegamööda oli see tõug välja surnud või ära kolinud. Suured kaupmehed olid ütelnud, et küsimistele ju Tallinnast ühtki teadet ei tule.

Nende asemel olid aga tulnud parved Riia kilusid. Igal pool oli neid olnud Tallinna omade asemel.

Aga nüüd on ka need kadunud. Nihkuvad ikka rohkem lõuna poole. Nüüd on peagu ainult veel Saksamaa omad olemas. Neid saab igalt poolt juba. Seisab peal niisama nagu Riia omadel märk, et nad on kõige ehtsamad Tallinna kilud. Aga sina kui teadja tunned nad ära, oled pahane ja ei võta. Ning mõtled, et kõik need renomeeritud firmad Tallinnas tuleks — mida nendega tuleks teha, ei tea, aga süda läheb täis, väga läheb täis.

Mille pagana nõiarohuga õieti kilud Soome lahest ära meelitatakse?

KUNST JA MAALID

Ärge kartke, ei arvusta palju midagi. Ütlen ainult, et Louvre'is ja Luxembourg'is kõik vanaviisi on. Viimases natuke uut väga vanasti juurde tulnud,

mõni Degas, Gauguin; niisama mõni Manet, Renoir, Pissarro, Picasso, Sisley, endiste sekka, mis ümber teistesse tubadesse on asetatud. Van Dongen, Dabo — ei ütle nimed võhikule mitte kui midagi, asjatundjaile on aga võimatu siin kirjutada kataloogi.

„Suures Palees“ on endid laialt sisse seadnud va hea tunnustatud kunsti esindajad ilmatu paljude numbritega. Üksnes rutulisest möödassammumisestki läheb pea uimaseks. Häid, väga häid asju, hiilgavalt maalitud. Skulptuuride seas on ka üks pr. Marie Kalmus'e oma, inglise meestüübi büst. Nii et nüüd Koort mitte ainuke ei ole, kes on küündinud prantsuse kunstnikkude „Saloni“.

Bois de Boulogne'i ääres „Palas de Bois's“ on juba nooremate näitus. Siin katsetatakse palju, kuigi mitte üleliia. Näeb ainult ilmatu palju asju, mis on Luxembourg'i meistrite jäljendused mingis uues kastmes või uues ümbervenitatud kontuuris. Kuid ma lugesin ühel pildil numbri 1723. Palun lahkesti 1723 pilti põhjalikult läbi vaadata. Kui igale pildile minut kulutada, siis annab see umbes 28 tundi. Ülevaade kaasaegsest kunstist tasuks end ju muidu küll ära. Kui iga pildi üle midagi ütleksid, millest teine inimene aru ei saa ning mida kuulates kunstikõrgusele püüdev publik seisaks ammuli suuga, siis oleksid ju üsna odavalt — 28 tundi — minut ja pilt — minut ja pilt — vahtides ning teine 28 tundi kirjutades koletark mees ja küüniksid peaaegu vaidlemagi. Meil puuduvad aga ambitsioonid, ning ütleme ainult lihtsalt ära, et murrangut kuskil pool näha ei ole, vana rada klassiliseks saanud impressionismis; puäntellismis ja igas teises ismis niisama vana rada. Paar ime-

likku spiraali, mõni püstloodis joon mitme ristloodis kõveruse kohal mõjub siin justament nii võluvalt nagu meie modernistide juures ja annab tunnistust sügav-sügavast mõtete- ja tunneteprotsessist. Küll võiks niisuguse pildi üle sama sügavalt rääkida — kuid olgem otsekohesed ja ütlegem, et ei taipa: jääme ükskõikseks pealtvaatajaks, kuni kord kõigil julgust on ütelda, et ka ei taipa.

Juba meeldivam on „Au Sacre du Printemps“, kus välja on pandud Saksamaa kooliõpilaste tööd, klassitööd. Süstemaatiline, nagu sakslane seda on, jaotab ta ilusasti ära, ütleb, see siin on värvide kompositsioon aineta, ja see teine on värvide kompositsioon skitseeritud aine jaoks. On viks id poisid seal Jahn-gümnaasiumis (Berliin — Lichtenberg) ja Kant-Ober-Realschule's (Berliin — Karlshorst). Neilt võiks meie kubistidest ja futuristidest õpetaja õppida kasulikku, kuid samuti meie klassiliste kunstide epigoonidest õpetajad Tallinnas, mis puutub värvide kontuurisse, ornamentaalsesse leidlikkusse ning ruumi jao- tusse.

Aga kuhu see kunst kõik mahub? Kuhu mahuvad kõik need kunstnikud? Verd ei näe, aga võitlus ja võistlus nende vahel on hirmus. Kuhu jääb see äärmiselt keskmine andekus, kuna Pariisis on oma 100 000 kunstnikku igast leerist? Ma näen „Ronde'is“ seda kõvera jalaga venelast, kes end kunstist päevapiltnikuks päästis juba 15 aasta eest ja nüüd üsna rahul on, vaikse, puhta, äraseletatud näoga.

Teised aga? Mõni kannab siiski lokke ja joonistab sinu portree mõne frangi eest otsekohe ja jalamaid uulitsal ja kõrtsis. Ta käsi võib hästi käia.

Naiskunstnikud maalivad iseendid. Nimelt nägu. S. o. näkku. Üks on enesel kulmud ära ajanud, sest et nende asend tema arust mitte ei sobinud tema kunstilisele usutunnistusele. Ta on nad sentimeetri võrra tõmmanud kõrgemale otsaesisele ja näeb välja nagu ilge naissaadan. Kuid meeldib sellele põlvele, päris ristiinimeste nägudega noormehed istuvad temaga koos, nagu ei oleks mitte midagi.

Kõrval lauas käib üks maalikunstnik tütarlapsele peale, see tulgu tema ateljeesse, tahab teda maalida. Tütarlaps alles, värvimata, värskelt nähtavasti siia jõudnud. Teine tütarlaps natuke vanem, kerge punane võõp juba põskedel. Kunstnik seletab kunsti aadetest, laulab seda igivana laulu, et ei ole eelarvamusi vaja, et kunst on püha. Ning laps vaatab temale otsa nagu Maria Jeesusele, juba alateadvuses valmis ohvrit tooma kunstile. Kuna Marta juba seda krempelit paistab tundvat ja igava ilmega sigareti suhu paneb.

Ja kuhu sa vaatad, värv ja värv. Mõnel kollakam, mõnel purpur. Üks vana eidekronu, nagu volte ja krimpse täis nagu kutsika kõht, kui kärblased juurde kipuvad, on end roosaks teinud ja huuled veripunaseks, ning vaatab vihaste, kalkide silmadega nooremaid kui 80-aastaseid.

Kui võtta õige see Pariisi naissugu ja teda Seine'i kasta ja loputada, siis jääksid laevad punasesse jahuputru kinni.

VIIRALTI NÄITUS

Nad on tema muidugi kultuurkapitalist ilma jätnud. Need, kes kõige rohkem suudavad anda,

neile ju ei anta. Ta olevat kunagi ühe stipendiumi läbi prassinud. Nii nad räägivad. Kui palju see õige on, seda muidugi ei teata, kuid räägitakse, ja sellest on meil ju küllalt. Viiralt juba enese eest ei kosta. Sest ta ei oska kõnelda. Ta on tumm. Naeratab, aga ei räägi. Ja kellelgi ei ole aega oodata, kunas ta vaevaks võtab suud pruukida täishäälikute ja umbhäälikute kokkuliitmiseks.

Vene saadiku Rakovski abikaasat nägin temaga juttu vesta katsumas. Viiralt muudkui naeratas. Mitte üks noh. Üks kirjastaja proovinud teada saada, missuguseid töid ta eelistaks tellimiste korral. Ilmatu puiklemiste ja äärmise mõttepingutuse järel saanud ta ikka ära ütelda, et ta — mitte midagi ei eelista.

Neil tingimustel oleks muidugi raske end läbi lüüa. Kui mitte ei oleks seda suurt annet ja tööjõudu. Ka kehalist jõudu vastu panna nälgimisele. Sest nälgida peab oskama, see on niisama kunst nagu igaüks teine.

Kui meil kodumaal kultuurkapital asutati selleks, et ta kultuuri looks, siis ei peaks mitte küsima, kas toetatav loeb ka ikka ilusasti õhtupalvet. Kultuurkapitali mõtteks ei olnud mitte kasvatada lasteaednikke või misjonäre, vaid loovaid jõude kunsti alal vabastada töödtahistavatest ahelatest.

Missugustel tingimustel Viiralt oma isikliku ruumi sai väljapanemiseks, ei ole mul teada üksikasjus. Räägitakse, et võlgu pidi võetama iga seina sisse taotud nael, kokku tõmmatama kogu jõud: vahest saab ometi midagi müüa, muidu visatakse ateljeest välja. Siis joonista Seine'i silla all, kui saad.

Saadik tarvitas oma sidemeid ja saatis oma nime-

kaardiga näituskutseid ringkondadesse ja lehtedele, kust huvi oli loota. Esimeses ruumis olid viis vene-
last välja pannud, kes muidugi ka oma huvides juhtisid tähelepanu „Au Sacre du Printemps'i“ peale. Kuid huvitas ainult Viiralt. Rahvast on käinud, 9 asja müüdnud, neist on ostnud 6 võõrad, nende seas siin väga moodi läinud jaapani kunstniku Fushita abikaasa ühe, kuna meie saadik ostis kaks gravüüri ja militaaratašee ühe. Ka illustratsioonide tellimusi on saadud. Pika vintsklemise järel ometi natuke algust!

Itaalia kirjanik Vasari on lubanud arvustada. Nii-
sama peab „Correspondence Universelle“ tooma arvustuse. Üks töö võeti üles ühele Saksamaa kunstiajakirjale. Üks poola arvustaja lubanud kirjutada. Korraliku vaevlemise järel midagi töotavat.

Viiralt ei kõnele. Aga ta mõtleb. Mõtleb raskeid mõtteid rasketest asjadest, süngeid mõtteid lihtsatele nii lihtsana paistvast elust. Ja paneb nad paberile rusuva jõuga. Aga naeratab mõnikord sekka. Paneb ka selle naeratuse paberile selle õrnusega, mille annab ainult tugevus.

Mõnede aastate pärast räägime temast uuesti. Ja kultuurkapitali stipendiaadid ning stipendiumi määrajad — nimesid ei maksa praegu veel nimetada —, kes kodus kunsti „teevad“, kuna Viiralt loob, võivad imestada pead vangutades, et Viiralti nimel kõla on. Kuigi kultuurkapital ei toetanud. Võib olla, sellepärast. Kiuste.

DU DÔME

Tema ametlik nimi on muidugi nooblim: „Brasserie et Café du Dôme“. Tarvitamiseks liiga pikk.

Sa istud tema ees, vaatad Rotonde'i poole, kus liiguvad pead vastu elektritulede valgust, läbisegi tõusevad, vajuvad, risti-rästi üksteisest läbi ja mööda, ristuvad alatises voolus, ning mõtled, et kõik ikka munast tuleb, krokodill ja kana ja kilpkonn ja „Rotonde“ ja „Dôme“.

Sest kunagi oli see „Rotonde“ ju pisitillukene koobas, kus Koort ning teised eesti kunstnikud ära sõid hommikueine, lõuna- ja õhtusöögi asemel oma kõva muna. Olen sellest kunagi kuskil juba kirjutanud.

„Brasserie et Café du Dôme“ oli tol ajal lihtne „Tabac“, kus oma „Caporal“ osteti või lasti kätte kaaluda lood musta prantsuse režii-tubakat, et vilkat keerata.

Vahepeal on siin palju munitud ja välja hauatud: „Rotonde'i“ hiiglarestoran, teisel korral muidugi „dancing“, ning siinkäivast publikust ei tea vist minimaalsem osagi, et vanasti uulitsanurgal kaks-kolm lauda oli ja nende taga austrikorvid, korvid, mis meelde tuletavad meie õllekorve. „Rotonde“ ja „Dôme“ säravad vastamisi ja kubisevad kuumast elust, poolviltu vastas pilgutab värvilist silma „La Cigogne“, kust kõlab muusika, edasi on rootslaste niisama rahvast kubisev silm „Viking“; selja taga rootslaste restoran „Strix“ oma smörbröd'idega ja auchovis'idega nähtavasti kadunud või kasulikult edasi müüdnud. Söögilaudade asemele või kõrvale on

lärmirikas „Dingo“ tekkinud, Delmas'i asemele, mille seinal seisis teiste keelte seas ka eesti keeles: „Uks kinni!“

Paremat kätt üle Raspaili bulvari üks suur restoran, mis heidab igatsedes valgust ja veel mitte ei ole osanud koguda palju rahvast, ning kogu Boulevard Montparnasse väiksemaid ja suuremaid söögi- ja joogikohti täis. Ja sellepärast hakkabki vist kunst aegamööda taganema suurema odavuse poole. Vahet süüakse juba praegu Montrouge'is või kaugemal neid mune, mis panevad kerkima mitmemiljonilisi asutisi maa seest. Viiralt elabki juba seal ühes ateljees, mis hobusetallist ümber on tehtud.

Algul kõnnid sa „Ronde'ist“ kui ka „Dôme'ist“ mööda tugeva aversiooniga kogu selle rahva vastu, kes nii hirmsasti trügib ja astub üksteise ligi. Kogu see näovärv — aga sellest olen ma ju juba kõnelnud! Kuid kui sa väsinud oled ja enesega midagi peale ei oska hakata, istud siiski üsna trotuaari äärde ja lased kõiki enesest mööda rutata, rüselda, karjuda ja kihada. Ning aja jooksul, kui sa mitu korda nii oled istunud, selguvad sul sellest üldisest kuidagiviisi antipaatsiks saanud muljest üksikud isikud, üksikud saatused. Sa tead väga hästi, et tutvunemine kõigi nende üksikeksistentside käekäiguga juba harjumust tähendab, sind pattulangemisele viib, splendid isolation'ist välja, kuid sa oled siin olles liblike organismis ja tema ringjooksu mõju all.

Viis töolist, sonimütsid peas, istub otsekohe minu vastu trotuaaril ja vaatleb äärmise huviga seda kirjut rahvast, kes Dôme'i ees ümmarguste laudade taga stagneerib, vaheldub ja jälle stagneerib.

Nad on noored töölised, loidus hoiakus näitab, et neil seljataga päevakoorem ja et neil hea on sirutada liikmeid ning üsna kuluta enesele õhtuetendust anda lasta, etendust ilma tegevuseta, piltideseeriat vahelduvas filmis. Üks neist näeb välja nagu näitleja Pöder ja laseb äärmise heatahtlikkusega enese peale mõjuda seda tema päevatööst nii kaugel seisvat maailma.

Ning ongi ka ju midagi, mida vaadata. Ma tean, kaugemal seinä ääres istub hindu. Ta ei ole mingi hindu, oli juba kuue aasta eest eurooplane, kitsa askeetliku näoga ja kandis india turbanit. Mispärast? Taevas seda teab! Võib-olla on kellelegi vande andnud omaviisi huvitav olla tahta. Kellele? Mitte kellegagi ta ei kõnele, mitte keegi ei kõnele temaga, vaatab enese ette. Kui ta alasti oleks, siis võiks ta olla Clemenceau jänger. Clemenceau'lt oli nimelt peale tema reisi Indiasse küsitud, mis tema seal erilist tähele pannud. Ning „tiiger“ oli kõik oma india muljed kokku surunud ühte lausesse: „On tõepoolest parem omaenese naba vahtida kui teiste omi.“

Ja kas ei ole see daam mitte omamoodi sülf, kes end nii poisikeseks on teinud, et tükk aega oled tema kuuluvuse suhtes kahevahel. Närviline näokene elavate intelligentsete silmadega, kuid naiselikkusest mitte midagi, kõik on ainult liin, stiil, peen viimseni ja õrn, peaaegu hieraatileine, kui seda võib ühendada närvilisusega. Ma kuulen teda midagi hüüdvat saksa keeles ühele teisele daamile üle laudade. See teine on madal ja paksuke, ning ei pane kehafassongile rõhku — on üks vürstinna X, praegu ühe mehe vist kaheksateistkümnes naine. Mehe ristisin ma Moo-

seseks, sest et tal on Michelangelo Moosese suurus ja rahu, millega ta meelde tuletab Euroopa pealinna mööda laiali olevaid perekondi ja lapsi — viimaseid ikka jälle teisest emast, vist 14. Nii siis rohkem patriarh, aga kui ma kord Mooses olen ütelnud, siis jäägu see nii. Ning temale on see ükstupuha nagu kogu maailma au ja hiilgus. Tema kodumaa Poola ihkab teda enda juurde pealinna kõrgematele ja kõige kõrgematele kohtadele, kuid ta ei lähe. Mida tegevat ta „provintsis“?

Seda kõike muidugi need noored töölised mu vastas ei tea; nende silmis ta midagi erilistki ei või pakkuda oma suure Beethoveni peaga. Neid võib vahest huvitada see musta habemega ja suurte käharate halliksminevate juustega sünge mees musta kaabuga ja kunstnikulipsuga. Ta vaatab nii tähtsalt ja kõrgilt. Töölised on noored, töölised ei ole inimesetundjad. Nad ei näe tema kõrkuse taga valu ja pettumust, ei näe sügavaid jooni suu ümber või ei mõista neid. Ja ei vaata mitte seda väikest, vaeselt riides vanaldast naist tema kõrval, kes temasse usub, nagu kõik head naised; kes kaasa elab viletsust ja kuuleb toredaid ning uhkeid sõnu ja kes jumaldab aru saamata. Aru saamata, et see suur mees maailma rumalaks peab, sellepärast et ta ise halvasti maalib, andetu on olnud, ja ainult suurt kaabut on kandnud ning kunstnikulipsu, ja suuri sõnu on rääkinud. Töölised seda ei tea.

Töölised vaatlevad seda printsessi, kes sirgelt ja säravalt uues toredas õhtumantlis hõljub läbi laudade ridade sisemisesse ruumi. Kuu poolteist tagasi

oli ta väike tantsijanna kabareedes, Viinist, Ameerikas ka ära käinud. Tantsis naiivselt, äärmiselt indifferentsete silmadega kõige naturalistlikumalt, veristlikumalt, veel kokkuvõtlikumalt seda, mida pr. Parts nimetas „patuks“ või „kireks“. Kuid viinlanna tantsis teda niggertantsu baasil, s. o. naiivsema otsekoheusega. On mõjunud kellessegi rikkasse mehesse. Kannab uhkelt pead ja toredat õhtumantlit. Tea, milleks mu sõbrad töölised teda võiksid pidada. Teiste silmis arrivée.

Vaata-vaata! Väike halli peaga mees, soldati näoga, tungib rahvahulgast läbi laudade ette. Tüüp ei kao — vana sõduritüüp. Ka meil olid nad ju olemas, need, kes teenisid 25 aastat. Siin on ta natuke teine, mees Aafrikast. Nina on ta lasknud tätoveerida, üle selle nina läigivad lustakad silmad. Ütleb paarikestele, kes panevad tee eest kinni ja kes muidu väga heast seltskonnast paistavad olevat, midagi äärmiselt familiaarset, midagi, mida ka meie poisid ütleavad, kui kohmetama tahavad panna ja toored olla. Paarid keeravad amüseeritult kõrvale ning annavad teed. Vana võõrasteleegioni mees paljastab käsivarred, mis ka on tätoveeritud, näitab kaarte, manitseb, vehib, kuni rahvas aegamööda vaikib. Ja siis tõmbab okariini välja ja puhub tõepoolest ilmatu puhtalt ilusa viisi. Siis teeb kaardikunsttükke, siis puhub, nagu seletab, rahvusvahelist fokstrotti, olevat ameerika, itaalia, kreeka ja prantsuse ning kas või hiina fokstrott. On aga „O, Susanna, o, Susanna, ist das Leben doch so schön“... Selja taga laulab üks naisterahva hää kaasa. Vaatan tagasi. Predestineeritud nägu, see ülemaailmne nägu, seekord kurbade silma-

dega, kui laulab. Taevas teab, missuguses saksa linnas või külas ta esimest korda laulis maiõhtul seda laulu, käe alt kinni ühe end ammu dematerialiseerinud, unistuseks või unustuseks saanud meeskujuga!

UNUSTATUD

Käisin Montrouge'i ateljees, mis on hobusetallist tehtud. See ei ütle enesest veel mitte midagi — hobusetallidest võiks teha väga ilusaid ateljeid. Dôme'i taga on üks niisugune, kõrge, ruumikas, vaipadega, voodi lae all, ateljee mis ateljee. Keegi ei teaks, et siin vanasti tallid on olnud, tol ajal, kui linn veel ei ulatunud siamaani, kui seda ei jutustaks mitte vana concierge'ist rauk, kes veel unistab endistest rohuväljadest, niitudest ja murudest siin.

Kuid Montrouge'is on tall veel tunda. Ei maksa kirjeldada. Kuid kas võite enesele ette kujutada halba triiphoonet, nüüd asunikkude kätte sattunud mõisas? Üht sissekäiku sellesse triiphoonesse? Aitab?

Kunagi ammu lugesin ühest lehest neist tingimustest, milledes Koort, Promet ja teised pidid elama. Kodus loeti ja kehitati õlgu. Romantiline, üsna romantiline. Ja tehti oma sakuska. Prouad sõid kooke kohvikus.

Ajad on väga paranenud, väga. On olemas stipendiumid, neid määrataksegi. Aga ei saadeta välja. Viiralt on kord 4 kuud pidanud ootama. Olevat lihtsalt unustatud.

Unustatud! Mulle jutustas üks teine kunstnik, kuidas umbes see kunstiõppimine siin sünnib.

Kõigepealt hakkad stipendiumi ootama. Kirju-

tad kirja kirja järele. Iga kiri maksab 1 fr. 50. Selle eest saaks natukenegi, tüki leiba, natuke paberit joonistamiseks. Ei tule vastust, ei tule kunagi vastust. Laenad jälle kelleltki 3 franki, s. o. 45 marka. Poole eest saadad kirja, poole eest sööd midagi. Ja ootad. Ootad enese haigeks. Tööd ei saa teha. Ja siis oled haige. Siis tuleb stipendium. Olevat unustatud. Siis ravitse end paar kuud, et olla jälle töövõimeline. Aga seni tegemata jäänud töö on ju jälle puhas miinus ning haiguse jõudepäevad söövad kõik saadud raha — martüürium on endine.

Meie Viiraltiga ei raiska selle nähtuse üle sõnagi. Ta teab, et ma tunnen meie ametlikkude inimeste tuimust ja hoolimatust. Meie läheme parem ära tema hobusetallist, kus ta külma nõiela parajasti uuristas oma ideid metallplaadi sisse. Ma näen, et ta enam ei taha. Ta on väsinud. Ja siis läheme kuskile, kus mõnus on istuda, istume neli tundi ja ei kõnele. Sest kui tilgub siitpoolt mõni kasin sõna ja sealtpoolt, ega see ole kõnelemine. Kuid hea on nõnda olla — üldse kõneldakse maailmas liiga palju ja liiga tähtsusetut.

Ainult seda ma talle ütlen, et saadik tahab temale muretseda ateljeed. Ja tööd. Kui ta soovib graveerida portreid metalli sisse. Portreteeritavad oleksid kõik Prantsuse suurused Briand'ist peale. Miks anda välja raha päevapiltnikele, kui sul on käepärast kliše, metallplaat, millest saab alati äratõmbeid kui palju tahad?

Saadik Pusta idee paistab mulle hea olevat.

Aga Viiralt ütleb vaid „hm“!

Ja pika mõtlemise järel: „Võiks katsuda.“

LA GRUE

Istun üksi Dôme'i esisel, üsna kõnnitee ääres, sest siin on nagu lahendam, siin ei ole ma mitte teiste istujate keskel. Ja ongi veel tühje laudu ja toole, hõre on alles, kuigi on juba tasa tulemas eelõhtune videvik. Läänepoolne taevaskat on tõmbunud roosakate ning lillakate pilvede viirusesse, millede vahelt särab kulda. Siin-seal sähvab juba põlema elektrituli, mis mõjub lampioonidena nagu kodumaise jaaniõhtu hämaras heleduses. Kuid on sügist selles meeleolus, olgugi et juulikuu. Jah, puud on kõrbenud pruuniks ja Pariisi kihisev rütm on aset andnud aeglasele tempole; Pariis flaneerib laisalt läbi-kuumendatuna ning ootavana õhtust jahedust.

Kodumaal kuuleb veel rukkirääku.

Ning järsku nagu viirastus kihutab suur parv kuldnokki madalalt piki Raspaili bulvarit ja kaob udutsevasse sinasse, millest helgivad hoonete tuled. Või olid nad musträstad? Ükskõik: niisamuti lendavad meil nüüd küll kuldnokad ja tulevad mühinaga pilliroo sisse, pahvatavad kui äkiline pilv, nõnda et väikesed kalad heituvad veepinnal, nagu oleks laeng haavleid lastud peeglis.

Ei saa ma niipea seda enam näha. Lukoleele, ümisen ma, Uganda, Utuuri, Mataadi, Luaaba. Ma olen siin viimast õhtut praegu ja homme vara sõidan ma Aafrikasse. Teisele poole poolitajat, ja laev käib sinna kolm nädalat, olgugi ta kiire sõiduga ookeaniaurik. Katanga, Luaaba, Mandenga, Vassongo, nimed, aafrikalikud ja tumedad — mida toovad nad mulle, mida näen ma sel mustal mandril?

Jürgenstein olevat pahane. Mis otsivat mina maal, kus on malaariat ja madusid? Ja tõepoolest kõlab sealt kaugelt vastu nagu tumedat urisemist isegi neist meloodilistest nimedest. Botembe, Lukoleele, M'Booma, Kikandu, Urundi... See Kikandu kõlab nõnda, nagu kargaks mõõgasarnasest elevandiheinast püsti kahupäine neeger, välkuv laia otsaga oda peos, ja hüüaks: urundi! Kõmava aafrikaliku rinnahäälega ja oleks nii kummaliselt võõras.

„Tere,“ ütleb naisehää ja ma vaatan üles. Sinises riides blondiin vaatab tagasi üle õla ja naeratab. See sinine käib hästi tema heledate juuste ja värskete põskede juurde. Kaaslannaga kaob ta möödavoolava rahvaga koos.

Ta nägi mu eestikeelset raamatut laual? Või tundis ta mind varem, Tartust või Tallinnast. Aga tema naeratus ja tema laad olid nõnda, et ei saa mina eksida.

Ja mulle meenub Fužita Pariisist võetud abikaasa. Sellelt küsitud kord tema ametit. Ja ta vastanud lihtsalt: grue.

Grue on kurg ja toksib kõndimist aeglaste sam-mudega ja teraselt vaadates, kas leidub midagi tema jaoks. Grueks nimetatakse neid daame, kes õhtuti saalivad mööda uulitsaid, ikka hetkeks peatudes, kergelt häälitsedes, et kõndida ebaõnnestumise korral jälle edasi, kuni leidub lõpuks keegi.

Siin on siis neid ka juba Eestistki.

Neid oligi suurel hulgal omal ajal Venemaal, eriti Peterburis ja — Ernst Péterson kirjutas nende loo.

Ei tea, kus sündis see sinises riides ja heledate

käharatega laps, punapõseline ja rõõmus, kes nii mu-
retult ujub Valguse linna voolus. Viljandimaal? Hal-
jalas või Harglas, Kundas või Kuremaal? Ning ei
teadnud lapsena aimatagi, et tema sammud kajavad
vastu kord Montparnasse'i majadelt nii mõnelgi mure-
likul ja näljasel ööl.

Kodumaal aga laulab veel rukkirääk, seal on
kõik teistmoodi kui siin, seal on õhtust rahu kodu-
trepil, kui vaatad õhetavat taevast.

Lukoleele... Urundi... Kikandi... homme sõi-
dan Kongosse.

HIND KR. 3.50